

JEAN PAUL SARTRE

BULANTI

ROMAN **oda** YAYINLARI

JEAN PAUL SARTRE
(1964 Nobel Armağanı)

BULANTI
(La Nausee)

roman

İSTANBUL

Tam metin, Fransızca aslından çeviren : Erdoğan ALKAN
Toplumsal önemi olmayan herhangi bir kişi bu, ancak bir birey.
(L.F. Celine: Kilise)

CASTOR'A

YAYIMCILARIN BİR AÇIKLAMASI

Bu defterler, Antoine Roquentin'in yazıları arasında çıktı. Hiçbir değişiklik yapmadan yayımlıyoruz.

İlk sayfaya tarih konmamış. Ama, sanıyoruz ki bu sayfa, yazarın, günlük adıyla başlayan yazılarından bir kaç hafta önce yazılmış. En geç, 1932 ocağı başlarına doğru diyebiliriz.

Antoine Roquentin, Orta Avrupa, Kuzey Afrika ve Uzak Doğu'ya gittikten sonra marquis de Rollebon'la ilgili tarihsel araştırmalarını tamamlamak için üç yıl Bouvüle'de kalmıştır.

YAYIMCILAR

TARİHSİZ YAPRAK

En iyisi olayları günü gününe yazmak. Onları daha belirgin kavrayabilmek için günlük tutmak. Pek önemsiz görünseler bile, en ince ayrıntıları, en küçük olayları bile atlamamak, ve özellikle iyi bir sınıflandırma yapmak. Bu masayı, yolu, insanları, pipo tütününü nasıl gördüğümü yazmalıyım, çünkü onunla başladı değişiklik. Bu değişmenin alanını ve niteliğini kesinlikle belirtmeliyim.

Örneğin, içinde mürekkep şişesi olan şu mukavva kutuyu alalım ele. İyice belirtmeye çalışmalıyım, bu kutuyu önce nasıl görüyordum, şimdi nasıl (1) Deneyelim! Dik açılı bir paralel yüz, açılıyor — saçma, bu konuda söylenecek hiçbir şey yok. İşte bundan kaçınmalı, hiçbir şey olmadığı halde ille bir şey bulup çıkarmaktan sakınmalıyız. Sanırım günlük tutarken en tehlikeli olan da bu: her şey abartılıyor, kulak kırışte ve gerçekler durmadan zorlanıyor. Öte yandan şu da var : özellikle bu mukavva kutu, ya da herhangi başka bir nesneyle ilgüi, dün değil ön-

(1) Burada bir kelime boş bırakılmış.

— 11 —

BULANTI

ceki gün duyduğum izlenimi yeniden duyabilirim şüphesiz. Her zaman hazırlamalıyım kendimi buna, yoksa yine kayabilir parmaklarımın arasından. Kaçınmalı (1) ama, öte yandan, bütün olup bitenleri, en ince ayrıntılarına dekr özene bezene not etmeliyim.

Elbette ki cumartesi günü ve dün değil önceki gün geçen olaylar hakkında belirgin hiç bir şey yazamam artık, çünkü hayli zaman geçti aradan, hayli uzaklaştım o olaylardan, yalnız şunu söyleyebilirim, her iki durumda da adına genellikle olay dediğimiz türden hiç bir şey geçmedi. Cumartesi günü, çocuklar denizde taş kaydırıyorlardı, ben de onlar gibi, bir çakıl taşı alıp kaydırmaya kalktım ve hemen işte o anda durup, taşı elimden bırakmamla ordan uzaklaşman bir oldu. Şaşkına dönmüş olmalıyım ki çocuklar ardımdan güldüler. İşte dıştan görünen. İçimde olup bitenler, hiçbir belli iz bırakmadılar geride. Bir şey vardı, gördüğüm, tiksindiğim, ama denize mi bakıyordum: çakıl taşına mı bakıyordum, şimdi bilemiyorum artık. Düz bir çakıl taşıydı bu, bir yüzü kupkuru, öteki yüzü ıslak ve çamurlu. Elim kirlenmesin diye, parmaklarımı iyice ayırmış, taşı kıyılarından tutuyordum.

Dün değil önceki gün olan çok daha karmaşıktı. Bir yığm benzeşimler, raslantılar ve yanılgılarla karşılaştım, anlam veremediğim şeylerle karşılaştım. Şimdi bütün bunları yazarak oyalanacak değilim, yalnız şu kadarını söyleyeyim ki korkmuştum, ya da korkuya benzer bir duygu-

(1) Burada bir kelime karalanmış («zorlanmak» ya da «uydurmak» olabilir) bu kelimenin yerine üst yana eklenmiş olan kelime de okunmuyor.

— 12 —

B T/L A N T I

ya kapılmıştım. Neden korktuğumu ah bir bilebilsem, an-layabilseydim, bu konuda büyük bir ilerleme yapmış sayabilirdim kendimi.

İşin garibi, kendimi delirdi sanacak bir durumum da yok, hattâ deli olmadığımı gün gibi görüyorum: bütün bu değişiklikler nesnelerle ilgili. Hiç değil bundan emin olmak isterim.

SAAT ON BUÇUK (1)

Belki de küçük bir delilik buhranıydı bu. İz bırakmadı. Geçen haftaki acayip duygularım bugün artık gülüm; geliyor bana: duymuyorum onları şimdi. Bu akşamki rahatım beyde yok. Burda, kuzey — doğuya bakan odamda-yım. Altta Mutilus sokağı ve yeni istasyonun şantiyesi var. Pencereyden, Victor - Noir bulvarının köşesindeki, «Ren-dez - Vous des Cheminots»nın kırmızı beyaz ışıklarını görüyorum. Paris treni geldi. Yolcular eski istasyondan çıkıp sokaklara dağılıyorlar. Adımlarını, seslerini duyuyorum. Bir yığm insan son tramvayı bekliyor. Mutlaka şu anda, tam penceremin altında, sokak lâmbasının yöresinde küçük bir topluluk meydana getirmişlerdir. Ne yapalım, daha bir kaç dakika beklemeleri gerekiyor: saat on kırk beş'ten önce gelmez tramvay, inşallah gezici tüccarlardan kimse yoktur bu akşam: o kadar uyku var ki, uyku gözümde akıyor. Bir gece, şöyle bir gecelik uyuyabilsem bütün bu olanlardan eser kalmazdı.

Saat onbire çeyrek var : korkacak hiçbir şey yok ar-

tı) Akşam onbuçuk olmalı. Bu bölüm öncekilerden çok sonra, en erken, ertesi gün yazıldı sanıyoruz.

— 13 —

BULANTI

tık, gelseler gelirlerdi şimdiye dek. Yeter ki Rouen'li bayın günü olmasın. Her hafta gelir, birinci kattaki bideli, 2 numaralı oda ona ayrılmıştır. Her an düşebilir: genellikle, yatmadan önce. «Rendez - Vous des Cheminots» da bir bardak bira içtiğinden biraz gecikir. Öyle gürültü patırtı yapan biri de değildir zaten. Hayli ufak - tefek, temiz - te-rendez bir adamdır. Bıyıklarını karaya boyar, takma saç kullanır. İşte geldi. Merdivenlerden çıktığını duyunca heyecanlandım bayağı, içim rahatladı : böylesi düzenli bir dünyada tedirgin olacak, korkacak ne var ki? Sanırım iyileştim.

İşte 7 numaralı tramvay: Abattoirs - Grands Bas-sins. Raylarını zangırdata zangırdata geliyor. Yolcusunu alıp kalktı. Şimdi, bavullar ve uyuyan çocuklarla yüklü, Grands Bassins, Fabrikalara, Doğu'ya, karanlığa doğru dalıyor. Sondan bir önceki tramvay bu, son tramvay bir saat sonra geçecek.

Yatacağım. İyileştim artık, izlenimlerimi küçük kızlar gibi gününününe fiyakalı bir deftere yazmaktan vaz geçiyorum.

Günlük tutmak benim için, ancak şöyle bir durumda ilginç olabilirdi: eğer (1).

(1) Tarihsiz yaprak burda son bulmug. — 14 —

GÜNLÜK

29 Ocak 1932, pazartesi

Hiç kuşku yok, bir şeyler oldu bana. Ve olanlar, hani o alışlagelmiş kesinlikle, açıklıkla değil, hastalık biçiminde oldu. Sinsi sinsi, yavaş yavaş yerleşti; biraz saçma, biraz rahatsız bir insan gibi duymaya başladım kendimi, hepsi bu kadar işte. Bir kez gelip yerleşince de bir daha kımıldamadı, kalakaldı öylece, ve ben, hiç bir şeyim yok sandım, yanıldığımı sandım. Oysa şimdi, işte bak, varlığını duyurmaya başladı.

Tarihçinin görevi ruhsal çözümlemeler mi? Hiç sanmam. Bizim alış-yerişimiz Tutku, Çıkar gibi cins isimlerle, tüm duygularla. Ne var ki, kendimi birazcık tamsaydım şimdi işime yaradı.

Örneğin ellerimde yeni bir şeyler var, pipomu, çatalımı tutuşumda bir başkalık var. Bilmem, belki de çatal artık bir başka biçimde tutturuyor kendini. Az sonra odama girdiğimde ansızın duruverdim, soğuk bir nesnenin varlığını duymuştum elimde, bu soğuk nesne, bir kişiliği varmış gibi dikkatimi çekiyordu kendine. Elimi açıp baktım:

— 15 —

!

BULANTI

hiç, kapının zembereğini tutuyormuşum o kadar. Bu sabah, Kitaplık'a gittiğimde, Kitap Kurdu (1) merhaba dediğinde onu ancak on saniye sonra tanıyabildim. Sanki tanımadığım, bilmediğim bir yüzle, hattâ belli belirsiz bir yüzle karşılaşmışım. Ya eli, elimin içindeki bir insan eli değil de kocaman bir solucandı. Hemen bırakıverdim elini, kolu gevşeyiverip düştü adamın.

Ve sokaklarda gürültüler vardı, anlam veremediğim, sağda solda sürüklenip duran gürültüler.

Kısacası bu son haftalarda değişen bir şeyler oldu. Ama neredeydi bu değişme? Temelsiz, soyut bir değişme. Acep ben miydim değişen? Ya ben değilsem? O zaman bu oda, bu kent, bu doğa değişti; arayıp bulmak gerek.

Sanırım değişen benim: bunu anlamak güç değil, hoş da değil elbette. Başka çıkar yolu yok, bu değişmelerin benden olduğunu kabul etmem gerekiyor. Bir şey daha var: çok az düşünen bir adam oldum. Bir yığın küçük küçük değişimler, ben farkına varmaksızın bende birikip toplanıyorlar, sonra günün birinde, gerçek bir ayaklanma biçiminde patlayıveriyorlar. Ve sonunda, karşıtlıklar, tutarsızlıklarla dolu bir görünüm veriyorlar yaşantıma. Örneğin yurt dışına çoğu kafama böyle estiği için yolculuğa çıktığımı söylediler. On yıl, surda burda dolaşip bir gün ansızın döndüğümde yine aynı şeyi söyleyenler oldu, kafasına esti geldi dediler.

Gözümün önüne geliverdi, şu an

(1) Ogier P... adındaki bu mahkeme yazmanının adı güncede sık sık geçecektir. Roquentin kendisiyle 1930'da BouvUle kütüphanesinde tanışmıştır.

— 16 —

BULANTI

sanki yine Mercier'nin yazıhanesindeyim. Mercier, geçen yıl Petrou olaymdan sonra istifa eden bir memurdur. Bir arkeologlar topluluğuyla Bengale'e gidiyordu. Ben de her zaman, Bengale'e gitmek isterdim. Beni boyuna sen de bizimle gel diye sıkıştırıp duruyordu. Neden onlara katılmamı istemişti acaba? Belki de Portal'a güvenemiyordu, ona göz kulak olacak birini arıyor, bu işte de bana bel bağlıyordu. Böyle bir öneriyi geri çevirmem için hiç bir neden yoktu. Hattâ, Mercier'nin böyle bir öneriyi Portal'a güve-nenmediği için yaptığını sezsem volculuk için gerekçemi kolaylıkla bulmuş olur, öneriyi coşkuyla kabul ederdim. Şaşırp kalmışım, ne evet, ne hayır, tek söz çıkmıyordu ağzımdan. Telefonun yanındaki yeşil bir halı üstünde duran küçük bir khmere heykeline gözümü dikmiş, öyle duruyordum. Lenfayla, ya da ılık bir sütle dolmuştum sanki. Mercier meleksi bir sabırlılık gösterisiyle biraz da bu konudaki telâşını gizlemeye çalışıyor, bana:

— «Resmen atanmam gerek elbette, her şeyden önce, öyle değil mi? Eninde sonunda sizin de bizimle gelmeyi kabul edeceğinizi biliyorum. İyisi şimdiden evet deyin de bu iş bitsin,» diyordu.

Kızıla çalan, kokulu, kara bir sakalı vardı Mercier'nin. Başını her oynattığında burnuma sakalına sürdüğü koku vuruyordu. 4-İtli yıl süren uykudan birden uyanıverdim. Heykel, sevimsiz, saçma geliyordu, ve alabildiğine canımın sıkıldığını anladım, Hindicini'ye neden geldiğime bir türlü anlam veremiyordum. Ne işim vardı burda? Niçin konuşuyordum bu insanlarla? Bu saçma sapan kılığa neden girmiştim? Tutkum oluvermişti. Yıllar yılı beni oraya buraya sürükleyip duran, dalga dalga alıp götüren bu tutku değil miydi? Ve işte şimdi kendimi bomboş duyuyordum. Ama beter olan bu değildi. Önüme, bir tür gevşek-

— 17

F : 2

BULANTI

likle konmuş, kocaman, kocaman olduğu kadar da yavan

bir düşünce vardı. Neydi, nenin nesiydi pek bilmiyorum, ama öylesine midemi bulandırıyordu ki bakamıyordum bu koca ve yavan düşünceye. Tüm bu olup bitenler, Mercier'-nin sakalından çıkan kokuyla karışıyordu bende:

Tepem attı, öfkeyle silkinip, kuru bir sesle:

— «Teşekkür ederim, sanırım yeter derecede dolaştım: artık Fransa'ya dönmem gerekiyor,» dedim.

Bir gün sonra da bir gemiye atladığım gibi Marsilya'nın yolunu tuttum.

Eğer yanılmıyorsam ve bu işaretler yaşantımda yeni bir sarsıntının öncüleriyse o zaman yandık demektir. Öyle ahım şahım bir yaşantım olduğundan değil bu korkum, öyle oturaklı, değerli bir ömür geçirdiğim yok. Doğacak olan, tüm benliğimi kuşatacak olan şeyden korkuyorum. Yine nerelere sürükleyecek bu sarsıntı beni? Tüm araştırmalarımı, kitaplarımı bırakıp, çekip gitmem mi gerekecek yeniden? Bir kaç ay sonra, bir kaç yıl sonra yorgun, umutsuz, yeni yıkımlara mı uyanacağım? Bende-olup-bi-tenleri, henüz vakit varken, açıkça öğrenmek, "bilmek isterim."

30 Ocak, Sah

Yeni bir şey yok.

Sabah dokuzdan bire kadar kütüphanede çalıştım. XII. bölümü, Rollebon'un Rusya'da kaldığı günlerden tutun da, I. Paul'un ölümüne kadar olan dönemdeki her şeyi tamamladım. İşte çalışma bitti. Geride yazdıklarımı daha belirgin ve düzenli bir biçimde derleyip toplamaktan başka bir şey kalmıyor.

— 18 —

BULANTI

Saat bir buçuk. Mably kahvesindeyim, sandöviç yiyorum. Aşağı yukarı her şey yolunda. Kahvelerde zaten her zaman her şey yolundadır. Hele de bu kahve; yüzünden hergelelik akan ama güvenilir Bay Fasquelle'in kahvesi, Mably kahvesi ise. Bu saat Bay Fasquelle'in öğlen uykusu saatidir. Gözleri kızarmaya başladı bile. Ama haline, tavrına bakacak olursan, canlı ve kararlı. Masalar arasında dolaşılıyor, usul usul müşterilere yaklaşıyor:

— «Nasıl, rahat mısınız Bayım?»

Onu böylesine canlı gördüğüm için gülümsüyorum: kahvesinin boşaldığı saatlerde kafası da boşalır. Saat ikiyle dört arasında kahvede pek müşteri olmaz. İşte bu saatlerde Bay Fasquelle aptal aptal sağa sola gider gelir, garsonlar ışıklar karartır, garsonlar ışıkları karartır karartmaz da adam bilinçsizliğe akiverir: bu adam yalnız kalınca mutlaka uyur.

Şu an yirmi kadar müşteri var içerde, bekârlar, küçük teknisyenler, işçiler, Aşevi dedikleri aile pansiyonlarında çarçabuk yemeklerini yedikten sonra, biraz gösterişli bir yere gerek duyduklarından, hemen bu kahveye gelip kahve içer, kâğıt oynarlar; biraz da gürültü ederler hani, ne var ki, kararsız gürültü rahatsız etmiyor beni. Var olmak için onlar da birlikte olmak zorundalar.

Ben yalnız yaşıyorum, yapayalnız. Kimseyle konuşmuyorum, hem de hiçbir zaman; ne kimseden bir şey alır, ne kimseye bir şey veririm. Kitap Kurdu'nu saymamak gerek. Bir de Françoise var, «Rendez-Vous des Chemi-nots»nun sahibi olan kadın. Onunla da konuşuyor muyum acep? Bazan, yemekten sonra, bir bardak bira getirdiğinde sorarım:

«Bu akşam boş musunuz?»

Hiçbir zaman hayır demez. O önde, ben arkada, bi-

19

BULANTI

rinci kattaki büyük odalardan birine gireriz. Bu odaları saatliğine, ya da bir günlüğüne kiraya verir. Para ödemem : ikimiz de hoşnutuz. Sevişmekten zevk alıyor (her gün bir erkeğe ihtiyacı vardır, benden başkalarıyla da sevişiyor elbette). Böylece, nedenini çok iyi bildiğim bazı hüznlerimden kurtulmuş oluyorum. Odada hepsi hepsi bir iki sözcük geçer aramızda. Konuşmanın ne gereği var zaten? Herkes kendi işinde; üstelik, onun için, bir kahve müşterisinden başka neyim. Giysilerini çıkarırken bana:

— «Bricot adında bir içki duydunuz mu? İki müşteri sormuş garson kıza. Bilmiyor, geldi bana sordu.

İsteyenler yolcuymuş, Paris'te içmiş olmalılar bu içkiyi. Bilmediğim şeyi satın almak istemem. Sizce bir sakıncası yoksa çoraplarımı çıkarmıyorum,» der.

Bir zamanlar — beni terkettikten uzun bir süre sonra bile — bir şey düşünürsem, o şey, mutlaka Anny'yle ilgili, Anny için düşündüğüm bir şey olurdu. Şimdi kimse için hiçbir şey düşündüğüm yok; sözcük aramak gibi kaygım bile kalmadı. Sözcükleri, şöyle ya da böyle saptadığım yok, bırakıveriyorum ağızdan, az çok çabuk, kendiliklerinden çıkıyorlar. Çok zaman, sözcüklerden yoksun oldukları için, düşüncelerim de sisli. Garip ve eğlenceli biçimlere bürünüp yitip gidiyorlar: hemen unutuyorum bu düşünceleri.

Şu delikanlılar çok hoşuma gidiyor: kahvelerini içerlerken, olmuş, ya da olması mümkün öyküler anlatıyorlar birbirlerine. Dün ne yaptıklarını sorun, şaşırmıyorlar: iki sözcükle hemen söyleyiveriyorlar size. Oysa aynı şey bana sorulsa şaşırp kalırım. Şu bir gerçektir ki, uzun zamandan beri ne yapıp ne ettiğimi, zamanımı nasıl geçirdiğimi kimseler sormuyor. Kişi yalnız yaşayınca anlatmak denen şeyin bile ne olduğunu artık bilemez hale geliyor: değil

20

BULANTI

olanlar, olması mümkünler bile dostlarla birlikte yitip gidiyor. Olaylar da öyle değil mi? Kendi hallerinde akıp gidiyorlar. Birdenbire, konuşan, sonra çekip giden insanlar beliriyor, kişi, başı sonu olmayan öykülere dalyor, duyduklarına, gördüklerine tanıklık edecek olsa, pek kötü, iğrenç bir tanıklık olurdu bu. Ama neler görmüyor bu kahvelerde insan. Örneğin cumartesi, öğleden sonra saat dörde doğru, istasyonda, mavi giysili ufak tefek bir kadın, elinde bir mendil, gülerek ve mendili sallayarak geri geri koşuyordu. Aynı anda, üstünde

kaymak rengi bir yağmurluk, ayaklarında sarı ayakkabılar, başında yeşil bir şapka ile bir zenci de ılık çala çala köşeyi dönüyordu. Kadın, aika arka koşarken, tahta perdenin önündeki, akşamdan akşama yakılan sokak fenerinin altında zenciye çarptı. Ve böylece, ıslak odunların kokusunu soluyan tahta perde, sokak feneri ve kızıl bir gökyüzü altında, bir zenci ve zencinin kollarındaki ufak tefek kumral kadıncağız aynı anda bir araya geldiler. Bu çarpışmayı, bu okşayıcı yumuşak renkleri, puflardan yapılmış benzeyen o güzel mavi mantoyu, açık renk yağmurluğu, sokak fenerinin kırmızı camlarını ben yalnız değil de, dört, beş kişiyle birlikte görseydim, bu iki çocuk yüzdeki şaşkınlığa gülmeden edemezdim.

Tek bir insanın, yalnız bir insanın güldüğüne pek az raslanır: gördüğüm bu bütün; güçlü, hattâ vahşi ama katıksız bir anlam doğurdu bende. Sonra her şey dağılıverdi, kala kala, sokak feneri, tahta perde ve gökyüzü kaldı: yine de yeteriyle güzel bir görünüm vardı karşımda. Bir saat sonra sokak feneri yanmıştı. Rüzgâr esiyordu, ve gök yüzü karaydı: eski görünümünden hiçbir şey kalmamıştı geriye artık.

Bütün bunlar yeni şeyler değil benim için; bu tür za-

— 21 —

rarsız heyecanlara karşı durmadım hiç bir zaman; büsbütün tersini yaptım. Bu heyecanları duymak için azıcık yalnız kalmak, olması mümkünden en uygun anda kurtulmaya elverecek kadar yalnız olmak yetiştir. Ama ben; yalnızlığın yüzeyinde, kararlı, bir tehlike anında aralarına karışabileceğim şekilde, insanlara çok yakın bulunuyordum: aslına bakarsanız, buraya dek, yalnızlık denen uğraşıya yeni atılmış bir çıraaktım. Şimdi, ordaki masadaki şu bira bardağı gibi her yanda nesneler var. Bira bardağını gördüğümde konuşmak istiyorum onunla: yeter, ben oyunda yokum artık. Çok ileri gittiğimi anlıyorum. Bana öyle geliyor ki yalnızlığa «söz geçirmek» olanak dışı. Yatmadan önce karyolanın altına bakıyorum, yok efendim, gece yarısı kapı birden açılınca korkuyorum demek değil bu. Ne var ki tedirginim: işte yarım saatten beri bu bira bardağına bakmaktan çekmiyorum. Üstüne, altına, sağına, soluna bakıyorum, ama ona gelince, görmek istemiyorum. Çevremde bir yığın bekâr var, ama hiçbirinin bana bu konuda hiçbir yardımı olamayacağını biliyorum: çok geç, sığmamam artık bu insanlara. Yardımlarını isteyecek olsam, gelip omzuma vururlar: «Eee, söyle bakalım bira bardağından çekinecek ne varmış. O da bütün öteki bardaklar gibi bir bardak. Parlak, kulplu, üstünde kürek resmiyle, armasıyla, armasındaki «Spa-tenbrâu» yazısıyla bir bardak,» derlerdi. Bütün bunları biliyorum, ama bildiğim başka bir şey de var, hiç diyebileceğim, önemsiz gibi bir şey. Ama gördüğüm şeyi olup anlatamıyorum artık. Kimselere, hiç kimseye anlatamıyorum. Ve işte: usul usul, suların dibine doğru, korkuya doğru kayıyorum.

Bu kıvançlı, akıllı sesler ortasında yapayalnız biriyim. Bütün bu insanlar birbirlerine açılmakla, aynı fikirde

— 22 —

olmanın verdiği mutluluğu bölüşmekle geçiriyorlar zamanlarını. Anlamıyorum Tanrım, hepsi birden aynı şeyleri düşünmeye neden bu denli önem veriyorlar. Balık gözlü, içe dönük görünen, uzlaşamayacakları bir insan geçmeye görsün aralarından, başları çevriliyor hemen. Sekiz yaşındayken Lüksemburg parkında oynardım. Bir adam gelir, Au-guste-Comte Sokağı boyunca uzanan demir parmaklıkların karşısındaki bekçi kulübesinde otururdu. Kimseyle konuşmazdı ama, zaman zaman ayağını uzatır ve korkuyla bakardı ayağına. Bu ayağında potin vardı, ama öteki ayağında terlik. Bekçi, amcama, bu adamın vaktiyle öğretmenleri denetleyen, müfettiş gibi bir şey olduğunu söyledi. Karne notlarını okuyacağı gün sınıflara akademi üyesi kılığında girmiş, bu yüzden de emekliye ayrılmışlar. Adamın yalnız olduğunu anlayınca korkmaya başlamıştık. Bir gün, uzaktan ellerini uzatıp Robert'e gülümsemişti: korkudan düşüp bayılacaktı az kalsın, Robert. Bizi korkutan ne adamın yoksul hali, ne de yakasına sürünüp duran, boynundaki urdu. Bizi korkutan yalnızlığıydı. Kafasında çağanoza, İstakoza benzeyen korkunç düşünceler kurduğunu sanıyorduk Bekçi kulübesinin, çemberlerimizin, çalılıkların üstünde, çağanoza benzer düşünceler kurulabilmesi ürkütüyor, dehşete salıyordu bizi.

Benim sonum da bu mu yoksa? Yalnız olmanın ilk kez sıkıntısını duyuyorum. İş işten geçmeden, çocukları korkutan bir insan durumuna düşmeden, başıma geleni birine açmayı ne'kadar isterdim, Anny şimdi burada olsaydı.

Garip değil mi: on sayfa doldurduğum halde gerçeği — bütün bir gerçeği demiyorum oysa — hâlâ söylemedim. •Günlük tarihini atıp, altına da «Yeni bir şey yok» diye yazarken hiç de özden değildim.

Gerçekte ise yazmak isteme-

— 23 —

diğim küçük bir olay vardı. Oysa, hiç de utanılacak,-ya da olağanüstü bir yanı yok bu olayın. «Yeni bir şey yok» öyle mi? Kişinin yalan söyleyip kendini aldatmasına bayılıyorum doğrusu. Elbette, bir bakıma gerçekten de yeni bir -1 şey yok: bu sabah, Kitaplık'a gitmek üzere, saat sekiz on beşte Printania Otelinden çıktığımda, yerde sürüklenip duran bir kâğıdı almak istedim, alamadım. Hepsi bu, bir olay bile sayılmaz. Evet ama, doğruyu söylemek gerekirse alabildiğine etkiledi beni bu durum: artık özgür olmadığımı düşündüm. Kitaplık'da bu düşünceden kurtulma çareleri aradım, olmadı. Aydınlık bir yerde dağılıp gider umuduyla Mably kahvesine kaçtım, ama benimle birlikte geldi, alabildiğine yoğun ve hüzünlü, benimle birlikte kaldı. Bu yazdığım sayfalar kaçıp kurtulamadığım o düşüncenin ürünüdür işte.

Arar, neden söz etmedim bu olaydan? Gururum yüzünden olabilir, biraz da acemilik yüzünden. Başıma gelenleri kendi kendime anlatmak gibi bir alışkanlığım yok, bu bakımdan, olayları iyi sıralayamıyorum, önemliyi ö-remsizden ayıramıyorum. Ama şimdi bu durumdan kur-tuldum artık: Mabiy kahvesinde yazdıklarımı yeniden okuyunca utanç duydum, insanın gizlisi saklısı o'urmuş, ruh hali değişirmiş, bazı duygular anlatılmamış, hayır, hayır, artık böyle şeyler istemiyorum. Ne rahibim, ne rahibe, iç dünyam olamaz.

Söyleyecek çok şeyim yok : kâğıdı almak istedim, alamadım, o kadar.

Yerde gördüğüm kestane, paçavra ve özellikle kâğıtları toplamayı severim. Bunları yerden almak, onlara dokunmak pek hoşuma gider, hani nerdeyse küçük çocuklar gibi, bunları ağızma götürmek gelir içimden. Ağır ve gösterişli, ama öte yandan belki pisliğe bile bulaşmış kâğıtla-

— 24 —

n bir ucundan tutup kaldırdığımı görünce Anny'nin yüzü öfkeden bembeyaz kesilirdi. Yazın, ya da güz başlarında, bahçelerde, güneşin yakıp kavurduğu, ölü yapraklar gibi kuru. ve çıtır çıtır kırılan, asitten geçmiş gibi sapsarı gazete parçalarına raslarsınız. Bazı kâğıt parçaları da vardır, ayaklar altında ezile ezile unufak olmuş, kararmış, toprağa dönmüştür. Diğer bazıları yepyeni kalmışlardır, hattâ yüzlerinin kayganlığını bile korumuşlar, bembeyaz, çırpınan ak kuğular gibi toprağa konmuşlardır. Ama toprak üstten üstten tuzağına düşürmeye başlamıştır onları. Bükülür, çamurdan kurtulurlar, az daha uzaklara gitmek için. Ve gittikleri yerde toprağa dümdüz gömülüp kırıdayamaz olurlar. Ne hoştur bu kâğıtları almak. Bazan yanlarına yaklaşıp yalnızca dokunurum onlara, bazan uzun çatırdılarını duymak için alır yırtarım bu kâğıtları. Eğer çok ıslaksalar, kibrit çakıp yakmaya uğraşırım, bu da hayli zamanımı alır. Sonra avuçlarımdaki çamuru bir duvara, ya da bir ağaç gövdesine silerim.

Evet, kışladan çıkan bir atlı subayının kulam rengi botlarına bakıp duruyordum bugün. Bakışlarım bu botları izlerken, küçük bir bataklık kıyısına uzanmış bir kâğıda takıldı. Subayın çiğneyeceğini sandım kâğıdı, ama çiğnemedi, atlayıp geçti küçük bataklık ve kâğıdın üstünden. Yaklaştım, baktım, çizgili bir kâğıttı bu, bir okul defterinden kopma şüphesiz. Yağmurdan ıslanıp bükülmüştü, üstü kabarcıklarla doluydu, su toplamış yanık bir ele benziyordu. Kırmızı kıyı çizgisi yayılmış, pembe bir buğuyu andırıyor, mürekkep kıyılardan akıyordu. Sayfanın alt yanı kabuk tutmuş bir çamurla kaplıydı. Eğildim. Bu yumuşak ve serin hamur yumağının, kül rengi küçük güller gibi parmaklarımda yuvarlanacağını düşünmek kıvançla doldurmuştu yüreğimi... Ama alamadım.

— 25 —

Bir saniye kadar eğilip kâğıdın üstündeki yazıyı okumaya durdum: «Yazı ödevi: Ak baykuş». Sonra boş ellerle doğruldum. Özgür değilim artık, dilediğimi yapamam.

Nesneler dokunmamak insana, canlı değiller çünkü. Yararlanırsınız onlardan, ve yerlerine koruz, nesnelerin arasında yaşarsınız: yararlıdırlar, hepsi bu. Oysa benim durumum? Dokunuyorlar bu nesneler bana, duyuyorum, dayanamıyorum. Canlı hayvanlarmış gibi, onlara dokunmaktan korkuyorum.

Şimdi daha iyi anlıyorum bu gerçeği. Geçen gün, deniz kıyısında, o kaydırak taşını tuttuğumda duyduğum duyguyu daha iyi hatırlıyorum. Bir tür mide bulantısı, tatlımsı bir bulantıydı. Ne acayip şeydi. Ve eminim, çakıl taşından, o kaydırak taşına dokunmaktan geliyordu bu duygu, taştan elime geçmişti. Evet, evet, başka bir şey olamaz: bir tür bulantıydı ellerimdeki.

PERŞEMBE SABAHİ, KİTAPLIK'DA

Az önce otel merdivenlerinden inerken yine Lucie'nin sesini işittim. Hem basamakları siliyor, hem de, belki yüzüncü kez patronuna yakmıyordu. Patron kadına gelince, takma dişleri henüz ağızında olmadığından güçlükle konuşuyor, kısa cümleler kuruyordu. Hemen hemen çıplaktı kadın. Üstünde pembe bir sabahlık, ayaklarında da terlik vardı, hepsi o kadar. Lucie her zamanki gibi kirliydi; ara-sıra durup ellerini oğuşturuyor ve patronuna bakmak için dizleri üstünde doğruluyordu. Durmadan, ara vermeden, haklı bir insanın tavrıyla konuşuyordu:

«Keşke kadınların peşinden koşsaydı, ona zararı dokunmadığı sürece aldırmazdım,» diyordu.

— 26 —

Kocasından söz ediyordu. Bu ufak-tefek kara yağız kadıncağız, kırk yaşında, biriktirdiği para sayesinde Le-cointe Fabrikasında tesfiyecilik yapan yakışıklı bir delikanlı bulmuştu. Ama evinde mutlu değildi. Kocasını döğü-yor muydu? Hayır. Aldatıyor muydu? Hayır. İçiyordu, her akşam sarhoş geliyordu eve. İpin ucunu kaçırmış; üç ay içinde sararıp solmuş, çökmüştü. Lucie içkiden bu duruma düştüğünü sanıyor. Bana kalırsa adam verem.

«Üstesinden gelmek gerek,» diyordu Lucie.

Bu üzüntü kemiriyor onu, biliyorum, usul usul, için için kemiriyor: üstesinden gelmek gerek diyor, ama ne kendini avutacak, ne bu üzüntüyü silkinip atacak güçte. Zaman zaman, surda burda, şöyle bir yoklamadan edemiyor hüznünü. Bu bir avuntu oluyor. Öğüt verir gibi, ciddi ciddi derdini dökmek avutuyor onu. Odalarda yalnız kaldığında düşünmesin, kafasını oyalasın diye şarkı mırıldandığını duyarım. Ama her gün aynı kadın: hırçın, ağlamış, bitkin ve kirli. Elini boğazına götürüp:

«Artık burama geldi dayandı,» diyor.

Cimrice acı çekiyor. Zevklerinde de cimri olmalı. Zaman zaman sorarım kendime. Bu tek-düze acıdan, şarkıyı bırakır bırakmaz başlayan bu homurdanmalarından kurtulmak istemez mi acep, hüznüne şöyle esaslıca gömülmek, umutsuzluğa dalıp boğulmak dilemez mi bu kadın? Sanırım elinden gelmez: derdiyle kördüğüm olmuş.

PERŞEMBE ÖĞLEDEN SONRA

«Bay de Rollebon çok çirkindi. Kraliçe Marie Antoinette, «sevgili maymunum,» derdi ona. Yine de bütün kadınların hoşuna gidiyordu, hem de öyle, maymun Voise-

— 27 —

non gibi soytarılık yaparak da değil. Yüreklərini kazandığı kadınları tutkunun uçurumlarına dek sürükleyebilen garip bir çekiciliği vardı. Dolaplar çeviren biri. Kraliçenin Gerdanlığı olayında şüpheli bir rol oynamış. Mirabeau -Tonneau ve Nerciat'yla birlikte ticarete girişmiş, sonra 1790'da ortalıkta görünmez olmuş. Derken Rusyadan sesi gelmiş, I. Paul'un öldürülmesine adı karışmış, ordan uzak ülkelere, Hindistan, Çin ve Türkistan'a gitmiş. Ülkeden ülkeye dolaşıp duruyor, dolaplar çeviriyor, casusluk yapıyor. Ve 1813'de yeniden Paris'e dönüyor. 1816'da çok güçlü bir kimse oluveriyor: Angouleme düşesinin tek sırdaşı. Korkunç çocukluk anılarının etkisiyle, dik kafalı ve tutkulu bir insan haline gelen bu yaşlı kadm onu görünce birdenbire yumuşayıp, gülümsemeye başlıyor. Bu kadm sayesinde sarayda dilediği gibi at koşturuyor Bay de Rollebon. 1820'de, on sekiz yaşında çok güzel bir kız olan Bayan de Roquelaure'la evleniyor. Bay de Rollebon yetmiş yaşındadır. Mutluluğunun doruğunda, yaşantısının en güzel günlerini yaşamaktadır. Yedi ay sonra ihanetle suçlanıp bir zindana kapatılır. Beş yıl tutuklu kalıp, yargıç önüne çıkamadan ölür.»

Germain Berger'nin (1) bu yazısını sıkıntılı bir yürekle yeniden okudum. Bay de Rollebon'u ilk önce, işte bu satırlar aracılığıyla tanıdım. Bu birkaç sözcük nasıl da sevdirmişti bu adamı bana! İşte onun özünden, bu ufak-tefek adamcağız yüzünden bu Kitaplıktayım şimdi. Yolculuktan döndüğümde hemen Paris'e ya da Marsilya' ya yerleşebilirdim. Ama markinin Fransada geçirdiği uzun

(1) Germain BERGER: Mirabeau - Tonneau ve dostları, sayfa 106, not 2, Champion, 1906 (Yayımcının notu).

— 28 —

zamanları kapsayan belgelerin çoğu Bouville belediye kitaplığında. Rollebon şatoda yaşıyordu, Marommes şatosunda. Savaştan önce bu kasabada markinin soyundan gelen Rollebon - Campouyre adlı bir mimar varmış, 1912'de ölürken kitaplarını Bouville kitaplığına armağan etmiş: Rollebon'un mektupları, günlüğünün bir bölümü ve çeşit çeşit belgeler de var aralarında. Hepsini inceleyemedim henüz.

Bu yazıları bulduğuma o kadar seviniyorum ki. İşte on yıl var, uzaktım onlardan. Yazım da değişmiş galiba: daha bitişik yazıyormuşum harfleri. Bay de Rollebon'u ne kadar sevdim bu yıl! Bir akşamı hatırlıyorum şimdi -bir salı akşamıydı: bütün bir gün Mazarine'de çalışmış, 1789-1790 tarihli mektuplarından, Nerciat'ı nasıl avladığını çıkarmıştım. Geceydi, Maine caddesinden aşağı doğru iniyordum, Gaité sokağının başında kestane satm almıştım. Mutluydum! Almanyadan döndüğünde Nerciat'-nın yüzünün ne şekil aldığını düşünüp kendi kendime gülüyordum. Markinin yüzü de bu mürekkep gibi kendisiyle ilgilenmeye başladığımdan beri hayli sararıp soldu.

Ne var ki, Bay de Rollebon'un 1801'den sonraki tutumundan hiçbir şey anlamıyorum. Belgeler de tamam oysa: mektuplar, anılar, gizli raporlar, polis kayıtları. Tam tersine, aradığımdan da fazlası var elimde. Ama bütün bu belgelerde eksik olan sağlamlık, geçerlik. Olguları yalanlamıyorlar, ama uyuşmuyorlar da. Aynı kişininmiş gibi görünmüyorlar. Buna rağmen, diğer tarihçiler yine de bu türden belgelerle çalışıyorlar. Nasıl yapıyorlar bunu? Yoksa ben mi onlardan daha kuruntulu, ya da daha az akıllıyım? Böyle bir soruyu kendime sorunca, bu kez de cevabı ilgilendirmiyor beni. Aslına bakarsan ne aradığımı .ben de

— 29 —

bilmiyorum. Ne arıyorum? Uzun zamandan beri yazacağım kitaptan çok, kitapta geçen adam, Rollebon ilgimi çekti. Ama şimdi adam... adam canımı sıkmaya başladı. Şimdi, kitap bağladı beni kendine, bu kitabı yazmak için, gittikçe güçlenen bir arzu duyuyorum içimde, yaşlandıkça artan bir arzu mu desek buna. Rollebon'un, Birinci Paul'un öldürülmesinde parmağı olduğu elbette kabul edilebilir. Nitekim bu ölümden hemen sonra, Doğuda çar hesabına casusluk yapmak gibi bir göreve hayır demedi, demedi, demedi ama Napoleon'a çalışıp Alexandre'i aldatmaktan da geri durmadı. Öte yandan, kendisine bağlıymış gibi görünmek için Artois kontuyla haberleşip, ona da az önemli bilgiler uçurdu. Bütün bunlar olmayacak şey değil. Aynı yıllarda, tehlikeli ve karmaşık bir başka oyunu da Fouché oynuyordu. Belki de mark, Asyadaki prensliklere Fouché hesabına silâh satıyordu.

Diyelim ki evet: bütün bunları yapabildi, ama ortada kanıt yok: bütün bunların kanıtlanamayacağına da yavaş yavaş inanmaya başladım. Bunlar olaylardan kalkarak varılmış dürüst varsayımlar: bu varsayımların benden doğduğunu, bilgilerimin basit bir birleşiminden başka bir şey olmadığını çok iyi seziyorum. Rollebon'la ilgili belgelerde bu hususları aydınlatacak en küçük bir ışık bile yok. Bu tembel, ağır, tatsız olaylar, onlara vermek istediğim düzenin kesikliğiyle uyuşuyor, ama bu düzenin dışında kalıyorlar. Galiba

ben yalnız ve yalnız düşgücüne dayalı bir çalışma yapıyorum. Ne var ki roman kahramanları, benim kahramanlarımdan daha gerçek, daha sevimli sayılır.

— 30 —

CUMA

Saat üç. Öyle bir saat ki bir şey yapmaya kalksan, ya erken sayılır, ya geç. Öğlen sonrasının acayip bir anıdır bu. Tahammül edilemeyecek bir gün bugün.

Soğuk bir gün ışığı pencere camlarındaki tozları ağırtıyor. Bu sabah sular donmuştu.

Kaloriferin yanında, tembel tembel, yediklerimi sindiriyorum. Bir günün yitip gittiği nasıl da belli. Doğru dürüst ne yapabilir ki insan. İyisi akşam olmasını beklemeli. Bu ölgünlük güneş yüzünden: şantiyenin üstündeki kirli, sisli, ak havayı, portakal rengine boyayıp, mavi, solgun ışıklarını odama akıtıyor ve donuk düzenli dört ışık çizgisini yayıveriyor masama.

Pipom yaldızlı bir vernikle cilalanmış. İlk bakışta kıvançlı bir görünümle gözleri üstüne çekiyor: bakıyorum, eriyor vernik, geride bir odun parçası üstünde, çizgi halinde uçuk bir döküntü kalıyor. Her şey, ellerime dek her şey uçuk, solgun bir döküntü. Böyle bir gün ışığında iyisi gidip yatmak. Ne var ki, geçen gece hayvan gibi uyudum, şimdi uykum yok.

Kış aylarında nice severdim gökyüzünü. Kara yağmur bulutlarıyla kaplı, dar, gülünç ve dokunaklı bir yüz gibi pencerelere eğilen, kış aylarının gök yüzünü. Gülünç değildir bu güneş, tersine. Uykusuz geçirilen bir geceden sonra, uyanırken coşkuyla alınan kararlara, tek bir sözcük silmeden, çizmeden bir çırpıda yazılan yazılara attığımız bakışlar gibi, doyumsuz ve hesaplı bir ışık vurur bütün sevdiğim nesneler üstüne, şantiyenin paslı demirlerine, tahta perdenin çürük kaplamalarına. Victor-Noir caddesinin; geceleri ısıll ısıll yanan, kahveden çok akvaryum-

— 31 —

lan, gemileri, yıldızları ya da kocaman ak gözleri andıran o yan yana kahveleri; anlamı gizli güzelliklerini, inceliklerini yitirip gittiler.

Kişinin tam kendine yöneleceği bir gün bu: güneşin, hoş görüden uzak bir yargı gibi yaratıklar üstüne saçtığı bu soğuk aydınlıklar gözlerimden giriyorlar içime, solgun bir ışıkla aydınlanıyorum içimde. Kendimden alabildiğine iğrenmem için, on beş dakika yeter de artar bile, biliyorum. Ama hayır, teşekkür ederim baylar, can attığım yok buna. Rollebon'un Saint-Petersbourg'da kaldığı zamanla ilgili dün yazdıklarımı yeniden okumaya da niyetim yok Kollarım yanıma sarkmış, öylece oturup kalmışım, ya da soluksuz bir kaç sözcük çiziktiriyorum. Esniyorum ve gecenin gelmesini bekliyorum. Ortalık karardığı zaman, nesneler de, ben de ten kafesinden kanatlanacağız.

Rollebon'un, I. Paul'ün öldürülmesinde parmağı var mı, yok mu? Bugün bütün sorun bu benim için: öyle bir noktaya geldim ki, bu konuda kararımı vermeden yazıyı sürdüremem.

Tcherkoff'un yazdıklarına bakarsan, Bay de Rollebon parayı kont Pahlen'den alıyordu. Tcherkoff, fesatçıların çarı tahtından indirip hapsedmekle yetineceklerini söylüyor. (Bu karar Alexandre'dan gelse gerek.) Ama Pahlen, Paul'ün hesabını büsbütün görmekten yanaydı herhalde. Bu görev de Bay de Rollebon'a verilmiş olmalıydı, Rollebon ne yapıp yapıp fesatçıları, I. Paul'ü öldürmeleri konusunda kandıracaktı.

«Her birinin tek tek evine gidiyor, cinayetin nasıl işleneceğini şaşıracak bir ustalıkla gösteriyor, bu insanların yüreklerinde öldürme arzusu uyandırıyor, ya da bu arzuyu körüklüyordu.»

Ama ben Tcherkoff'un yargılarına güvenemiyorum,

— 32 —

aklı başında bir tanık değil, sapık büyücünün, yarı delinin teki: her şeyde şeytanca bir yan arar. Bay de Rollebon'un, böyle tiyatro oyuncusu gibi rol yapacağını hiç sanmam. Neymiş? Cinayet sahnesini göstermişmiş? Hadi canım. Soğuk bir insan aslında o, alışılmışın dışına çıkmaz. Kendini göstermeden, düşüncelerini usul usul aşılar. Soluk ve cansız yöntemi; kendine benzeyen kimselere, hesaplı-kitaplı fesatçılara, siyasetçilere karşı geçer.

Bayan Charriere de şunları yazıyor:

«Adhemar de Rollebon süssüz ve sade konuşan bir insandı, el kol hareketleri yapmazdı, sesinin tonu değişmezdi. Gözleri hep yarı kapalı dururdu, kirpiklerinin altından kurşunî gözbebekleri güçlükle görünürdü. Sıkıcı bir insandı, yanında sıkıldığımı söylemek zorundayım. Konuşması biraz da, rahip Mably'nin yazı yazmasına benzerdi.»

Bu adam mı oyuncu yeteneğiyle cinayet körükleyen... Peki, kadınları nasıl baştan çıkarıyordu? Bir de Segur'ün yazdığı, bana da doğru görünen şöyle garip bir olay var:

«1787'de, Moulins yakınlarındaki bir handa, Diderot'ın dostu, filozofların düşüncelerinden etkilenen bir adam ölmek üzeredir. Çevredeki papazlar, Tanrıya karşı son görevini yerine getirmesi, dua etmesi için çabalarlarsa da bir sonuç alamazlar. Adamcağız dua etmeye yanaşmıyordu, çünkü kamu tanrıcıydı. (1) O sıra ordan geçmekte olan Bay de Rollebon, ne Tanrıya, ne de başka bir şeye inanmadığı halde, iki saat içinde hastayı yola getirebileceğini söyleyip Moulins papazlarıyla bahse girer. Sonunda bahsi papaz kaybeder. Bay de Rollebon, sabahın üçünde

(1) Pantheiste.

hastanın yanma girer, hasta beşte papazları çağırır, yedide de ölür. Papaz sorar: «İnsanlarla tartışma sanatında bu kadar güçlü müsünüz? Bizden baskın çıktınız!» Şöyle cevaplar Bay de Rollebon: «Onunla tartışmadım ki, cehennemden söz edip korkuttum, hepsi bu kadar.»

Şimdi biz yine ana sorunuza gelelim: cinayette parmağı var mı, yok mu? Paul'un öldürüldüğü akşam dostlarından bir subay kapısına dek eşlik ediyor ona. Sokağa çıktı diyelim, koca Petersbourg'u korkmadan bir baştan bir başa nasıl geçebildi? Yarı deli bir hale gelen Paul, doktorlar ve ebelerin dışında, saat dokuzdan sonra sokakta görülen herkesin tutuklanmasını buyurmuştu. Rollebon'un ebe kılığına girip saraya geldiğine dair o saçma efsaneye mi inanalım dersiniz? Yapabilir de hani. Ne var ki, cinayet gecesi evinde değildi, bu tanıtıldı. Alexandre ondan hayli şüpheleniyor olmalı ki, yönetimi eline alır almaz yaptığı ilk iş eudan bir bahaneyle Roile-bon'u Uzak-Doğuya göndermek oldu.

Bay de Rollebon hayli bunaltıyor beni. Ayağa kalkıyorum. Bu solgun ışıktaki kıpırdanıyorum; ve ışığın, ellerimde, ceketimin yenlerinde değiştiğini görüyorum: nasıl tiksindiriyor beni anlatamam. Esniyorum. Masanın üstündeki lambayı yakıyorum: belki lambanın ışığı gün ışığını bastırır diye yakıyorum. Ama yazık. Lamba yürekler acısı bir ışık demeti sızdırmaktan öteye gidemiyor. Söndürüyorum. Ayağa kalkıyorum. Duvar da ak bir oyuk var, ayna. Daha doğrusu bir tuzak. Biliyorum düşeceğim tuzağa. Düşüm bile, aynada kurşunî bir şey beliriyor. Yaklaşıyorum ve bakıyorum, çekilip gidemem artık önünden. Bu görünen kurşuni şey yüzümün yankısı benim. Bu yitik günlerde sık sık bakarım bu yüze. Hiç bir şey demiyor yüzüm bana. Başkalarının yüzlerinin bir anlamı var.

— 34 —

Benimkinin yok. Güzel ya da çirkin olduğuna bile karar veremem. Çirkin olduğunu sanıyorum, çirkin olduğunu söylediler çünkü. Bir toprak parçasına ya da bir kayaya güzel çirkin denilebilirmiş gibi, yüzümde bir nitelik bulmaları, çirkin bile demeleri şaşırtıyor aslında beni.

Öyle ama, yanaklarımın, alnımın üstündeki o gevşek bölgelerde, yine de gölmeye değer bir şey var: kafatasımı yaldızlayan bu kırmızı, güzel alev, yani saçlarım. Bak işte onları seyretmek hoştur. En azından açık renk. Saçlarımın kızılığından hoşnutum. Aynada bakmaya değer doğrusu, ıslıl ıslıl yanıyor. Şanslıyım demektir. Ya saçlarım; kumral mıdır, kahverengi midir anlaşılmayacak, bu ikisinin arası bir renkte olsalardı ne yapardım ben? Yüzüm gariplik içinde yitip gider, aynaya baktıkça başım dönerdi.

Gözlerim; yavaş yavaş ve sıkıntılı, saçlardan alna ve yanaklara iniyor: ama işe yarar bir yere raslamayıp karaya oturan gemi gibi kala kalıyor. Elbette orda da bir şeyler var, örneğin bir burun, gözler, ağız, ama yavan, anlamsız, insan yüzünün taşıması gerekli anlatımdan yoksun. Yine de Anny olsun, Velines olsun bu yüzü canlı buluyorlardı; bilmem, belki de ben yüzüme fazla alıştım. Çocukluğumda Bigeois teyzem: «Aynaya çok fazla bakarsan karşında maymun görürsün,» derdi. Ama ne yapayım ki aynaya çok fazla bakmak zorunda kaldım: gördüğüm? Maymunun da üstünde, bitkisel bir dünyanın kıyısında, polipler düzeyinde bir şey. Yaşamıyor mu bu varlık, elbette yaşıyor, hayır dediğim yok; ama Anny'nin düşündüğü insan böylesi yaşayan biri değil: usul yürek oynamaları, terkedişlerle açılıp çırpman bir ten görüyorum. Özellikle gözler. Yakından bakılınca ne kadar korkunç. Cam

— 35 —

gibi, soyut, kör, kıyıları kırmızı, sanki söz değil de balık pulları.

Bütün ağırlığımla fayansın kenarına yükleniyorum. Yüzümü tutabileceğim yere dek yaklaşıyorum. Göz de, burun da, ağız da kayboluveriyor birden. Artık insansal hiç bir şey kalmadı ortada. Ateşli şiş dudakların kıyılarındaki koyu kıvrımlar, çatlaklar ve kabarcıklar. Yanak sarkıntılarında hafif ipeksi tüyler var, burun deliklerinden iki kıl fırlıyor dışarı: kabartma bir dünya haritası bu. Ama, bütün bunlara rağmen bu ay dünyası yabancı değil bana, ayrıntılarına gelince, tanıyorum diyemem. Ne var ki bütününe bakınca önceden görmüşüm gibi bir duygu uyanıyor bende, hem de beni uyuşturan, gevşeten tatsız bir duygu: usul usul uykuya kayıyorum.

Doymak isterdim, doyurmak isterdim kendimi: canlı ve bölük bir duyarlık kurtarabilir beni. Sol elimi yüzüme yapıştırıp tenimi derinin üstünde gezdiriyorum, yüzümü buruşturuyorum. Yüzümün bütün bir yarısı yok gibi, ağzımın sol yarısı buruşup şişiyor, göz evim gördüğü tek bir dişin farkına varıp fildişi ak bir kümeye, pembe ve karlı diş etlerime büyüyor. Hayır, benim aradığım bu değildi: güçlü bir şey var mı? yok, yeni bir şey var mı; tatlı, nemli ve donuk, ve görüp bildiğim yok! Sütçü beygiri gibi ayakta uyuyorum. Yüzüm şimdiden büyümeye başladı bile, büyüdükçe büyüyor aynada, ışıktaki akıp giden koca bir ağıl oluyor.

Birden kendime geliyorum, uyurken dengemi yitirdi- | ğim için. Bir de bakıyorum, ata biner gibi, şaşkın, bir iskemleye oturmuşum. Öteki insanlar da benim gibi midir, yüzlerinin anlamını çözmekte bu denli güçlükler içinde midirler? Bana öyle geliyor ki, sağır ve organik bir duyarlıkla bedenimin ağırlığını duyar gibi kendi yüzümü du-

— 36 —

yabiliyorum ben. Ya ötekiler? Örneğin bir Rollebon? Ne diyor Bayan de Genlis: «Yüzü küçüktü, kırıksıktı, temizdi, durgundu, çiçek bozuğuydu. Kurnazlık, şeytanlık gözlerinden okunuyordu, ne yaparsa yapsın

gözleri ele veriyordu onu. Süsüne pek düşküncü. Takma saçsız dolaştığını hiç görmedim. Sakallarının gür olmasına rağmen, ille de kendi kendini traş etmek istediğinden, yanakları mora çalıyordu, traş olurken acı çektiği belliydi. Grimm gibi üs-tübeç sürerdi yüzüne. Bay de Dargeville, bu ak, mavi renklere bulaşınca tam bir Roduefort peynirine benziyor derdi onun için. Düşünüyorum; Bay de Rollebon'u da, aynaya baktıkça, böyle benim gibi uyutuyor muydu yüzü?

Sanırım eğlendirici bir yüzü vardı. Ama n'olursa olsun, Bayan de Charriere'in karşısına da böyle bir yüzle çıkmamıştır. Kadın çokluk, soluk buluyordu onu. Belki de gerçek yüzünün anlaşılması mümkün değil. Bilmem, acaba yalnız olduğum için mi benim yüzüm böyle ? Toplu yaşayan insanlar aynalarda kendilerini, dostlarının gördükleri gibi görmeye alışmışlardır. Ama benim dostum yok ki: benim bu yüzden mi bu kadar yalın, çıplak geliyor bana. İnsanın, evet evet, insanın^insansız bir doğa gibisin diyeceği geliyor— Çalışmak gelmiyor içimden artık, yapacak başka bir şey yok, iyisi geceyi beklemeli.

SAAT BEŞ BUÇUK

Olmuyor! Olmuyor işte: evet, öğreniyorum kendimden, içimde bir bulantı. Ve bu kez, yeni bir duygu bti: kahvede başladı. Şimdiye dek yalnız kahvelere sığındım. İnsanlarla dolu, aydınlık, ışıklı diye: kahvelerden de yok—

— 37 —

sun kalacağım artık. Odamda kapana sıkışıp kalacağım demektir bundan böyle, gidecek yer bile bulamayacağım.

Patronla sevişmeye gelmişim, ama kapıyı açar açmaz otelin hizmetçisi Madelaine yüzüme karşı bağırdı: «Patron burda yok, kente alış-verişe gitti.»

Kasıklarında yoğun bir düş kırıklığına uğramış, büsbütün gıdıklanmışım. Gömleğim de memelerimin ucuna sürtünüp duruyordu. Usul ve renkli bir kasırgayla kuşatılmışım; neden orda olduklarını, neden böyle olduklarını görmediğim, bilmediğim, dipte parıldayan banketlerle, aynalar ve duman içindeki bir sis ve ışık kasırgasıyla kuşatılmışım. Kapının eşliğindeyim, girsem mi, girmesem mi diye düşünüp duruyordum, derken bir anafora tutuldun!, tavandan bir gölge geçti, öne doğru itildiğimi duydum. Dalga dalga yüzüyordum, beni dört yanımdan kuşatan ışıklı sislerin içinde şaşkıncı. Madelaine salma salma pardesümü çıkarmaya geldi, baktım saçlarını arkaya toplamış, kulaklarına küpe takmış: tanıyamıyordum onu. Kulaklarına doğru uzayıp giden yanaklarına bakıyordum. Avurtlarında, elmacık kemiklerinin altında yüzünün rengine karşıt düşmüş, bu zavallı tende sıkılıyormuş izlenimini veren iki pembe leke vardı. Yanakları sarkıyordu, kulaklarına doğru akıyordu ve gülümsüyordu Madelaine:

— «Ne içersiniz bay Antoine?»

İşte o anda Bulantı yine yakaladı beni, sıranın üstüne yığıldım, nerde olduğumu bile bilmiyordum. Renkler usul usul dönüyordu çevremde, kusmak istiyordum. Ve işte, bir türlü terketmiyor Bulantı beni, avucuna almış.

İçkinin parasını ödedim. Madelaine bardağın altındaki tabağı götürdü. Bardağı masaya, sarı bir bira birikintisinin üstüne koyuyorum, bardak, kabarcıkların dalgalandığı birikintiyi eziyor. Banketin oturduğum kısmı çö-

— 38 —

kük, kaymamak için ayaklarımı sıkıca yere dayamak zorundayım; soğuk var. Sağda, yün bir masa örtüsünün üstünde kâğıt oynuyorlar. Gिरerken görmemişim. Görmedim - ama, yarısı banketlerde, yarısı masada ellerini kollarını sallayan birtakım karaltılar sezmişim. Madelaine oyun kâğıdı, masa örtüsü ve fişleri getirmiş demek o ara. Herhalde üç beş kişiler, bilmiyorum, bakmaya da cesaret edemiyorum. Şu an gözlerimi oynatabilirim, ama kafamı kı-mıdatamam. Kafam tümüyle gevşek, esnek, boynumun üstüne şöyle bırakılmış sanki; döndürsem düşecekmiş gibi. Yine de bir soluma duyuyor, gözümün ucuyla arasına kımıldanan beyaz kıllarla kaplı kırmızımtırak bir renk görüyorum. Bir el bu.

Patron alış-verişe gidince tezgâha kuzeni geçer. Adı Adolphe'dur. Otururken ona bakmaya başlamışım, başımı çevirmediğim için, sonra da hep ona baktım. Sırtında uzun kollu bir gömlek ve açık mor askılar görülüyor. Gömleğinin kollarını dirseklerinin üstüne dek sıvadı. Bu mavi gömlek üstünde mor askılar pek farkedilemiyor, mavinin içinde silinip kaybolmuş gibiler, aldatıcı bir alçak gönüllülük bu, unutulmayı kabulleneceğe benzemiyorlar. Budala koyun başları gibiler, duyuruyorlar varlıklarını, menekşe olmak isterken hevesleri kursaklarında kalmış dersiniz. İnsanın içinden:

«Yeter artık hadi, menekşe olacaksınız olun da bu konuya bir daha dönmeyelim,» diyeceği geliyor. Ama, nerde, kararsız, şaşkın, bitmeyen çabalarını inatla sürdürmek isteyen bir halleri var. Zaman oluyor, onları çeviren mavi onlar üstüne akıp her yanlarını kaplıyor. Bir an görmüyorum onları. Ama bir bulut gibiymiş, dağılıveriyor bulut, mavi yer yer soluklaşıyor, mor kümeler yeniden beliriyor, genişleyip, birleşip1 askıyı oluşturuyorlar. Adolphe'un göz-

— 39 —

leri yok: şişkin ve devrik gözkapaklardan hafifçe akı görünüyor gözlerinin. Uyuklar gibi bir halde gülümsüyor; ve zaman zaman hırıltılı sesler çıkarıyor, düş gören bir köpek gibi homurdanıp kımıldanıyor.

Mavi yün gömleği, ardındaki kahverengi duvarda neşeli neşeli kımıldanıyor. Bu da Bulantı veriyor. Ya da Bulantının ta kendisi. Bulantı benim içimde değil orda, duvarda, askılarda, çevremdeki her yerde, kahveyle özdeşleşmiş gibi, ben ancak bu Bulantıyı izleyen biriyim.

Sağımdaki kılıksız et yığını gürültü yapmaya başlıyor, kollarını çiftler çiftler havaya indirip kaldırıyorlar:

— «Al işte, koz.»

— «Ne kozuymuş bu?»

Kara bir domuz gibi başı eğiliyor kâğıtlara:

— «Hahaha!»

— «Ne?»

— «İşte koz, şimdi oynadı.»

— «Bilmiyorum, görmedim oynadığını.»

— «Şimdi oynadım ya canım.»

— «Öyle mi? Peki o halde, işte benim kozum, kör.» Şarkı söyler gibi mırıldanıyor:

— «Koz körmüş,koz körmüş, koz körmüş.»

— «Bu nenin nesiymiş bakalım bayım? Neymiş bakalım Bayım? Alıyorum.»

Sonra yeniden sessizlik başlıyor, damağımda havanın şekerli tadı. Koktılar. Askılar.

Adolphe kalktı, bir kaç adım yürüdü, ellerini arkasında kavuşturdu. Gülümsüyor, başını kaldırıyor, topuklarının üstünde yaylanıyor. Bu durumda uyuklamaya başlıyor. Orda, sallanıp duruyor ve gülümsüyor boyuna, yanakları seyiriyor. Düştü düşecek, arkaya kaykılıyor, kay-

— 40 —

kılıyor, kaykılıyor, yüzü şimdi tavana iyice dönük, sonra tam düşecekken tezgâhın kıyısına yapışıyor ustaca ve dengesini sağlıyor. Derken yine aynı duruş, arkaya kay-^ kılmalar. Sıktı artık bu kahve, garson kızı çağırıyorum:

— «Bir plak çalabilir misiniz Madelaine, lütfedersiniz. Hoşuma giden şarkıyı biliyorsunuz: Some of these days.»

— «Olur ama bu beyler sıkılır belki. Oyun oynarken müzik dinlemekten hoşlanmazlar. Bir gidip sorayım kendilerine.»

Büyük bir çaba gösterip, başımı dönderebiliyorum. Dört kişiler. Burnunun ucunda kara çerçeveli bir gözlük taşıyan yaşlı bir adama eğiliyor. Kâğıtları görünmesin diye göğsüne bastıktan sonra alttan alta bir göz atıyor bana.

«Hay hay Bayım.»

Gülümsemeler. Dişleri çürük adamın. İlgimi çeken kırmızı el onun eli değil, yanındaki, kara bıyıklı adamın. Bu bıyıklı adamın burun delikleri kocaman, bir aileye yetecek kadar hava soluyabilir bu burun delikleri. Yüzünün de hemen hemen yarısını kaplıyor, buna rağmen ağzından soluyor, hem de biraz hırıldayarak. Bir delikanlı daha var yanlarında, köpek başlı bir delikanlı. Dördüncü oyuncuyu seçemiyorum.

Kâğıtlar masa örtüsüne havada döne döne düşüyor. Sonra yüzüklü eller, masa örtüsünü yırtarcasına yeniden topluyor bu kâğıtları. Eller ak lekeler bırakıyor örtüde, kaba ve tozlu bir halleri var. Kâğıtlar kâğıtları, eller elleri izliyor. Ne garip bir uğraşı: ne oyuna, ne eğlenceye, ne alışkanlığa benziyor. Sanırım yalnızca zamanı geçirebilmek için yapıyorlar bu işi. Ama zaman çok geniş, geçmeye yanaşmıyor. Zaman içinde her şey yumuşayıp, gevşeyip uzuyor. Örneğin, kâğıtları tarta tarta toplayan şu kırmızı

— 41 —

elin hareketi, ne kadar gevşek. Söküp içinden kesmeli.

Madelaine gramofonun kolunu çeviriyor. İnşallah geçen günkü gibi yanılıp da benim istediğim plâk yerine Cavalleria Eusticana'yı koymaya kalkmaz. Ama hayır, doğru koydu plâğı, çok iyi tanırım bu şarkıyı. Eski bir rag - time'dır bu, nakaratını severim. İlk kez 1917'de La Rochelle sokaklarından geçen Amerikalılardan duymuştum bunu, ısıklıla çalıyorlardı. Savaştan önce olmalı. Ama plâk çok yeni. Her şeye rağmen burdaki plâkların en eskisi bu, elmas iğneli gramofonlar için yapılmış Pathe marka bir plâk.

Hemen az sonra nakarat başlayacak: zaten benim en çok sevdiğim de denize karşı yalılar gibi dimdik yükselen bu nakarat. Şu an caz çalıyor, söz yok henüz, yalnızca notalar var, sayısız küçük sarsıntılardan oluşan notalar. Durup dinlenmek nedir bilmiyorlar, çelik gibi sapasağlam bir düzene bağlılar, bu düzen gereğince doğup, bu düzen gereğince son buluyorlar, bu düzen toparlanacakları, kendileri için var olacakları bir zaman tanımıyor onlara. Koşuyor notalar, acele davranıyorlar ve geçerken kuru bir vuruşla çarpıyorlar bana, sonra da yok olup gidiyorlar. Uzanıp tutmak isterim elbette onları, ama biliyorum, bir tekini bile durdurmaya kalsam rezil ve bitkin bir sesten başka bir şey kalmayacak parmaklarımda. Ölüp gitmelerini kabul etmem gerekiyor; hattâ istemeliyim bu ölümü: bu kadar acı ve bu kadar güçlü pek az izlenimim oldu. Canlanmaya, kendimi mutlu duymaya başlıyorum. Olağanüstü bir yan yok bunda, küçük bir Bulantı mutluluğu bu: yapışkan sıvının dibinde, bizim çağımızın dibinde - mor askılar ve bir yanı çökmüş banketler çağının dibinde - yayılıyor. Geniş ve gevşek anlardan yapılmış, kıyılarından yağ lekeleri biçiminde yayılan, genişleyip bü-

— 42 —

yüyen bir mutluluk. Doğar doğmaz yaşlanan bir mutluluk, sanırım yirmi yıldan beri tanırım onu. Bir başka mutluluk daha vardır: dışımızdaki çelik - şerit, çağımızı yer yer yarıp geçen, çağımızı inkâr eden ve onu küçük kara uçlarından yırtan, müziğin dar süresi; bir diğer çağ da vardır.

«Bay Randu kupa oynuyor, ren ele beyi.»

Sonra, kayıp, kayboluveriyor ses. Çelik şeridi hiç bir şey kemiremiyor, ne açılan kapı gürültüleri, ne dizlerime akan soğuk hava, ne veterinerin küçük kıızıyla kahveye girişi: müzik tüm bu belirsiz biçimleri deUr> aralarından geçiyor. Küçük kız, oturur oturmaz müziğe kaptırdı kendini: gözleri iri iri açılmış, kaskatı, yumruğunu masaya sürte sürte dinliyor.

Bir kaç saniye daha geçsin, zenci şarkıya başlayacak. Kaçınılmaz geliyor insana bu, bu müzik gereksinimi öylesine güçlü duyuruyor kendini: hiç bir şey kesemez bu müziği, dünyamızın demir attığı çağımızdan gelen hiçbir şey; bu müzik ancak, kendi düzeniyle, kendi kendini durdurabilir. Bu güzel sesi neden mi seviyorum? Ne genişliği, ne içliliği yüzünden. Nice notanın, kendileri uzaktan uzağa can çekişirken bir olguyu doğurmaya hazırlanışını seviyorum. Yine de endişeliyim; en küçük bir olayla plâk durdurulabilir:, yaylardan biri kırılabilir, Adolphe iş olsun diye, susturun şunu diyebilir. Bir şeyin sürebilirliği-nin böylesi hafif şeylerle kesilebilmesi ne kadar garip, ne kadar heyecanlandırıyor insanı. Hem hiçbir şey durduramaz, hem her şey kesebilir müziği. Sonuncu bölüm de can çekişmekte. Ardından kesin bir sessizlik başladı. Çok iyi duyuyorum bunu, bir şey var, bir şeyler oldu. Sessizlik.

4*3

Some of these days You'll miss me honey

Ne mi oldu? Bulantı kayboldu. Sessizlik içinde, ses yükselmeye başladığında bedenimin katılaştığını, sertleştiğini. Bulantının yitip gittiğini duydum. Birdenbire: böyle kaskatı, parlak bir kırmızıya kesilmek dayanılır şey değildi: Aynı anda müziğin süresi de genişledi, hava tulumu gibi şişti. Duvarlarda, zavallı çağımızı ezerek maden saydamlığıyla dolduruyordu salonu. Müzik içre'yim. Ateş kümeleri yuvarlanıyor aynalarda; duman halkaları, ışığın katı gülücülüğünü bir yandan perdeleyip, bir yandan bu gülücüğün üstündeki örtüleri atarak ateş kümelerini kuşatıyor, ve dönüyor. Bira bardağım küçüldü, masaya yapışıyor: yoğun, kaçınılmaz bir hali var bardağın. Uzanıp bardağı almak, ağırlığını elimle tartmak istiyorum, elimi uzatıyorum... Tanrım! Değişen, özellikle, buymuş, benim davranışlarım. Kolumun yaptığı bu eylem yüce bir melodi gibi gelişti, zenci kadının söylediği şarkı boyunca aktı; sanki dansediyordum.

Adolphe'un yüzü orda işte, çikolata rengi duvara karşı durmuş; çok yakınmış gibi bir hali var. Elimin kapandığı anda, başını gördüm; bir açıklık vardı bu başta, bir karara varma zorunluğu vardı. Bardağı sıkıyorum parmaklarımda, Adolphe'a bakıyorum: mutluyum.

«İşte!»

Bir ses gürültüleri bastırıyor. Konuşan; bana yakm oturan kuru ihtiyar. Yanakları, banketin kahverengi yüzeyinde mor bir leke gibi duruyor. Bir oyun kâğıdı yapıştırıyor masaya. Karo as.

Ama köpek yüzlü delikanlı gülümsüyor. Kırmızı yüzlü oyuncu, masaya doğru eğilmiş, pusuya yatan hayvan-
— 44 —

lar gibi, sıçramaya hazır, köpek yüzlü delikanlıyı kolluyor alttan alta. «Al işte!»

~ Delikanlının eli karanlıktan sıyrılıp, bir an havada zikzaklar çiziyor, sonra çaylak gibi dalıp masanın üstüne elindeki kâğıdı yapıştırıyor. Kırmızı yüzlü şişko sıçrayıve-riyor birden:

«Vay anasını! Kesti be.»

Kuru, ince parmaklarının arasından çizgi halinde kupa papazı görülüyor, sonra kâğıtlar tersine çevrilip yeni bir ele başlanıyor. Sen ey, nice uzaklardan gelmiş, nice düzenlerle, nice yitik hareketlerle hazırlanmış güzelim kral. Başka yeni düzenlemeler, başka davranışlar, başka hamleler, başka cevaplar doğsun diye, talihler dönsün diye, başka nice küçük serüvenler gelişsin diye, yeri geldiğinde işte sen de öteki kâğıtlar arasına karışıp, yitip gittin.

Heyecanlıyım, bedenimi, dinlenen bir karar makinası gibi duyuyorum. Gerçek serüvenler yaşadım ben. Ayırın-

. ularının farkında değilim, ama koşulların sert bağlantılarını, şaşmaz bağlantılarını görüyorum. Denizler aştım, kentler bıraktım ardımda, nehirlerde kayıklarla dolaştım, ormanlara daldım, hep başka kentlere doğru yöneldim. Kadınlarım oldu, tanımadığım nice kişilerle doğuştum; ve asla geriye dönemedim, tersine dönmeyen bir plâk gibiydim. Bütün bunlar nereye getirdi beni? Bu dakikaya, bu bankete, ezgiler duyduğum bu aydınlık yuvarlağa,

And when you leave me

Evet, Roma'da Tiber kıyısında oturmayı seven ben, Barcelone'da, akşamları yüz kez Ramblas'lara inip çık-

— 45 —

mayı seven ben, Angkor yakınında Baray de Prah-Kan arasında, kökleriyle Nagas kilisesini saran incir ağacını görmüş olan ben, şimdi burdayım, iskambil oynayan şu insanlarla aynı an içinde yaşıyor, dışarda fersiz bir gece-başıboş dolanıp dururken, burda oturmuş, şarkı söyleyen bir zenci kadını dinliyorum. Plâk durdu.

Gece, tatlı ve çekingen içeri girdi. Görülüyor, ama burda lâmbaların üstünü örtüsüyle kaplıyor; yoğun bir-şeyler soluyoruz havada: bu soluduğumuz gecedir. Soğuk. Oyunculardan biri, yerdeki karışık kâğıtları düzeltmeden diğerinin önüne itiyor, öteki toparlıyor. Bir kâğıt kaldı geride. Görüyorlar mı o kâğıdı? Kupanın dokuzlusu. Sonunda biri farkedip alıyor, köpek başlı delikanlıya veriyor. «Aa bak, kupanın dokuzlusu burda!» Oldu, gidebilirim artık. Mor yüzlü ihtiyar, elindeki kalemin ucunu emerek bir kâğıdın üzerine eğilmiş. Made-laine duru ve boş gözlerle bakıyor ona. Delikanlı kupanın dokuzlusunu parmakları arasında çevirip duruyor. Hay Allah!

Zor doğruluyorum; o da ne? Aynada, veterinerin başının üzerinde insanlıktan çıkmış bir surat varoluyor. Az sonra sinemaya gideceğim.

Hava almak iyi geliyor bana: ne şeker tadı, ne şarap-sı vermut kokusu var. Ama ne kadar da soğukmuş hava. Saat yedi buçuk, acımadım henüz, sinema da dokuzda başlıyormuş, ne yapacağım ben şimdi? Hızlı yürüyeyim de ısınayım bari. Duraksıyorum: Ardımdaki cadde kent merkezine, ışıklı ana caddelere, Palais Paramount'a, im-perial'e, büyük Jahan Mağazalarına gidiyor. Kent merkezine inmek gelmiyor içimden: Şu saat aperitif saati; her şeyde bir canlılık var, köpekler, insanlar, kendiliğinden kı-

— 46 —

pırdanıp duran gevşek et yığınları. Bu gördüklerim yetmez mi!

Sola dönüyorum, oraya, lâmba dizilerinin ucundaki

-boşluğa dalacağım: Noire caddesini izleyip Galvani'ye doğru uzanacağım. Dondurucu bir rüzgâr esiyor: burası yalnızca taş ve toprak. Taşlar sert, kımıldamıyor.

Can sıkıcı bir yol: sağdaki kaldırımda, ışıkların kurşunu bir renge büründüğü buğulaşmış bir kitle kabuklu deniz hayvanlarının sesine benzer gürültüler yapıyor: burası eski tren istasyonu. Noir caddesi ilk yüz metresini -Redoute caddesinden Paradis sokağına kadar - bu eski tren istasyonuna borçludur. İlk yüz metredeki on iki kadar sokak feneri, «Rendez - Vous des Cheminots» ve gündüz cansız, akşamları ışıklanıp aydınlanan, sokağa ışıklı dörtgenler saçan diğer üç kahve de bu gar sayesinde doğdu. Üç sarı ışıkla daha yıkandıktan sonra aktar Rabache' dan, atkılı bir kadının çıkıp koşmaya başladığını görüyorum: bu yol bitti artık. Paradis sokağı kaldırımlarının kıyısında, sonuncu sokak lambasının yanındayım. Asfalt bi-
„ tiyor burda. Sokağın öteki yanı karanlık ve çamur. Paradis sokağını geçiyorum. Şimdi bir su birikintisinin içinde yürüyorum, çoraplarım ıslandı, gezinti başlıyor.

Noir caddesinin bu bölümüne alışılmıyor. İklimi çok sert, toprak insanların yaşamlarını sürdürüp geliştirmelerine elvermeyecek bir durumda, verimsiz. Soleil Kardeşlerin (Sainte - Cecile de la Mer kilisesinin, yüz bin frank tutan kaplamalı kemerlerini Soleil Kardeşler yaptırmıştır) üç bıçkı fabrikası burda, batı' yandadır. Sevimli Jeanne -Berthe - Ceuroy sokağını bu fabrikaların kapı ve pencerelerinden gelen hizar gürültüleri doldurur. Fabrikaların sırtları Victor - Noire caddesine dönüktür. Bu fabrikalar dört yüz metre kadar sol kaldırım boyunca uzanır: pence-

— 47 —

releri yoktur, çatı penceresine bile raslanmaz.

Bu kez iki ayağımla da suya batmak zorunda kaldım. Şoseyi geçiyorum: öteki kaldırımda, dünyanın en uzak köşesindeki bir deniz feneri gibi, bir tek sokak lambası;, çökmüş, yanları yıkılmış bir tahta perdeyi ısıtıyor,

Tarabanın kaplamalarında kalmış afişlere rashyorum. Yırtılıp yıldız biçimine girmiş yeşil bir zemin üstünde, kaşları çatık, kin dolu güzel bir yüz görülüyor. Birisi burnunun altına uçları kalkık bir bıyık çizmiş kurşun kalemle. Diğer afiş parçalarında ise, beyaz harflerle basılmış bir sözcük var, okunabiliyor hâlâ: «safça». Ve sözcük'den kırmızı lekeler damlıyor, kan lekeleridir belki bunlar, bu yüz de, bu sözcük de aynı afişle ilgiliydi belki. Afiş yırtık, resim ve sözü birbiriyle birleştiren bağlar yok olup gitmiş, ama öte yandan, afişin yırtık halinde, bu büzük ağız, kan damlaları, beyaz harfler ve «ca» takısı arasında yeni bir birlik kurulmuş: bu garip, gizemli işaretler, sanki, suçlu ve sürekli bir tutkuyu dile getirir olmuşlar. Kaplamalar arasından demir yolunun ışıkları görülüyor. Tahta tarabanın bitiminden sonra uzun bir duvar var, kapısız, pen-cesiz bir duvar. Tek bir delik bile yok üstünde. İki yüz metre ötede, bir evin karşısında'son buluyor bu duvar. Sokak lambasının aydınlattığı alanm dışındayım şimdi; kara bir oyuğa giriyorum. Ayaklarımın dibindeki gölgemin karanlıkı içinde yitip gittiğine baktıkça buzlu bir suya dalyormuşum gibi bir duygu uyanıyor içimde. Önümde, ötelerde, kara yoğunlukların arasından solgun, pembe, ışıkları seçiyorum: Galvani caddesinin ışıkları. Dönüyorum; çek uzakta, sokak lambasının ardında silik bir aydınlık var, tren istasyonunun ve dört kahvenin ışığı bunlar. Önümde, ardımda, kahvelerde içen, oyun oynayan insanlar. Burda yalnızca kara egemen. Rüzgâr uzaktan uza-

— 48 —

ğa, kesik ve yalnız çan seslerini taşıyor. Evlerden gelen gürültüler, araba sesleri, çığlıklar, havlamalar sıcak yerleri sever, ışıklı sokaklardan ayrılmaz. Ama bu çan sesi "ötelerden geliyor, yoğun karanlıkları delip buraya ulaşıyor: öteki gürültülerden daha katı ve daha az insancıl.

Çan sesini dinlemek için duruyorum. Soğuk var, kulaklarım acıyor, kıpkırmızı kesilmiştir mutlaka. Ne var ki acısını duymaz oluyorum artık; beni dört yanımdan kuşatan bir armışlıkta eriyorum çünkü; nesnelerin canı

çekildi; yel esiyor, katı, sert çizgiler kaçışıyor gecede. Burjuva sokaklarının gelip geçenlere sırttan temizliğini Noir caddesinde aramayın. Kimse özenmemiş bu caddeye, kimse süslömenJş onu. Öteki Kokakların tam tersi. Jeanne -Berthe - Coeuioy'un, Galvani'nin tam tersi. Bouville'liler, yolcuları düşünerek zaman zaman istasyon çevrelerini temizlerler. Ama yolcular dağılır dağımaz bu caddeyi terke-derler ve cadde Galvani caddesine dek kör gibi karanlık içinde uzanır gider. Kent unutmıştır onu. Bazan toprak renkli kocaman bir kamyon, gök gürültüsünü andıran bir sesle, hızla geçiverir burdan. Cinayet bile işlenmez, çünkü ne katile ne kurbanı raslanır. Noir ağaçlı yolunda hayat yoktur. Bir maden gibidir, cansızdır, bir üçgen gibidir. Bouville'de böyle bir ağaçlı yolun bulunması düpedüz bir şanstır. Genellikle bu tür yollara başkentlerde raslanır. Örneğin Berlin'de Neuköln yakasında ya da Fried-richshain'e doğru giderken, Londra'da Greenwich'in arkasında böylesi yolla? vardır. Dimdik uzayan, hava akımıyla dolu, geniş kaldırımlı ağaçsız kirli geçitler. Tren istasyonlarının, tramvay depolarının, salhanelerin, gazhanelerin yakınlarında, kentlerin üretildiği bu garip yerlerde, kentin dışında bulunur böyle sokaklar. Sağanaktan iki gün sonra, bütün kent güneşin ve sıcak, nemli ışığın altında

— 49 —

F : 4

henüz sıcaklığını yitirmezken, bu sokaklar hayli soğuk, çamur ve bataklık içindedirler. Öyle ki, tek bir ay'ın, ağustos ayının dışında, on bir ay kurumayan bataklıklar, su birikintileri vardır.

Bulantı, orda, sarı ışıktaki kaldı. Mutluyum: bu soğuk öylesine temiz, öylesine temiz ki bu gece: ben, kendim de, buzlu bir hava dalgası değil miyim? Ne kanım var, ne lenfam, ne de etim. Bu uzun kanal içinde öteki soluk ışığa doğru akıyorum. Soğuktan başka bir şey değilim.

İşte insanlar, gölgeler. Neden buraya gelme gereğini duydular acaba?

Bir erkeği ceketinin kolundan çekip duran ufak-tefek bir kadın çabuk çabuk ve ince bir sesle konuşuyor. Rüzgâr yüzünden de dediğini anlayamıyorum.

Adam:

«Kapayacaksın, evet,» diyor.

Boyuna kadın konuşuyor. Adam sert bir biçimde itiyor kadını. Ne yapacaklarını bilmeden karşılıklı bakışıyorlar, sonra adam ellerini cebine sokup ardına bakmadan çekip gidiyor.

Kayboluyor adam. Kadınla aramda üç adım ya var, ya yok. Birden boğuk keskin bir hıçkırık kopuyor kadından, olağanüstü bir şiddetle bütün sokağı kaplıyor bu ses.

«Charles, çok rica ederim, ne söylediğimi anladın mı? Çektiğim yeter Charles, haydi dön, ne olur, çok mutsuzum !»

Dokunacak kadar yakınından geçiyorum. Bu... ama bu alev alev yanan, bu hüznün parlayan yüz, nasıl olur?... evet, ta kendisi, atkısı, mantosu, sağ elinin üstündeki şarap rengi kocaman ben'i; evet o, Lucie, otelin hizmetçisi. Dayanak olmak isterdim ona, ama cesaret edemiyorum; yardıma gerek duyuyorsa söyler; yanından ona baka ba-

— 50 —

ka ve yavaş yavaş geçiyorum. Gözleri üstümde, bakıyor ama görmüyor; acı çektiği için kimseyi tanıyacak halde değil. Bir kaç adım atıyorum. Dönüyorum...

Evet, o, Lucie, yanılmıyorum. Ama çılgınca, cömertçe ıstırap çekiyor, insanlıktan çıkmış, başka bir yaratık olmuş. Orda, dimdik duruyor, damga vurulmasını bekler gibi kollarını uzatmış, ağzını açıyor, soluğu kesilmiş benzer. Duvarlar büyüdü gibi geliyor bana. Yolun her iki yanından ayrılıp birbirlerine yaklaşıyorlar. Kadın bir kuyunun dibinde sanki. Bir süre bekliyorum: ansızın düşmesinden korkuyorum kadının: bu alışılmamış acıya daya-namıyacak kadar güçsüz. Ama kıpırdamıyor, kımıldamıyor, onu kuşatan nesneler gibi madenleşivermiş. Bir an, onun hakkında yanılıyor muyum acep diye soruyorum kendime, bu birdenbire gördüğüm onun gerçek yapısı mı, değil mi diye düşünüyorum...

Uzulca içini çekiyor Lucie. Şaşkın iri gözlerini açarak boğazına götürüyor elini. Bunca acıya katlanması, yapısından gelmiyor, hayır. Dışpıdan geliyor... bu ağaçlı yol-)*| dan geliyor. Onu omuzlarından tutup ışıklı sokaklara, insanların içine, pembe renkli tatlı caddelere götürmek gerekirdi: o tatlı sokaklarda böylesine güçlü katlanamazdı acıya; yumuşardı, gevşerdi, olumlu tavrına yeniden bürünür, hüznlerinin alışılmış düzeyine yükselirdi yeniden.

Arkamı dönüyorum kadına. Yine de şanslı bir insan sayılır. Ben üç yıl var ki durgun bir hayat sürdürüyorum. Bu acıklı yalnızlıklar bomboş bir yalınlıktan başka ne kazandırıyor bana! Çekip gidiyorum.

PERŞEMBE, SAAT ONBİR OTUZ.

Okuma salonunda iki saat çalıştım. Sonra pipo içmek için Hypotheques'e, avluya indim. Zemini kırmızı tezgâh

— 51 —

bir yer. Bouville'liler pek sever burasını, XVIII. yüzyıldan kalma bu antika bölümle övünürler. Chamade ve Suspe-dard sokaklarının girişindeki eski zencirler arabaların buraya dek sokulmasını önler. Köpeklerini gezdirmeye çıkmış" kara giysili hanımlara raslarsınız. Kemerler altından geçip, duvarlar boyunca yürürler. Yolun aydınlık kısmına dek yürümezler pek, ama Gustave Impetraz heykeline, genç kız bakışları gibi kaçak

ve doygun bakışlarla bakmaktan da geri durmazlar. Bu tunç dev'in adını sanını bilmezler elbet, ama giysilerine, kılık kıyafetine bakıp yüksek tabakadan toplumun yüksek katından biri olduğunu anlarlar. Sol eliyle şapkasını tutuyor, sağ elini bir kâğıt tomarının üstüne koymuş: büyük babaları tunç bir eriyik gibi bu heykel kaidesinin üstüne yerleştirilmişti sanki. Yetkisini, gücünü, büyük ağır eli altında ezilen tomarlardaki derin bilgisini, bu kadınların, küçük, dar ve değişmez düşüncelerinin buyruğuna sunmuştu. Kara giysili bayanlar, bu heykeli gördükçe kendilerini yüklerinden kurtulmuş duyup, ev işlerini sessiz, soluksuz ara vererek, köpeklerini dolaştırmaya çıkarlar: en kutsal, en iyi düşünceleri büyük babalarından almışlar nasıl olsa, bu düşünceleri savunmak sorumluluğunu duymazlar artık; tunçtan bir adam bu düşüncelerin bekçisidir. Bu kişiyle ilgili büyük Ansiklopedi'de, bir kaç satırlık bilgi vardır; geçen yıl okumuştum. Ansiklopedinin o cildini pencerenin tepe pervazına yerleştirmiş, hem Impetraz' m yeşil kellesine bakıyor, hem onla ilgili satırları okuyordum. 1890 yıllarına doğru yıldızı parlamış, akademi mü-fettişymiş. Birkaç kıvrır zıvır deneme, üç de kitap yazmış: «Eski Yunanda halkı kazanma sanatı» (1887), «Rollins' in çocuk eğitimi öğretisi» (1891) ve 1899 tarihli bir şiirsel vasiyet. Ve çoluk çocuğunun, zevk sahibi bay ve bayanla-

— 52 —

rın derin üzüntüleriyle birlikte 1902'de göçüp gitmiş.

Kitaplığın duvarına dayandım. Nerdeyse kararmaya yüz tutan pipomu çekip duruyorum. Kemerli galeri'den ürkek ürkek yaşlı bir kadıncağz çıkıyor ve ince ve sürekli bakışlarla Impetraz'ı süzüyor. Birden yüreklenip, ayaklarının bütün hızıyla avluyu geçiyor, sonra çenesini oyna-ta oynata, heykelin önünde bir an duruyor. Derken, pembe kaldırımda kara bir ağaç gibi yürüyüp, bir duvar çatlağında gözden kayboluveriyor. Bu kırmızı kiremitleri ve evleriyle, 1800'lerde belki de kıvançlı bir yerd burası. Şimdi kupkuru, yavan ve kötü, kişiye tiksinti veren bir şeyler var burada. Bu tiksinti, kaidenin üstündeki tepeden bakan o adamcağızdan, anıttan geliyor. Bu üniversite öğretmeni tunçtan heykelleşin-ce tıpkı büyücüye dönmüş. Impetraz'a önden bakıyorum. Gözleri yok, burnu da pek belli değil, bazan, salgın bir hastalık gibi, bir mahallenin bütün heykellerini yakalayan o garip cüzzam, bunun da sakallarını kemirmiş. Selâmlıyor. Yeleğinde, yüreğinin olduğu yere raslayan kocaman bir leke var. Hali tavrı acılı ve kötü. Canlı olmadığı belli ama cansıza da benzemiyor. Sağır bir güç yayılıyor heykelden: beni itikleyip duran rüzgâr gibi: Impetraz avluda durup duran beni de avlamak isterdi mutlaka. Ne var ki, pipomdaki tütünü bitirmeden içeri girecek değilim.

Zayıf iri bir gölge beliriveriyor ardımda birden. Sıçırıyorum.

«Özür dilerim bayım, sizi rahatsız etmek istemezdim. Dudaklarınızın kımıldadığını gördüm. Şüphesiz kitabınız-daki cümleleri tekrarlıyordunuz.

Gülüyor ve ekliyor.

«Dizeleri yakalamaya çalışıyor olmalısınız.»

53

Şaşkın şaşkın bakıyorum Kitap Kurdu'na. Şaşırdığımı görünce o da şaşırmış gibi.

«Düz yazıda şiir dizelerinden kaçınmak gerekmez mi Bayım?»

Gözünden biraz düştüm galiba. Bu saatte burda ne işi olduğunu soruyorum. Patronunun kendisine izin verdiğini, bunun üzerine, dosdoğru buraya, Kitaplığa geldiğini; öğlen yemeği yemeyip, Kitaplık kapanana dek kalacağını söylüyor bana. Artık dinlemiyorum onu. Ama birden bire «...sizin gibi bir kitap yazmak mutluluğuna ermek,» sözünü duyunca ilk konusunu bitirip başka bir konuya geçtiğini anlıyorum.

Bir şeyler söylemeliyim.

Şüpheli bir tavırla «Mutluluk...» diye söyleniyorum.

Mutluluk sözcüğünü hangi anlamda tekrarladığımı anlamadığından hemen düzeltmeye kalkıyor dediklerini.

«Değerliliğine demeliydim Bayım.»

Merdivenden çıkıyoruz. Çalışmak gelmiyor içimden. Biri Eagenie Grandet'yi okuyup sonra masanın üzerinde, yirmi yedinci sayfada açık bırakmış. Makina gibi, ayırımında olmadan kitabı alıp önce yirmi yedinci, sonra yirmi sekizinci sayfayı okuyorum. Baştan başlamaya cesaretim yok. Kitap Kurdu hızlı adımlarla raflara yöneliyor, iki cilt kitap alıp, kemik bulmuş köpek gibi masanın üzerine koyuyor.

«Ne okuyorsunuz?»

Bana söylemekten kaçmıyor sanki: desem mi, deme-sem mi gibilerden duraksıyor biraz, şaşkın iri gözlerinin akı bir sağa bir sola yuvarlanıyor, sonra, istemeye istemeye uzatıyor kitapları. Turbalar ve turbalıklar biri, Larba-letrier'nin eseri, öteki Lastex'in Hitopatlesa ya da Yararlı Eğitim. Eee? rahatsız olacak, göstermekten sakınacak

— 54 —

ne var sanki bu kitaplarda: çok güzel yapıtlar. Nasıl şeymiş diye Hitopadesa'nın sayfalarına göz atıyorum; üstün, yüce duygular.

SAAT ÜÇ

Eugenie Grandet'yi bıraktım elimden. İstemeye istemeye çalışmaya koyuldum. Yazdığımı gören Kitap Kurdu, imrenen, saygılı gözlerle bakıyor bana. Zaman zaman, biraz başımı yazıdan kaldırdığımda, içinden piliç boynuna benzer bir boyun uzanan kocaman dik yakalığına takılıyor gözlerim. Giysileri eski ama göz

kamaştırarak kadar temiz, ak. Aynı raftan bir diğer kitap daha alıyor tersinden çıkarabiliyorum adını: Caudebec'in oku, Bayan Julie Lavergne'in yazdığı bir Norman tarihi. Kitap Kurdu'nun okuduğu kitaplar her zaman şaşırtmıştır beni.

Birdenbire, incelediği son kitapların yazarlarından Kitap Kurdu'nun yöntemini çıkarıveriyorum: Lambert, Langöis, Larbaetrier. Anlaşıldı: yazarları alfabetik sıraya göre okuyor.

Hayran hayran seyrediyorum onu. Böylesi geniş kapsamlı bir tasarımı 3'avaş yavaş, inatla gerçekleştirmek, büyük bir çabayı gerektirmez mi? Yedi yıl önce bir gün (yedi yıldan beri kitaplara daldığını söylemişti) kimbilir nice şatafatla bu okuma salonuna girdi, duvarları dolduran ciltlerce kitabı şöyle bir gözden geçirdi, mutlak o da Rastignac gibi: «Bilim, işte seninle karşı karşıya kaldık,» dedi, ve ilk rafın ilk kitabını alıp, saygıyla, korkuyla, sarsılmaz bir kararlılıkla ilk kitabın ilk sayfasını açtı. Ve bugün L'ye dek gelebildi. J'den sonra K, K'dan sonra L. «Kinkanatlılar»! inceledikten sonra hemen quantum teori-

— 55 —

si'ne, Timur'la ilgili bir yapıt'dan darwinisme'e karşı yazılmış bir katolik yergisine geçti. Böyle olduğu halde yıllardır bir an bile tedirgin olmadı. Herşeyi okudu. Parthe-nogenese'le ilgili bilgilerin yansını, canlı organların kesimlerine karşı yazılmış kanıtların yarısını dağarcığına doldurdu. Önünde, ardında koca bir evren var. Ama bir gün gelecek, en son raftaki en son kitabın en son sayfasını da kapatırken: «Ya şimdi, şimdi ne yapacağım?» diyecek kendi kendine.

Şu an onun ikinci kahvaltısı saati. Çocuksu bir tavırla ekmeğini ve çikolatasını yiyor. Gözleri yerde, kıvrım kıvrım güzel kirpiklerini - kadınsı kirpiklerini - bol bol seyredebilirim. Gövdesine eski bir tütün kokusu sinmiş, ve soluk aldıkça, bu tütün kokusuna karışan çukulatanm tatlı kokusu duyuluyor.

CUMA, SAAT 3

Nerdeyse aynanın tuzağına düşecektim yine. Kendimi tutuyorum, ama bu kez de pencere camının tuzağmdayım: kararsız, kollarım yanıma sarkmış, pencereye yaklaşıyorum. Şantiye, tahta perde, eski İstasyon.— Eski İstasyon, Tahta Perde, Şantiye. Öyle bir esniyorum ki gözümde yaş geliyor. Sağ elimde pipom, sol elimde tütün paketi. Pipoyu yedire yedire doldurmam gerek. Ama bununla uğraşacak cesareti bulamıyorum kendimde. Koşarım sarkıve-riyor, alnımı cama dayıyorum. Şu yaşlı kadın içime sıkıntı veriyor. Yitik gözlerle, inatla, ısrarla yürüyüp duruyor. Görülmez bir tehlikeyle karşılaşacakmış gibi birden duruyor bazan. İşte pencerenin altına geldi şimdi, rüzgâr eteklerini dizlerine yapıştırmış. Duruyor, atkısını düzeltiyor.

— 56 —

Elleri titriyor. Yeniden yürümeye başlıyor: şimdi sırtı bana dönük. Zavallı ihtiyar teşbih böceği! Sanırım şimdi sağa, Noir yoluna sapacak. Yüz metre kadar yürümek zorunda. Bu yürüyüşle yüz metreyi ancak on dakikada alır. Demek böyle on dakika daha, alnımı cama yapıştırıp, ona bakıp duracağım. Belki yirmi kez duracak, yeniden yürüyecek, yeniden duracak...

Geleceği görüyorum. Orda, sokakta işte şu andakinden az daha solgun. Neden gerçekleşmiyecekmiş sanki? Fazladan ne kazandıracak bu ona? Yaşlı kadıncağz yalpa vura vura uzaklaşıyor, sonra duruveriyor birden, atkısından sarkan bir tutam saçı çekiştiriyor. Yeniden yürüyor, demin ordaydı, şimdi surda... Nasıl oluyor bu, bilmiyorum: hareketlerini mi görüyorum yoksa, görmüyorum da seziyor muyum? Artık içinde bulunduğum anı gelecekte ayıramıyorum, ama yine de sürüp gidiyor bu, azar azar gerçekleşiyor; ihtiyar, ıssız sokakta ilerliyor, kocaman erkek ayaklabılarını sürüklüyor. Zaman denilen de bu işte, çırılçıplak zaman, kişinin varlığına usul geliyor, bekletiyor kendini, ama bir kez de gelince midesi bulaniyor insanın, çünkü zamanın çoktan var olduğunu anlıyorsunuz. Yaşlı kadın köşe başına yaklaşıyor, küçük kara bir kumaş yığını olmaktan çıktı artık. Eee, varsın kumaş yığını olmaktan çıksın,, böylesi daha da iyi, hoşuma da gidiyor, yeni bir şey çünkü, az önce orda değildi. Şimdi yepyeni bir şey, kişiyi asla şaşırtmayan donuk ve bayağı bir şey. Yirmi kez aynı şeyi yapacak, duracak, yürüyecek, yine...

Kendimi pencereden kurtarıp yalpa vura vura odayı adımlıyorum; aynanın tuzağına düşüyorum bu kez, kendime bakıp iğreniyorum; bu da bir sonsuzluk işte. Sonunda görüntümden kurtarıyorum kendimi, yatağa atıyorum. Gözlerim tavanda, uyumak isterdim.

— 57 —

II

Sessizlik. Sessizlik. Zamanın tenimde kayışını, tenime usulca dokunuşunu duymuyorum artık. Tavandaki görüntüleri görüyorum. Önce ışık halkalar, sonra haçlar. Daldan dala konuyorlar, işte bir başka görüntü biçimleniyor; gözlerimin ötesinde, şu, ordaki şu görüntü. Yere çökmüş koca bir hayvan. Ön ayaklarını ve semerini görüyorum. Öteki kısımları belirgin değil. Yine de anlaşılıyor ne olduğu: Marrakech'de gördüğüm, taşa bağlanmış bir deve. Ai-tı kez çökmüş kalmıştı; çocuklar gülüşüp, bağıra çağıra kızdırıyorlardı onu. İki yıl önce ne iyiydi: gözlerimi yummam yetiyordu, başım hemen arı kovani gibi uğuldamaya başlıyor, yüzleri, ağaçları, evleri, bir fıçıda çıplak yıkanan Kamaishiqui' li Japon kızı, oluk oluk akan kan selindeki ölü Rus'u yeniden görüyorum. Yediğim kuskusun tadını, öğlenleri Bur-gos sokaklarını dolduran, Tetuan sokaklarında dalga dalga çarpan zeytinyağı ve rezene kokularını, Yunan çobanlarının ıslık seslerini yeniden duyuyordum.

Büyülü bir cam gibi kızgım bir güneş kayıyor başımda. Ardından mavi bir gök parçası geliyor; birkaç sarsıntıdan sonra durgunlaşıyor, bütün içim bu güneşle, mavi gök kesitiyle işiyor. Hangi Fas göğünden (Cezayirden mi? Suriyeden mi yoksa?) kopup geldi bu ışık? Geçmişe akmak için salıveriyorum kendimi. Meknes'deyim. O dağlı, küçük, dar bir sokakta, Ber-daine camiiyle bir dut ağacının gölgelediği o alan arasında bizi korkutan o dağlı, nasıl bir insandı? Üstümüze doğru gelmişti, Anny sağımdaydı. Solumda mıydı yoksa?

O güneş ve mavi gök yalnızca bir yanılgıydı. Belki yüzüncü kezdir kurtulamıyorum yanılgılardan. Anılar şeytanın kesesindeki altın sikkelere benziyor: keseyi açtı-

— 58 —

•!*

ğında bir de bakıyorsun, altın değil, ölü yapraklar var içinde.

Dağlıdan kala kala kocaman, oyuk, ak bir göz kalmış. Bu göz de acep gerçekten onun gözü mü? Bakü'deki çocuk düşürmenin ilkelerini anlatan doktorun da tek gözü kördü, yüzünü hatırlamaya, bulup çıkarmaya kalktığımda o ak oyuktan başka bir şey göremiyorum. Norne'lar gibi bu iki insanın da sırayla kullandıkları birer gözleri var.

Meknes'de her gün uğradığım o alan, hatırlanması çok daha kolay bir yer: ama işte hiç mi hiç gelmiyor gözlerimin önüne. Şöyle böyle hatırlıyabiliyorum, galiba sevimli bir yerd, bir de, birbirine sıkı sıkıya bağlı şu dört sözcük aklımda: Meknes'de sevimli bir yer. Şüphesiz, gözlerimi kapasam ya da tavana diksem o sahneyi çıkarabilirim: uzakta bir ağaç, karanlık ve bodur bir gölge koşuyor üstüme. Ama ben bütün bunları iş olsun diye uyduruyorum mu yoksa? O Fash uzun boylu, kara-kuru biriydi, zaten onu yalnız bana dokunduğunda görmüştüm. Uzun ve kara-kuru bir insan olduğunu da hâlâ bu yüzden biliyorum: bazı kısa bilgiler kalıyor bellekte ancak. Ama işte hiçbir şey göremiyorum: boşuna kurcalayıp duruyorum geçmiş, görüntü kalıntılarından başka hiç bir şey kalmamış bu kalıntıların da nenin nesi olduğunu, neyi gösterdiklerini, gerçek anılar mı, yoksa düş gücünün ürünü uydurma şeyler mi olup olmadıklarını da çok iyi biliyorum.

Zaten çok zaman bu anı döküntüleri kendiliğinden yitip gider: sözcükler kalır geride kala kala: daha nice nice öyküler anlatabilirim, hem çok iyi anlatabilirim, (deniz subayları ve bu işin ustaları hariç) nicelerine taş çıkartırım bu konuda, ama gel gör ki aklımda kalanlar; yaşadıklarımın iskeletleri, çatıları, kaba çizgiler. Biri varmış, şu-

— 59 —

nu yapmış, bunu yapmış, kimmiş o biri, elbette ben değilim artık, ortak bir yanımd kalmadı onunla. Yabancı ülkeler tanımış, hangi ülkeler, bilmiyorum, sanki hiç gitmemişim oralara. Bazan, dünya haritalarında görülen o güzel sözcükleri söylerim. Aranjuez'miş, yok efendim, Canterbury imiş. Bu sözcükleri okuduğumda, oralarda hiç gezmemiş, oraları hiç görmemiş insanlar gibi sözcükler üstünde düşler kurarım, yepyeni düşler uyanır kafamda. İşte hepsLbu.

Nice ölü öyküler içinde, yine de bir, iki canlı öykü vardır hatırlanan. Korka korka hatırlarım bu bir iki öyküyü. Hatırlana hatırlana eskiyip yıpranmalarından çekinirim, bazan, ender anlarımda düşünürüm onları. İşte bu güzel öykülerden biri, şu an düştü belleğin tuzağına, geçtiği çevreyi, kişileri, davranışları yeniden görüyorum. Ne o? Duruyorum birden bire: bir yıpranmışlık var galiba, bir sözcük var duyguların ağını yırtıp çıkan. Bu sözcük, bu sözcük sanırım az sonra sevdiğim nice görüntünün yerini alacak. Duruyorum birden bire, hemen başka bir şey düşünüyorum; anılarımı yormak istemiyorum. Boşuna; gelecekte hatırladığımda onları, çoğu yitirecek canlılığını.

Meknes'de çektiğim fotoğrafları masanın altındaki bir sandığa koymuştum. Fotoğrafları almak için kalkmaya uğraşıyorum. Neye yarayacak sanki? Bu nesneler uyarmıyor ki belleğimi. Geçen gün kartonun altında küçük bir fotoğraf buldum, eskimiş, sararmaya yüz tutmuş bir fotoğraf. Bir kadın vardı orda, bir havuzun yanında durmuş gülümsüyordu. Bir an tanımadan baktım kadına. Sonra fotoğrafın ardını okudum: «Anny. Porstmouth, 7 nisan 27.»

Nasıl da yoksunmuşum gizli boyutlardan, nasıl da

— 60 —

kendi bedenime kapanıp kalmışım, kendi bedenime ve bedenimde tomur tomur kabarcıklaşan sudan düşüncelere! İçinde yaşadığım andan yararlanarak anılarımı yeniden kurmaya çalışıyorum. İçinde yaşadığım şu anın içine atılıp bırakılmışım. Boş yere geçmişle birleşmeye uğraşıyorum: ama kendi bedenime kapanıp kalmaktan kurtulamıyorum.

Kapı vuruluyor. Kitap Kurdu bu gelen: gezi fotoğraflarımı göstereceğime söz vermişim, ama unutmuşum. Nerden de geldi şu adam.

İskemleye oturuyor; geniş kalçaları sandalyenin arkalıklarına taşıyor, dik gövdesi öne doğru eğilmiş.

Karyolanın ucuna sığırayıp ışığı yakıyorum.

«Rahatsız olmasaydınız, ihtiyaç yoktu.»

«Fotoğrafları görmeye gelmemiş miydiniz...»

Şapkasını nereye koyacağını bilmeden elinde tutuyor. Alıyorum şapkasını.

«Doğru ya, zahmet olmazsa?»

«Yok canım.»

Yaptığım kurnazlık aslında: umarım bir yararı olur da fotoğraflara bakarken konuşmaz. Masanın altına eğilip sandığı, cilalı ayakkabılarına doğru itiyorum. Sonra kucağına bir tomar fotoğraf ve resim boşaltıyorum: İspanyayla, İspanya Fasıyla ilgili fotoğraflar, resimler.

Susacağını sanmakla yanlışmışım. Gülümseyen, rahat bir hali var. Saint-Sebastian'm İguelda tepesinden alınmış bir resmine şöyle bir göz atıp usulca masanın üzerine koyuyor ve bir süre sessiz duruyor. İçini çekiyor sonra:

«Ne kadar şanslısınız, ah Bayım. Söylenilen doğruysa çok okuyan değil, çok gezen bilirmiş. Siz de böyle mi düşünüyorsunuz Bayım?»

Konuşmak canım istemediğinden ne söyleyeceğimi bi-

— 61 —

lemiyorum. Çok şükür devam ediyor karşımdaki:

«Karmakarışık eder mutlaka bu yolculuklar insanı. Bir gün elime böyle bir olanak geçerse, yolculuğa çıkmadan önce, huyumu, yola çıkmadan önce inceden inceye bir kıyıya yazmak isterim. Böylece döndüğümde neydim, ne oldum diye kendimi incelemiş olurum. Yolculuklarda fizik yapısından başka ahlâkını da değiştiren insanlar varmış, kitaplarda okudum. Dönüşlerinde de yakınları bile tanı-yamıyormuş onları.»

Dalgın dalgın koca bir fotoğraf paketini çeviriyor elinde. İçinden bir fotoğraf alıyor, sonra hiç bakmadan masanın üzerine koyuyor; ama bir başka fotoğrafa, kutsal Jerome'un, Burgos katedrali kürsüsüne oyulmuş resmine uzun uzun bakıyor.

«İsa'nın Burgos'da hayvan delisinden yapılmış ikonasını da gördünüz mü? Hayvan derisinden, hattâ insan derisinden yapılmış bu heykelleri anlatan ilginç bir kitap var bayım. Ya Kara Ana? Kara Ana'nın ki Burgos'da değil Saragosse'da, sanırım. Belki Bırgos'ta da bir heykeli vardır. Hacılar mutlak kucaklayıp öpüyorlardır onu, değil mi? Ben Saragosse'daki Kara Ana'dan söz ediyorum. Bir döşeme taşının üzerinde ayağının izi varmış galiba? Taş bir oyuğun içindeymiş, analar çocuklarını sevap diye bu çukura iterlermiş?

Kazık gibi durmuş, elinde çocuk varmışcasına iki ellerini öne doğru iter gibi uzatıyordu. Artaxerxes'in armağanlarını itiyor sanırsınız.

«Ah şu gelenekler bayım, ne garip, ne garip şeyler.» Heyecandan biraz soluk soluğa, eşek çenesine benzeyen iri çenesini bana doğru uzatıyor konuşurken. Tütün ve bataklık kokuyor adam. Güzel baygın gözleri ateş kütükleri gibi ıslık ıslık yanıyor. Dökük saçları, buğulu kafa-

— 62 —

tasını gölgeliyor. Ve bu kafatasında Samoyede'ler, Nya-mes - Nyam'lar, Malgache'lar, Fuegien'ler en garip törenlerini kutluyor, yaşlı babalarım, çocuklarını yiyorlar, kendilerinden geçip bayılcaya dek tam-tamlarm sesinde dönüyor, Amoklarla çılgınca sayıklıyor, ölümlerini yakıp damlarda uzatıyor, sonra çıraların ışığında kayıklara yükleyip sulara salıyorlar, ana oğulla, baba kızıyla, oğlan kız kardeşiyle çiftleşiyor, bedenlerinin biçimini değiştirip kendi kendilerini içdiş ediyorlar, demir madalyonlar asıp dudaklarını geriyor, kalçalarına canavar resimleri doğduruyorlar.

«Pascal'm dediği doğru mu, gelenekler ikinci tabiatımız mıdır dersiniz?»

Kara gözlerini gözlerime dikti, bakışları bir cevap ister gibi yakmıyordu.

«Pascal'a göre öyle,» dedim.

Soluk aldı:

«Ben de böyle düşünüyorum Bayım. Ne var ki hiç güvenim yoktur kendime; insan her şeyi okuyabilse.»

Ama daha sonra eline aldığı fotoğrafa bakınca kendinden geçiyor. Kıvançla haykırıyor.

«Segovie! Segovie ha! Ne güzel, Segovie'yle ilgili ben de bir kitap okumuştum.»

Ve saygılı, soylu bir davranışla ekliyor:

«Yazarını unuttum Bayım. Yazarların adlarını çıkaramıyorum bazan. Neydi, Na... No... Nod.»

Hemen atılıp:

«Çıkarmanıza imkân yok, çünkü N'ye gelmediniz daha, henüz Lavergne'desiniz,» diyorum.

Ama birdenbire pişman oluyorum böyle söylediğime; şimdiye dek okuma yönteminden hiç söz etmediğine göre, kendine özgü gizli bir çılgınlık olmalıydı. Hatâ etmişim, bozuldu, iki dudakları ağlamaklı bir halde sarkıverdi. Son-

— 63 —

ra başını eğip tek sözcük söylemeksizin resimlere bakmaya başladı, on iki kadar resmi gözden geçirdi.

Ama belli oluyor, otuz saniye geçti geçmedi coşkuyla doldu, konuşmasa çatlayacak:

«Kendimi yetiştireceğim zaman, (henüz altı yılım var) kabul ettikleri takdirde, Yakın-Doğu gezisine giden öğrenci ve öğretmenlere ben de katılmak istiyorum.»

Ve dokunaklı bir sesle ekledi :

«Bazı bilgilerimi değerlendirmiş olurum böylece. Görmediğim, bilmediğim şeylerle, yepyeni şeylerle karşılaşmayı, kısaca bazı serüvenler yaşamayı hele, ne kadar isterdim.»

Sesini alçalttı, çapkın bir tavır takındı.

Şaşırmıştım, sordum:

«Nasıl bir serüven istiyorsun?»

«Nasıl olursa olsun Bayım. Örneğin yanlış bir tirene biniyorsun, bilmediğin bir kentte iniyorsun. Cüzdanını yitiriyorsun. Bir gün tutuklanıyorsun, geceyi cezaevinde geçiriyorsun. Ne bileyim ben bayım, serüven deyince anlaşılır sanmıştım: aşırıya kaçmamak şartıyla alışılmışın dışında bir olay demek istedim. Serüvenlerin insanı büyüleyen şeyler olduğu söylenir. Sizce doğru mucfur bu? İzin vererseniz bir soru sormak isterdim size Bayım,»

«Nasıl bir soru?»

Kızarıveriyor, gülümsüyor, sonra:

«Bilmem, yersiz kaçmasın...»

«Çekinmeyin, söyleyin.»

Bana doğru eğilip soruyor, gözleri yarı kapalı:

«Başınızdan çok serüven geçti mi Bayım?»

Düşünmeden cevaplıyorum:

«Birkaç serüven geçti.»

Pis pis kokuyor soluğu, kendimi geriye çekiyorum.

— 64 —

Evet, hiç düşünmeden makina gibi bunu söyledim. Aslına bakacak olursanız nice serüvenler yaşamakla övünüyordum. Ama bugün hor görüyordum kendimi, bu yüzden makina gibi çıkmıştı ağızımdan bu iki sözcük: bana öyle geliyor ki yalan söylüyor, nice serüvenler yaşadığımı sa-narken kendimi aldatıyorum, hayatımda pek az serüvenlerim oldu, daha doğrusu serüvenin ne demek olduğunu bile bilemiyorum artık. Hanoi'de dört yıl önce karşılaştığım o olay da, benim yüreksizliğim de var sonra, yükünü hâlâ omuzlarımda taşıyorum: Mercier kendisiyle gelmem için sıkıştırıyordu beni, oysa ben, gözlerimi bir khmire heykeline dikmiş öyle duruyordum. O zamanlar beni nice tiksindiren o koca kitle, o DÜŞÜNCE işte şurada yine: dört yıl var ki karşılaşmamıştım onunla.

Kitap Kurdu:

«Sorabilir miyim, ne gibi serüvenler?» demez mi.

Vay anasını! O ünlü serüvenlerden birini bulup çıkarmak, bu adama anlatmak... Bu konuda tek bir sözcük söylemek istemiyor canım.

Dar omuzlarının üstünden eğilip parmağımı bir fotoğrafın üstüne koyuyorum:

«Bak burası Santillane, İspanyanın en güzel köyü» diyorum.

«Le Santillane de Gil-Blas mı acep? Böyle bir yerin bulunduğunu bilmiyordum. Ah! bayım, konuşmanız ne kadar yararlı oluyor bana. Çok yer gezdiğiniz nasıl da belli oluyor.»

Ceplerini resimler ve fotoğraflarla tıka basa doldurduktan sonra Kitap Kurdunu yolcu ettim. Büyülenmiş gibi gitti, ben de ışıkları söndürdüm. Şimdi yalnızım. Tümüyle yalnız değil elbette. Karşımda o düşünce duruyor, bekliyor, yusuvarlak olmuş, kocaman bir kedi gibi, O,

— 65 —

F : 5

o düşünce; hiçbir şey söylemiyor, kımıldamıyor, hayır demekten memnun. Hayır, serüven geçmedi başımdan.

Tütünü yedire yedire pipomu dolduruyorum, yakıyorum, dizlerimin üstüne bir palto örtüp yatağıma uzanıyorum. Beni şu an şaşırtan, kendimi öylesine üzgün ve yorgun duymam. Başımdan hiçbir serüven geçmediği doğru bile olsaydı ne zararı dokunabilirdi bunun bana? Önce şu var, bana öyle geliyor ki bu yalnız ve yalnız bir sözcük sorunu. Örneğin az önce düşündüğüm, Meknes'deki olay: bir Faslı üzerime atlayıp büyük bir çakıyla bıçaklamak istemişti beni. Ben de şakağına bir yumruk oturtmuştum... Arapça bağırıp çağırmaya başlamıştı o zaman, bir sürü baldırı çıplak belirmiş, Attarin sokağına dek izlemişlerdi bizi. Bunda ne var yani, ille bir ad vermek mi gerekir bu olaya, alt yanı BENİM başıma gelen bir olay bu.

Ortalık kapkaranlık, pipomun yanıp yanmadığını da iyice bilmiyorum. Bir tramvay geçiyor: tavanda kırmızı ışık. Sonra büyük bir araba bütün evi sallıyor. Saat altı olmalı.

Serüven geçmedi başımdan. Bazı öyküler yaşadım, bazı olaylarla karşılaştım, bazı kazalar geldi başıma.

Ama serüven? Hayır. Bu bir sözcük sorunu değil, şimdi anlamaya başlıyorum. Hiç farkına varmadan bazı geyler, diğerlerine göre daha çok kalmış akımda. Hangi şeyler? Aşk mı? Değil, Tanrı mı? O da değil, zafer, servet? Hiç değil. Akımda kalan... Kısacası zaman zaman yaşantımın değerli, ender bir nitelik kazandığını düşünürdüm. Olağanüstü durumlarla karşılaşmak ihtiyacı duymuyordum. Bütün istediğim biraz kesinlikti. Şu an yaşadığım hayatın hiçbir parlak yanı yok: ama zaman zaman, örneğin kahvelerde müzik dinlerken eski günlere döner ve kendi kendime: bir zamanlar, Londra'da, Meknes'de, Tokyo'da nice güzel anlar, serüvenler yaşadım derdim. Şimdi elden uçup giden işte bu. Görünüşte belki bir neden yok, ama on yıldan beri kendi kendimi aldattığımı anladım birden bire. Serüvenler yalnız kitaplarda varmış. Aslına

bakarsanız kitaplarda anlatılanlarla gerçek yaşantıda da karşılaşabilir insan, ama aynı biçimde değil. Ben o gerçekleşme biçimini arıyordum oysa.

Önce şu var; başlangıçlar gerçek başlangıçlar olmalıydı. Yazık! ne istediğimi ancak şimdi anlayabiliyorum. Gerçek başlangıçlar bir trampet sesine, bir caz havasının ilk notalarına benzer, sıkıntıya hemen son verir, süreyi sağlamlaştırır. Akşamlar, öteki akşamlardan ayrı, «Bir mayıs akşamıydı, geziniyordum,» diye söze başladığımız akşamlar olmalıydı. Geziniyorsunuz, başıboş, elleriniz ceplerinizde, ay gelmiş ışımıştır üzerinize. Sonra birden düşünürsünüz, «Bir şeyler oluyor,» dersiniz. Nasıl bir şeyler? nasıl olursa olsun: karanlıkta çıt diye bir ses duymuşsunuzdur, bir gölge geçmiştir yanınızdan. Ama bu ince olay tüm ötekilerden özgedir: hemen anlarsınız, bu olay kocaman bir biçimin başlangıcıdır, çizgileri sisler içinde yiten kocaman bir biçimin. Ve hemen kendi kendinize, «Bir şeyler başlıyor şimdi dersiniz.»

Bir şeyler başlıyor bitmek için: serüven uzamağa gelmez; bitişyle anlam kazanır. Ben de bu bitişe, belki benim de ölümüm olan bu bitişe doğru sürükleniyorum. Her an başka anları getirmek için var olur. Bütün yüreğimle yapıyorum her an'a: bu an'ın tek bir an olduğunu, öteki anların onun yerini tutmayacağını biliyorum, ne var ki yok olmasın diye tek bir hareket bile yapamazdım. Berlin'de, Londra'da, iki gün önce rastladığım kadının kollarında geçirdiğim o son dakika'da, çılgınca sevdiğim o dakikada, nerdeyse âşık olacağım kadın da bitecek biliyorum. Hemen

— 67 —

bir başka ülkeye gideceğim. Ne bu kadını, ne bu geceyi bir daha bulamayacağım. Her saniyeye eğilip kana kana içiyorum, kuş uçurmamam elimden, her şeyi derleyip toplamalıyım kendimde, bu güzel gözlerin kaçak sevgilerini, sokaktan gelen gürültüleri, alaca karanlığın yalancı ışığını: ne var ki dakika akıp gidiyor işte, tutamıyorum, akıp gitsin diyorum.

Sonra bir şey kırılıyor birden bire çıt diye. Serüven bitmiştir artık, gün eski yavanlığına bürünüyor yeniden. Dönüp bakıyorum; ardımda o güzel ezgili biçim bütünüyle geçmişe gömülüyor. Küçülüyor, küçülüyor, kendine in-dirgendikçe büzülüyor. Şimdi son, başlangıçla bir oldu. Bu altın noktayı bakışlarımla izlerken - öleceğimi bilsem, bir serveti, bir dostu yitireceğimi bile bilsem - her şeyi aynı koşullarda inceden inceye yeniden yaşamak isterdim. Ama bir serüven bir kez bitmişse yeniden başlamaz, uzayıp gidemez de. Evet, işte benimi her zaman istediğim; yazık, hâlâ istediğim de bu işte. Bir zenci şarkı söylerken mutlu oluyorum. Yaşantım o ezginin özü olsaydı nice doruklara yücelirdim kimbilir.

Adını bilmediğim düşünce hâlâ orda, uslu uslu bekliyor. Ve şimdi şunları söylüyor sanki bana:

«Doğru değil mi? Senin istediğin de bu değil mi? Hiç bir zaman sahip olamadın ki ona (hatırlamaya çalış: kendini nasıl da sözcüklerle aldatıyor, önemsiz yolculuklarına, kızlarla sevişmene, onun bununla hırlaşmaya, incik boncuğa serüven dediğini hatırlamaya çalış.) O istediğin şeye, ne sen sahip olursun, ne de başkası.» Ama neden? Neden?

— 68 —

CUMARTESİ, ÖĞLEN

< Kitap Kurdu okuma salonuna girdiğimi görmedi. Dipteki masanın hemen ucuna oturmuştu; önüne bir kitap koymuş ama okumuyor. Gülümseyerek sağdaki komşusuna, Kitaplığa sık sık gelen karayağız kolejl öğrencisine bakıyor. Öğlan bir süre ses çıkarmadı sonra birden dilini çıkarıp yüzünü buruşturdu. Kitap Kurdu kızardı, hemen başını önündeki kitaba eğip okumaya başladı.

Dünkü düşüncelerimi incelemeye geldim. Pek yavan düşünmüşüm. Serüven varmış, yokmuş umurumda değil. Yalnız ve yalnız serüvenin var olup olamayacağını merak ediyordum.

Dünkü düşündüklerim şunlar: en sade bir olayın serüven olabilmesi için anlatılması yeter. İnsanları yanıltan da bu: kişi her zaman öykü anlatan bir yaratıktır, öykülerle, başkalarının öyküleriyle çevrilmiş olarak yaşar, tüm başına gelenleri öyküler biçiminde görür; ve hayatını, bir öykü, hayat öyküsünü anlatıyormuş gibi yaşamak ister.

Ama ikisinden birini seçmek gerekir: yaşamak ya da anlatmak. Örneğin Erna denen kızla Hamburg'da garip bir yaşantımız vardı. Ben ona güvenemezdim, o da benden korkardı. Ama ben kendimi yaşıyordum, düşünmüyordum bunu. Sonra bir akşam, San Pasili adlı küçük bir kahvede, ellerini yıkayacağını söyleyerek yanımdan ayrıldı. Yalnız kaldım. Gramofon Biup Sky adlı bir şarkıyı çalıyordu. Gemiden indiğimden beri neler olup bittiğini kendi kendime anlatmaya koyuldum. Ve şunları söyledim kendi kendime: Üçüncü akşam, Mavi Mağara adlı dansinge girer-, ken yarı sarhoş uzun bir kadın ilişti gözüme. Şu an Blue Sky şarkısını dinlerken işte ben, o kadını bekliyorum. Bi-

- 69 —

razdan gelip sağıma oturacak, kolunu boynuma dolaya-cak. O an, bir serüven yaşadığımı pek canlı bir biçimde duymuştum. Sonra Brna geldi, yanıma oturdu, kolunu boynuma doladı, ama neden olduğunu bilmeden, birden tiksinti duydum ona karşı. Bu duyguyu şimdi anlıycabili-yorum: Şöyle ki, yeniden yaşamaya başlamak gerekirdi, serüven izlenimi ortadan kalkmıştı.

Kişi yaşarken hiçbir şey gelmez başına. Çevredeki nesneler, görüntüler değişir, insanlar gelir, insanlar gider, insanlar girer, insanlar çıkar, hepsi bu. Hiçbir zaman başlangıç yoktur. Ezgisiz, nedensiz günler günleri izler, bu bitmek tükenmek bilmeyen, tek düze, yayan bir hesaptır. Zaman zaman şöyle kabaca bir hesap yapılır:

ve denir ki: işte üç yıldan beri yabancı ülkelerdeyim, üç yıldır da Bou-ville'deyim. Bitişi olmayan bir şey bu: bir kadın, bir dost, ya da bir kent bir kez da değişmez. Her şey birbirine benzer zaten: iki hafta sonra Şanghay'ı da, Moskovası da, Cezayir'i de birbirine benzer. Zaman zaman - ender anlarda -olup bitenleri bir düşünürsünüz, bir kadınla beraber olduğunuzu, kirli bir öyküde yer aldığınızı görürsünüz. Göz açıp kapayınca dek süren bir zamandır bu. Sonra yine geçit başlar, saatler ve günler hesaplanmaya başlanır. Pazartesi, salı, çarşamba. Nisan, mayıs, haziran. 1924, 1925, 1926.

Yaşamak işte böyledir. Ama öykü anlatmaya gelince, iş değişir; ne var ki kimse farkına varmaz bu değişikliğin: gerçek öykülerden söz edemesi bunun bir kanıtıdır işte. Gerçek öyküler varmış gibi sanki; olaylar bir yönde oluşur ama biz onları başka bir anlamda, ters yönde anlatırız. Bir öyküyü anlatırken baştan başlamış görürüz: «1922 yılının güzel bir güz akşamıydı. Marommes'da bir noterin yanında kâtiplik yapıyordum,» gibilerden. Aslına

— 70 —

bakarsanız insanlar olayları sonundan anlatmaya başlar. Son, o birkaç sözcükte saklıdır, bu birkaç sözcüğe başlangıç niteliğini, başlangıç değerini bu son kazandırmaktadır: «Geziniyordum, hiç farkına varmadan köyün dışına çıkmışım, nereden para bulmalı diye kara kara düşünüyordum,» diye bir cümleyi alalım ele. Ne anlatıyor bu cümle? Kahramanımızın kafası bir şeye takılmıştır, üzgündür, serüven yaşamaktan uzaktır, böyle bir durumda çevresinde olup bitenler dikkatini bile çekmemektedir. Ama, son, bu cümlede içinde saklıdır, her şeyi o değiştirmektedir. Olaydaki adam bizim için olayın kahramanı olmaya başlamıştır bile. Üzüntüsü, para sıkıntısı bizim üzüntülerimizden, bizim sıkıntılarımızdan daha baskındır, bunlar bütünyle gelecek tutkuların ışığıyla aydınlanmaktadır. Sonra öykü tersine gelişiyor: anlar birbiri üstüne yığılmayı bırakıp, öykünün, bu anları kendine çeken sonucuna yapışıveriyor-lar ve bu anlardan her biri, sırası geldiğinde bir öncekini kendine çekip götürüyor: «Geceydi, yol ıssızdı.» Bu cümle rasgele söylenmiş, fazladan bir cümle havasını ver-- % mektedir; ama biz böyle düşünmeyip cümleyi bir köşeye koyarız: onun değerini bize sonradan verilecek bilgi ortaya koyacak. Kahramanımızın, bildirilere, belirtilere varıncaya dek gecenin bütün ayrıntılarını yaşadığı, hattâ serüvenle ilgisi olmayan her şeye kayıtsız ve sağır, yalnızca belirtileri yaşadığı şeklinde bir duygu vardır içimizde. Geleceğin henüz ord'a olmadığını unutuyoruz; kahramanımız gece vakti, hiçbir şeyi iyiye ya da kötüye yormadan, gecenin karma karışık sunduğu güzelliklerle sarmaş dolaş geziniyor, bir seçim yapmıyor.

h^^

hatır-

iz-

lanan bir yaşamın_anları

— 71 —

lemesini istedim işte ben: Zamanı işte bunun için kuyruğundan yakalamaya çalıştım.

PAZAR

Bu sabalı, günlerden pazar olduğunu unutmuştum. Sokağa çıktım, ve her zamanki gibi sokaklarda dolaşmağa başladım. Eugenie Gran&et'yi de yanıma almıştım. Sonra, parkın kapısını iterken, birdenbire, bir şey bana işaret ediyor sandım. Parkta kimseler yoktu oysa. Ama... nasıl anlatayım, bilmem, park her zamanki parka benzemiyordu, gülümsüyordu bana. Bir süre kapıya yaslanıp durdum, sonra birden bire günlerden pazar olduğunu anladım. Evet, ordaydı, ağaçların üstünde, usul bir gülücük gibi çimenlerin üstünde. Anlatılması pek güç, hemen söyleyip geçmek gerekirdi: «Parktayım, kış günü, bir pazar sabahı.» Kapıyı bıraktım, evlere, sokaklara yöneldim ve kısık bir sesle söyledim: «Bugün pazar.»

Bugün pazar. Dokların ardında, deniz boyunca, tren istasyonuna yakın, kentin tüm çevresi depolarla, karanlıkta eylemsiz bekleyip duran makinalarla dolu. İnsanlar sakal bıyıklarını traş ediyorlar, evlerde, pencerelerin ardında. Yana yıkmışlar başlarını, bir aynaya bakıyorlar, bir mavi göğes hava güzel mi diye. Kerhaneler ilk müşterilerine, köylü ve askerlere açıyorlar kapılarını. Kiliselerde bir adam, mum ışıklarının aydınlığında, önünde cüz çöken kadınların karşısında şarap içiyor. Bütün mahallelerde, fabrikaların bitmek tükenmek bilmeyen uzun duvarları boyunca kara insan selleri akıyor, usul usul, yavaş yavaş, kentin merkezine doğru ilerliyorlar. Onları seyret-

— 72 —

mek için, yollar, başkaldırma günlerinin görünümüne bürünmüş. Tournebridge sokağındaki mağazalardan başka bütün mağazalar demir kepenklerini indirmiş. Az sonra,

- derin bir sessizlik içinde bu kara dikili taşlar, bu ölüye benzeyen sokakları kuşatacaklar. Önce Tourville demir yolu işçileri ve Saint-Symphorin sabun fabrikasında çalışan karıları gelecek, sonra Jouxtebouville'in küçük burjuvaları akacak ardından, sonra Pirot iplik fabrikası işçileri, sonra Saint-Maxence mahallesinin onarımcıları; Thierache'lılar saat on bir tramvayıyla, en son belirecekler. Az sonra, kilitli mağazalar ve kapalı kapılar arasında, pazar kalabalığı görünecek.

Bir saat on buçuğu çalışıyor, ve ben yollardayım: Bo-uville'de pazar günleri bu saatlerde seçkin insanlar görebilirsiniz, ama ayağınızı çabuk tutmalı, kilise çıkışını kaçırmamalısınız.

Küçük Josephine - Souvary sokağı ölü gibi, ıssız, mahzen kokuyor. Ama bütün pazar günlerinde olduğu gibi bugün de coşkun bir gel-git gürültüsüyle uğulduyor. Pre-

* sident - Chamart sokağına sapiyorum, evler üç katlı, pan-curlar ak ve uzun. Noterlerin çalıştığı bu sokak da pazar günlerine özgü o gürültüyle dolu. Gürültü Gillet geçidinde daha bir çoğalıyor, tanıdık, bildik bir gürültü bu: insanların yaptığı gürültü. Sonra sol yanımda birden ışık ve ses cümbüşüne benzer bir şey oluyor. Gelmişim demek: işte Tournebride sokağı, benzerlerimin arasında benim de yerimi almam kalıyor geride, öyle ya, beylerin şapkalarını çıkarıp nasıl selâmlaştiklerini göreceğim. Bouvüle'lilerin bugün küçük Prada dedikleri Tournebride sokağının bu ihtişamlı görünümünü altmış yıl önce "hiç kimse aklının köşesinden bile geçiremezdi. 1847 tarihli şehir plânım gördüm, plânda bu sokağın adı bue geçmiyor.

Altmış yıl önce burası, içinden, balık kafaları ve kılıçkılarla dolu bir dere akan, pis kokulu, kara bir geçit olmalıydı mutlaka. Ama 1873'de Meclis, Montmartre tepesine bir kilise yapılmasıyla ilgili bir karar aldı. Bu karardan bir kaç ay sonra da, Bouville belediye başkanının karısı bir düş gördü: sevgili Kutsal Ana'sı Cecile sitem etmişti ona. Bouville'in seçkin insanların Saint - Rene ya da Saint - Claudien kiliselerine gidip de bakkallarla yan yana dua etmeleri dayanılacak şey miydi? Ulusal Meclis o kararı neye almıştı, uygulamak gerekmez miydi? Bouville, İsa'nın himmeti sayesinde, iktisadi bakımdan en önemli yeri kazanmıştı, o halde bir kilise yaptırıp Tanrıya şükran borcunu ödemesi gerekmez miydi ?

Herkes inandı bu düş'e, haklı buldu: Belediye Meclisi tarihi bir toplantı yaptı, piskopos para toplama işini üzerine aldı. Şimdi yerini bulmak kalıyordu geriye. Eski tüccar ve gemi sahiplerinin aileleri, kilisenin, kendi oturdukları Coteau Vert'in tepesine yapılması kanısmdaydı-lar, «nasıl Sacre-Ceur de Jesus tepeden Paris'i himmetine boğuyorsa, Kutsal Cecile Ana'da Coteau Vert'in tepesinden Bouville'i daha iyi kucaklamış.» Maritime caddesinin, o zamanlar sayıca az ama paraca çok zengin türedi bayları ise bu gerekçeyi pek yutacak görünmüyorlardı: gerekli parayı vereceklerdi ama kilisenin Marignan alanına kurulması şartıyla; madem para veriyorlar, kiliseden de yararlanabilmeliydiier. Onlara türedi gözüyle bakan kibirli burjuvalara güçlerini göstermek hoşlarına gidiyordu. Piskopos uzlaştıracı bir fikir ileri sürdü: kilise, böylece, Coteau Vert'e ve Maritime caddesine eşit uzaklıktaki Halle-aux-Morues alanına yapıldı, Sainte - Cecile - de - la - Mer alanı böylece doğdu. 1887'de tamamlanan kilise en azından on dört milyona mal oldu.

— 74 —

Geniş ama öte yandan kirli ve kötü bir üne sahip Tournebride sokağı baştan başa yeniden yapıldı, bu sokakta oturanlar durmadan Sainte - Cecile alanının arkasına sürüldüler. Küçük Prada —özellikle pazar günleri— soyluların ve kibarların buluşma yeri oldu. Seçkinler geçidinde birer birer, yeni ve güzel mağazalar açıldı. Paskalya gününde, bütün bir pazartesi, Noel'de bütün bir gece ve her pazar öğlene dek açıktır bu dükkânlar ve mağazalar. Domuz kasabı Julien'in sıcak pateleri pek ünlüdür. Onun bitişiğinde pastacı Foulon vardır, ebegümeci yağından yapılmış, üstünde şeker bir menekşe, ünlü çöreklerini sergiler. Kitapçı Dupont'un vitrininde, Plon yayınevinin yeni kitaplarını, denizcilik kuramı, ya da yelken takma sanatı gibi bazı teknik yayınları, resimli büyük bir Bouville tarihini, çok süslü, zarif bir biçimde sunulmuş mavi, deri ciltli Rc'nigsîrarc'ı, Paul Doumer'nin, üstünde mor çiçekler, kaymak rengi deri ciltli Oğullarımın Kitabı adlı yapıtını görebilirsiniz, «ince dikiş, paris modelleri» Ghis-laine ile antikacı Paquin'in arasında çiçekçi Piegeois vardır. Dört manikürcünün/çalıştığı berber Gustave, sarı boyalı yepyeni bir yapının bütün bir ilk katını kaplar. Moulins - Gemeaux çıkmazıyla Tournebride sokağının köşesindeki küçük, inatçı bir dükkânda, iki yıl öncesine kadar hâlâ Tu-pu-nez adlı bir böcek ilacı satılırdı. Yüz yıllık bir dükkânda bu, balıkçıların Sainte-Cecile alanında bağıra çağıra morina balığı sattıkları zamanlardan kalmaydı. Dükkânların vitrinleri o zamanlar pek ender yıkanır: tozlu topraklı pis vitrinlerdeki, kırmızı giysili baî-raıumundan yapılmış, sıçan ve fareleri temsil eden küçük nesneleri görebilmek için insanın gözünü dört açması gerekiyordu. Bu hayvanlar yüksek bordalı bir gemiden bastonlarına dayana dayana iniyorlar, aşağı iner inmez, gös-

! 75 -

terişlice giyinmiş ama vitrinin tozu toprağı yüzünden pislikten kapkara kesilmiş bir köylü kızı üstlerine Tu-pu-nez serpiyor, fareler ve sıçanlar korkuyla kaçıyorlardı. Bu dükkânı çok severdim; şüpheci ve dik kafalı bir hali vardı. Fransanın en pahalı kilisesinin iki adım ötesinde, böceklerin ve pisliğin de yaşamaya hakkı olduğunu hatırlatıyordu küstahça.

Dükkânın sahibi yaşlı ikökçü geçen yıl öldü, yeğeni de dükkânı bir başkasına sattı. Dükkân yeni bir onarımdan geçti, birkaç duvarı yıkmak yetti zaten: burası şimdi küçük bir konferans salonu, adı da «la Bonbonniere». Geçen yıl Henry Bordeaux, Dağcılık üstüne bir sohbet yapmıştı burda.

Tournebride sokağında yürürken acele etmemeli; aileler yavaş yürürler çünkü. Bazan biraz öne geçebilirsiniz, çünkü bütün bir aile ya Foulon'un, ya Piegeois'nın dükkânına girmiştir. Ama karşıdan aileler gelirken yerinizde saymanız gerekir; bunlar karşıt yönlerden gelirken raslaşp birbirlerinin ellerine hararetle sarılan ailelerdir. Evet, küçük adımlar ata ata ilerliyorum. Hem yukarı doğru çıkan, hem aşağı doğru inen duvarları görebiliyorum, gözlerimin önünde şapkalardan bir deniz. Çoğu kara ve sert bu şapkaların. Bazan bakıyorsun şapkanın biri, bir kolun ucunda havalanmış, bir kelle çıkmış ortaya ışıllı ışıllı parlıyor, sonra şapka ağır ağır kanatlanıp kelleye yeniden tünüyor. Tournebride sokağı 16 numaradaki şapkacı Urbain model olarak koskoca, kırmızı bir piskopos şapkası yapmış, altın kordonları yerden iki metre yükseklikte.

Duruyoruz: Tam kordonların altında bir topluluk meydana geliyor. Yanımdaki, kollarını yanma sarkıtmış, telâşsız, bekliyor. Bu solgun ve bir porselen kadar narin,

— 76 —

ufak-tefek ihtiyar, Ticaret Odası Başkanı Coffier olmalı. Hiç konuşmadığı için çoğunun gözünü korkutmuş. Co-teau Vert'in tepesindeki, tuğladan yapılmış, pencereleri "fier zaman ardına dek açık büyük bir evde oturuyor. Tamam... Önümüzdeki topluluk işte dağılıyor, yeniden yürümeye başlıyoruz. Sonra bir başka topluluk, ama bu seferki pek fazla yer kaplamıyor ve hemen de Ghislaine'in vitrinine doğru yöneliyorlar. Yürüyen duvarın durmasına gerek kalmıyor bile. Usulca yana kayıyorlar; el sıkışan altı kişinin önünden geçiyoruz. «Günaydın bayım, günaydın, nasılsınız; şapkanızı giysenize bayım, üzüteceksiniz; eksik olmayan ham'fendi, haklısınız, hava soğuk. Seni doktor Lefrançois'yla tanıştırayım sevgilim; tanıştığımızı çok memnun oldum doktor bey, kocam Doktor Lefrançois'-dan sevgiyle söz eder her zaman, kendisini çok iyi tedavi ettiğini söyler, ama şapkanızı giysenize doktor bey, bu soğukta hasta olursunuz sonra. Ama doktorlar pek çabuk iyileşirler; ne yazık ki öyle değil ham'fendi, doktorlar hiç bakamazlar kendilerine; doktor bey müzisyendir aynı •Wamanda. Aman Tanrım, keman çaldığınızı bilmiyordum doktor bey! Anlaşılan pek çok yetenekleri var doktor beyimizin.»

Yanımdaki ufak-tefek yaşlı adam mutlaka Coffier. Topluluktaki kadınlardan biri, esmer olanı bir yandan doktora gülümserken bir yandan da Coffier'ye bakıyor yiyecek gibi. Şöyle düşünüyor gibi sanki: «İşte bu Bay Coffier, Ticaret Odası başkanı, ne hayın bir yüzü var, pek soğuk bir insandır mutlaka.» Ama Bay Coffier'nin baktığı bile yok kadına. Bunlar Maritime caddesinde oturan insanlar değil mi üst tarafı, bakmaya bile değmez, kibarlar dünyasından değiller. Erkeklerin şapkalarını havalan-dıra havalandıra selamlaşmalarını görmek için, pazar gün-

— 77 —

leri bu sokağa gelmeye başladığım andan bu yana, Mari-timelüerle Coteauluları birbirlerinden artık seçebilir oldum. Eğer herhangi bir kimsenin sırtında yepyeni bir palto, başında yumuşak kumaştan bir fötr şapka, sırtında* tiril tiril bir gömlek varsa, kuşku yok bu kimse Maritime caddesindendir. Coteaululara gelince, nasıl söylesem, çökük ve kılıksız görünüşleriyle ayrılırlar ötekilerden. Omuzları dardır, yıpranmış yüzlerinden küstahlık akar. Örneğin, çocuğu elinden tutan şu şişko bay, yemin ederim ki Coteau'da oturanlardandır: Yüzü kurşuniye kesmiş, kravatı sicim gibi.

Şişko bay bize doğru yaklaşıyor. Durmadan Bay Cof-fier'ye bakıyor. Ama karşılaşmadan az önce başını çocuğuna çevirdi; şimdi onunla şakalaşiyor. Çocuğuna doğru eğilmiş, birkaç adım daha atıyor, gözleri tam bir baba sevgisiyle çocuğunun gözlerinde. Birdenbire bize doğru dönüyor, ufak tefek ihtiyara parıldayan gözlerle bakıp, kolunu havada çember gibi çevirerek kuru, ama hatırı sayılır bir selâm veriyor. Çocuk selâm vermeye bile zaman bulamıyor. Aslında da bu iş büyükleri ilgilendirir.

Basse-de-Vieille sokağının köşesinde bizim yürüyen duvar, kiliseden çıkan bir dindarlar duvarıyla karşılaşılıyor. On iki kadar insan, kasırgaya tutulmuş gibi birbirlerine çarpıyor, selâmlaşıyor, ama şapkalar çok çabuk kalkıp indiğinden ayrıntıları göremiyorum. Bu yağlı, bu soluk yığının üstünde Saint-Cecile kilisesi devce bir beyazlıkla yükseliyor: Bulutlu bir gökyüzünde ak bir tebeşir gibi; bu ışıklı duvarların aidında, böğrüne, gecenin karanlığı vurmuş biraz. Usul usul değişen bir düzenle yeniden yürümeye koyuluyoruz. Bay Coffier ardımda kaldı. Mavili b'i'r kadın sol yanıma yapışmış yürüyor. Kilise töreninden dönmüş. Bh'den ışığa çıktığı için gözleri kamaşmış, kırıştı-

— 78 —

riyor. Önünde yürüyen boynu çöp gibi şu bay da kocası. Öteki kaldırımda bir başka bay görüyorum: Karısını kolundan tutmuş, kulağına bir şeyler fısıldıyor, gülümsemeye başlıyor sonra. Ama ansızın kadının kaymak rengi yüzü bütün anlatımlardan sıyrılıveriyor, kör gibi adım atmaya başlıyor. Bu belirtileri gördünüzse tamam demektir: Selâmlaşacaklar. Ve dediğim gibi, bir an sonra bay elini havaya attı. Parmakları fötrünün ucuna değince fötrün tepesini nazikçe kavrasın diye bir saniye kadar duruyor, sonra, bu işi kolaylaştırmak için hafifçe öne eğilip şapkasını, nazlı nazlı çıkarırken, karısı, yüzüne bir genç kız gülümsemesi yayılıyor. Bir gölge geçiyor eğilerek yanlarından. Karı, kocanın yüzlerindeki o ikiz gülümseme gölge geçer geçmez kaybolmuyor hemen. Bir tür kalıntı gibi, bir süre duruyor dudaklarında. Bay ve bayan, tam önümden geçerken, o düz, anlamsız görünümlerine yeniden bürünverdiler, ama yine de, ağızlarının çevresinde biraz kıvanç bulaşığı kalmıştı.

Tamam: Kalabalık gittikçe yitirmeye başladı yoğunluğunu, şapkalar daha az sallanıyor havada, vitrinler eskisi kadar çekici değil. Tournebride sokağının sonuna geldim. Karşı kaldırıma geçip geri mi dönsem acep? Sanırım bugünlük bu kadar yeter. Gördüğüm bu kadar dazlak kafa, kuru eurat, silik yüz yeter artık. Marignan alanından geçeceğim. Yanımı, yöreni kollaya kollaya, tam canlı duvardan kurtulacağım sırada, hemen yanımda, kara bir şapkadan gerçek bir beyefendi kellesi fıskırıyor. Açık mavi giysili hanımın kocası bu. Ah, o güzelim uzun dolikosefal kelle, kısa gür saçlarla örtülü kafa, üstüne gümüş teüer düşmüş canım Amerikanvari bıyık. Ya gülmesi beyi-Lmizin, tebeşir tozu yuttuğu, mektep medrese gördüğü na-^ sil da belli oluyor gülümsemesinden, sevsinler. Burnunun

— 79 —

üstündeki bir yerlere de bir de gözlük kondurmuş.

Karısına dönüp :

«Fabrikanın yeni desinatörü bu adam. Buralarda işi ne diyorum kendi kendime. İyi bir çocuk, çekingen de üs--telik, hoşuma gidiyor doğrusu,» diyor.

Dcmuz kasabı Julien'in vitrini önünde durmuş genç desinatör, vitrin camında görüntüsü yansıyor, yanakları al al, saçlarını yeni taradığı belli oluyor, başını önüne eğmiş, üstünde inatçı ve zevkten kendinden geçmiş bir hal var. Tournebride sokağının pazar- günlerine yabancı olduğu belli. Sünnet çocuğunu andırıyor, işte ellerini ardında birbirine kavuşturmuş, yüzünü vitrine dönmüş, insanı uyaran bir çekingenlikle duruyor. Maydonozlarm üstüne konmuş, jelatinler içinde, pırıl pırıl yanan dört domuz sucuğuna gelişigüzel bakıyor. Bir kadın çıkıyor domuz kasabından, koluna giriyor. Karısı bu. Teni çiçek bozuğu, ama çok genç bir kadın olduğu belli. Tournebride sokağının her yanını dilediği gibi gezebilir, kimse yetişkin bir kadın gözüyle bakmaz ona; ne var ki gözlerindeki arsız parıltı, tavn larındaki çok bil-mişlik, uyanıklık ele veriyor onu. Gerçek bayanlar alışveriş ettiklerinin fiyatını bilmez, tatlı çılgınlıkları severler, gözleri güzel, saf çiçekler gibidir, limonlukta yetişmiş çiçekler.

Saat biri vururken Vozeline'e, bira içmeye gidiyorum. Yaşlılar her zamanki gibi hurdalar yine. İkisi yemeğe başlamış bile. Dördü, hem bir şeyler içiyor, hem kâğıt oynuyorlar. Ötekiler, ayakta, masaiannm hazırlanmasını beklerken kâğıt oynayanları seyredip oyalanıyorlar. İçlerinde en uzun boylusu, uzun sakallısı borna tellâli. Öteki Denizcilik Kayıt Bürosu emekli memurlarından, malzeme memuru. Yirmi yaşındaki delikanlılar gibi iştahla yiyip iş-

- 80 —

tanla içiyorlar. Pazarları kapuska yerler. Son gelenler yemeğe başlayanlara sorarlar :

— «Eee? Yine kapuska mı?»

Oturur, derin bir soluk ahriai ve :

«Mariette, kızım, bir kapuska, bir de bira getiriver, bira dedim yavrum, köpük değil,» derler.

Mariette anasının gözü bir kızdır. Dipteki bir masaya oturuyorum. Kırmızı yüzlü bir ihtiyar, Mariette bardağına vermut dolduruyor, bir yandan çatlayacak gibi ök-eürürken, bir yandan da kıza takılmaktan geri durmuyordu :

«Doldur be kızım, ne korkuyorsun?»

Bu kez de Mariette kızıyor, çünkü zaten bardağı doldurmayı " bitii inemişti i ki!

«Bırakın da doldurayım, doldurmayacağız mı dedik yani? Hemen pıreleniyorsunuz.»

Ötekiler bu söz üzerine gülmeye başlıyorlar.

«Aldın mı ağzının payını?»

Borsa tellâli, hazırlığı biten masasına oturmaya giderken Mariette'i omuzlarından tutuyor :

«Bugün pazar Mariette, küçük delikanlıyla tam sinemaya gidilecek zaman değil mi?»

«Elbette, elbette ama bugün Antoinette'in izin günü, iş başa düştü nereye gidebilirim?»

Borsa tellâli, sinekkaydı tıraş olmuş, pek üzgün gö-rüneu ycşli bir adamın karşısına oturdu. Sinekkaydı tıraşlı ihtiyar, elini kolunu sallaya sallaya hemen bir öyküye başlıyor. Borsa tellâlinin dinlediği yok onu, yüzünü buruşturup sakalım çekiştiriyor. Bunlar birbirlerini hiç dinlemezler zaten.

Yanımda oturanları tanıyorum; gezici tüccarlardır. Hizmetçileri pazar günleri «izinli»dir. Bu yüzden pazar

— 81-

F: 6

günleri buraya gelir, her zaman aynı masaya otururlar. Koca, hatırı sayılır bir pirzola yer, iyice yaklaşıp inceler pirzolayı. Karısı dişlerinin ucuyla yer. Kırk yaşlarında, kırmızı yanaklı, tüylü, güçlü kuvvetli bir kadındır. Saten buluzu diri, güzel göğüslerini gizliyor. Her yemekte, erkek gibi, bir şişe kırmızı şarabı temizler.

Eugenie Grandet'yi okuyacağım. Bu kitabı pek sevdiğimden okumuyorum. Ama bir şeylerle oyalanmak gerekiyor. Ana, kız Eugenie'nin yüreğinde uyanan aşktan söz ediyorlar:

Annesinin gösterdiği anlayıştan doğan büyük bir şaşkınlıkla Eugeliie e'ini öpüp:

— «Ne kadar iyisin sevgili anneciğim!» dedi. Yılların hüznüyle solmuş o yaşlı anne yüzü ışıyiverdi birden. Eugenie sordu :

— «Hoş buluyor musun onu?»

Bayan Grandet yalnızca gülümsemekle yetindi. Bir süre sustu. Usul bir sesle :

— «Sevmeye mi başladın yoksa onu? Öyleyse kötü,»

— «Kötü n;ü, neden? Senin hoşuna gidiyor, Na-ııon'un hoşuna gidiyor, neden ben de hoşlanımayacakmı-şım? Hadi anne, sofrayı kuralım da kahvaltısını yapsın.»

Elinden işini attı. «Delisin sen,» deyip annesi de bıraktı işini. Nanon'u çağırdı Eugenie.

— «Yine ne istiyorsunuz küçük hanım?»

— «Öğleyin kaymak koymayı unutma Nnon.»

— «Sahi, öğleyin kaymak koyacaktık, tamam, hazırladık bile.»

— «Kahvesinin telvesi bol olsun. Bay des Grassins'e Paris'te kahve koyu içilir derken duydum. Bol kahve koy.»

— «Nerdedi bulayım bol kahveyi?»

— «Satın al.»

— «Ya beyefendi görürse?»

— «Görmez, çayirlara gitti...»

Geldiğimden beri çıt çıkmıyordu komşularımdan, ama birdenbire koca konuşmaya başladı.

Koca, kıvançlı bir tavırla :

«— Söyle bakalım, gördün mü?» diyor.

Kadın, bir düştən uyanır gibi, sıçrayıp kocasına bakıyor. Adam, yiyor, içiyor, sonra kurnaz kurnaz gülüyor:

«Ha, hay!»

Sessizlik. Kadın yeniden düşlere dalıyor.

Birdenbire titreyip soruyor kocasına :

— Ne dedin?

— Dün Suzaane'ı gördün mü?

— Ha, evet evet, Victor'u görmeye gitmişti.

— Ne demiştin sana?

Kadın sabırsızlanmış gibi önündeki tabağı itiyor.

— Tatsız.

Tabağının kenarı çiğnenmiş et topaklarıyla dolu, be-ğenmeyip çıkarmış. Koca hep aynı şeyi düşünüyor.

— O ufak - tefek kadının...

Susuyor ve garip garip gülümsüyor. Karşımızda, yaşlı borsa tellâlı, tenine hafif hafif üfleyerek Mariette'in kolunu okşuyor. Bir süre sonra yeniden konuşmaya başlıyor koca :

— Geçen giin söylemiştim sana.

— Ne söylemiştin?

— Victor'u görmeye gideceğini.

Sonra, şaşkın bir tavırla, sertçe soruyor :

— Ne var, sevmedin mi yemeği?» «— İyi değil.»

— 83 —

«Doğru, Hecart'm zamanında daha başkaydı burası. Hecart'm şimdi nerde olduğunu biliyor musun?»

«Domremy'de olmalı, değil mi yoksa?»

«Evet, evet, Domremy'de, nerden biliyorsun?» -

«Sen söylemiştin pazar günü.»

Kâğıt masa örtüsü üstüne dökülmüş bir ekmek kırıntısını alıp ağzına atıyor kadın. Sonra, bir eliyle masanın kıyısındaki kâğıtla oynayarak çekine çekine soruyor :

«Biliyor musun, bu konuda yanılıyorsun sen. Suzanne daha...»

Koca :

«Olabilir cicim, olabilir.»

deyip sonra gözleriyle Mariette'i araştırıyor, işaret ediyor ona.

«Sıcak.»

Mariette geliyor, özden bir tavırla masanın kıyısına yaslanıyor.

Kadın içini çeke çeke cevaplıyor :

«Haklısın evet, sıcak, et de iyi değildi üstelik. İnsan bunalıyor burda, patrona söyleyeceğim. Eskiden böyle değildi burası, Mariette kızım üst pencereleri açar mısın biraz yavrum.»

Koca keyifli keyifli cevaplıyor :

«Söyle bakalım, sen kendi gözlerinle görmedin mi?»

«Ne zaman şekerim?

Adam dayanamayıp karısının ağzını taklit ediyor:

«Ne zaman şekerim? Nasıl ne zaman? Hep böylesin-dir işte sen, ne zamanmış, balık kavağa çıkınca.»

«Ha, dün mü demek istiyorsun?

Gülüyor adam, uzaklara bakıyor, hemen duruma uyan bir öykü anlatmaya kalkıyor :

«Gözleri rüzgârda şey yapan kedinin gözleri gibi»

84-

Pek memnun görünüyor, öyle ki ne söyleyeceğini bile unutmuş görünüyor. Kadın da keyifleniyor bu kez, hiçbir art düşüncesi olmadan keyifleniyor.

«Ha, ha ha, seni utanmaz seni.»

Adam, şimdi, kendine daha bir güvenle, tekrarlıyor:

«Gözleri rüzgârda şey yapan kedinin gözleri gibi.»

Ama artık gülmüyor kadın.

«Ama, bilsen, vallahi billahi doğru söylüyorum, ciddi bir kadındır Suzanne.»

Eğiliyor adam, uzun bir öykü fısıldıyor kulağına. Kadın bir an ağzı açık duruyor. Yüzü gergin, ama güleç, gülmekten katılacak bir insan hali var üstünde. Derken birden ardına yaslanıp kocasının ellerini tirmalıyor.

«Doğru değil bu, hayır, doğru değil Adam bilgiç bilgiç cevaplıyor :

«Dinle beni yavrucuğum, kendisi söyledi bana: doğru olmasa söyler miydi?

— Hayır, hayır, olamaz.

— Ama madem söyledi, dedi ki: dinle bak, tut ki...» Gülmeye başlıyor kadın:

«Rene'yi düşünüyorum da, kendimi tutamadım, onun için gülüyorum.

— Evet.»

Adam da gülüyor. Kadın, alçak bir sesle ciddi ciddi: «— Demek salı günü anlamış bunu,» diyor. Cevaplıyor kadın :

— Hayır, perşembe günü.

Havada bir çember çiziyor kadının eli.

Uzun bir sessizlik. Koca, yemeğin suyuna banıyor ekmeğini. Mariette tabakları değiştirip tatlı getiriyor. Az sonra bir tatlı da ben yiyorum. Kadına bakıyorum. Kadın

— 85 —

hemen, biraz hüfyalı, yüzünde kendini beğenmiş bir gülücük, dudaklarının kıyısına doğru yayılan edepsiz bir gülücük, miyavlar gibi acayip bir sesle cevaplıyor :

«Yo, hayır, hayır, sen de biliyorsun!»

Kadının sesinde öyle bir duyarlılık var ki dayanamıyor adam. Tombul elleriyle karısının ensesini okşuyor.

«Sussana bakayım Charles, aaa, çok oluyorsun artık sevgilim.

Başımı önüme eğip önümdeki yazıyı okumaya çalışıyorum.

«— Nerden bulayım bol kahveyi?»

«— Salın al»

«— Ya beyefendi görürse?»

Ama hâlâ o kadının sesi :

« Bak nasıl söyleyeceğim bunu Marthe'a, duyunca o da gülecek.

Komşularımın sesi soluğu çıkmıyor. Mariette tatlıdan sonra erik getirdi onlara. Kadın yumurtlar gibi çekirdeklerini kaşığa tükürüyor. Koca, gözlerini tavana dikmiş, parmakları masada tempo tutuyor: Sanki onlar için asıl olan konuşmamak da, işte arada sırada ateşli bir hastalığa tutulup nöbet içinde sayıklıyorlar.

«— Nerden bulayım bol kahveyi?

«— Satın al»

Kapatıyorum kitabı, dolaşacağım.

Vezelize birahanesinden çıktığımda saat üçe geliyordu; bir öğlen üstü ağırlığı çökmüş üstüme. Ama bu öğlen üstü benim öğlen üstüm değil: onların, yüz bin Bouville-linin birlikte yaşadıkları bir öğlen üstü. İşte bu saat, uzun uzun, tıka basa yemek yedikten sonra masalarından kalkarlar. Onlar için artık bir şeyler bitmiş demektir. Pazar günü, son gençlik saatlarını da yaşamış bitiriyordu.

— 86 —

Yediğim pilici ve pastayı sindirmem, dolaşmam, dolaşmak için de gidip giyinmem gerekiyordu.

Cine-Eldorado'nun çanları çın çın ötüyordu durgun havada. Güpegündüz duyulan bu ses pazar günlerine özgü dost bir sestir. Yüzden fazla insan yeşil duvar boyunca kuyruğa giriyordu. Aç gözlerle, o tatlı karanlık saatlarını, dinlenme saatlarını, gevşeme saatlarını, kendini terkediş saatlarını, göğün ak perdesinin, sular altındaki ak bir ça-kıtaşı gibi onlara sesleneceği, onların düşlerini yansıtacağı saati bekliyorlardı. Ama boş bir özelemdi bu: Bir şeyler vardı onlarda ürkek, ezilen büzülen, kabuğuna çekilen; bu güzel pazar gününde ellerinden alınmasından korktukları bir şeyler. Her pazar günü gibi bu pazar da aradıklarını bulamayacaklardı. Gördükleri film yine beş para etmeyecekti, yanındaki adam yine piposuyla rahatsız edecek, yere tükürecekti, ya da Lucien her zamanki gibi yine pek sevimsiz, yavan bir insan olacak, sevimli tek bir sözcük söylemeyecek ya da bugün olduğu gibi pek ender olarak, bir kez olsun sinemaya gidince, yine sırt ağrısı L başlayacaktı. Her pazar olduğu gibi bugün de, az sonra, karanlık salonda sessiz soluksuz öfkeler giderek büyüyecekti.

Bressan sokağına daldım. Çit çıkmıyor. Güneş bulutları dağıtmıştı, hava güzeldi. Bir aile, «La Vague» köşkünden henüz çıkmıştı. Genç kız kaldırımında, eldivenlerini giyiyordu. Otuz yaşlarında gösteriyordu. Anne, yer altı geçidinin ilk basarfağında durmuş, derin derin soluyarak, kendine güvenle, dosdoğru önüne bakıyordu. Babaya gelince, yalnız sırtını görebiliyorum, alabildiğine geniş sırtını. Kilide eğilmiş kapıyı kilitleyor. Onlar dönünceye kadar ev bomboş ve karanlık kendi özünü yaşayacak. Kapıları kilitlenmiş komşu evlerde, ıssız evlerde döşemeler, yerler

— 87 —

yavaş yavaş çatırdamaya başlamıştı bile. Evden çıkmadan önce yemek odasındaki ocak söndürülmüştü. Baba gelip iki kadına katıldı, aile, birbiriyle tek sözcük konuşmadan yola düştü. Nereye gidiyorlardı böyle? Ne yapılır , pazarları, ya mezarlığa gidilir, ya akrabalara ya da za-manımız pek bolsa Jetee'de gezinirsiniz. Özgürdüm, gön-lümceydim. Jetee-Promenade'a açılan Bressan sokağında yürüyordum.

Gökyüzü soluk maviydi: Birkaç balıkçı kuşu ve duman yığınıydı yani. Zaman zaman yolunu şaşırmış bir bulut geçiyordu güneşin önünden. Ve uzaktan uzağa, Jetee - Promenade sokağı boyunca uzanan ak çimento parmak -lığı görüyordum. Deniz acurlar boyunca ısıll ısıll yanıyordu. Aile, sağa Coteau Vert'e çıkan Aumonier Hilaire sokağına saptı. Ağır ağır yürüyorlardı, asfalt üzerinde yansıyan üç kara leke gibi. Sola döndüm, deniz kıyısında gezinen kalabalığa karıştım.

Sabahleyin bu kadar değildi, şimdi daha karışık topluluk ; kadını, erkeği, çoğu çocuğuyla. Yemekten önce sınıf ayrımlarından ne kadar hoşnuttular, o güzelim sınıf ayrımını sürdürecektir güçleri kalmamışa benzer. Tüccarlarla memurlar yan yana yürüyorlardı; dirseklerinin birbirine değmesine bile aldındıkları yoktu, hatta çarpıyorlardı bile birbirlerine, yoksul yüzlü işçilerin bastığı yerlere bile basıyorlardı. Bu tembel kalabalık içinde soylular, seçkinler, serbest meslek sahipleri eriyip tek bir duvar olmuştu. Bu toplulukta erimeyenler, ne yaptığı belli olmayan tek tük birkaç kişiydi.

Uzaktan uzağa gelen bir ışık demeti var, alçalmakta olan denizden geliyordu bu ışık. Birkaç yosunlu kaya bu ışıklı yüzeyden dışarı çıkarmıştı başlarını. Kıyı dalga-

kırınının eteğine, onu dalgalarla korumak için gelişigüzel, yapışkan kayalar atılmıştı. Sular uğultulu anafolarla doluyordu bu kesme şeker biçimi kayalara. Az ötede, kumsalda balıkçı kayıkları duruyordu. Dış limanın girişinde, bir deniz gibi tarama makinesi dev gölgesini yansıtıyordu. Her gün geceyarısına dek bu makine uluya uluya, iç çeke çeke bütün dünyaya yayar gürültülerini ama pazarları o da karaya çekilir, başında bir bekçiyle sessiz bir uykuya yatar.

Güneş durgundu, saydamdı: Bir bardak şarap gibiydi, insan gövdelerini ancak aydınlatabiliyordu, derinlik ve boyut veremiyordu henüz: Yüzler, eller soluk altından lekeler gibiydiler. Bütün bu pardüsülü insanlar, toprağın bir karış üstünde usul usul dalgalanıyorlardı aanki. Rüzgâr zaman zaman üstümüze su kıvılcımları gibi titrek gölgeler itiyor, yüzler bir an için sönüp sonra tebeşir taşları gibi ağarıyorlardı.

Pazardı; parmaklıklar ve sevimli ahşap evler arasına tıkalı kalan topluluk, koca Compagnie Transatlantique otelinin ardında binlerce küçük derecikler gibi yitip kaybolmak için dalga dalga akıyordu. Ne kadar da çok çocuk var! Arabalarda çocuklar, kucaklarda çocuklar, ellerde çocuklar, anne babalarının önünde büyük adamlık taslayıp ikili, üçlü yürüyen çocuklar. Bütün bu insan yüzlerini bir kaç saat önce de görmüştüm, bir pazar sabahının diriliğini taşıyorlar, ısıll ııll yamyıyorlardı. Oysa şimdi, güneşle dolu yüzlerinde durgunluktan, boşluktan, bir çeşit inatçılıktan başka bir şey görünmüyordu.

El, kol hareketleri yoktu artık: Havada birkaç şapka yine sallanmıyor değildi, ama şapkalar isteksiz isteksiz, aceleyle kalkıp oturuyordu, sabahın hırçın kıvancına rastlanmıyordu bu iniş kalkışta. Adımlar hızlı değildi, in-
— 89 —

BULANTI

sanlar geride kalmak, başları yukarda, gözleri uzaklarda, kendilerini, paltolarını şişirip duran rüzgâra koyvermek istiyorlardı. Zaman zaman kuru bir gülücük görölüyordu dudaklarda, başladığı an donup kalan bir gülücük; ve bir ^ annenin çılgılığı duyuluyordu! Jeannot, Jeannot, gelir misin yavrum? Sonra yine sessizlik. Ve hafifçe bir sert tütün kokusu: Küçük memurların içtiği sigaralardır bunlar, Salambo'dur, Ayşe'dir, pazar sigaralarıdır. Daha belirgin bazı' yüzlerde biraz hüzün görür gibi oldum, ama yanılı-yorum galiba, ne üzgün ne kıvançlıydı bu insanlar, dinleniyorlardı, ırı iri açılmış, tek bir noktaya bakan gözleri, kendini koyvermiş, denizi ve gökyüzünü yansıtıyordu. Az sonra evlerine dönecekler, yemek odalarındaki masalarına kurulup ailece bir bardak çay içeceklerdi. Şimdilik en az giderle yaşamak, yürürken, konuşurken, düşünürken bile tutumlu davranmak, suya sırtüstü uzanıp hiç kıpırdamadan, beleştan denizin tadını çıkarmak istiyorlardı. Yüz-lerindeki kırıksıklıkları, göz çukurlarındaki buruşuklukları, haftalık çalışmanın yorgun çizgilerini gidermek için tek bir gün vardı ellerinde. Tek bir gün. Dakikaların parmaklarının arasından akıp gittiğini duyuyorlardı. Pazartesi sabahı saat dokuzda işe başlamak için gerekli canlılığı bir günde toplayabilecekler mi acep? Derin derin soluyorlar, denizden gelen hava insanı canlandırır diye. Yaşadıklarının tek tanığı, uyuyanların soluğu gibi düzenli ve derin soluklarıydı. Dinlenen bu acıklı insan topluluğunun içinde, dimdik ve taze bedenimi ne yapacağımı bilmeden çekingen adımlarla yürüyordum. Deniz arduvaz rengindeydi şimdi; usul usul yükseliyordu. Gece daha da kabaracak. Jetee - Promenade bu gece Victor-Noir caddesinden daha ıssız olacak. Ötede, solda, kızıl bir ışık yanacak, ıpıl ıpıl, kanalda.

— 90 —

BULANTI

Güneş uslu uslu denize iniyordu. Bir Norman kalesinin camlarında tutuştu. Yorgun bir kadın elini gözlerine götürüp başını çevirdi. Ve kesik bir gülüşle :

«Güneş gözlerimi kamaştırıyor Gaston,» dedi.

Cevapladı kocası :

— Ya, tatlı bir güneştir bu, insanın sırtını ısıtmaz, okşar.»

Kadın denize döndü : «Görülür sanıyordum.»

— Göremezsın şimdi, güneş var.»

Caillebotte adasından söz ediyor olmalılar. Deniz tarama makinesiyle dış liman rıhtımı arasından bu adanın güney ucu görölür.

Işık hafifledi. Bu saat akşamın öncüsüdür. Bu pazar da böylece geçmişe gömölüyordu. Yazlık evler, ahşap evler çok yakın anılar oluyorlardı artık. Yüzlerdeki aylaklık tek tek kayboluyordu. Yüzlerin çoğu ciddileşmeye başlamıştı bile.

Gebe bir kadın, kaba görünüşlü, kumral bir delikanlıya yaslanmıştı.

«İşte orda, bak, bak, dedi.

— Neymiş ordaki?

— İşte bak, bak, martılar.»

Omuzlarını silkti delikanlı: Martılar yoktu. Gökyüzü durulmuştu, ufka yaklaştıkça hafif kızarıyordu.

«Duydum. Dinle bak, martılar, sesleri geliyor.

Cevap verdi delikanlı :

«Martı değil, gıcırdayan bir şeyin sesi bu.»

Bir sokak feneri yandı. Fener yakıcısı geçmiştir mutlaka diye düşündüm. Çocuklar onu. beklerler, eve dönüş saati demektir çünkü bu. Yanılmışım, sokak feneri değilmiş, güneşin son yansıyım. Gök durgundu hâlâ, ama

— 91 —

alacakaranlık başlamıştı. Kalabalık evlerine dönüyor ve denizin içli solukları duyuluyordu. Boyalı dudaklarının kıyısına kara bir çizgi çekmiş genç bir kadın, parmaklıklara iki elleriyle abanarak mavi yüzünü göğe kaldırdı. Bir an,' «insanları sevmiyor muyum yoksa ben?» diye sordum kendi kendime. Ne va.v ki bu onların pazarıydı, benim jleğil.

İlk ışık Caillebotte'dan gelen fener ışığı oldu; küçük bir çocuk durdu yanımda, kendinden geçmiş bir halde mırıldandı: Aaa, deniz fenerine bak!»

İşte o an yüreğimde büyük bir serüven özlemi duydum.

Sola sapıp, Voiliers sokağından geçerek Petit Pra-do'ya varıyorum. Vitrinler demir kepenkli şimdi. Tournebride sokağı aydınlık, ama ıssız, sabahki zaferini çoktan yitirip gitmiş. Bu saatta komşu sokaklardan hiç bir farkı yok. Sert bir rüzgâr esiyor. Saçtan yapılmış piskopos şapka modelinin gıcır gıcır ötüşünü duyuyorum. Yalnızım, insanların çoğu yuvalarına döndü. Radyoyu dinleye dinleye akşam gazetelerini okuyorlar. Sona eren bir pazar buruk bir kül tadı bıraktı damaklarında, şimdiden pazartesiye düşünüyorlar. Ama ya ben, ne pazarım var, ne pazartesi: Günlerimin bir kısmı düzensizlik içinde geçiyor, sonra birdenbire böyle bir ışık tutuşuyor.

Değişen hiç bir şey yok, ama yine de her şey başka bir biçimde varlığını sürdürüyor. Nasıl anlatsam bunu; Bulantı gibi bir şey, Bulantı gibi diyorum ama, tam tersi de olabilir: Kısaca bir serüvendir başlıyor bende, nasıl bir serüven olduğunu kendi kendime sorduğumda, görüyorum ki ben kendi'mim, ben burdayım, geceyi bölen

— 92 —

ben'im, tüm bunları duyan ben'im, bir roman kahramanı gibi mutluyum.»

Bir şeyler olacak: Basse-de-Vieille'in karanlıklarında bir şeyler var beni bekleyen, orda, tam bu durgun yolun başında yaşıntım başlayacak. Alınyazımın sesine doğru yürüdüğümü görüyorum. Köşebaşında, ak bir kilometre taşma benzer bir şey var. Uzaktan kapkara görünüyor, ama atılan her adımla biraz daha ağarıyor. Yavaş yavaş ağaran bu karanlık gövde olağanüstü bir şeyler uyarıyor bende: Tümöyle ağardığımda, tümöyle aydınlandığında, tam yanma gelince duracağım ve o zaman başlayacak serüven. Karanlığı delip çıkan, beni nerdeyse korkutan bu koca ışıklı göz şimdi çok yanımda: Bir an için çark yapıp dönmeyi düşünüyorum. Ama elimde değil, çekiyor kendine beni, bu coşkuya son veremem. İlerliyorum, ilerliyorum, elimi uzatıyorum ve dokunuyorum sınır taşma.

İşte Basse-de-Vieille sokağı. Koca Sainte-Cecile kilisesi büzölüyor karanlığın içinde, pancurları ıpıl ıpıl yanıyor. Yanılmışım, Basse-de-Vieille sokağı ara duraktan başka bir şey değilmiş: O şey beni bekliyor Ducaton ala-nınm dibinde.

Yeniden yürümek için acele ettiğim yok. Galiba mutluluğumun doruğundayım. Marsilya'da, Şanghay'da, Mek-nes'de böylesi coşku dolu bir duyguya varmak için neler, neler yapmazdım? Duyduğum coşku yetiyor şimdi bana, daha fazlasını beklemiyorum, bomboş geçen bir pazarın sonunda evime dönüyorum: Çünkü orda, evimde bekliyor beni o.

Yürüyorum. Rüzgâr bir vapur düdüğünün çığlıklarını taşıyor. Yapayalnızım, ama kentin üzerine yürüyen bir ordu gibiyim. Bu an, gemilerin denizde öttürdüğü düdük-

— 93 —

ler anıdır; Avrupa'nın tüm kentlerinde ışıklar yanıyor; Berlin sokaklarında komünistlerle Naziler savaşıyor, ıssızlar New York sokaklarını arşınıyor. Kadınlar, aynaların karşısında, odalarında rimeller sürüyorlar. Ve ben burdayım, bu ıssız sokaktayım, Neuköln evlerinin pencerelerinden atılan her kurşun, sedyelerle taşman

yaralıların boğazından dökülen her hıçkırık, süslenen kadınların her hareketi attığım her adımda, yüreğimin her vuruşunda yankısını buluyor.

Bilmem neden durup duruyorum Gulet geçidinin önünde? Yoksa beklemiyorlar mı beni geçidin ötesinde? Ama seziyorum, orda, Tournebride sokağının ötesinde, Ducaton alanında, hayat bulmak için bana ihtiyaç duyan bir şey var. Sıkıntıyla doluyum: En küçük davranışım bile bağlıyor beni. Ne isteniyor benden sezemiyorum. Ama ya orası, ya burası, bir seçim yapmalıyım: Gillet geçidinden vaz geçiyorum. Ne vardı bu geçitte benimle ilgili, benim olan? Hiç bir zaman bilemeyeceğim bunu.

Ducaton alanı bomboş. Yamıldım mı yoksa? Buna dayanamayacağım artık. Sahi hiç bir şey olmayacak mı? Mably kahvesinin ışıklarına yaklaşıyorum. Şaşkınlık, içeri girecek miyim, girmeyecek miyim, bilemiyorum. Buğulu koca camlara şöyle bir göz atıyorum.

Kahve dolup taşıyor. Nemli elbiselerden çıkan buğu ve sigara dumanları yüzünden mavi bir renge bürünmüş hava. Tezgâhtar kız yine tezgâhında duruyor. Çok iyi tanırım onu: O da benim gibi kıslı tenlidir, karnı ağrır boyuna. Dağılan bedenlerin bazan çıkardığı menekşe kokusuna benzeyen hüzünlü bir gülüşle etekliklerinin altında çürüyüp duruyor. Baştan ayağa bir titremedir alıyor beni: Evet o, o beni bekliyordu. Ordaydı, tezgâhın arkasında gövdesini kıpırdatmadan dimdik duruyordu, gülüm-

— 94 —

süyordu. Kahvenin derinliklerinden bir şey gerilere doğru gidiyor, gerilere, bu pazar gününün kopuk anlarına doğru gidiyor, kopuk anıları birbiriyle kaynaştırıp bir anlam .kazandırıyor onlara: Bütün bir gün buraya gelmek için dolaşıp durmuşum demek, buraya gelip, nar çiçeği rengindeki perdenin üzerinde açılan bu ince yüze uzun uzun bakmak için. Her şey duruverdi birden; yaşantım duru-verdi: Bu koca vitrin camı, bu su gibi yoğun ve mavi hava, suyun derinliklerindeki bu dolgun ve ak bitki ve bir de ben, bir bütün oluyoruz:

Mutluyum.

Redoute caddesinde buldum kendimi, düşündüm: Buruk bir pişmanlıktan başka nem kaldı? Söyleniyorum kendi kendime: «Şu serüven duygusu kadar sevdiğim, tuttuğum hiç bir şey yok dünyada. Ama bu duygu da canı istediği zaman geliyor; geldiği gibi de çabucak kaçıp gidiyor, onsuz nasıl da tatsızım! Hayatımı yaşamadığımı anlamam için mi böyle gelip gelip gidiyor, alay eder gibi yokluyor beni?»

Ardımda, kentte, dümdüz uzanan geniş caddelerde, L tahta tarabaların soğuk aydınlığında yaman bir toplumsal olay can çekişiyordu: Ölmek üzere olan pazar son soluğunu veriyordu.

PAZARTESİ

dün :

Bu saçma, gösterişli cümleyi nasıl olmuş da yazmışım

«Yapayalnızım, ama kentin üzerine yürüyen bir ordu gibiyim.»

Süslü cümleler kurmaya ne gerek var? Ben bazı durumları açığa çıkarmak için yazıyorum. Edebiyatla alış-

— 95 —

verişim yok. Her şeyi kalemime geldiği gibi yazmalıyım; şu sözcük iyiymiş, bu sözcük kötüymüş dememeliyim.

Asıl beni tiksindiren dün akşam kendimi yüce duy-mamdır. Yirmi yaşlarındayken kafayı çeker, Descartes gib" biri olduğumu söyledim. Kendime kahraman süsü verdiğimi çok iyi seziyordum, ama aldırıyordum buna, hoşuma gidiyordu. Devrisi gün uyandırdığımda, kasmuk dolu bir yataktaymışım gibi öğrenirdim kendimden. İçtim, ama içtiğim zamanlar da kusmadım, ne var ki kusmaktan betedi duyduğum iç bulantısı. Ya dünkü yaptığım, keşke sarhoşken yazmış olaydım, hiç değilse sarhoştum der bir özür bulurdum yaptığımı. Bir budala gibi coşkuya vurmuşum kendimi. Su gibi saydam, soyut cümleler kurarak kendimi arıtmalıyım.

Bu serüven duygusu elbette ki olaylardan gelmiyor: Kanıtı ortada bunun. Olaylardan çok, onların birbirini izleyiş biçiminden doğuyor. Sanırım şöyle oluyor bu: İnsan birdenbire zamanın geçip gittiğini, bir an'ın bir başkasına, onun da bir diğerine gittiğini, kısaca, birbirlerini izlediğini duyuyor; her an ölüp gidiyor-, onu durdurmak v.b. elimizde değil. O zaman da bu duyguyu, serüven duygusunu anlar içinde beliren olaylara bağlarız; biçimle ilgili bir şeyi özle ilgili sanırız. Zamanın bu ünlü akışından bol bol söz edilir, ama bu akış hiç bir zaman görülmez. Bir kadın görürsünüz, yaşlanacağını düşünürsünüz, ama yaşlanışını göremezsiniz. Ne var ki zaman zaman bu kadının yaşlanışını görür gibi olur, onunla birlikte yaşlandığınızı duyarsınız: Serüven duygusu işte bu duygudur.

Yanlış hatırlamıyorsam, zamanın geri dönülmezliği deniyor buna. Serüven duygusu da olsa oisa bu duygudur, zamanın geri dönülmezliği duygusudur. Peki böyle bir duygu neden uyanmaz insanda her zaman ? Yoksa zamanın ge-

— 96 —

ri dönülmez olduğu anlar mı yok? Öyle anlar vardır ki insan her istediğini yapabileceğini, geleceği yaşayıp, gc /o dönebileceğini, bunun önemsiz bir şey olduğunu sanır; öyle anlar da vardır ki zaman kesitleri birbirleriyle dalı a ::'a bağlıdır, zamanı yeniden yaşamaya başlamanız imkânı." olduğundan atılımımızın boşa gitmesi de söz konusu ;"o-ğildir.

Anny, zamanın sunabileceği her şeyi zamanda;: " ^-parmasını bilirdi. O'nun Cibuti'de, benim de Aden'de kaldığım sıralarda, bir günlüğüne onu görmeye gide: \r\ . Dönüşüme bir saat kalana kadar Anny, yirmi dört saatin yirmi üçünü boş yere harcatmak için bir yığın tafcvc çıkırırdı. Saniyelerin tek tek geçtiğini insan işte bu son altmış dakikada anlar, duyar. Bu korkunç akşamla "n birini hatırlıyorum şu an. Geceyarısı dönmem gerekiyordu. Bir yazlık sinemaya gitmiştik, ikimiz de umutsui:" \: . Ne var ki zamanı yöneten oydu. Saat on birde, asıl f îti başlarken, tek bir sözcük söylemeden elimi avuçlarınp ııp sıktı. Buruk bir kıvançla dolduğunu duydum yüreğimin ve hiç bakmadan, saatin on bir olduğunu anladım, îgto bu andan sonra zamanın dakka dakka akıp gidişini duymaya başladık. Bu kez üç aylığına ayrılıyorduk birbirJrr-z-den. Bir ara beyaz perdede ışıklı ak bir görüntü belirdi, bu yüzden salondaki karanlık azaldı, Anny'nin ağlao .-;:• gördüm. Sonra tam geceyarısı, son bir kez iyice sıktıktan sonra bıraktı eliriii, kalktım, tek bir söz etmeden nyırl-dim. En güzeli buydu.

Akşamın yedisi

Bütün bir gün çalışmayla geçti. İyi de çalıştım diyebilirim; oturup şevkle altı sayfa yazı yazdım. I. Pa^ün — 97— F 7

saltanat dönemindeki soyut düşüncelerle ilgili bir çalışma olduğundan, zevkliydi. Dün akşamki coşkunun üzerine bugün uslu uslu oturdum. Yüreğime seslenmeyi gereksiz buldum! Ama Rus mutlakiyetinin dayandığı temelleri açıkladıkça rahatladım.

Ne var ki Rollebon olacak şu adam huzurumu kaçırıyor. En küçük şeylerde bile gizemli bir havaya bürünüyor. 1804 ağustosunda Ukrayna'da ne işi vardı acep? Bu yolculuğunu üstü kapalı sözlerle anlatıyor : «Ben benimle alay edenleri susturacak, korkutacak kozları elimde bulundurduğum halde, beni küçümseyenlere, çabalarımı yadsıyanlara karşı susuyorsam, çabalarım bugün değerlendirilmiyorsa, gerçek ve mutlu yargıyı gelecek kuşakların vereceğine inanıyorum.»

Bir kezinde yanıltmıştı beni bu adam: 1790'da Bou-ville'e yaptığı küçük bir yolculuğu üstü kapalı, cafcaflı sözlerle anlatıyordu. Olayları ve yaptığı işleri değerlendirmek için tam bir ay uğraşmıştım. Sonunda bir de baktım ki adamın bütün yaptığı, çiftçilerinden birinin kızını gebe bırakmak olmuş. Yoksa bu adam şarlatanın teki mi?

Bu yalancı, kendini beğenmiş budalayı bozmak geliyor içimden; kızdığımdan mı acaba? Haydi ötekileri, yalan söyleyip kandırıyordu, hoşuma da gidiyordu bu, ama beni kandırmasına ne demeli? Bütün bu ölüleri atlatıp, tıpkı panayır hırsızları gibi birbirimizle anlaşıcağımızı, sonunda gerçeği bana olduğu gibi söyleyeceğini sanmıştım! Hiç bir şey, ama hiç mi hiç, hiç bir şey söylemedi; Alexandre'a, XVIII. Louis'ye söylediğinden fazla hiç bir şey. Rollebon'un esaslı bir kimse olması benim için önemli. Kuşkusuz anasının gözüydü. Kim öyle değil ki? Ama önemli olan, az mı

— 98 —

çok mu olduğudur. Hayatta olsa, elimi bile sürmeyeceğim iğrenç bir adam hakkında tarihsel araştırmalar yaparak zamanımı öldürmek istemem pek. Ne biliyorum hakkında? Onun yaşadığı hayattan daha güzel bir hayat düşünemez insan: Ama yaşadı mı gerçekten bu hayatı? Ah mektuplarını bu kadar düzmece, yapmacıklı yazmasaydı n'olurdu ?... Bakışlarını tanımak gerekirdi. Omuzlarının üstünde başını belki de pek sevimli bir biçimde yana eğiyor ya da kurnaz kurnaz dimdik tutuyordu. Uzun işaret parmağını belki de burnuna dayıyordu, ne bileyim, belki de bazan iki yalan arasında kısa bir öfkeye kapılıp öfkesini hemen bastırıyordu. Ne desek boş, adam ölü: Ondan geriye kala kala «Strateji Kitabı» ve «Erdem Üstüne Düşünceler» kalmış.

Azıcık bile çaba göstersem yapısını iyice bulup çıkarabileceğim onun: Nicelerine kıyan o parlak alaycılığına rağmen, nerdeyse açık yürekli diyebileceğim sade bir insan aslında. Az düşünüyor, ama bir şeye karar verirken, derin bir incelleme, yapılması gereken neyse tam onu yapıyor. Namussuzluğu saf bir namussuzluk, kendiliğinden oluşan, cömert ve özden bir namussuzluk. Efendilerine ve dostlarına ihanet edilince, bu kez ciddî ciddî, onlarda erdem bulup çıkarmak için olaylara yöneliyor. Hiç bir zaman ne kendisinin başkaları üstünde, ne de başkalarının kendi üstünde bir hak sahibi olduğunu düşünmemiş. Hayatın ona sunduğu armağanları yersiz, boş armağanlar olarak görüyor. Her şeye sıkı sıkıya yapışıyor, ama her şeyden de kolayca kopmasını biliyor. Mektuplarını, yapıtlarını bile oturup kendi yazmamıştır: Parayla tuttuğu yazarlara yazdırmıştır.

Eğer bu düşündüklerim doğruysa böyle bir insan hakkında tarihsel bir yapıt değil, bir roman yazmam gerekirdi.

— 99 —

Saat akşamın on biri

Akşam yemeğimi «Rendez-Vous des Cheminots» da yedim. Patron kadın ordaydı. Nezaket olsun diye kadınla yatmak zorunda kaldım. Biraz tiksindiriyor beni, neden mi, önce aşırı beyaz, sonra yeni doğmuş bir çocuk gibi kokuyor. Tutkuyla kendinden geçip başımı göğsüne bas-tırn.or: iyi bir şey yaptığını sanıyor. Oysa ben oralı bile değildim, yorganın altında dalgın dalgın orasını elleyip duruyordum, sonra kolum gevşeyiverdi. Bay de Rollebon'u düşünüyordum. Ne var yani, bu adam hakkında bir roman yazmam ne olur? Kolumu salıverdim. Ve birdenbire, tüylerle kaplı kocaman yaprakları sarkan geniş bodur ağaç-lavm yer aldığı

küçük bir bahçe gördüm. Karıncalar, kırkayaklar, güveler kaynaşıyordu. Daha korkunç hayvanlar d;: rardı. Gövdeleri, pişmiş güvercinlerin altına konan kızarmış ekmek diliminden yapılmıştı; ayakları yengeç ayağı g'biydi, yan yan yürüyorlardı. Kocaman yapraklar hayvanlarla kaplı, simsiyah kesilmişlerdi. Kaktüslerin ve incilerin ardında, parktaki la Vellecla heykeli parmağıyla patronun orasını gösteriyordu. «Bu bahçe kusmuk koku-yc > diye bağırdım.

«Sizi uyandırmak istememiştim, çarşafın bir ucunun i: lüne yatmışım, Paris treninden inecek yolcular var, aşağı inmem gerekti.» dedi patron kadın.

MARDİ GRAS (1)

Maurice Barres'yi dövdüm. Üç askerdik biz, birimi-

(1) Hristiyanların perhizinin başlad'ğı salı gür.ü. — 100 —

zin yüzünün ortasında bir çukur vardı. Maurice Barres yanıma yaklaşıp «Çok iyi!» dedi ve herbirimize küçük bir menekşe demeti verdi. Yüzü çukurlu asker «Bilmem bu menekşeleri nereye koymalı,» dedi. Şöyle cevapladı Maurice Barres: «Yüzünüzdeki çukura sokun.» Asker, «Ben onu senin başka bir yerine sokacağım,» dedi. Ve bizler Maurice Barres'ye dönüp donunu çıkardık. Donunun altında kırmızı bir kardinal giysisi çıktı. Onu da çıkardık, Maurice Barres bağırıma başladı: Dikkat edin, pantolonumun paçaları şeritlidir, ayağıma takılıdır şeritler. Kıçına kıçına kanaymeaya dek vurduk ve kıçına menekşe yap-raklarıyla Derouled'e'n başını çizdik.

Bir süreden beri düşlerimi sık sık hatırlar oldum. Sanırım uyurken de bir sağa bir sola hayli dönüyor olmalıyım, çünkü sabahları kalktığımda yorganı hep yerde buluyorum. Bugün sah, karnavalın son günü, ne var ki Bou-ville'de pek büyük bir önemi yoktur karnaval günlerinin. Bütün kentte kılık değiştirip maskeyle dolaşanların sayısı yüzü bulmaz.

Merdivenlerden iniyordum, patron seslendi.

— «Mektubunuz var.»

En son geçen mayıs ayında bir mektup almıştım, o da Rouen kitaplık memurundandı. Patron çalışma odasına götürüyor beni; bir zarf uzatıyor elime, uzun, sarı ve kabarık bir zarf: Anny'den geliyor mektup. Beş yıl var ki hiç bir haber alamamıştım ondan. Paris'te eski kaldığım adrese yazılmış mektup, şubat başlarında verilmiş postaya.

Çıkıyorum; mektubu tutup duruyorum parmaklarım arasında, açmaya cesaret edemiyorum; Anny yine ay-[nı tür kâğıda yazmış. Acaba mektup kâğıtlarını hâlâ Pic-adelly'deki o küçük kırtasiyeciden mi alıyor? Sanırım saç

—101—

biçimini de değiştirmemiş, kestirmek istemediği kumral saçları yine öyle uzundur. Yüzünün biçimini korumak için aynalarla durmadan savaşır: Bunu çekici bir kadın olmak için ya da yaşlılıktan korktuğu için değil de yalnızca olduğu gibi kalmak için yapar. Belki de ond* sevdiğim yan da yüzünün en küçük çizgilerine karşı gösterdiği bu bağlılık.

Menekşe rengi mürekkeple (yine aynı renk mürekkep kullanıyor) yazılan harfler biraz parlıyor.

«Bay Antoine Roguentin.»

Bu zarflarda adımı görmeyi ne kadar severim. Güllücükleri geldi gözlerimin önüne, ancak birini yakalayabildim bu güllücüklerin, sisler içindeki birini. Gözlerini, yana eğik başını düşündüm: Ben otururken karşıma gelir, gülmseyerek dururdu. Dimdik, omuzlarımdan yakalar, kollarını gerip sarsardı beni.

Hayli ağır bir zarf, içinde en azından altı sayfa olmalı. Eski oturduğum evin kapıcısı, kargacık burgacık harfleri Anny'nin yazısına bindirmiş.

«Printania Oteli - Bouville»

Bu küçük harfler parıldamıyor.

Mektubu açıyorum, yanılmışım, yanıldığımı anlayınca altı yıl birden gençleşiyorum: Anny bu zarfları böyle nasıl kabartır bilmem: Hiç bir şey yok içinde.

1924'ün ilk yazında, zarfların içindeki dörde katlanmış küçücük kâğıtları tıpkı bugünkü gibi çıkarmaya uğraşırken bu cümleyi belki yüz kez söylemişimdir. Zarfın astarının maşallahı var: Koyu yeşil üstünde altın rengi yıldızlar; kolalı kalın bir kumaş gibi. Zarfın ağırlığının en azmdan dörtte üçü bu astardan üeri geliyor.

—102—

Kurşun kalemle şunları yazmış Anny:

«Birkaç gün sonra Paris'ten geçeceğim. 20 şubatta İspanya oteline gelip bul beni. Lütfen! (lütfen sözcüğünü satırın üstüne yazmış ve garip bir çengelle «bul beni»ye birleştirmiş.) Seni görmem gerekiyor. Anny.»

Meknes'de, Tanca'da, akşamları eve döndüğüm zamanlar, bazan karyolanın üstüne bırakılmış bir not bulurdum: «Hemen görmek istiyorum seni,» şeklinde. Koşup gidiyordum. Anny, kaşları kalkık, şaşırmış bir halde kapıyı açıyordu: Artık bana söyleyecek hiç bir şeyi yoktu; yalnızca biraz gelmemi istiyordu. Yine de gideceğim; belki görmek istemeyecek beni. Ya da otel bürosunda: «Bu isimde kimse gelmedi otelimize,» diyecekler. Böyle birşey yapacağını sanmam. Ne var ki bakarsın 8 gün sonra fikrimi değiştirdim, başka bir zaman görüşelim diye yazar.

İnsanlar işinde gücünde. Tatsız bir yortu Salı'sı. Ma-tilees sokağı alabildiğine nemli tahta kokuyor, yağmur yağmadan önce hep böyle bu sokak ıslak odun kokar. Bu acaip günlerden hoşlanmıyorum: sinemalar erken başlar, okullar kapanır; sokaklarda insanın ilgisini çekip duran küçük, garip bir tören havası var, bu garip havaya biraz dikkatlice baksanız hemen kayboluveriyor. Kuşkusuz Anny'i görmeye gideceğim ama böyle bir düşüncenin de beni pek sevindirdiğini söyleyemem. Mektubunu aldığımdan beri başı boş duymaya başladım kendimi. Çok şükür öğlen'i yaptık; aç değilim ama oyalanmak için yemek yiyeceğim. Horlogers sokağında Camille'e giriyorum. Tam kapalı bir kutudur burası; ya kapuska ya da güveçten başka şey bulamazsınız geceleri. Buranın müşterileri tiyatrodan çıkan seyircilerdir. Gece gelen aç yolcuları polisler buraya yollar. 8 tane mermer masa vardı.

—103—

Bütün duvarlar boyunca deri kaplı bir sıra dolanır. Kızıl lekelerle kaplı iki ayna vardır. Pencere ve kapı camları buzludur. Tezgâh bir girintinin içindedir. Kıyıda bir bölme daha vardır, ama ben bu bölmeye hiç girmedim, orası çiftler içindir.

«Jambonlu bir omlet getirin bana». Kırmızı yanaklı iri yarı garson kız ne zaman bir erkekle konuşsa gülmeden edemez.

«Jambon dolapta: patrondan başka kimse dokunamaz. Bu yüzden jambonlu omlet veremem. Patatesli omlet ister misiniz?»

Bir güveç istiyorum. Patronun adı Camille'dir. Sert bir insandır.

Garson kız gidiyor. Bu eski karanlık odada yapayalnızım. Cüzdanımda Anny'den gelen mektup. Düzmece bir utanç mektubu yeniden okumama engel oluyor.

Satırları bir bir hatırlamaya çalışıyorum.

«Sevgili Antoine'im»

Gülünsüyordum: Hayır, hayır, Anny'i, «Sevgili Antoine'im,» diye yazacak kız değil. 6 yıl önce —Anny'le anlaşarak birbirimizden ayrılmaya karar vermiştik.— Tokyo'ya gitmeğe karar vermişim. Bir kaç kelime yazdım ona. Artık «sevgilim,» diyemediğimden hiçbir art düşüncem olmaksızın «Sevgili Anny,» diye başlamışım mektuba. Şöyle cevap vermişti Anny :

«Buluşlarına hayranım doğrusu; hiçbir saman sevgili Anny'in olmadım senin, şimdi de değilim. Sana gelince, şuna inanmanı isterim, sen de benim sevgili Antoine'im değilsin. Mektuba nasıl başlayacağını bilmiyorsan başına hiçbir şey yazmazsın olur biter.»

—104—

Cüzdanımdan mektubu çıkarıyorum. «Sevgili Anto-ïne'im,» diye yazmamış. Sonunu da, öyle kalıplaşmış nezaket cümleleri döktürmeden düpedüz: «Seni görmem ge-* rekiyor Anny,» diye bağlamış. Duygularını özellikle belirten tek bir sözcük yer almıyor. Yakınmaya hakkım da yok: Üstün şeylere karşı sevgisini bilirim. Her zaman «üstün anlar» yaratmak isterdi. İçinde yaşadığı an buna el vermiyorsa hiçbir şeyle ilgilenmez, yaşam gözlerinde silinir gider, koca bir ergen kız gibi tembel tembel sallanır durur, ya da benimle hırlaşmaya kalkardı.

«Tam bir burjuva gibi saltanatla sümkürüyor, hazla

öksürürsün mendiline,» derdi.

.._...-----.....

Böyle~durumlarda hiç ses çıkarmayıp beklemek gerekiyordu: Birden, bilmediğim bir işaret almış gibi titremeye başlıyor, yüzünün yumuşak, güzel çizgileri sertleşiyor, karınca gibi çalışmaya koyuluyordu.

Buyuran ve çeken bir büyü vardı; dört bir yanına baka baka mırıldanır gibi şarkı söyler, sonra gülümseyerek doğrulur, omuzlarımdan tutup sarsmak için yanıma gelirdi. Onu kuşatan nesnelere buyruk vermek istercesine kısa bir süre durur, sonra usul ve acele bir sesle benden ne beklediğini açıklardı.

«Dinle bak, küçücük bir çaba göstermek istersin değil mi? Geçenin budalalığını biliyorsun. Yaşadığımız şu an biz istesek ne kadar güzelleşebilir ? Gökyüzüne bak, gökyüzünün halının üstündeki şu canım rengine bak. Üstünde yeşil bir elbise var, süslenmedim de üstelik, solgunum. Şöyle geriye git, şu loş köşede otur. Ne yapacağını biliyorsun ı elbet. Hadi bakalım başlayalım! Ne aptal şeymişsin! Hadi \

konuş benimle^----- O ~-----~-----A

' Bütşln başarılması bana bağlıydı, duyuyordum bunu: ' O anı durgunluktan, karanlıktan kurtarıp yüceltmek ge-

—105—

rekiyordu; bazı hareketler yapılmalı bazı sözler söylenmeliydi: Bu sorumluluğun ağırlığı altında eziliyor, gözlerimi dört açıyor ama hiçbir şey göremiyordum. Anny'nin içinde bulunduğumuz an üstüne örttüğü büyü örtünün . altında çırpınıp duruyor, uzun kollarımla örümcek ağlarını bozar gibi bu büyü örtüyü yırtmaya uğraşıyordum. Elbette görmeye gideceğim Anny'yi. Hâlâ beğeniyorum onu, hâlâ seviyorum bütün yüreğimle. Bu üstün anlar oyununda bir başkasının daha şanslı, daha usta olmasını ne

kadar isterdim.

«Şu kahrolası saçların bütün oyunu bozuyor, kızıl saçlı bir insan ne işe yarar ki zaten,» diyordu. Gülümsüyordu. Önce gözlerini unuttum, sonra da o uzun bedenini, gülüşünü belleğimde tutmaya uzun zaman çalıştım, ama 3 yıl var ki yitirdim bu gülüşü. Mektubu patronun elinden alırken bu gülücük birdenbire yeniden geldi aklıma, Anny karşımdaydı sanki, gülümsüyordu. Gözlerimin önüne getirmeye çalıştım onu; Anny'nin o yumuşak sevgisine ihtiyaç duyuyorum şu an; o yumuşak sevgi orda işte, çok yakınımda, yeniden doğmaya hazırlanıyor. Ama haniya, o gülücük kafamdan yine silindi: bitti. Bomboş ve kupkuruyum şimdi. Soğuktan titreye titreye bir adam girdi içeri.

«Merhabalar.»

Yeşil perdesüsünü çıkarmadan oturuveriyor. Uzun ellerini oğuşturup, sonra parmaklarını kenetleyerek oturuyor.

«Ne istersiniz bayım?»

Sıçırıyor, endişeli gözlerle bakıyor:

«Ben mi? Bir Byrrh getirin, sulandırılmış olsun.»

Garson kız kıpırdamıyor yerinden. Aynadan yüzünü görüyorum, uykulu bir hali var. Gözleri gerçekte açık ama-

—106—

bunlar gözden çok iki ince duvar çatlağına dönmüş. Bu garson kızın huyu böyedir işte, hep ağırdan alır. Müşteriler ne içeceklerini söylediklerinde dalgın dalgın düşünür, > içilecek şeyi zevkle hayal eder. Sanırım şimdi de tezgâhın üstünden alacağı şişeyi, üstündeki kırmızı yazılı ak etiketi, bardağa döküleceği yoğun kara sıvıyı düşünüyordur: sanki bir başkası değil de kendisi içecekmiş gibi.

Anny'nin mektubunu cüzdanıma koyuyorum: Verebileceği kadarını vermişti mektup; onu ellerine alan, katlayan, zarfın içine koyan kadına ulaşamam nasıl olsa. Geçmişte kalan birini düşünmek bile mümkün mü acep? Birbirimizi sevdiğimiz zamanlar, birlikte geçirdiğimiz anların tekinin bile; katlandığımız acıların en hafifinin bile bizden kopup gerilerde kalmasına izin vermemiştik. Sesleri, kokuları, günün en ince ayrıntılarını, söylenmedik düşüncelere kadar, her şeyi kendimizle birlikte alıp götürüyor-duk, her şey canlıydı bizimle. O anların kıvancı, hüznü bugün bile hâlâ bizimle birlikte. Ama tek bir anı yok; ateşi sönmek bilmeyen yakıcı bir sevda bu, geri dönmek, kuy-• tulara, gölgelere sığınmak bilmeyen bir sevda. Üç yıl da burda, aynı anda hazır sanki. İşte bunun için ayrıldık birbirimizden: Bu ağır yüke dayanacak gücümüz kalmamıştı. Anny birdenbire beni bıraktığında, üç yıl, geçmişin içinde yıkılıp aniden çöküverdi. Acı bile çekememiştik, kendimi bomboş duyuyordum çünkü. Sonra zaman akıp ilerlemeye başladı, duyduğum bu boşluk daha bir büyüdü. Derken, Saygon'da, Fransa'ya dönmeye karar verdiğimde, geçmişten kalan her şey —yabancı yüzler, alanlar, uzun ırmakların kıyısındaki rıhtımlar— her şey yokoluverdi. İşte, geçmişim koskoca bir oyuktan başka bir şey değil şim-di. Ya yaşadığım an: Tezgâhın yanında düşler kuran şu kara korseli garson kız ve şu ufak tefek adamcağızdan

— 107 —

ibaret. Yaşantım hakkında bildiklerimi de kitaplardan öğrenmişim gibi geliyor bana. Benares sarayları, Cüzzamlı Kralın taraçası, kırık dökük, büyük merdivenleriyle Java tapmakları bir an gözlerimde yansıyıp sonra orda, oldukları yerlerde kaldılar. Printania otelinin önünden geçen tramvay, akşamları, otelin neon lâmbalı tabelâsının yansımalarını alıp götürmüyor artık. Bir an alevleniyor ve kara camlarla birlikte uzaklaşıp gidiyor.

Şu adam bana bakıp durmaktan bir türlü vaz geçmiyor : Canımı sıkmaya başladı. Kendini bir şey sanıyor.

Çok şükür garson kız istediğini götürmeye karar verdi. Uzun, esmer kolunu tembel tembel kaldırıyor kız, şişeyi tutuyor, sonra alıp bir bardakla birlikte yanma götürüyor.

«Buyurun bayım.»

Adam görgülü bir tavırla adını söylüyor:

«Bay Achille.»

Kız hiç bir şey demeden bardağını dolduruyor; adam birdenbire parmağını burnundan çekip, iki elini birden masaya koyuyor. Şimdi başı arkaya kaykılmış, gözleri parlıyor. Soğuk bir sesle,

«Zavallı kız,» diyor.

Garson kız sıçrayıveriyor birden, ben de sıçırıyorum: Adamın yüzünde garip bir anlam var, şaşkınlık belki de. Konuşan o değil de bir başkasıydı sanki. Üçümüz de rahatsız bir durumdayız.

Önce iri-yarı garson kız toparlıyor kendini. Düş gücü olmayan bir kızdır zaten. Küçümseyen gözlerle süzüyor Bay Achille'i. Biliyor kız, istese şöyle tek eliyle tuttuğu gibi dışarı atabilir adamı.

«Neden zavallı bir kız olacağnışım?»

Duraksıyor Bay Achille. Çekinen gözlerle kıza bir ba-

—108—

kıyor, gülümsüyor sonra. Binlerce kıvrım beliriyor yüzünde, usul usul oynatıyor elini.

«Gücendi, incinecek ne var bunda? Sözelimi zavallı iz denir. Bir art düşünce yok ki!»

Kız sırtını dönüp tezgâhın ardına gidiyor. Gerçekten hayli kızgın. Adamsa hâlâ gülüyor:

«Ha, ha, ha! Ağzımdan kaçtı canım. Kızdı, kızdı bak. >

Son sözleri bana doğru söyler gibi.

Başımı çeviriyorum. Hafifçe kaldırıyor bardağını, ama içeceğe benzemiyor: Şaşkın ve ürkek bir halde gözlerini kırıştırıyor; bir şey unutmuş da hatırlamaya çalışıyormuş gibi bir hali var. Garson kız kasaya oturmuş; bir kitap alıyor eline. Sessizliğe gömüldü her şey yeniden, ama bu sessizlik az önceki gibi değil. İşte yağmur da yağıyor. Yağmur damlaları usul usul buzlu camlara vuruyor; eğer yollarda hâlâ maskeli çocuklar varsa, bu yağmur hamura çevirir maskelerini, boyaları akıp birbirine karışır.

Garson kız ışıkları yakıyor. Saat olsa olsa ikidir, ama igökyüzü kapkara, bu yüzden dikiş dikerken güçlük çekiyor. Ne tatlı şey şu ışık; insanlar evlerinde şimdi, kuskusuz onlar da yakmışlardır ışıklarını. Kitaplarını okuyorlar, pencereden gökyüzünü seyrediyorlar. Onlara göre... bambaşka. Bambaşka yaşıyorlar onlar. Babalarından kalma eşyalar, armağanlar ortasında yaşıyorlar, döşemelerinin her biri bir anı taşır evde. Duvar saatları, madalyalar, portre resimleri, deniz kabukları, kâğıt tutacakları, paravanalar, şallar. Şişe dolu, kumaş dolu, eski giysiler, gazeteler dolu dolapları var; her şeylerini saklamışlar. Geç-tci-'ş, bunların bir lüksü olsa gerek.

Ya ben, benim eşyalarımı nerde saklarım? insan geçmişini cebine koyamaz ya; geçmişî düzenle saklamak için

— 109 —

bir ev gerekli. Benimse yalnız bir kuru başım var bu dünyada. Tek bir insan, bir kuru başıyla nasıl saklar anılarını, uçup gider üzerinden anılar. Ama yakınmaya da hak-kim yok. Özgür olmak isteyen berL değil miyim?

Ufak tefek adam kıpırdanıp, içini çekip duruyor. İyice sarılmış paltosuna, ama zaman zaman doğrulup kendini toparlıyor. Mutlaka onun da yoktur geçmişi. Ne var ki, şöyle iyice bir araştırılsa, artık onunla görüşmeyen akrabalarının birinin evinde, bir düşün gecesi, kırma yakalı, kolalı gömlekli, fırça bıyıklı bir gençlik fotoğrafına mutlaka rastlanır. Ama benim, şuna inanıyorum ki benden kalan bir fotoğrafım bile yoktur. İşte yine bana bakıp duruyor adam. Sanırım bu kez benimle konuşmaya hazırlanıyor. Bunu düşünmek ürpertiyor beni. Aramızda bir yakınlık da yok üstelik. İkimiz de birbirimize benziyoruz, hepsi bu işte. O da benim gibi yalnız, ama yalnızlığına benden fazla yumulmuş. Kendi Bulantı'sını ya da buna benzer bir şeyi beklemek zorunda. Şu an burda beni tanıyan, yüzüme yiyecek gibi uzun uzun baktıktan sonra «İşte bizden biri daha,» diye düşünen insanlar var demek ki. Ne diye bakar sanki? Ne ister benden? Birbirimize hiç bir yardımımız dokunmayacağını bilmiyor mu bu adam! Aileler evlerinde, amlarıy-le başbaşa oturuyorlar şimdi. Bizse burda anısı olmayan iki adam kırıntısıyız. Birdenbire doğrulup benimle konuşmaya kalksa havaya sıçrayıveririm.

Gürültüyle açılıyor kapı: Doktor Roge giriyor içeri. «Merhabalar.»

Gövdesini güçlkle taşıyan, uzun bacakları titreye tit-reye, tuhaf, kuşkulu gözlerle giriyor. Pazarları Vezelize birahanesinde sık sık görürüm onu, ama o beni tanımaz. Yapısı eski Joinville öğretmenlerine benzer: Kolları bal-

—110 —

dirim kadar kalındır, göğüs ölçüsü yüz on santimdir, kolay kolay ayakta da duramaz.

«Jeanne, kızım.»

Geniş kenarlı fötr şapkasını asmak için hızla yürüyor askıya doğru. Garson kız, elindeki örtüyü katlayıp, uykulu gözlerle, kendini yormadan ağır ağır doktorun yağmurluğunu çıkarmaya geliyor.

«Ne içeceksiniz doktor?»

Doktor, kızı baştan aşağı süzdü. İşte güzel erkek yüzü diye buna derim ben. Yıpranmış, yaşam ve tutkularla çökmüş bir yüz. Ama doktor yaşamın ne olduğunu anlamış, tutkularını susturmuş bir insan.

Derinden kopup gelen bir sesle :

«Ne içeceğimi ben de bilmiyorum,» dedi.

Ve kendini karşımdaki banketin üzerine bıraktı. Şimdi alını siliyor. Bacaklarına yük olmaktan kurtulur kurtulmaz rahata eriyor. Emir vermeye alışık iri, kara gözlerine bakınca çekingenlik geliyor insana.

«Ne içsem, ne içsem, ne içsem... bir elma rakısı içeyim kızım.»

Garson kız kıpırdamadan, bu büyük, yıpranmış yüzü seyrediyor. Dalıp gitmiş. Ufak tefek adamcağız da başını kaldırmış gülümsüyor. Gerçekten de doğru: Bu dev yapılı adam ikimizi de bir yükten kurtardı. Bizi kuşatan korkunç bir şey vardı burda. Rahatça soluyorum artık. Şimdi insanlar arasındayım.

«Eee, bizim elma rakısı nerde kaldı?» Garson kız yerinden sıçrayıp tezgâha gidiyor. Doktor kahn kollarını uzatıp masayı kenarlarından tuttu. Bay Ac-L&üle'in ağız kulaklarında; doktorun dikkatini üstüne çek-l mek istiyor olmalı. Ama boşuna sallıyor bacaklarını, boşu-

—111 —

cak, konuşmaya bile değer verilmeyen biri pek çabuk unutulur. Sigara sarıyor şu an, yakıyor sigarasını, sonra yaşlılar gibi, gözlerini bir noktaya takıp kimıldamadan duru-na kıpırdanıp duruyor yerinde, öyle ufak tefek ki ne yapsa gürültüsü duyulmuyor.

Garson kız elma rakısını getiriyor. Bir baş hareketiyle doktora masa komşusunu gösteriyor. Doktor Roge kaim gövdesini ağır ağır çeviriyor: Boynunu kımlıdatamadığım-dan böyle yapıyor. Bağırıyor: «Vay pis herif vay, sen misin yine, ölmedin mi daha?» Sonra garson kıza soruyor: «Bu adamı nasıl kabul ediyorsunu, buraya?» Kızgın gözlerle ufak tefek adama bakıyor. Eşyaları bile yerinden kırıdatacak güçte bir bakış bu, dosdoğru, gözlerinin içine bakıyor adamcağızın. Açıklıyor: «Birkaç tahtası eksiktir kafasmm..» Şaka yaptığını göstermek zahmetine bile katlanmıyor doktor. Tahtası eksik adamın kızmayacağını, gülümseye-ceğini biliyor. Tam da dediği gibi çıktı: Öteki gülümsüyor. Kafadan tahtası eksik. Gönlü rahat, kendini kendine karşı bile korunmuş duyuyor bugün. Başına hiç bir şey gelmeyeceğinden emin. İşin tuhafı ben de aynı duygu içindeyim. Kafadan birkaç tahtası eksik, kaçığın teki, düpedüz kaçık. Gülüyor doktor, değil mi gibilerden, sözlerini onaylatmak istercesine bakıyor bana. Kuşkusuz boyumu boşumu, beğendi — sırtımdaki gömlek de temiz üstelik — yaptığı şakaya benim de katılmamı istiyor. Gülmüyorum, yakınlık göstermiyorum. O zaman, gülüşünü kesmeksizin gözbebeklerinin korkunç ateşini bende deniyor. Birkaç saniye sessiz soluksuz gözden geçiriyorum birbirimizi, miyop gibi gözlerini kırıştırarak süzüyor beni, ne mal olduğumu araştırıyor. Kaçıklardan biri miyim' Sokak serserisi mi? Başını ilk çeviren o oluyor. Hiç bir toplumsal ö yeri olmayan yalnız bir insan önünde pörsüyüvermiş n'ol' — 112 —

Ne güzel çizgiler var yüzünde. Her çeşidinden, bütün çizgiler. Alındaki enlemesine çizgiler, gözünün dış ucundan şakağına dek uzanan buruşuklar, ağzın iki yanındaki o acı çizgiler, çenesinin altına sarkan sarı bükümler de cabası. İşte talihli bir adam. Ne kadar uzaktan bakarsanız bakın, hayatı her yönüyle yaşamış, nice acılar görmüş bir insan bu dersiniz. Çizgilerle dolu bu yüzü hak etmiş, belli, geçmişini korumasını, kullanmasını biliyor. Sarmış, sarmalamış geçmişini, kadınların, delikanlıların kullanabileceği, yararlanabileceği bir duruma getirmiş.

Bay Achille'in uzun zamandan beri mutluluğu ilk kez tatmış bir hali var. Doktora hayran olmuş, ağzı bir karış açık; avutlarını şişirerek yudum yudum içiyor Byrrh'ini. Böyledir işte! Doktor bu adama nasıl davranılacağını daha iyi biliyormuş. Kafayı iyice üşütecek dereceye gelmiş böyle birinin karşısında doktor şaşkınlığa uğrayacak değil ya! Ne yapılır böyle bir adama? Şöyle sert bir çıkış yaparsın, bir-iki okkalı söz söylersin, sözcükleri yüzüne şamar gibi vurursun olur biter. Doktor bu konularda tecrübe sahibi bir insan. İş de bu değil mi zaten? Doktorlar, rahipler, yargıçlar ve subaylar insanları kendileri yaratmış gibi iyi bilirler, iyi tanırlar. İnsan sarrafıdırlar.

Bay Achille hesabına utanıyorum. İkimiz de aynı mayadanız, ötekilere karşı birleşmemiz gerekir. Ama Bay Achille birleşmeye yanaşmadı, Öte yana geçti. Ona, tecrübeye Ulanıyor bütün yüreğiyle. Ne kendi tecrübesine, ne benim tecrübeme aldırıldığı yok. İlle de Doktor Roge'ninküere ina-nacat. Az önce tedirgindi Bay Achille, yalnız hissediyordu

— 113 —

F : 8

kendini; oysa kendine benzeyen, kendi türünden insanlar olduğunu biliyor şimdi. Doktor Roge ruhunu okuyor onların, istese Bay Achille'e, her birinin yaşam öyküsünü ve öykünün nasıl bittiğini tek tek anlatabilir. Bay Achille de kim oluyormuş, o da ötekiler gibi biriydi işte Doktor Ro-ge'ye göre.

Doktorun hiç de öyle önemli biri olmadığını, kendini önemli biriymiş gibi göstermeye çalıştığını ne kadar söylemek isterdim Bay Achille'e. Tecrübeliymi diye geçinenleri çok görmüşümdür. Yaşamlarını uyumsuzluk içinde geçiren, sütçü beygiri gibi ayakta uyuyan insanlar. Düşünüp, taşınmadan, alelacele evlenirler, rasgele çocuk yaparlar. Başka insanlara ancak kahvelerde, evlenme ve cenaze törenlerinde, rastlarlar. Zaman zaman anafora kapılıp, başlarına gelenin ne olduğunu bilmeden çırpınıp dururlar. Çevrelerinde olup biten her şey onlarsız başlar, onlarsız biter. Karanlık, uzun biçimler, uzaktan gelen olaylar, şöyle bir hazla dokunurverir onlara, ama ne olup bittiğini anlamak için baktıklarında hiç bir şey göremezler, her şey sona ermiştir zaten. Kırk yaşlarına geldiklerinde saplantılarına, inatlarına sıkı sıkıya yapışmışlardır ve bu saçmalıklarına tecrübe adı verirler, sonra da makine gibi dağıtmaya başlarlar onu. Sol yanındaki deliğe iki mangır atın, süslü kâğıtlara sarılı cevherler çıksın, sağ deliğe iki mangır atın, yumuşak karamelalar gibi dişlere yapışan güzel öğütler versin. Kendi payıma, istesem ben de birtakım dostlar edinebilirim. Konuşup, aralarında, ölümsüzlük karşısında büyük bir gezgin olduğumu söylerlerdi. Neler anlatmazdım. Evet: Müslümanlar çömelerek yaparlar, Hintli ebeler keten lapası yerine, tezekte dövülmüş cam kullanırlar, Borneo'da bir kız âdet sırasında evinin tavanına çıkar, üç gün üç gece tavanda kalır. Venedik'te gondollarla cenaze kal-

—114 —

dırıldığını, Seville'de Kutsal Hafta törenlerini gördüm. Oberammergue'deki Tutku Oyunlarını gördüm. Elbette ki bütün bunlar bildiklerimin küçücük bir kırıntısı. Bir iskemleye kurulup, şöyle arkaya kay kılarak, kıvançlı bir sesle:

«Jihlava'yı bilir misiniz ham'fendiciğim? 1924'de kaldığım küçük, ilginç bir Moravya kentidir,» diyebilirim.

Nice görmüş geçirmiş bay mahkeme başkanı, ben öykümü bitirince, söze karışır, anlatmaya başlardı:

«Ne kadar doğru bayım, ne kadar insansal. Yargıçlığa başladığım yıllarda ben de buna benzer bir durumla karşılaşmıştım. O zamanlar Limoges'da yargıç adayydım...»

Ne var ki gençliğimde adamakıllı kafamı şişirdiler bu tür sözlerle. Oysa ailemde böyle lâf ebeleri de yoktu. Ama yeni yetmeler de onlardan aşağı kalmaz. Kâtipler, memurlar, tüccarlar, kahvelerde duyduklarını satanlar vardır: Kırk yaşlarına doğru, duyup işittikleriyle davul gibi şişmişlerdir, ama boşalamamışlardır. Çok şükür, çocuk yapıp onlara anlatırlar duyduklarını. Zamanı boşuna geçirmediğine, geçmişlerinin yitmediğine, anılarının bilgeliğe dönüştüğüne inandırmak isterler bizi. Rahat, uysal bir geçmiştir bu! Cep geçmişi, güzel bilge sözlerle dolu küçük, yaldızlı bir kitaptır. «İnanın, tecrübelerime dayanarak söylüyorum, anlattığım her şey yaşanmıştır, yaşamın ürünü- < dür.» Ama acep yaşam onlar adına düşünmeye yarar mıydı? Yeni bir şeyi eskisine dayanarak açıklarlar. Eskiye de, Lenin'e bir Rus Robespierre'i, Robespierre'e de bir Fransız Cromwel'i diyen tarihçiler gibi, daha eskilere dayanarak çözümlemeye kalkarlar, ama aslında her şeyden iabersiz yaşarlar, hiç bir şeyi anlayamazlar... Önemliliklerinin ardında karamsar bir tembellik yatmaktadır: Görün-ftlerin önlerinden dizi dizi geçtiğini görünce, esneyip, gök-

— 115 —

yüzünün altında yeni bir şeyler dönmediğine karar verirler. «Eski bir kaçık» derken, Doktor Roge, bugün hiç bi rini özellikleriyle hatırlayamadığı eski kaçıkları, öteki ka çıkırları düşünüyordu. Şu an Bay Achille'in yaptığı hiç bi4pe«. şeye şaşmamalıyız. Çünkü adam eski bir kaçıktır!

Gel gör ki Bay Achille hiç de kaçık değildir, korkuyo yalnızca. Neden korkuyor? Bir şeyi anlamak istediğimi? zaman o şeyin tam karşısında dururuz yapayalnız, o an kimse yardım edemez bize; bütün bir geçmişimiz hiç bii işe yaramaz. Ama anlamak istediğimiz şey kayboluverii ve ondan anladığımız da onunla birlikte yok olur. i Genel yargılar daha bir okşayıcıdır. Bir de şu var! Gerek usta söz ebelerine, gerek onların yeni yetme çırakları na, dinleyenler, her zaman hak verirler. Bu adamların bil gelikleri ötekilerden, hep, elden geldiğince sessiz olmayı, elJ den geldiğince az yaşamayı, unutulmayı ister. En iyi öykü* leri; yaşamdan ağızlarının paylarını almış kayıtsız, pa tavatsız kişilerle ilgili öykülerdir. İşte böyle: Bu işler böy le yürür, kimse de tersini söylemez. Belki Bay Achille'id de gönlü huzur içinde değil. Kendi kendine, belki de, baba mm, ablamın öğütlerini dinleseydim şimdi bu durumları düşmezdim diyordur. Doktor konuşmakta haklı: Boşa tii ketmemiş yaşantısını; ondan yararlanmasını bilmiş. Sessi ve güçlü bir biçimde, bu küçük ören üstünde yükseliyor dağ gibi.

Doktor Roge elma rakısını içti. Koca bedeni yığıbyoi ağır ağır kapanıyor göz kapakları. Yüzünü böyle gözsü ilk kez görüyorum: Sanki yüzüne, bugün mağazalarda sı tılan o karton maskelerden birini takmış. Yanaklarına tatsız bir pembelik var... Gerçeği birdenbire kavıyorum Yakında ölecek bu adam. Bunu kendi de biliyor mutlaka aynaya bakması yeter; her gün biraz daha kendi cesedi:

—116 —

benziyor. İşte tecrübenin ne olduğu görülüyor, kendi kendime sık sık, tecrübenin ölüm koktuğunu tekrarlamakta liakhymışım demek: Bu son savunması onun. Buna kendi de inanmak isterdi doktor, gerçeği maskelemek isterdi elbette. Yalnız olduğunu, boş olduğunu, zekâsının körelip, bedeninin bozulmakta olduğunu saklamak, gizlemek isterdi elbette. Deliliklerini, tavizlerini iyi allayıp pullayabilmiş demek: Geliştiğini söylüyor kendi kendine. Düşüncesinde boşluklar mı var, zaman zaman beliriyor mu bunlar? Nedenini yıllarda aramak gerek, değer yargıları gençlik ateşinden, gençlik hızından yoksun. Kitaplarda okuduklarını anlayamıyor mu artık? Elbette anlayamaz, şimdi kitaplardan çok uzak yaşıyor. Kadınlar yatamıyor mu artık? Bir zamanlar yattı ya. Kadınlarla bir zamanlar yatmış olmak, halen yatmaktan çok daha iyidir: İnsan geçmiş zamanla düşünür, geçmiş zamanla yargılar, geçmiş zamanla karşılaştırmalar yapar. Ve şimdi bu korkunç ölü yüzünün ayna-lardaki görüntüsüne dayanabilmek için doktor bey tecrübelerine sığınmış, kendini, yılların yüzüne kazıldığına inandırmaya çalışıyor.

Hafif başını çeviriyor doktor. Yarı aralanıyor göz kapakları, uykulu kızıl gözlerle bakıyor bana.

Gülümsüyorum. Bu gülücük gizlemeye çalıştığı her şeyi ortaya çıkarsın isterdim. Kendi kendine eğer, «İşte nalları dikeceğimi İnl en biri!» diyebilseydi o zaman kendine gelir, uykudan uyanırdı. Ama göz,kapakları düşüyor yeniden: uyukluyor. Ben çekip gidiyorum, varsın Bay Achille gözetlesin dursun doktorun uykusunu. Yağmur dindi, bir tatlılık var havada, gökyüzü usul "usul kara güzel görüntülerini yayıyor ufka: üstün bir an yaratmak için her şey tamam; Anny burda olsaydı, bu güzel görüntüleri yansıtmak için yüreklerimizde karanlık,

— 117 —

küçük çalkantılar doğururdu. Ben olanaklardan yararlanmasını bilmiyorum: bu boşa giden gök yüzünün altında, bomboş bir yürekle, durgun, gelişigüzel yürüyorum.

ÇARŞAMBA

Korkmamalı.

PERŞEMBE

Dört sayfa yazdım. Ardından uzun bir mutluluk anı sökün etti. Tarihin değeri üstünde uzun uzun durmalı.

Ama tikslenme tehlikesi var öte yandan. Şu an, var oluşumun tek nedeninin Bay de RoUebon'a bağlı olduğunu da unutmamalı.

Sekiz gün sonra Anny'yi göreceğim.

CUMA

Redoute caddesinde yoğun bir sis vardı, Caserne'in duvarlarına sürünerek yürümenin daha akıllıca olduğunu düşündüm; sağımda arabaların farları ıslak bir ışık bırakıyorlardı, kaldırımın nerde bittiğini anlamak imkânsızdı. İnsanlar vardı çevremde, adımlarının sesini duyuyordum, bazan da mırıltılarını: ama kimseleri göremiyordum. Bir kezinde, omzumun hizasında bir kadın yüzü belirdi, ama sis yalayıp yuttu onu; başka bir kez, bir başkası geçti sür-tünerek, soluk soluğa. Nereye gittiğimi bilmiyordum, fazlaca dalmıştım galiba: dikkatle yürümek, ayak uçlarıyla yeri yoklaya yoklaya yürümek, hattâ kollarını öne uzata uzata yürümek gerekiyordu. Bu deneyden hiç de zevk al-

—118—

mıyordum zaten. Öte yandan otele de dönmek istemiyordum, nasıl olsa yakalanmışım bir kez. Derken, yarım saat kadar sonra, uzaktan uzağa mavimsi bir buğu gördüm. »Mavi buğuya doğru gide gide büyük bir ışığa ulaştım; ortada, ışığı sisleri delip geçen kahveyi, Mably kahvesini tanıdım.

Mably kahvesinin on iki elektrik lambası vardır; ama yalnızca ikisi yanıyordu. Biri kasanın üstündeki, öteki tavandaki. Kahvenin tek bir garsonu vardır. Loş bir köşeye itekledi beni.

«Burdan geçmeyin bayım, burayı siliyorum.» Yeleksizdi, gömleğinin yakalığı da yoktu, menekşe rengi çizgiler vardı gömleğinin üstünde. Ceketliydi. Esniyordu, parmaklarıyla saçlarını tarayıp tatsız tatsız bakıyor bana.

— «Koyu bir kahveyle bir çörek getirin.»

Hiçbir cevap vermeden gözlerini oğuşturup uzaklaştı.

Karanlık sinmişti gözlerine dek, kirli, soğuk bir karanlık.

Belli, kaloriferler yanmamıştı.

Tek değildim, bir kadın oturmuştu karşıma, teni saydam bir kadın, bazan bulüzünü okşamak için, bazan şapkasını başına iyice oturtmak için durmadan oynatıyordu ellerini. Tek sözcük söylemeden çöreğini yeyip duran iri yarı, kumral biriyle beraberdi. Sessizlik çekilmez derecedeydi. Canım pipomu yakmak istedi, ama kibrit sesinin dikkatlerini çekmesi hoş görünmedi bana.

Telefon zili. Eller duruveriyor: eller bulüzün üstünde asılı kalıyor. Garson ağırdan davranıyor. Telâş etmeden temizliğini bitiriyor, sonra telefona bakıyor. «Alo, bay George mu? Merhaba bay Georges... Evet efendim...

Patron I burda yok... Evet inmesi gerekirdi... Ya, bu sisli havada...

—119—

Genellikle saat sekize doğru iner... Evet bay Georges, söylerim kendisine. Hoşçakalın bayım.»

Sis kül rengi ağır bir kadife gibi çöküyordu camlara. Vitrin camında., bir an, bir yüz belirip kayboldu.

Kadın yakaran bir sesle,

— «Ayakkabımı bağla,» dedi. Adam hiç bakmadan cevapladı : «Bağları çözükle değil.»

Sinirlendi kadın, elleri, bulüzünün üstünde bir gidip bir geldi ve iri örümcekler gibi boynunda dolaştı.

— «Çözükle çözükle biliyorum, ayakkabılarımın bağını.

bağla.»

Adam bezgin bir tavırla eğildi, kadının masanın altındaki ayağına usulca dokundu:

«Tamam.»

Memnun memnun gülümsedi kadın. Adam garsonu

çağırıldı.

«Borcumuz ne kadar?»

«Kaç çörek yediniz?»

Onları gözetmiş gibi olmamak için başımı önüme eğdim. Bir iki dakika sonra çıtırtılar duydum: bir eteklik kıyısı, çamurlu bir çift potin gördüm. Adamın sivri ve cilâk potinleri, etekliğin ardından yürüdüler. Bana doğru ilerledi potinler, durdular, yarım bir çark yaptılar. Adam paltosunu giydi. Bu sırada, katı bir kolun ucundaki bir el etekliğin ucuna doğru sarktı; bir süre sarkık durdu el, etekliğin kumaşını mıcıkladı.

Adam :

«Hazır mısın?» dedi.

El açıldı, sağ potinin üstündeki büyük bir çamur yıldız dokunup kayboldu. «Oof,» dedi adam.

— 120 —

Askının yanındaki çantayı aldı. Çıktılar. Sisler içinde kayıplara karıştılar.

Garson kahvemi getirirken :

«Oyuncudur bunlar, Cine - Palaco'da, sahne arası gösterileri yapıyorlar. Kadın gözlerini bir bezle bağlayıp, seyircilerin adlarını, yaşlarını, elindeki kâğıdı hiç görmeden okur gibi söylüyor. Bugün cuma olduğundan program değişiyor, bunların gösterileri de bitti. Gidiyorlar artık,» dedi.

Sonra oyuncuların masasına gidip, onlardan artakalan çörekleri getirmek istedi.

«İstemez.»

Bu çörekleri sevmiyordum zaten.

«Işıkları söndüreyim. Sabahın saat dokuzunda tek bir müşteri için iki lamba yakarsam patron hesabını sorar benden.»

Kahve alacakaranlığa dönüştü. Şimdi yüksek vitrinlerden kurşuniye ve esmere bulanmış cılız bir aydınlık akıyordu.

«Bay Fasquelle'i görmek istiyorum.»

Yaşlı kadının girdiğini görmemişim. Soğuk bir yel vuruyor, titriyorum.

«Bay Fasquelle henüz inmedi.»

«Bayan Florent gönderdi beni, rahatsız, bugün gelemeyecek.»

Bayan Florent kasada oturan kızıl tenli kadındı.

Yeniden konuşmaya başladı yaşlı kadın:

— «Bu havalar dokunuyor midesine.»

Garson ciddi bir tavır takındı:

«Sisli hava değil mi? Bay Fasquelle'e de dokunur bu havalar, inmemesi beni şaşırtıyor zaten. Telefonla da aradılar. Her zaman saat sekizde burada olurdu.»

— 121 —

Yaşlı kadın başını yukarı kaldırdı hemen. «Yukarda mı?» «Evet, odası ordadır.»

Kadın, kendi kendiyile konuşur gibi hafif bir sesle söyledi:

«Sakin ölmüş olmasın. Ben de düşünmüştüm aynı şeyi. Sisli havalarda insanlar hep böyle şeyler düşünür.»

Kadın gitti. Ben de gitmeliydim aslında. Hem karanlık, hem soğuk burası. Kapının altından sis sızıyor içeri.

Usul usul yükselip sise boğacak her şeyi. En iyisi Belediye Kitaplığına gitmek, hem ışık bulurdum orda, hem kalorifer.

Yeniden bir başka yüz belirdi vitrin camlarında, ağzı burnu oynayan bir yüz. Garson öfkeyle,

«Dur biraz,» deyip koşarak dışarı çıktı. Yüz kayboldu. Yalnız kaldım. Acı acı, odamı bırakıp buralara geldiğime yakındım. Şimdi odamı da kaplamıştır bu sis; içeri girmeye yürek gerek.

Karanlıkta, kasanın arkasında bir şeyler çıtırdadı. Patronun özel merdiveninden geliyordu bu ses. Artık iniyor muydu? Hayır, hayır, kimseler yoktu ortada; merdivenler kendiliğinden çıtırdıyordu. Bay Fasquelle henüz uyanmamıştı uykusundan. Belki de başımın üstünde, uyuyan biri değil de bir ölü vardı. Sisli bir sabahta yatağında ölü bulundu deyip altına şu satırı geçerler: Kahvede müşteriler herşeyden habersiz içkilerini yudumluyorlardı...

Hâlâ yatağında mıydı acep? Çarşafı aşıda, kafasını döşemeye çarpıp yerde uzanıp kalmasın?

Çok iyi tanıdım bay Fasquelle'i; zaman zaman nasılsın diye sağlığını sorardı bana. Bakımlı sakalıyla sevimli bir şişkodur: öldüyse mutlak bir kriz geçirmiştir. Patlı-

— 122 —

can gibi mosmor kesilmiş, dili dışarıya fırlamıştır. Sakalı havaya kalkmış, boynu kılların altındadır.

Karanlıkta yitip gidiyordu patronun merdiveni. Güç-t, lükle görebildim parmaklığın tokmağını. Bu karanlığı aşmam gerekecekti... Merdivenler yine gıcırdayacaktı. Yukarıda odanın kapısıyla karşılaşacaktım...

Ceset orda, başımın üzerinde, elektrik düğmesini çevirince, anlamak için o ılık tene dokunacaktım. — Dayanamıyorum artık, kalkıyorum. Merdivenlerde garsonla karşılaşırsam bir gürültü duyduğumu söyleyeceğim ona.

Birden soluk soluğa içeri girdi garson. Bağırdı: «Evet bayım!» Budala! Bana doğru geliyor. «İki frank hesabınız.» «Yukarıda bir gürültü duydum,» dedim. «Eh olacak, vakit hayli geç çünkü!» «Biliyorum, ama bildiğin gürültülerden değil; hırıltı gibi, sağır bir gürültü.»

Vitrinler ardındaki bu sis, bu karanlık salon insanı gerçekten ürkütüyordu. Gözlerini nasıl korkuyla açtı. unutamayacağım.

Büsbütün korkutmak istedim. «Çıkıp bir bakın.»

«Yo, yo, olmaz, etmediğini bırakmaz bana. Saat kaç şimdi?»

«On.»

«Saat on buçuğa kadar inmezse çıkıp bakarım.»

Kapıya doğru bir adım attım.

«Gidiyor musunuz? Oturmayacak mısınız?»

«Hayır.»

— 123 —

«Gerçek bir hırıltı mıydı duyduğunuz?» Çıkarken:

«Bilmem, belki de bana öyle geldi,» dedim. Sis biraz dağılmış. Hızla Tournebride sokağına doğru yöneldim: bu sokak ışıklıdır. Tam bir düş kırıklığı oldu benim için: ışık yok muydu, vardı, mağazaların vitrinlerinden akıyordu. Ama kıvançlı, insanın içini aydınlatan bir ışık değildi bu: sis yüzünden apak kesilmiş bir ışıktı, su çizgileri gibi dökülüyordu omza.

Bir yığın insan vardı, çoğu kadındı bunların : garson kızlar, hizmetçiler, patron kadınlar'a kadar, bir yığın kadın vardı, «Kendim satın alırım, böylesi daha iyi,» diyen kadınlardan Bir süre vitrinler önünde duruyor, sonra içeri giriyorlardı.

Kasap Julien'in önünde durdum. Zaman zaman bir el görüyordum camdan, sosisleri ve paçaları gösteren. İri yarı, kumral bir kız eğiliyordu. Göğsü açık bir kız. Ölü bir et parçasını tutmuştu ucundan. Burdan beş dakika kadar uzaklıktaki odasında Bay Fasquelle ölmüştü.

Düşüncelerime karşı sağlam bir dayanak, bir savunma aradım çevremde. Bulamadım: azar azar yırtılıp dağılmaya başladı sis, ama yine de kaygı veren bir şeyler sürükleniyordu sokakta. Belki gerçekten tehlikeli bir şey değildi: silinmişti, saydamlaşmıştı. Ne var ki sonunda insanı korkutan da buydu. Alnımı camekâna dayadım. Rus usulü hazırlanmış bir yumurtanın mayonezi üstünde koyu kırmızı bir damla gördüm: kandi. Sarının üstündeki bu kırmızı leke midemi bulandırdı.

Bir düş görüverdim birden: biri yüzükoyun düşmüştü, kanı tabaklara akıyordu. Yumurta kanlar içinde kalmıştı. Yumurtanın başındaki domates dilimi fırlayıp tabağa düş

— 124 —

müştü. Kırmızı üstünde kırmızı. Mayonez akmıştı biraz. Sarı bir krema kan gölcüğünü ikiye ayırıyordu.

«Amma saçmalıyorum, toparlamalıyım kendimi. Çalışmak için kitaplığa gideceğim.»

Çalışmak mı? Tek bir satır bile yazamayacağımı j1.: iyi biliyordum. Bir gün daha bomboş geçip gidiyordu. Parktan geçerken, benim her zaman oturduğum kanepenin :|> tünde kıpırdamadan oturan mavi pelerinli iri bir adam gördüm. Al sana üşümeyen biri.

Okuma salonuna girdiğimde Kitap Kurdu çıkmak f zereydi. Beni görünce seyirtti.

«Size teşekkür etmeliyim bayım, verdiğiniz fotoğraflar unutulmaz anlar yaşattı bana.»

Bir an umutlandım onu görünce: iki kişi bir arada olunca bugün belki daha kolay geçerdi. Ne var ki Ktap Kurduyla da insan ancak görünüşte iki kişi olur.

Elindeki Dinler Tarihi kitabının üstüne vura vura anlatıyor.

«Ah bayım, böylesi geniş bir çözümlemeyi kimse Nou-çapie'den daha iyi yapamazdı değil mi?»

Yorgun bir hali vardı, elleri titriyordu:

«Hasta görünüyorsunuz,» dedim.

«Biliyorum bayım, biliyorum, iğrenç bir olay geld: başıma !»

Memur bize doğru geliyordu: bando şeflerinin bıy:barına benzeyen bıyıklarıyla ufak-tefek, öfkeli bir Korsikalıdır kendisi. Topuklarını vura vura saatlerce masalar ovasında dolaşır. Kışın mendiline tükürür, sonra hemen mendilini sobada kurutur.

Kitap Kurdu iyice sokuldu, soluğu yüzüme vuruyor.

«Bu adamın önünde konuşmak hoşuma gidiyor,» tl-r.di sır verircesine.

—125 —

«İsterseniz bayım?...»

"

«Ne istersem?»

Kızardı. Kalçaları kadın kalçaları gibi oynuyor.

«Ah bayım, ah: dökülüyorum. Çarşamba günü birlikte yemek yiyebilir miyiz?»

«Hay hay.»

Onunla yemek yemek kendimi asmam gibi bir şey olurdu.

Kitap Kurdu :

«Çok naziksiniz,» deyip hızla ekledi: «İsterseniz evinizden alayım sizi.» Ve, şüphesiz yanımda biraz daha durursa fikrimi değiştireceğinden korkup hemen uzaklaştı.

Onbir buçuktu saat. Saat ikiye çeyrek kalaya kadar çalıştım. Verimsiz bir çalışma oldu bu: önümde bir kitap vardı ama aklım Mably kahvesindeydi. Bay Fasquelle aşağıya inmiş miydi acaba? Aslma bakarsan öldüğüne falan pek inandığım yoktu, canımı sıkan da buydu zaten: kaypak bir düşünceydi bu, ne kafamdan atabiliyor, ne doğruluğuna inanabiliyordum. Korsikalının ayakkabıları döşemede gıcırdayıp duruyordu. Bir kaç kez, konuşmak istiyormuş gibi önümde durdu. Ama her kezinde niyetini değiştirip uzaklaşıyordu.

Saat bire doğru son okuyucular da salonu terkettiler. Karnım aç değildi, çıkmak istemiyordum. Bir süre daha çalıştıktan sonra sıçrayıverdim birden: sessizlikle kuşatıldığımı hissettim.

Başımı kaldırdım: yalnızdım. Korsikalı, Kitaplığın kapıcısı olan karısının yanına inmişti mutlaka; adımlarının sesini arar gibi oldum. Derken bir çitirdi duydum, sobadaki kömürden geliyordu. Tümüyle sis kuşatmıştı odayı. Ama gerçek sis değildi bu, gerçek sis dağılılı epey olmuştu, baş-

— 126 —

ka bir sisti yolları dolduran, duvarlardan, kaldırımlardan yükselen öteki sisti, nesnelerin kıvamsızlığıydı.

Kitaplar her zamanki yerindeydi, raflara her zamanki gibi alfabe dizisine göre yerleştirilmişlerdi, kara, esmer sırtlarıyla, etiketleriyle yerli yerlerindeydiler. GK'fe 7.996 (Genel kitaplar — Fransız edebiyatı) GK db (Genel kitaplar — Doğal bilimler) Ama... nasıl söyleyim? Genellikle bu güçlü ve bodur kitaplar, sobayla, yeşil lambalar ve büyük pencerelerle, merdivenlerle birlikte geleceği sınırlarlar. Bu duvarlar arasında kalındığı sürece, ne olacaksa sobanın ya solunda, ya sağında olacak. Saint-Denis bile, kellesi koltuğunda, buraya girse sobanın sağından geçip Fransız edebiyatıyla ilgili eserlerin bulunduğu rafların ve okutman masasının arasından yürümek zorunda kalır. Ayağı yere değmeyip de yirmi santim yüksekte uça kanlı boynu tam üçüncü kitap rafı düzeyine gelir. Böylece, bu nesneler en azından olasılığın sınırını belirtmektedir.

Ama bugün hiçbir şeyi belirledikleri yoktu: var olup olmadıkları bile belli değildi, bir andan başka bir ana geçerken büyük güçlük çekiyorlardı. Okuduğum kitabı iyice sıktım: ama en güçlü duygularım bile körelmişti. Hiçbir şeyde gerçek havası yoktu; kendimi; birden yok oluvere-cek karton bir döşemeyle çevrilmiş duyuyordum. Dünya soluğunu tutmuş, büzülüp dertop olmuş, geçen gün Bay Achille'in beklediği gibi kendi bunalımını, kendi Bulantısını bekliyordu.

Kalktım. Bu cılızlaşmış nesneler ortasında duramı-yordum artık. Pencereden Impetraz'm kellesine bir göz atacaktım. Mırıldanıyordum: herşey olabilir, herşey gelebilir başa. Elbette ki insanların uydurduğu türden korkunç şeyler değil; örneğin Impetraz göbek atıp oynayacak değil: o zaman iş değişirdi.

—127—

Bir saat, bir dakika içinde belki de yıkılıp gidecek olan hı oturmamış varlıklara korkuyla baktım: doğru; bur-daydım, kimi hayvan türlerinin değişmeyen biçimlerini, kimi ; aerji niceliğinin evrende kerte kerte biriktiğini ince-leyr.n, anlatan bilgi dolu bu kitaplar arasmdaydım; bur-d~y "im, camları ışığı belirli ölçülerde yansıtan bir pencerenin önünde ayaktaaydım. Ne kadar zayıf engeller. Dünya gi."~ goçtikçe biraz daha kendine benziyorsa, sanırım bu-ı-Lir. nedenini tembellikte aramak gerekir. Bugün değışe-einiş gibi bir hali vardı dünyanın. O zaman da herşey, her ey olabiliirdi.

Yitirecek zamanım yok: bu tedirginlik Mably kahve-smdeki olayla başladı. O halde hemen oraya dönmem, Bay Fr ~ 'Hielle'in hayatta olduğunu görmem, ne bileyim, sakalın n, eline dokunmam gerekiyor. Belki o zaman kurtulura; ı bu tedirginlikten.

Alelacele pardesümü sırtıma alıp, sokağa fırladım. F : _|||_ -!-tan geçerken pelerinli adamcağızın aynı yerde oturduğunu gördüm; soğuktan donmuş iki kulağının arasında l;c v.oca bir yüzü vardı.

Mably kahvesinin ışıkları görünüyordu uzaktan uzarı bu kez on iki lambası da yanıyor olmalıydı. Adımlarını! mıklaştırdım: bir an önce bitirmek gerekiyordu bu işi. ö : büyük camdan baktım içeri; kimseler yoktu kahvede Ne kasadar kız, ne de garson ne de Bay Fasquelle var-

İçeri girmek için büyük bir çaba göstermem gerekti; of; madım. Bağırdım: «Garson!» Kimseler cevap vermedi ?İasada boş bir fincan, fincanın tabağında da tek bir r~' T-1 var.

«Kimse yok mu orda?»

Bir palto asılıydı askıda. Masanm üzerinde, kara bir kutu içinde dergiler duruyordu. Soluğumu tutup küçücük bir gürültü var mı diye baktım. Patronun merdiveninden usul bir çıtırdı duyuldu. Dışardan vapur düdükları geliyordu. Gözlerim merdivende geri geri yürüyerek çıktım.

Biliyorum: öğleden sonra saat ikide Mably kahvesinde pek müşteri bulunmaz. Bay Fasquelle gribe tutulmuş, garsonu alış-verişe göndermiş olmalı — belki de doktor çağırmaya gitmiştir garson. Doğru, doğru ama, Bay Fas-quelle'i görmem gerekmişti Tournebride sokağının girişinde geriye döndüm, ışıkları yanan ıssız kahveye tiksinererek baktım. Birinci katın pencereleri örtüktü.

Tam bir bozguna uğradım. Nereye gittiğimi bile bil-

fmiyordum. Rıhtım boyunca koştum, Beauvoisis mahallesinin ıssız sokaklarına daldım. Evler üzgün gözlerle kaçışıma bakıyorlardı. Sıkıntılı bir yürekle boyuna tekrarlayıp duruyordum: nereye gitmeliydim? Nereye gitmeliydim? Her şey olabiliirdi. Zaman zaman küt küt çarpan bir yürekle yarım çarklar yapıyordum: sırtıma da ne oluyordu yani? Belki de olanlar ardında oluyordu. Birden geriye dönse miydim? O zaman da iş işten geçmiş olurdu. Nesneleri gözletlediğim sürece birşey çıkmayacaktı ortaya. Kaldırımlara, evlere gaz lambalarına, her şeye bakmaya çalışıyordum elimden geldiğince. Değişimlerinin ortasında durdurmak, şaşırtmak için onları, gözlerim hızla üstlerinde geziyordu. Pek doğal bir görünümüleri yoktu, ama ben kendimi zorluyordum; kendi kendime: bu gaz lambasıdır, bu bir çeşmedir diyor, bakışlarımın gücüyle onları günlük görüntülerine indirgemeye çalışıyordum. Kaç kez kahvelere ^rasladım yolumun üzerinde: Cafe des Bretons, Bar de la Marine gibi. Duruyor, pembe tül perdelerinin önünde gir-sem mi girmesem mi diye düşünüp bir karar veremiyor-

— 128 —

!129 —

F : 9

dum. Belki de bu kapalı kutular daha bir koruyucuuydu, çünkü dünyamızın unutulmuş, terkedilmiş bir bölümünü işeriyorlardı. N'olursa olsun kapıyı itip içeri girmek gerekiyordu. Oysa cesaret edemiyordum; yeniden yola koyuldum. Özellikle evlerin kapıları korkutuyordu beni. Kendi kendilerine açılmalarından korkuyordum. Yolum ortasından yürümeye başladım bu yüzden.

Kendimi birdenbire Bassin du Nord rıhtımında buldum. Balıkçı kayıkları ve küçük yatlar vardı. Ayağımı taşla gömülmüş bir halkanın üstüne koydum. Burası evlerden, kapılardan uzaktı, bir süre dinlenebilirdim. Kara lekelerle kaplı durgun suyun üstünde kara bir mantar dalgalanıyordu.

«Ya suyun altında? Suyun altında da birşeyler olacağını hiç düşünmedin mi?»

Bir hayvan? Yarı yarıya çamura gömülmüş bir kabuk? On iki çift hayvan ayağı ağır ağır suyun dip çamurunu eşeliyorlar. Hayvan zaman zaman kalkıyor biraz. Suyun dibinde bir kımiltı, zayıfça bir dalgalanma var mı diye yaklaştım. Mantar kara lekeler arasında kımıldanmadan duruyordu.

O anda sesler işittim. Tam zamanıydı. Çark edip koşmaya başladım.

Castiglione sokağında konuşmakta olan iki adama yetiştim. Ayak seslerimi duyunca ikisi birden titreye titreye döndüler. Telâşlı gözlerle önce bana, başka birileri de var mı diye sonra arkama baktılar. Demek ki onlar da benim gibiydi, onlar da korkuyordu? Tam yanlarından geçerken bakiştık. Az kalsın konuşacaktık birbirimizle. Ama bakışlarda birden güvensizlik belirdi: böylesi bir günde kimle olsa konuşmaz insan.

— 130 —

Kendimi Boulibet sokağında buldum birden soluk soluğa. Ne yapalım, iş işten geçmişti bir kez: iyisi Kitaplığa dönmek, bir roman alıp okumaya çalışmaktı. Parkın parmaklığı boyunca yürürken yine pelerinli adamcağızı gördüm. Hâlâ aynı yerde, hâlâ bu ıssız parkta oturuyordu, bu kez burnu da kulakları gibi kıpkırmızı kesilmiş, havuca dönmüştü.

Parmaklıklı kapıyı açıp içeri girmek geldi içimden, ama adamın yüzündeki anlamı görünce yerimde kalakaldım: gözleri baygındı. Yüzü yarı sırtıktan, aptal ve yumuşaktı... Dimdik ve deli gözlerle durmadan karşısındaki bir-şeye bakıyordu, nedir diye merakla bir yarım dönüş yaptım.

Karşısında, on yaşlarında küçük bir kız vardı, bir ayağı havada, ağzı yarı açık, eşarbını çekiştire çekiştire, sivri yüzünü uzatmış adamı seyrediyordu.

Adam güzel bir fıkra anlatmaya hazırlanan biri gibi. kendi kendine gülümseyip duruyordu. Birdenbire, elleri, ayaklarına dek inen pelerininin cebinde, kalktı, iki adım attı, gözleri beliriverdi. Düşecek sandım. Ama oralı değildi* gülümsüyordu hâlâ.

Ossaat anladım: pelerininin altından... engel olmak istedim. Bir öksürmem, ya da kapıyı itivermem yeterdi. Ne varki, küçük kızın yüzündeki garip anlatım beni de büyülemişti. Yüz çizgileri korkudan gerilmişti. Kimbilir nasıl atıyordu* yüreği. Fareye benzeyen çenesinde ise güçlü ve kötü bir şeyler okunuyordu. Meraktan beklemiyordu kız, güvenli bir bekleyişti onunkisi. Güçsüz duydum kendimi birden: ben dışarıdaydım, parkın kiyismdaydım, onların hüznünlü oyunlarının dışındaydım, onlar öyle miydi? Arzularının karanlık gücüyle iyice perçinleşmişlerdi birbirlerine, ikisi iyi bir çift olmuşlardı. Soluğumu tuttum,

— 131 —

adam pelerininin önünü açınca kızın çokbilmiş yüzünün ne kât alacağım merakla beklemeye başladım.

Ama birdenbire küçük kız başını silkeleyip koşmaya başladı. Pelerinli adam beni görmüştü, bu yüzden durmuştu. Bir saniye kadar duraksadı, sonra kös kös yürüdü. Pelerininin etekleri kalçasına vuruyordu.

Parkın kapısını ittim, arkasından yetişip bağırdım: «Hey baksana biraz!» Titremeye başladı.

Yanından geçerken nazıkçe ekledim: «Dikkat et de başına taş yağmasın.» Okuma salonuna girdim, masanın birinin üstünde duran Parraa Manastm'nı aldım elime. Stendhal'in aydınlık İtalyasmda bir barınak bulmaya, kendimi kitaba vermeye çalıştım. Şöyle bir an kendimi unutup dalıyor, derken, boğazını temizleyip duran karşıdaki ihtiyar, iskemlesine kay-kılıp düş kuran delikanlıyla yeniden bu can sıkıcı günün tuzağına düşüyordum.

Saatler akıp gidiyordu, camekânlar kararmıştı. Odasında, Kitaplığa gelen son kitapları damgalayan Korsikalıyı saymazsak dört kişiydik içerde. Biri şu küçük ihtiyar, biri kumral delikanlı, öteki üniversite bitirme sınavlarına hazırlanan genç bir kadın, bir de ben. Zaman zaman içimizden biri başım kaldırıyor, korkar gibi hızlı ve kaçamak gözlerle bakıyordu bizlere. Baktım, bir an, ufak-tefek ihtiyar gülmeye başladı: genç kadın tepeden tırnağa titriyordu. Okuduğu kitabın adını şöyle, tersinden, bir sökmeye çalıştım: hayret, kıvançlı bir kitaptı bu.

Saat yediye on var. Kitaplığın saat yedide kapandığı alkıma geldi birden. Bir kez daha kente mi boşalacaktım. N'eyliyecektim? N'idecektim? Nereye gidecektim?

Romanını bitirdi ihtiyar. Ama kımıldadığı yoktu. Dü-

— 132 —

zenli, kuru darbelerle parmaklarını masaya vuruyordu.

Korsikalı :

«Kitaplık kapanacak beyler,» dedi.

Delikanlı hemen başını kaldırdı, şöyle bir göz attı bana. Kadın, Korsikalıya döndü önce, sonra kitabına eğildi yeniden, okumaya dalmış gibi bir hali vardı.

Korsikalı beş dakika sonra tekrarladı:

«Kapatıyoruz,»

İhtiyar, dalgın, başını salladı. Kadın kitabını itekledi ama yerinden de kalkmadı.

Korsikalı duraksadı, sonra kararsız bir kaç adım attı, derken bir elektrik düğmesini çevirdi. Okuma bölümünde-Jîi ışıklar söndü. Yalnız ortadaki lamba yanık kaldı.

İhtiyar usul bir sesle sordu:

«Gitsek mi dersin?»

Delikanlı istemeye istemeye usulca kalktı. Paltosunu İen ağır ve en son giyen de o oldu. Kadına gelince, ben çıkarken, elini kitabın kapağına koymuş hâlâ oturuyordu.

Aşağıda, giriş kapısı, ağzını geceye karşı açmış bakı-Tiip duruyordu. Delikanlı önden yürüyordu. Döndü, usul usul merdivenleri indi, aralığı geçti; eşikte bir ara durduktan sonra karanlığa atılıp gözden kayboldu.

Merdivenin son basamağına gelince başımı kaldırdım. Kısa bir süre sonra ufak-tefek ihtiyar da yağmurluğunun düğmelerini ilikleyerek salonu terketti. O ilk üç basamağı indiğinde ben gözlerimi kapatıp çoktan karanlığa dalmıştım.

Küçük serin bir okşayış duydum yüreğimde. Biri ılık ıçalıyordu uzakta. Gözkapaklarımı kaldırdım: yağmur yağıyordu. Tatlı ve sessiz bir yağmurdur bu. Alan yine o dört fener direğiyle yumuşak aydınlığa bürünmüştü. Yağmurun altında bir taşra alanı. Delikanlı geniş adımlar atarak

—133—

uzaklaşıyordu; ılık çalan oydu. Durumu bilmeyen öteki iki kişiye artık korkmadan çıkabileceklerini, havanın tehlikesinin geçtiğini bağırarak geldi içimden.

Ufak-tefek yaşı ihtiyar eşikte belirdi. Sıkılmış bir tavırla yanaklarını kaşıdı sonra yaygın bir ağızla gülümseyip şemsiyesini açtı.

CUMARTESİ SABAHİ

Günün güzel geçeceğini muştulayan usul bir sis ve sevimli bir güneş var. Mabey kahvesinde kahvaltı ettim. Kasadar kadın Bayan Florent tatlı tatlı gülümsedi. Oturduğum yerden bağırarak:

«Bay Fasquelle rahatsız mıdır?»

«Evet bayım; ağır bir gribe tutuldu: birkaç gün yatağından çıkamaz. Bu sabah Dunkerque'den kızı geldi. Babasına bakmak için buraya yerleşiyor.»

Mektubunu aldığım günden bu yana, ilk kez özden olarak, yüreğimde Anny'yi yeniden göreceğim için mutluluk duydum. Altı yıldan bu yana ne yaptı ola? Birbirimizi yeniden görünce sıkılacak mıyız acep?

Sıkılmanın, rahatsızlık duymanın ne olduğunu bilmez Anny. Sanki dün birbirimizden ayrılmışız gibi karşılayacak beni. Yeter ki daha başlangıçta bir budalalık etmeyeyim, sıkımayayım canını, ilk karşılaştığımızda elini sıkımamam gerektiğini unutmamalıyım, Anny hiç sevmez böyle şeyi.

Kaç gün beraber kalacağız? Belki onu da alıp Bou-ville'e getiririm. Bu kentte bir kaç saat yaşaması, Printania otelinde bir gece kalması yeter. Sonra her şey değişir; korkum dağılabilir.

— 134 —

Öğleden sonra

Geçen yıl, Bouville Müzesi'ne ilk gelişinde Oliver Ble-vigne'in portresi hayli etkilemişti beni. Oran hatası yüzünden mi? Boyutlar yüzünden mi, neden anlayamamıştım, ama bir şeyler vardı bu resimde beni rahatsız eden: bu millet vekilinin resme iyice oturmuş bir hali yoktu.

O günden sonra bu resmi yeniden görmek için bir kaç kez geldim. Ama baktıkça daha bir rahatsız ediyordu beni. Roma ödülünü kazanmış, altı kez madalya almış Bordurin gibi bir ressamın çizgilerinin hatalı olabileceğini kabul edemiyordum bir türlü.

Derken bugün öğleden sonra, sahibi savaş sırasında büyük bir ihanetten hapse atılan bir şantaj dergisinin, Satirique Bouvillois'nin eski bir koleksiyonunu kurcalarken gerçeği görür gibi oldum. Hemen Kitaplıktan ayrılıp Müze'ye gittim.

Müzenin loş aralığını hızla geçtim. Ak ve kara zemin taşlarında gürültüsüzce ilerliyordum ayaklarım.

Çevremde kollarını büküp durmuş alçıdan bir ordu vardı. Geçerken, iki büyük bölmeye yerleştirilmiş kırık vazolar, tabaklar, bir altlığın üstünde mavi ve sarı renkte bir yarı tanrı heykeli gördüm. Bu salon seramik ve küçük sanatlara ayrılmış Bernard - Palissy salonuydu. Seramikten pek hoşlanmıyorum. Bir bay ve karalar giyinmiş bir bayan bu pişirilmiş nesnelere ha'ıran hayran bakıyorlardı.

Büyük salonun — yani Bordurin — Renaudas salonunun — girişine, görmediğim büyük bir resim asmışlardı. Şüphesiz çok yakında konmuş bu resim. Tablonun adı Bekârın Ölümü, altındaki imza Richard Severand. Bir devlet armağanıydı bu.

-135—

1

Bekâr yarı beline dek çıplaktı, gövdesi ölümler gibi yeşile çalıyordu, düzeltilmemiş bir karyolanın üstüne yığılmıştı. Darmadağınık çarşaf ve örtüler adamın uzun zaman can çektiğini gösteriyordu. Bay Fasquelle'i düşünüp gülümsedim. Ama o şimdi yalnız değildi, kızı vardı başında dönen. Evet, resimde bir de hizmetçi görünüyordu, bekâra aynı zamanda karılık eden, yüzünden kötülük akan bir hizmetçi. Bir dolabın çekmecesini açmış, gümüş liralari sayıyordu. Odanın açık kapısından, karanlıkta bekleyen kasketli bir adam görülüyordu. Sigarası alt dudağına yapışmış bekliyordu. Duvarın dibinde bir kedi, kayıtsız, süt yalıyordu. Yalnız kendisi için yaşamıştı bu adam. Hayattaki tutumunun cezası olarak kimseler gelmemişi gözlerini kapamaya. Son bir uyarıydı bu resim bana: henüz zaman vardı önümde, çarkedip dönebilirdim. Ama biraz ilerlesem neler göreceğimi biliyorum: gireceğim büyük salonda, yüz elliden çok resim asılmıştı duvarlara; ailelerini ve Yetimevini genç yaşta ölüp terkeden birkaç delikanlı hesaba katılmazsa, resimlerde görülen insanlardan hiçbiri bekâr, hiçbiri çocuksuz, ölmemişti, hiçbiri en son dinsel törenden yoksun ölmemişti. Diğer günlerde olduğu gibi o gün de bu adamlar, ölümsüz yaşamdan hak ettikleri paylarını istemek için, kayar gibi, usulca ölüme akmışlardı.

Çünkü onların da her şeye hakları vardı : yaşamaya, çalışmaya, zengin olmaya, buyruklar vermeye, saygıya, kısaca ölümsüzlüğe hakları vardı.

Bir an kendimi toparlayıp içeri girdim. Bir pencerenin yanında müze bekçilerinden biri uyuyordu. Camlardan süzülen kumral bir ışık resimleri gölgeliyordu. Ben girince ürküp kaçan kediye saymazsanız dikdörtgen biçimindeki bu büyük salonda tek canlı varlık yoktu. Yoktu ama üs-

— 136 —

tümde yüz elli çift göz birden duruyordu.

Bouville'in, 1875 -1910 yılları arasında yaşanug tüm seçkinleri burdaydı. Kadınıyla, erkeğiyle, Renaudas'nm, Bordurin'in fırçalarından beze dökülmüşlerdi.

Sainte - cecile - de - la - Mer'i erkekler yapmışlardı. 1882'de, «bütün iyi niyetli kentlileri güçlü bir birlik halinde toplamak, ulusal kalkınmada iş birliği sağlamak, kargaşa çıkarmak isteyen partileri başarısızlığa uğratmak için...» Bouville Gemi Donatıcılar ve Esnaflar Birliği'ni kurmuşlardı. Bouville'i önemli bir kömür ve odun boşaltma limanı yapmışlardı. Rıhtımların uzatılması, genişletilmesi onların çalışmalarının ürünüydü. Limana gerekli genişliği onlar kazandırmışlar, sürekli temizlemelerle 10 metre 70 santim de derinlikten kazanmışlardı. 1869'da 5.000 ton olan balıkçılık gemileri, yirmi yıl içinde, onlar sayesinde 18.000 tonluk bir güce erişmişlerdi. İşçi sınıfının en iyi temsilcilerinin yükselmesini kolaylaştırmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlar, kendi çabalarıyla ve onların yüksek koruyuculukları altında gelişip yayılan çeşitli teknik ve mesleksi öğretimi merkezleri kurmuşlardı. 1898 yılındaki ünlü liman işçileri grevini bozguna uğrattı 1914'de çocuklarını yurt uğruna adanmışlardı.

Yardımi sevenler derneklerinin, Çocuk yuvalarının, İşliklerin çoğu, bu mücadeleciler insanların şerefli kanlarının ürünüdür. Ama onlar her şeyden önce iyi bir eş, iyi bir anne olarak kaldılar!, Gürbüz, güzel çocuklar yetiştirip onlara görevlerini; haklarını, dini ve Fransayı yaratan geleneklere saygı göstermeyi öğrettiler.

Bu portrelerin rengi hep koyu kahverengiye çalıyordu. Ciddiyet kaygısıyla açık renkler sürgün edilmişlerdi.

Genellikle yaşlıların resimlerini yapmaktan hoşlanan Re-

— 137 —

naudas'nin resimlerinde ağarmış saçlar ve favoriler kara renkler üstüne oturuyordu. Hele de el çizmekte üstüne yoktu bu ressamın. Bordurin'e gelince; eller ve saçlar konusunda pek titiz değildi ama takma yakalar ak mermerler gibi ışıltılı ışıltılı yanıyordu.

Hava çok sıcaktı, Müze bekçisi hafiften horluyordu. Şöyle bir göz gezdirdim duvarlara: eller gördüm, gözler gördüm; bazan surda, bazan orda, bir ışık lekesi bir yüzü kemiriyordu. Tam Oliver Blevigne'in baş resmine yöneleceğim sırada bir şey durdurdu beni: tüccar Pacome'un duvardan gözleri düşüyordu üstüme.

Ayaktaydı, başını hafifçe arkaya atmıştı. Bir elinde ve kurşuni pantolonunun hizasında, bir silindir şapka ve eldivenler vardı. Hayranlık duymaktan kendimi alama-tım: hiçbir basitlik, eleştirilecek hiç bir yan yoktu adamda: ayakları küçük, parmakları ince, omuzları savaşıların omuzları gibi genişti. Biraz gösterişe kaçan gizli bir incelikti bu. Durgun, arı bir yüz sunuyordu kibarca, konuklara; dudaklarının üstünde bile ince bir gülücük dalgalanıyordu. Ne var ki kurşuni gözlerinde gülücük yoktu. Elli yaşlarında kadardı ama otuzundaymış gibi genç ve taze görünüyordu. Güzeldi.

Eksildiğini aramaktan ben vaz geçmişim ama o bir türlü bırakmıyordu beni. Değişmeyen, durgun bir yargı «kudüm gözlerinde.

Bizi ayıran şeyi o zaman anladım: benim hakkında düşündüklerim ona ulaşmıyordu; benimkisi tam romanlarda yazılan ruhsal çözümlemeydi. Ama onunki, onun değer yargısı kılıç gibi içime işliyor, neden var olduğumu sormaya kalkıyordu. Haklıydı da, her zaman ben de kendi kendime düşünmüştüm bunu: var olmaya hakkım yoktu. Bir raslantı eseri gelmişim dünyaya, varlığım bir taşın, bir

— 138 —

bitkinin, bir mikrobun varlığından farksızdı. Yaşantım hemen her alanda küçük mutluluklarla geçiyordu.

Bazan garip belirtiler koyuyordu önüme bu yaşantı; bazan anlamsız mırıltılardan başka hiçbir şey duymuyordum.

Ama bugün hayatta olmayan, bu kusursuz güzel adama, Ulusal Savunma'dan Pacome'un oğlu Jean Pâcome'a gelince iş değişiyordu: yürek vuruşları, organlarından çıkan sağır sesler anlık, yalın küçük haklar biçiminde ulaşıyordu kendi kulaklarına. Altmış yıl boyunca durmadan kendi yaşama hakkını kullanmıştı. Bu güzel kurşuni gözlerde en küçük bir şüphe eseri yoktu. Ve pâcome hiçbir zaman yanılmamıştı.

Her zaman ödevini yapmıştı, her ödevini yapmıştı, evlenmiş, baba olmuş, çocuk yapmış, önder olmuştu. Hiçbir zayıflık göstermeden haklarını da aramıştı: çocuksan, sağlam bir ailede iyi yetiştirilmek, lekesiz bir adı sürdürmek, mutlu, rahat bir iş tutmak hakkıdır; kocaysan, karın sana iyi bakmak, sevgi göstermek zorundadır; babay-san saygı görmelisin; öndersen herkes gık demeden buyruklarına saygı göstermek zorundadır. Çünkü hak, ödevin başka bir görünümüdür. Pacome'un olağanüstü başarısı (Pâcome'lar bugün Bouville'in en zengin ailesidir) kendisini hiçbir zaman şaşırtmadı. Hiçbir zaman ben mutlu bir insanım demedi, bir şeyden zevk aldığı zaman da, mutlaka «dinleniyorum,» deyip geçmiştir. Böylece zevk bile haklar kervanına katılıp sataşkan hiçliğini yitiriyordu. Solunda, maviye çalan kır saçlarının üstünde, duvara dizilmiş raf-lardaki kitaplar çekti dikkatimi. Ciltleri çok güzeldi; kuşkusuz eski eserlerdi bunlar. Ve mutlaka akşamları, yatmadan önce okuyordu Pâcome. «Yaşlı Montaigne» inden birkaç sayfa, ya da lâtince, Horace'ın bir şiirini okuyordu. Bazan da bilgisi olsun diye çağdaş bir eseri alıyordu her-

halde eline. Barrees ve Bourget'yi de böyle tanımıştır. Bir süre sonra, mutlaka, kitabı yerine koyuyor, gülümsüyor, o güzel canlılığını kaybeden bakışları hemen hemen düş gören bir insanın bakışlarına dönüyordu. Ve kendi kendine: «İnsanın görevini yapması basit olduğu kadar ne de güç bir şeymiş,» diyordu. Bunun dışında hiçbir zaman düşünmemiştir kendisi: çünkü bir başkandı.

Müzenin duvarlarında başka başkanlar da vardı: hattâ bu duvarlarda yalnızca başkanlar vardı. Koltuğunda oturan bu bakır çalığı iri - yarı ihtiyar bir başkandı. Ak yeleği kır saçlarına ne güzel uyuyordu (Bu resimlerde er-demsel eğitim başta geliyor ve yüzde yüz gerçeğe uygun luk aranıyordu, öte yandan, sanat çabası da yer almıştı). Uzun ince elini küçük bir çocuğun başına koymuştu. Dizlerinin üstünde bir örtü, örtünün üstünde açık bir kitap vardı. Ama bakışları uzaklarda geziniyordu. Gençlerin göremediği her şeyi görüyordu. Resmin altındaki yaldızlı tahtaya adını yazmışlardı: ya Pâcome'dur, ya Parrotin'dir, ya da Chaigneau'dur adı. Yaklaşıp adına bakmak gelmedi aklıma. O yakınları için, bu çocuk için, hattâ kendisi için, yalnızca bir Büyük Baba'ydı. Torununa, gelecek günlerdeki görevlerini öğretmesi gerektiğine o an karar verseydi, kendinden üçüncü kişi gibi söz etmeye başladırı.

«Haydi küçüğüm, uslu olacağına, gelecek yıl iyi çalışacağına söz ver bakayım dedene. Gelecek yıl belki de buralarda olmayacak artık deden.»

Yaşantısının son günlerinde o bağışlayıcı iyiliğini, tek tek herkese bölüştüüyordu. Beni görseydi — ama ben saydamdım onun bakışlarına — ben bile şefkat bulurdum bakışlarında: bir zamanlar benim de dedelerim olduğunu düşünürdü. Kendisi için ise hiçbir şey istemiyordu: bu yaş-

BULANTI

ta arzular kalmaz artık. Ne olabilir ki arzusu? O içeri girince biraz yavaş sesle konuşulsun, o geçerken gülücüklerde biraz sevgi ve saygı bulunsun, gelini ara sıra, «Babamız eşi bulunmaz bir insandır; hepimizden çok daha genç,» desin, torununun öfkesini başına elini koyarak yalnız o dindirebilsin, yanındakiler, «Ah bizim bütün dertlerimize ancak dedemiz derman olabiliyor, hüznümüzü ancak o dindirebiliyor,» diye tatlı tatlı söylensinler, oğlu nazik sorunlarla ilgili yılda birkaç kez ona danışmaya gelsin, kısaca kendini huzur içinde, tasasız ve bilge duysun yeterdi. İhtiyar bayın elleri torununun başına ancak oğlanın büküm büküm saçlarına dokunacak kadar değiyordu: torununu kutsar gibiydi. Neler düşünüyordu acaba o an? Ona her şey üstüne söz söylemek, hem de son sözü söylemek hakkını veren şerefli geçmişini mutlaka. Geçen gün düşüncemi yeteriyle ötelere uzatamamıştım: Tecrübe kişinin kendisini ölüme karşı savunmasından çok daha başka bir şeydi; tecrübe bir savunma değil bir hakti: yaşlıların kazandığı bir hak.

Kocaman kılıcıyla tavana asılmış bulunan general Au-bry de bir başkandı. Impetraz'in dostu, yüksek eğitim görmüş Başkan Hebert de öyle. Yüzü uzun ve izdüşümlüydü. Dudağının altında ince bir sakal'm noktalandığı uçsuz bucaksız bir çenesi vardı. Bir ayrımı belirtmek, hafif bir ge-yirti koyverircesine ana bir sorunda karşı fikir ileri sürmekle keyifleniyorniuşcasına çenesini biraz öne uzatmıştı. Elinde bir kalem, gözleri düşler evrenine dalıp gitmiş, hay allah, o bile dinleniyordu, hem de şiir yazarak..

Ya askerler, Tam ortasmdaydım salonun, bütün bu ciddi bakışların tam nişan tahtasıydım. Onlar gibi ne bir - dede, ne bir baba, ne de kocaydım ben. Oy kullanmıyor-

m

dum, şöyle böyle vergi ödüyordum: ne bir vergi yükümlüsünün, ne bir seçmenin sahip olduğu haklara sahip olmakla böbürlenebilirdim. Yirmi yıl buyruk dinlemenin memurlara sağladığı saygıdeğer yurttaşlık hakkıyla bile öğüne-mezdim, varlığım ciddi ciddi beni şaşırtmaya başlıyordu. Ben yalnızca bir görüntü değil miydim yani?

«Bak hele, asker asıl benim!» dedim birden kendi kendime. Yalanım yok, bu sözüm güldürdü beni.

Ellilik, bir tombul, yürekten, kibar bir gülücük gönderdi bana. Ranaudas aşkla resmetmiş adamı, ama o küçük etli ve oyuk kulakları, hele de o uzun, sinirli elleri, ince parmaklarıyla o gerçek bilge elleri, sanatçı elleri resmederken fırçayı daha yumuşak vurmuş olmalıydı. Yüzü yabancı geldi bana. Kimbilir kaç kez önünden geçtiğim halde dikkat etmemiştim. Yaklaşıp adını okudum: «1849 Bo-uville doğumlu Remy Parrotin, Paris Tıp Fakültesi öğretim görevlisi.»

Parrotin: doktor Wakefield söz etmişti bana ondan: «Hayatımda tek bir kez büyük bir insan tanıdım, o da Remy Parrotin'dir. 1904 yılı kış aylarında onun verdiği dersleri izledim (ebelik konusunu incelemek için Paris'te iki yıl kaldığımı biliyorsunuz) Başkan'm ne olduğunu onu tanıyınca anladım. Yemin ederim başkanlık kanında vardı adamın. Elektrik gibi çarpıyordu, büyölüyordu insanı, istese dünyanın öbür ucuna dek ardından giderdik. Bütün bunlara rağmen efendiydi de: Büyük bir serveti vardı ve bu servetinin hatırı sayılır bir bölümünü yoksul öğrencilere harcıyordu, yardım ediyordu onlara.»

Bu bilim prensi böylece, kendisinden daha ilk söz edilişinde güçlü duygular uyandırmıştı bende. Şimdiyse önün-deydim, bana gülümsüyordu. Gülücüğünde büyük bir zekâ, büyük bir uygarlık saklıydı! Büyük deri bir koltuğa

rahatça bırakmıştı yağlı gövdesini. Bu alçak gönüllü bilgine bakar bakmaz bir rahatlık duyuyordu insan. Bakışlarındaki derin anlamı sezemeyenler adamcağızın teki deyip geçebilirler bile. Neden sevilen, sayılan bir insan olduğunu anlamak için fazla düşünmeye gerek bile yoktu: sevilen bir insandı, çünkü her şeyi anlıyordu; her şey sorulabilir, her şey söylenebilirdi ona. Kısaca Kenan'a benziyordu, Renan'dan daha da seçkindi, şöyle konuşanlardandı :

«Sosyalistler mi? Ben onlardan daha da ötedeyim!» Bu tehlikeli yolda onu izlemeye kalkarsanız, titreye titreye, aileyi, yurdu, mülkiyet hakkını, en kutsal değerleri ter-ketmeniz gerekiyordu. Burjuva seçkinlerinin yönetim hakkı konusunda bile şüpheye düşülüyordu. Bir adım daha atınca bakıyordun ki, birden, her şey o eski sağlam nedenler üstüne yeniden ve en iyi biçimde oturtulmuş. Ardına dönünce sosyalistlerin, uzaktan uzağa, minnacık, mendillerini sallayıp, «Bizi de bekleyin,» diye bağırdıklarını görüyordun.

Wakefield'den duymuştum. Öğretmen gülümseyerek «ruhları doğurtmayı» severim dermiş.. Çevresine hep gençleri toplarmış, kendi de genç kalmış bu yüzden: en iyi ailelerin tıp öğrenimi yapan çocuklarını sık sık çağırarmış evine. Wakefield de bir çok kez yemek yemiş evlerinde. Yemekten sonra sigara içmek için salona geçiliyormuş. Sigaraya yeni yeni alışmaya başlayan bu toy delikanlıları Hoca büyük adam yerine koyup sigara tutuyormuş onlara. Bir divanın üzerine uzanıp, gözleri yarı kapalı, yöresi bilgiye aç öğrenci kalabalığıyla çevrili, uzun uzun konuşuyor, anılarını ve fıkralar anlatıyor, bunlardan derin ve vurucu bir erdem dersi çıkanyormuş. Ve bu iyi yetişmiş delikanlılar arasında biraz dikkafalılık eden biriyle karşılaşınca, Parrotin, özellikle onunla ilgilenir, delikanlıyı konuş-

—143 —

turur, söylediklerini dikkatle dinler, ona üstünde düşünmesi için bazı fikirler ve konular verirmiş. Derken öyle bir an gelirmiş ki delikanlı taşıdığı yüce fikirlerin ağırlığı altında ezilir, ailesinin anlayışsızlığına öfkelenir, herkesten ayrı ve yapayalnız düşünmekten yorulur. Hocasından kendisini yalnız kabul etmesini ister, ve sıkıla sıkıla, kekeleye kekeleye en özden düşüncelerini, kızgınlıklarını, umutlarını dökermiş, Parrotin delikanlıyı bağrına basıp: «Çok iyi anlıyorum sizi, ilk günden anlamaya başlamıştım zaten,» der, sohbet dalarlarmış. Parrotin daha da ötelere gidermiş, öyle ötelere gidermiş ki, delikanlı güçlükle izleyebilir-miş onu. Bu türden bir kaç söylevi sonunda dik başlı delikanlıda düzelme görülür, kendi kendini daha iyi anlamaya başlar, onu ailesine, çevresine bağlayan güçlü bağları öğrenir, seçkin insanın toplumdaki o canım sorumluluğunu sonunda kavrar, kısacası, Parrotin'i, büyülenmiş gibi adım adım izleyen sürüyü yitirmiş kuzu, daha bir aydınlanmış ve hatalarını anlamış olarak, pişmanlıklar içinde Ağıl'ına dönermiş. Ve şöyle bitirirdi sözünü Wakefield: «Benim iyileştirdiğim bedenler onun şifa sunduğu ruhlar yanında hiç kalır.»

Remy Parrotin nazik nazik gülümsüyordu bana. Kararsız görünüyordu, durumumu anlamaya, usul usul durumumu değiştirip beni de ağıla göndermeye çalışıyordu mutlaka. Ne var ki ben korkmuyordum ondan: kuzu değildim çünkü. Kırıksız durgun güzel ahuna, küçük göbeğine,, dizine koyduğu eline bakıyordum. Gülücüğünü ona geri verip önünden ayrıldım.

S.A.B.'nin başkanı olan kardeşi Jean Parrotin iki ellerini üstü kâğıtlarla dolu bir masanın kıyılarına dayamıştı; bütün duruşu ve tavrıyla konuklara oturma sona erdiğini anlatıyordu. Olağanüstü bakışı; soyut gibiydi ve saf

— 144 —

BULANTI

hukuk parlıyordu. Pırıltılı gözleri tüm yüzünü yiyip bitiriyordu. Bu parıltının altında, gizemli bir biçimde kapanmış iki ince dudak gördüm. «Ne garip, Remy Parrotin'e benziyor,» dedim kendi kendime. Ve Büyük Hoca'ya döndüm: bu benzeyişin ışığında onu incelerken, tatlı yüzünde birdenbire çorak, üzgün bir anlatımın, bir aile tavrının beliriver-diğini gördüm. Yeniden Jean Parrotin'in önüne geldim.

/1 Bu adamda bir düşüncenin yalınlığı vardı. Ve ondan geriye artık kemik yığını, ölü etler ve Saf Hukuk kalmıştı. Gerçek mal da budur diye düşündüm. Hukuk bir kere kuşatmasın insanı, tam bir cin çarpmışa döner, duayla da çıkaramazsın bu cini; Jean Parrotin bütün yaşamını Hukuk'-unu düşünmeye adanmıştı: var mı, yok mu hukuk, başka hiçbir şey düşünülüyordu. Nasıl ben bir müzeyi her gezişimde hafif bir başağrısı duyuyorsam, o da mutlaka ölüm döşeğinde başkaları tarafından bakılma hakkının buruk acısını duymuştur şakaklarında. Onu fazlaca düşündürmek, bazı hoş olmayan gerçeklere, örneğin ölümüne, başkasının acılarına dikkatini çekmek mutlaka gereknie-mişti. Şüphesiz ölüm döşeğinde, Socrates'dan beri birkaç büyük söz söylemenin gelenek haline geldiği o son saat'de, o da amcalarımdan birinin, on iki gece başında uykusuz nöbet tutan kârısına söylediği: «sana teşekkür etmiyorum Therese, çünkü sen yalnızca görevini yaptın,» gibi sözlerden birini, söylemiştir. Bir insan böyle bir noktaya gelmişse önünde şapka çıkarmak gerekir.

Şaşkınlıkla bakman gözleri bugünlük bu kadar yeter, artık dinlenebilirsin diyordu sanki bana. Ama dinlemedim sözünü, düpedüz kabalık ettim. Escorial kitaplığında II. Philippe'in bir resmi var. Resme tam karşıdan bakılınca II. Philippe'in yüzünün sağ yanında bir parlaklık görürsü-

— 145 —

F : 10

ti U U A İN i. J.

nüz, ama bir süre sonra bu parlaklık kaybolup yerini kül rengi bir tortu alır: beni asıl bu tortu ilgilendirirdi. Parrotin'in resimdeki görünümünde de güzel bir direniş göze çarpıyor, ama birdenbire birleşimdeki ışık kararıp tablo donuklaşıverdi. Ne kalıyordu geride? Kör gözler, ölü bir yılan benzeyen ince bir ağız ve yanaklar. Solgun ve yuvarlak çocuk yanaklar: resim bezinin üstüne yayılmışlardı. S.A.B.'nin memurları asla işkillenmemişlerdir bu yanaklardan: çünkü hiçbir zaman Parrotin'in bürosunda uzun süre kalamıyorlardı. İçeri girdiklerinde onun duvar gibi katı, korkunç bakışlarıyla karşılaşıyorlardı. Yumuşak, ak yanaklar bu korkunç bakışın ardına saklanmışlardı. Karısı kaç yıl sonra farkına varmıştı acep bunun?* İki yıl sonra mı? Yoksa beş yıl sonra mı? Şöyle bir sahne geliyor aklıma. Bir gün, yan yana yatarlarken, bir ay ışığı usul usul okşuyor kocasının burnunu. Ya da kocası yataкта değil de, sıcak bir odada, bir koltuğa gömülmüş gerine gerine yediklerini sindiriyor. Gözleri yarı kapalı, çenesine güneş ışığı düşmüş. Karısı kocasının bu halinden yararlanıp yüzüne bakma cesareti buluyor kendinde: bay Parrotin kendini salmış; bedeni; şişkin, salyalı, hayasızca koymuş kendini. Mutlaka o günden sonra da karısı Bayan Parrotin kocasının dizginlerini eline almıştır.

Bir kaç adım gerileyip bütün bu büyük kişilerin hepsini şöyle tek tek bir daha gözden geçirdim: Pâcome'u, başkan Hebert'i, Parrotin kardeşleri, general Aubry'yi. Hepsinin başında da silindir şapka vardı; pazar günü yolda, düşünde Sainte Cecile'i gören, belediye başkanının karısı Bayan Gratien'e raslamışlardı. Kadını günümüzde hikmeti kaybolmuş cakalı tavırlarla selâmlamışlardı.

Resimleri çok iyi yapılmıştı; ne var ki ressamın fırçası erkek yüzlerinde raslanan o gizemli güçsüzlüğü yan-
— 146 —

sıtamıyordu. En zavallı yüzler bile fayans gibi dümdüzdü: bu yüzlerde, ağaçlar ve hayvanlar, toprağın ya da suyun düşüncesiyle boş yere bir yakınlık aradım. Yaşamları boyunca böyle zorunluk duymamışlardı demek. Ama gelecek kuşaklara hazırlanırken, bütün Bouville'de denizin ve tarlaların düzeltilmesi için yaptıkları çalışmaların, deniz dibi taraklamasını, kuyu açmalarını, sulamaları usturuyla yüzlerine yerleştirsınler diye ünlü ressamın eline bırakmışlardı kendilerini. Böylece Renaudas ve Bordurin'in yardımlarıyla, içerden ve dışardan tüm Doğayı buyruklarının altına almışlardı. Bu karanlık resimlerde gördüğüm, insanın insan tarafından yeniden düşünülüşü, insanın insan tarafından, o tek ve en güzel süsle, İnsan ve Yurttaşlık Hakları demetiyle kazanılmasıydı. Hiçbir ard düşüncem olmaksızın insanın saltanatına hayranlık duydum.

Bir bay ve bir bayan girmişti salona. Kara giysiler giyinmişlerdi, büzülüp duruyorlardı. Eşikte durdular birden. Bey şapkasını çıkardı hemen. Kadın heyecanla:

«Ah ne güzel!» dedi.

Bey hemen kendini toparlayıp, saygılı bir sesle ekledi :

«Bütün bir yüzyıl var burda.»

Bayan onayladı :

«Evet anneannemin yaşadığı yüzyıl.»

Birkaç adım attılar, Jean Parrotin'in gözlerini buldular üstlerinde. Bayanın ağzı hayranlıktan bir karış açıldı, bay kendi halinde bir insandı. Gururlu birine benzemiyordu, bu yıldırıcı bakışlara ve kısa süren oturuşlara yabancı olmasa gerekti. Usulca karısını kolundan tutup çekti:

«Şuna bak,» dedi.

Remy Parrotin'in gülücüğü alçak gönüllü insanlara

— 147 —

I

her zaman rahatlık veren bir gülücüktü. Kadın yaklaşıp dikkatle resmin altındaki yazıyı okumaya başladı: «1849, Bouville doğumlu Remy Parrotin, Paris Tıp Fakültesi öğretim görevlisi. Resim, Renaudas tarafından yapılmıştır.» Kocasını :

«Bilim Akademisi üyesi Parrotin'in resmini Enstitü üyesi Renaudas yapmış. Tarih bu.»

Kadın öyle anlamında başını salladı, sonra Büyük Hoca'ya baktı.

«En güzel yanı zeki bir insan hali olması.» Koca gayet sade cevapladı: «Bouville'i kuranlar bunlar işte.»

Kadın duygulu bir sesle :

«Hepsini bir araya koyduklarına iyi etmişler,» dedi. Bu koskoca salonda manevra yapan üç askerdik o anda. Saygıyla ve sessizce gülümsemekte olan koca bana kuşkulu gözlerle bakıp gülmekten vaz geçti. Geriye döndüm, Oliver Blevigne'in resminin önünde durdum. Tatlı bir kıvanç doldu içime: doğru! haklıymışım, resim gerçekten çok acıptı!

Kadın bana doğru yaklaştı. Birden yüreklenip kocasına seslendi:

«Gelsene Gaston!» Koca da yaklaştı. Karısı devam etti: «Bu adamın adını taşıyan bir sokak var değil mi: Oliver Blevigne sokağı. Joaxtebouville'e gelmeden, tam Coteau Vert'e çıkan küçük bir sokak var ya, işte o sokak.»

Bir an susup devam etti:

«Tedirgin biriymiş galiba,»

«Haklısını, bu tür aksi adamlar hep konuşacak birini

— 148 —

ararlardı her halde.»

Adam bana doğru konuşuyordu. Göz ucuyla bana bakıp, sesli sesli gülüyordu. Ama tam Olivier Blevigne'e kendisi benzemiş, budala, mızır, kendini beğenmiş bir adam halini almıştı.

Olivier Blevigne gülüyordu. Kasılmış çenesini bize doğru uzatmış, boynundaki çıkıntı öne doğru fırlamıştı. Bir an kimse konuşmadı. Coşku içindeydiler.

Kadın:

«Ne kadar canlı bir resim, nerdeyse konuşacak,» dedi.

Koca nazik nazik Olivier Blevigne'in künyesini açıkladı:

«Büyük bir pamuk tüccarıydı. Sonra politikaya atılıp milletvekili oldu.»

Söylediklerini ben de biliyordum, rahip Morellet'nin yazdığı «Bouville'li Büyük Adamlar» sözlüğüne bakmıştım. Şunları yazıyordu:

«Blevigne Olivier - Martial, Bouville'de doğmuş, Bou-ville'de ölmüştür (1849-1908). Paris'te hukuk öğrenimi yapmış, 1872'de yüksek öğrenimini bitirmiştir. Bir çok Parisli gibi o da Paris Commune'ü ayaklanmasından etkilenmiş ve yine birçok Parisli gibi, Ulusal Meclis'in koruyuculuğu altında Versaüe'e sığınmak zorunda kalmıştır. Gençlerin eğlencelerinden başka bir şey düşünmedikleri bir yaşta o bütün bir yaşamını «Düzen'in yeniden kurulmasına adanmış» sözünü de tutmuştu. Şöyle ki: kentimize döner dönmez, Bouville'in tanınmış tüccar ve gemi donatı-cılarını her akşam bir araya getiren ünlü Düzen Birliğini kurmuştur. Çoğunun şaka yollu, buraya girmek nerdeyse jokey kulübüne girmekten daha da zor dediği bu birlik 1908'e kadar büyük ticaret limanımızın alın yazısını etkilemiştir. Olivier Blevigne 1880 yılında, tüccar Charles Pa-

—149—

come'un (Bak: Charles Pacome) küçük kızı Marie - Louise Pacome ile evlendi ve Charles Pacome ölünce Pacome -Blevigne ve oğulları adlı ortaklığı kurdu. Kısa bir süre sonra da politikaya atılıp milletvekilliğine adaylığını koydu.

Ünlü söylevlerinden birinde şunları söylüyor:

«Ülkemiz büyük bir hastalık içinde kıvrılmaktadır: yönetici sınıf artık toplumu yönetmek istemiyor. Bu seçkin yönetici sınıfın kalıtım, eğitim ve tecrübeleriyle, hükümet etmek için yetiştirilmiş insanlar, gerek istemedikleri, gerek bıkmış oldukları için yönetimden kaçmaya çalışırlarsa ülkemizi kimler yönetecek Beyler? Kaç kez söylemişimdir bunu: yönetmek seçkinlerin hakkı değil başlıca görevidir. Sizden rica ediyorum Beyler: yetki, saygı ilkesini yeniden kuralım bu ülkede!»

4 Ekim 1885'de ilk tour'da bu tarihten sonra, ölünceye dek de yeniden seçilerek milletvekilliğini sürdürmüştür. Güçlü ve sert bir hatipti, bir çok parlak söylevler verdi. 1898'deki korkunç grev sırasında Paristeydi, grev üzerine hemen Bouville'e gelip grevcilere karşı koyma hareketini yarattı, grevcilerle uzlaşmaya, arabuluculuk yapmaya çalıştı. Uzlaşma konusunda derin bir zekâyâ sahip olan bu arabulucuların çabaları Jouxteleouville'in bozgunculuğu yüzünden boşa gitti. Ötesi bilinmektedir: askeri güçler olaya el attı da ortalık öyle yatıştı.

Çok genç yaşta Polytechnique Okulu'na giren ve Olivier Blevigne'in her zaman topluma «iyi bir başkan» olarak kazandırmak istediği oğlu Octave'm zamansız ölümü bu büyük adama korkunç bir darbe vurmuş, olayın etkisinden kurtulamıyarak iki yıl sonra, şubat 1908'de ölmüştür.

Söylevleri: Manevî Güçler (1894, tükenmiştir) Ceza-

— 150 —

JBUbAIN XI

landırma Görevi (1900. Bu söylevlerin hepsi de Dreyfus davasıyla ilgilidir. Tükenmiştir.) İçyeti (1902.

Tükenmiştir) Son söylevleri ve yakın dostlarına yazdığı mektuplar Ölümünden sonra Labor improbus (1910, Plan Yayınevi) adı altında yayımlanmıştır. Resimbilim: Bouville Müzesinde, Bordurin'in yaptığı çok güzel bir resmi vardır.»

Çok güzel bir resimmiş, sevsinler. Olivier Blevigne'in küçük kara bir bıyığı, Maurice Barres'nin yüzünü biraz andıran zeytin rengi bir yüzü vardır. Olivier Blevigne ile Maurice Barres mutlaka tanışıyorlardı: her ikisi de milletvekiliydi, çünkü. Ne var ki Bouville sayısları Yurttaşlar Birliği Başkanı gibi gevşek bir adam değil, sopa gibi kaskatı biri; nerdeyse kutudan fırlayan şeytan gibi resim bezinden fırlayıverecekti. Gözleri cin gibiydi: gözbebeği kara, gözakı kırmızıya çalıyordu. Küçük etli dudaklarını ısırılmış, sağ elini göğsüne bastırmıştı. Ne kadar canımı sıkıyordu bu resim! Blevigne bazan çok büyük, bazan çok küçük görünüyordu bana. Ama bugün beni rahatsız eden şeyi anlamış durumdayım.

Gerçeği, Satirique Bouvilais'nm sayfalarını karıştırırken öğrendim. 6 kasım 1905 sayısı bütünüyle Blevigne'i anlatıyordu. Kapakda şöyle bir resim vardı: Blevigne, küçücük, Combes babanın saçlarına asılmıştı. Resmin altında ise Aslanın Biti yazılıydı. Birinci sayfadan başlayıp sonuna kadar hep o anlatılıyordu. Boyu bir elli üçmüş. Kızının yere yakınlığı, sesinin cırtlaklığı hep alay konusu olurmuş. O konuşurken kaç kez bütün Meclis gülmekten katılacak duruma gelmiş. Ayakkabılarının topuklarına kauçuk eklediği söylenirmiş. Bay Olivier Blevigne' in tam tersine, karısı Bayan Blevigne at gibi bir karıymış. Yazar şunu da eklemişti: «Karı kocanın yarısıdır derler, ama onun yarısı kendinin iki katıydı.»

— 151 —

BULANTI

Bir elli üç boy! Eh, ne yapsmdı Bordourin? Kurnazlık etmiş, adamın çevresine onu küçük göstermiyecek nesneler yerleştirmiş, bir puf, alçak bir koltuk, üstünde bir kaç kitap olan bir masa, küçük bir İran masası. Ne var ki yan tablodaki Jean Parrotin'le onu aynı boyda göstermişti, her iki resmin de boyutları aynıydı. Bu yüzden tablonun birindeki küçük İran masası, hemen hemen öteki tablodaki koskoca masa kadar büyük görünüyor, puf da Parrotin'in omuz hizasına gelmiş oluyordu. Göz ister istemez her iki tablo arasında bir karşılaştırma yapıyordu: beni rahatsız eden de buymuş işte.

Şimdi gülmek geliyordu içimden: bir metre elli santim! Blevigne'le konuşmaya kalksaydım ya eğilmek zorunda, ya da dizlerimi bükmek zorunda kalacaktım. Burnunu neden böyle coşkunca havaya diktiği artık şaşırtmıyordu beni: böyle kıcı yere yakın insanların alın yazıları başlarının bir karış üstündedir. Ne büyük sanat gücü. Cırtlak sesli bir küçük adamı gelecek kuşaklara öfkeli bir yüz, yüce bir davranış ve kanlı boğa gözleriyle tanıtmak. Ya ölümün yaptığına ne demeli? Commune ayaklanmasından ödü patlayan öğrenciyi, kıcı yere yakın öfkeli milletvekilini alıp götürmüş de, ressam Bordurin'in sayesinde geriye Düzen Birliği'nin başkanı, Manevî Güçler yazarını ölümsüz kılmış.

Ham'fendi bir çığlık attılar:

«Ah zavallı yavrucak!»

«Başkanın oğlu» Octave Blevigne'in resminin altına sofı bir el şu sözcükleri yazmıştı:

«1904'de Polytechnique öğrencisiyken öldü.»

«Ölmüş. Tıpkı Arondel gibi ölmüş yavrucak. Zeki bir •çocuğa benziyor. Kimbilir ne kadar üzölmüştür annesi!

Bu büyük okullarda ölen çok oluyor. Beyin uyurken bile çalı-

— 152 —

BULANTI

şıyor. Bu şapkaları severim ben, yakışıyor. Casoar mıyor mu bu şapkalara?»

«Hayır casoar şapkalarını Saint - Cry öğrencileri giyer.»

Bu kez de bgn durdum genç yaşta ölen Polytechnique öğrencisinin resmi önünde. Balmumu rengi ve düşünen bıyıkları ilk bakışta yakın bir ölüm düşüncesi uyandırmaya yetiyordu. Zaten kara almyazısını önceden sezmişti: uzaklara bakan duru gözlerinde ölüme karşı bir tür direniş okunuyordu. Ama başı da yüksekteydi aynı zamanda; bu okul giysisiyle Fransız Ordusu'nu temsil ediyordu.

Tu Marcellus eriş! Manibus date lilia plenis

Dalından kopmuş bir güldür ölü öğrenci çocuk: bundan daha hüzün verici başka ne olabilir dünyada?

Geçerken, alaca karanlıklardan çıkan çeşitli yüzleri, selâmlaya selâmlaya bu uzun galeride durmaksızın, yavaş yavaş yürümeye koyuldum: işte Bay Bossoire, ticaret mahkemesi başkanı, Bay Faby; Bouville bağımsız limanı yönetim kurulu başkanı, Bay Bouiange; tüccar, Bay Ran-nequin; Bouville belediye başkanı, Bay de Lucien; Bouville doğumlu, Amerika Birleşik Devletlerinde Fransa elçisi ve şair, vali kılığında tanınmadık biri, Mere Sainte-Ma-rie Louise; Yetimevi yöneticisi, Bay ve Bayan Thereson, Bay Thiboust-Gouron; meslek kuruluşları kurulu genel başkanı, Bay Brion, Minette, Grelot, Lefebure, Dr. Bayan Pain, ve oğlu Pierre Bordurin'in firçasıyla ressam Bordurin'in kendi resmi. Bakışları durgun ve soğuk, yüz çizgileri ince, ağır ince. Bay Bouiange tutumlu ve sabırlı bir insanmış, Mere Sainte-Louise'de çalışkan bir sofuluk. Bay Thiboust-Gouron başkalarına olduğu kadar kendine karşı

— 153 —

BULANTI

da haşin bir insanmış. Bayan Thereson hiçbir güçsüzlük eseri göstermeden amansız bir hastalıkla mücadele ediyormuş. Ağzındaki sonsuz yorgunluk anlatımı, çektiği acıyı yeteriyle gösteriyordu. Ne var ki bu kadın hiçbir zaman «Acı çekiyorum,» dememiş. Acısından üstün olmuş: yemek listeleri düzenliyor, ve yardımsever Dernekleri yöne-tiyormuş. Konuşurken bazan cümlesinin tam ortasında yavaşça gözlerini kaparmış, ve o anda hayat terkedermiş yüzünü. Ama bu baygınlık bir saniyeden çok sürmez, Bayan Thereson hemen gözlerini açıp söze kaldığı yerden başlarmış. İş bulma kurumunda çalışanlar, onun bu halini gördükçe:

«Zavallı Bayan Thereson! Hiçbir zaman üzüntüsünü açığa vurmaz,» diye söylenirlermiş kendi aralarında.

Bordurin - Renaudas salonunu boydan boya dolaştım. Geri döndüm. Sizler, boyalı küçük tapınaklardaki incecik güzel zambakları, elveda, elveda güzel zambaklar, gururumuz, var olma nedenimiz elveda mikroplar!

PAZARTESİ

Rollebon'la ilgili kitabımı yazmıyorum artık; bu iş bitti, bu kitabı yazamam artık. Eee, şimdi yaşıntım ne-olacak?

Saat üçtü. Masaya oturmuş, Moskovada çaldığım mektupları yanıma koymuş, yazıyordum:

«En kötü söylentilerin ortalığa yayılmasına mümkün olduğunca çalışılıyordu. Bay de Rollebon, 13 eylölde yeğenine, vasiyetnamesini düzenlediğini yazdığına göre bu daleveraya o da katılmıştı.»

Marquis burdaydı şimdi: onu tarihsel varlık içindeki

— 154 —

yerine kesinlikle yerleştirmeyi umarak, yaşıntımı ödünç veriyordum ona. Karın boşluğumdaki tatlı bir sıcaklık gibi duymuştum onu.

Birden aklıma geldi, benim bu düşünceme şöyle bir karşıt düşünce yöneltilebilirdi: Rollebon yeğeniyle özden değildi, darbe başarısızlığa uğrarsa I. Paul'e karşı yeğenini tanık olarak kullanıp işin içinden sıyrılmayı düşünüyordu. Kendine güçsüz bir insan süsü vermek için vasiyetname öyküsünü uydurmuş olması pek mümkündü.

Hiç denecek kadar önemsiz bir karşıt düşünceydi bu; bir kusur sayılmazdı, ama yine de kara düşlere dalmama yetti. Birden bire «Chez Camille» deki iri yarı garson kızı, Bay Achille'in yabani kafasını, yaşadığım an içinde unutulmuş, kendi başına bırakılmış olduğumu öylesine açık - seçik duyduğum salonu yeniden yaşadım. Ve yorgun, ve bezgin söylenmeye başladım kendi kendime:

«Nasıl yani, kendi geçmişini saklamaya, korumaya gücü yetmeyen ben, bir başkasının geçmişini mi kurtarmaya kalkacaktım?»

Kalemi elime aldım ve yeniden çalışmaya başlamayı denedim. Geçmişimle, yaşadığım anla, dünyayla ilgili bu düşünceler gına getirmişti artık. Şimdi yalnız ve yalnız tek bir şey istiyordum: bıraksınlar da sessiz soluksuz şu kitabı tamamlayayım.

Ama bakışlarım ak kâğıtlara düşer düşmez, kâğıtların görünümüne, kapılıp, kalem havada, bu göz kamaştıran kâğıdı seyre koyuldum. Ne kadar sert ve gerçek ve ne kadar var'dı. Var olmaktan başka hiçbir şey yoktu onda. Çiziktirdiğim harfler henüz kuramamışlardı bile ama benim değildi onlar artık.

«En kötü söylentilerin mümkün olduğu kadar yayılmasına çalışılıyordu...»

—155—

Düşündüğüm bu cümlede önceleri biraz bir şeyler vardı benden. Oysa şimdi kâğıda oyulmuş, bana karşı duruyordu. Artık tanı mıyordum bu cümleyi. Hattâ düşünemiyordum bile onu. Ordaydı, karşımdaydı; nasıl ve ne zaman yazıldığını boş yere araştırdım. Benden başka her kim olursa olsun bu cümleyi yazabilirdi. Ama ben, ben onu yazdığım dan emin değildim. Harfler şimdi parıldamıyor-du artık, kurumuşlardı. Bu da kaybolup gitmişti: geçici parıltılarından hiçbir şey kalmamıştı geriye artık.

Sıkıntılı gözlerle şöyle bir baktım çevreme: herşey içinde var olduğum andı, yalnız ve yalnız içinde yaşadığım an. Hafif, sağlam, kendi şimdiki zamanları içinde kabuk-laşmış döşemeler, bir masa, bir yatak, bir aynalı dolap -bir de ben. Şimdiki zamanın gerçek yapısı, üstündeki örtüyü atıyordu: var olan an içinde yaşadığım andı, yaşadığım andan başka hiçbir şey gerçek değildi. Geçmiş bir gerçek değildi. Ne eşyalarda, ne de düşüncede. Kuşkusuz, uzun zamandan beri anlamıştım bunu, benim geçmişimin bulunmadığını. Ama benim uzantımın dışında olduğunu sanıyordum. Benim için bir tür emeklilikti geçmiş: var olmanın bir başka biçimi, bir tür yıllık izin, eylemsizlik; her olay, olaylar dizisi içindeki işlevi son bulunca uslu uslu kendiliğinden bir kutunun içine girer, artık onursal bir olay halini alırdı: hiçliğı düşünmek ne kadar da zor. Şimdi artık, nesnelerin tamamen görünen şeyler olduklarını biliyordum, ya onların ardında... ne olacak, hiçbir şey yok. Bu düşünce birkaç dakika daha sürükledi beni. Sonra kendimi ondan kurtarmak için şiddetle omuzlarımı silkip kâğıtları önüme çektim.

«...vasiyetnamesini düzenlediğini...»

Birden bire büyük bir sıkıntı doldu içime, ve kalem,

— 156 —

mürekkebi tükürerek parmaklarımdan düştü. Ne olmuştu? Bulantı mıydı yine? Hayır, bulantı değildi bu. Odam her zamanki dost halini yitirmemişti daha. Masa bana daha ağır, daha kaim, kalemim daha tıkız geliyorsa gelip geçiciydi bu. Ne var ki Bay de Rollebon ikinci kez ölüyordu.

Az önce buradaydı, bendeydi, sessiz ve sıcak, zaman zaman kıpırdadığını duyuyordum. Dipdiri ydi, Kitap Kurdundan «Rendez-vous des Cheminots» nun kadın patronundan daha canlıydı benim için. Şüphesiz onun da tutkuları vardı, görünmeden günlerce durabilirdi; ama çokluk, gizemli güzel havalarda, havanın nemine bakan bir tavşan gibi burnunu dışarı çıkarıyordu ve ben uçuk, akçıl yüzünü, mavi yanaklarını görüyordum. Ortaya çıkmadığı zamanlarda bile yüreğimde ağırlığını duyuyor onunla do-luyordum.

Şimdi artık hiçbir şey kalmıyordu ondan. Bu kuru mürekkep izlerindeki taze pırıltı gibi o da kayboldu. Benim hatam yüzündendi: söylenmemesi gereken tek sözleri tutup söylemiştim: geçmiş yoktu, demiştim. Bay de Rollebon da birden gürültüsünün hiçliğine dönmüştü.;

Mektuplarını aldım elime, şöyle bir bakayım dedim, umutsuzca yokladım:

«O değil mi, bu mektupları, bu satırları tek tek o yazmadı mı, elbette o yazdı. Bu kâğıda ellerini dayadı, kalemin altında buruşmasınlar diye kâğıtlara parmağını bastırdı,» dedim kendi kendime.

Çok geç: artık hiçbir anlamı yoktu bu sözcüklerin. Avuçlarımda, sıkıp durduğum bir tomar kâğıttan başka bir şey yoktu. Bir de karmaşık öykü: Rollebon'un yeğeni 1810 yılında çarın polisi tarafından öldürölünce, mektuplarına el konup gizli Arşiv'e gönderilmişti. Yüz on yıl

— 157 —

ra iktidarı ele alan Sovyetler bu mektupları gizli Arşivden çıkarıp Devlet kitaplığına vermişler, ben de 1923 yılında bu kitaplıktan çalmıştım. Ne var ki bu mektuplar gerçeğe uygun görünmüyordu, bizzat yaptığım bu hırsızlıktan hiçbir gerçek anı kalmamıştı bana. Bu mektupların odamda bulunuşunu açıklayacak daha inandırıcı bir yığın öykü uydurulabilirdi: ama bu kabarık kâğıtlar karşısında, bütün bu öyküler, sabun köpüğünden farksız kalırdı. Rol-lebonla bağıntı kurmak için bu mektuplara güvenmekten-se oturup

Rollebon'un ruhunu çağırmak daha akıllıca bir iş olurdu. Rollebon yoktu artık. Hepten yok olmuştu. Hâlâ ondan bir iki kemik kaldıysa, onlar da, her şeyden bağımsız, kendileri için vardılar, ve biraz fosfat, biraz kalsiyum karbonat, tuz ve sudan başka bir şey değildiler.

Son bir çaba daha gösterdim. Bayan de Genlis'in - genellikle - bana Marquis'yi hatırlatan sözcüklerini tekrarladım. «Küçük, kırışık, temiz, açık ve çiçek bozuğu bir yüzü vardı. Gözlerinden Marquis'nin ne yaparsa yapsın sak-layamadığı özel bir kötülük okunuyordu.»

Yüzü geldi, uysal uysal, gözlerimin önüne, sivri burnu, kırçıl yanakları ve gülücüğüyle. Yüz çizgilerini istediğim gibi canlandırabiliyordum, hattâ eskisinden daha kolaylıkla canlandırabiliyordum. Ne var ki bende ki bir imgeden, bir burgudan başka bir şey değildi bu.

Göğüs geçirip iskemlenin arkasına iyice yaslandım, dayanılmaz bir yalnızlık duygusu kapladı yüreğimi. Saat dördü çalıyor, işte bir saat var ki, kollarımı sarkıtmış, iskemlede durup duruyordum. Ortalık kararmaya başlıyor. Bunun dışında hiçbir şey değişmedi bu odada: ak kâğıt hâlâ masanın üzerinde, dolmakalem ve mürekkebin yanında... Başlanmış bir sayfaya bir daha asla yazı yazmayacağım. Mutils sokağından, Redoute sokağından

— 158 —

BULANTI

geçerken arşivleri aramak için artık hiç girmeyeceğim Ki^ taplığı.

Ayaklarım üstünde sıçrayıp dışarı çıkmak, oyalanmak için, n'olursa olsun, bir şeyler yapmak istiyorum. Ama tek bir parmağımı bile kaldırırsam, yüreğimi mutlak bir tecimde serin tutmazsam, başıma geleceği biliyordum. Aynı şeyin bir kez daha başıma gelmesini istemiyorum. Her zaman gecikmeden gelir o. Kimildamıyorum; kâğıdın üstündeki, yarım bıraktığım bölümü okuyorum düşünmeksizin,

«En kötü söylentilerin mümkün olduğu kadar yayılmasına çalışılıyordu. Bay de Rollebon, 13 eylülde yeğenine, vasiyetnamesini düzenlediğini yazdığına göre bu da-laveraya o da katılmıştı.»

Koskoca Rollebon sorunu koca bir tutku gibi sona ermişti. Başka bir uğraşı bulmak gerekecek. Birkaç yıl önce Şanghay'da, Mercier'nin bürosunda, birden bire bir düştün uyanmış, Çarın avlusunda, kışın kapılar üstünde görülen buz sarkıtları kadar soğuk, eski sarayda yaşıyordum. Bugün ise bir ak kâğıt tomarının önünde uyanıyorum. Meşaleler, buz törenleri, resmi giysiler, titrek güzel omuzlar kayboluverdi artık. Onların yerine, bu ılık odada bir başka şey, görmek istemediğim bir şey kalıyor.

Bay de Rollebon ortağımdı benim: var olmak için bana ihtiyacı vardı, ve varlığını duymamak için, benim de ona ihtiyacım vardı. Yeniden satmak zorunda olduğum, ne yapacağımı bilmediğim bir ham maddeyi: varlığı, kendi varlığını sağlıyordum ben. Onun kendi payma düşen kendini ortaya koymaktı. Karşımda duruyordu, kendi varlığını bende belirlemek için tüm yaşantımı kuşatmıştı. Var olduğumu bile anlamıyordum artık, artık kendimde değildi varlığım, onda varoluşuyordu; onun için yiyor, onun için soluyordum, eylemlerimin her biri anlamını benim dışım-

— 159 —

BULANTI

da, orda, tam benim karşımda, onda buluyordu; ne ak kâğıt üstüne sözcükler karalayan elimi, ne yazdığım cümleyi görebiliyordum, ama arkada, kâğıdın ötesinde, bu davranışı, varlığının uzantısı, berkiticisi olan bu davranışı isteyen, gerekli bulan marki'yi görüyordum. Ona can veren bir araçtan başka bir şey değildim ben, benim var oluş nedenim de oydu; beni benden kurtarmıştı. Oysa şimdi ne yapacaktım?

Her şeyden önce kimildamamalıydım, kimildamama^

İl... Oof!

Şu omuz hareketi, nasıl da engel olamadım...

Çan çaldı, pusuda bekleyen şey üzerime çullandı, akıyor üzerimde, tümünden onunla doluyum. - Atlattık: o şey ben'im artık. Özgün ve kurtulmuş bir varlık dalga dalga kabarıyor üstümde. Var oluyorum.

Oluşuyorum, tatlı tatlı, yavaş yavaş. Ve usuldan: sanırsınız yapayalnız kanat vuruyor havada. Kıpırdıyor. Bir fcelirip bir kaybolan teğetler bunlar. Ne hoş, ne hoş. Ağzımda köpüklü bir su var. Yutuyorum, gırtlığımdan aşağıya akıyor, okşuyor beni-ve bak, yeniden doğuyor ağzımda, dilime dokunan, ak - ve ölçülü - küçük bir su birikintisi var ağzımda. Bu küçük birikinti de ben'im. Bu dil, bu boğaz, ben'im.

Masanın üstünde açılmış elimi görüyorum. Elim de yaşıyor, o ben'im. Açılıyor elim, açılıyor kıvrılmış parmaklarım, sivriliyor. Elim sırtının üstünde şimdi, etli karnını gösteriyor bana. Sırtüstü devrilmiş bir hayvan hali var. Parmaklar da bu hayvanın ayakları. Sırtının üstüne düşmüş bir yengeç ayakları gibi parmaklarımı hızlı hızlı oynatarak eğleniyorum. Yengeç öldü işte: ayakları büzülüyor, elimin karnı üstünde kıvrılıyor. Tırnakları görüyorum, ben de yaşamayan tek şeyi görüyorum. Ya şimdi?

— 160 —

Şimdi ters dönüyor ölüm, karnı üstü uzanıyor, sırtını dönüyor bana. Biraz parlak - parmak kemiklerinin başladığı yerdeki kıllar da olmasa insanın balık sanacağı - gümüşsü bir sırt. Elimi duyuyorum, bu iki hayvan ben'im, kollarımın ucunda kıpırdayan bu iki hayvan ben'im. Elim, öteki elin tırnağıyla, ayaklarından birini kaşıyor. Elimin, ben olmayan başka bir şey üstündeki, masanın üstündeki ağırlığını duyuyorum. Duyuyorum,

duyuyorum, bu ağırlık izlenimi geçmiyor. Geçmesi için de bir neden yok zaten. Hele de uzunluğuna, dayanılmaz bir şey bu izlenim... elimi masadan çekip cebime koyuyorum, ama hemen, kalçamın kumaştan geçen sıcaklığını duyuyor, elimi cebimden çıkardığım gibi iskemlenin kolluklarından sarkıtıyorum. Şimdi ağırlığını kolumun ucunda duyuyorum. Kolumu biraz aşağıya doğru çekiyor, belli belirsiz, hafifçe, gevşekçe çekiyor, varlığını sürdürüyor. Direnmiyorum: nereye koyarsam koyayım, yaşamasını sürdürecektir ve ben du3'aca-ğım yaşadığını. Elimi yok edemem, ne elimi, ne bedenimin kalıntısını, gömleğimi kirleten o terli sıcaklığı, ne, kaşıkla kımıldatılmış gibi tembel tembel dönüp duran bu sıcak yağlı parçayı, ne onun içinde gerinip duran, gidip gelen, böğrümde koltuk altlarına doğru yükselen, veya sabahdan akşama dek, alışılmış köşesinde tatlı tatlı büyümekte olan tüm duyarlıkları yok edemem.

Sıçrayıp kalkıyorum: hiç değil düşünmemin önüne geçebilseydim belki biraz daha iyi olurdu durumum. Düşünceler, asıl tatsız olan onlar işte. Tenden bile daha tatsız. Bitip tükenmek bilmeyip uzar giderler ve garip bir tat bırakırlar geride. Sonra kelimeler de var, düşünceler içinde belirtilmemiş sözcükler, her an akla gelen cümle taslakları var: «Bitirsem... varo... ölüm. Bay de Rolle-bon öldü... değilim artık... Varo...» Yeter, yeter... bitip

— 161 —

F: 11

tükenmiyor bu.' Kendimi sorumlu ve suçlu duyduğum için bu hepsinden de kötü. Örneğin şu insana huzur veren gevelemeyi alalım ele: varoluyorum, bu işe girişen ben'im. Ben. Beden bir kez yaşamaya başlayınca artık o tek başına yaşıyor. Ama düşünce öyle mi? Onu sürdüren, gözler önüne seren ben'im. Yaşıyorum, yaşadığımı düşünüyorum. Ah bu varolma duygusu yok mu, büküm büküm bir duygu; ve bu duyguyu, usul usul, yavaş yavaş ben seriyorum gözler önüne... Düşünmeme bir engel olabilseydim! Deniyorum bunu, ve başarıyorum! bana öyle geliyor ki şimdi artık dumanla dolu başım... ve işte düşünce yeniden başlıyor:

«Duman... düşünmemek... düşünmemek istiyorum: düşünmemek istediğimi düşünüyorum. Düşünmek de gerekmez. Çünkü bu da bir düşüncedir.» Demek asla bitmeyecek bu sorun t

Düşüncem, ben'im: işte bu yüzden durduramıyorum kendimi. Varım, çünkü düşünüyorum... düşünmeme engel olamam üstelik. Şu an bile - korkunç bir şey bu - eğer varsam, varolmaktan korktuğum için varım.

Benim, içinde soluk aldığım hiçlikten kendimi çekip çıkaran benim: kin ve varolmak iğrençliği beni nice var oluşturan, varlık içine beni götüren işte bunlar. Düşünceler benim ardımda oluşuyor, tıpkı bir baş dönmesi gibi başımın ardında doğduklarını duyuyorum... bir bıraksam onları, buraya, öne, tam iki gözümün arasına gelecekler - bırakıyorum yine her zamanki gibi, büyüyor düşünce, büyüyor, büyüyor, hep, işte koskocaman oldu, tüm benliğimi kuşatıyor ve tazeliyor varhğımı.l ^

Tükrüğüm şekerli, bedenim ılık; yavan hissediyorum kendimi. Çakım masanın üstünde. Açıyorum. Neden açmayacak mıyım? Hiç değil bir değişiklik olur. Sol elimi

— 162 —

not defterinin üstüne koyuyor, elimi ayasına indiriyorum çakıyı. Vuruşum sinirliydi; çakının ağzı kaydı, yara yüzeyde. Kanıyor. Eee, şimdi ne yapmalı? Ne değişti? Eh, yine de fena sayılmaz, ak kâğıt üstündeki, az önce karaladığım satırlar arasındaki kan birikintisine, çok şükür artık benden bir parça olmayan kan birikintisine memnun memnun bakıyorum. Ak bir kâğıt üstünde dört satır ve bir kan lekesi, işte güzel bir anı diye buna derim ben. Altına da şunları yazsam iyi olacak: «Bugün marki de Rol-lebon'la ilgili kitabı yazmaktan vaz geçtim.»

Elimi saracak mıyım? Karar veremiyorum. Küçük, tekdüze kan damlasına bakıyorum, işte pıhtılaşmaya başladı. Tamam. Tenim, kesiğin çevresinde paslanmış bir hal aldı. Tenin altında ise, bütün öteki duyarlıklara benzer, belki onlardan daha da yavan bir duyarlık kaldı.

Saat beş buçuğu çalıyor. Kalkıyorum, soğuk gömleğim etime yapışıyor. Çıkıyorum? Ne yapalım yani, çıkmamam için de bir neden var mı? Tut ki burda kaldım, tut ki sessiz soluksuz bir köşeye çekilip büzüle büzüle oturdum, kendimi unutabilecek miyim? Hayır, çünkü burda olacağım, burda olduğumu, ağırlığımı duyacağım döşemede. Bir olguyum, varım çünkü./' ...

Geçerken bir gazete alıyorum. Korkunç. Küçük Lu-cienne'in cesedi bulunmuş! Mürekkep kokusu geliyor burnuma, kâğıt, parmaklarımın arasında buruşuyor. Adi herif kaçmış. Çocuğun ırzına geçmiş. Cesedin parmakları çamurları avuçlar bir durumda bulunmuş. Gazeteyi dertop ediyorum avucumda, parmaklarım kâğıda gömülü; mürekkep kokusu yine; nesneler ne Jtajdx_gjiJü_yjiSiyjQr_bu-gün Tanrım. Küçük Lucienne'in ırzına geçilmiş. Boğmuş 'izirBedeni hâlâ var ama ten ölü. Yok artık o. Eller. Yok irtik o. Evler. Evler arasında yürüyorum, kaldırımın üs-

—163—

tünde dimdik, evler arasındayım; kaldırım ayaklarımın altında varlığını sürdürüyor, su gibi evler kapanıyor üstüme. Kuşulu dağ simgesini taşıyan bu gazete kâğıdının üstündeyim. Benim, varım, düşünüyorum o halde varım, varım çünkü düşünüyorum, neden düşünüyorum? Düşünmek istemiyorum artık, varolmak istemediğimi düşündüğüm için varım, düşünüyorum, dü... çünkü... ooof! Kaçıyorum, adi adam, gövdesinin ırzına geçildiğinden kaçtı. Küçük kız kendi etinde kayan öteki eti duydu. Ben... işte.. Kızın ırzına geçildi. Tatlı, kanlı bir kız bozma arzusu beliriyor başımın ardında, şimdi kulaklarımın ardında bu arzu, ılık,

tatlı. Kulaklarım, kulaklarım usulca sızıyıyor. Kızıl saçlar, başımın üstünde; kıpkırmızı, ıslak kızıl bir ot gibiler. Garip, şimdi bu ben miyim hâlâ? Bu gazete ben miyim hâlâ? Gazeteyi, varlığıma karşı tutmak. Nesneler birbirlerine değerek varlar, gazeteyi bırakıyorum elimden. Bu kez de ev fırlayıveriyor önüme, ev de var; önümde, duvar boyunca yürüyorum, uzun bir duvar boyunca varoluyorum, bir adım atıyorum duvarın önünde, duvar benim Önümde var oluyor, bir ev, bir daha, ardımda, donumun içinde kaşıyan bir parmak, kaşıyor; kaşıyor ve Lucienne'in çamurlu parmağını çekiyor, çamur, çamurlu bir dereden çıkan benim parmağımın üstünde, usul usul, usul usul gevşiyordu parmak, küçüğün çamura saplanan parmaklarından daha usul yaşıyordu, usul usul toprağı tırmalıyordu, parmak toprağa giriyor, parmak yuvarlanarak ve sıcak, kalçalarını okşuyor; varoluş yumuşaktır; yuvarlar, kalçalarını oynatır, evler arasında kalçanı oynata oynata yürüyorum, benim, varım, düşünüyorum o halde kalçanı sallıyorum, benim, düşmüş bir düşüştür yaşama, düşmeyecek, düşecek, pencereyi tırmalayan parmak, varoluş bir bitimsizliktir. Beyimiz, güzel be-

— 164 —

yimiz yaşıyor, beyimiz varoluşunu duyuyor. Hayır, çalımla, ve bir kahkaha çiçeği gibi tatlı yürüyen bu güzel beyimiz varolduğunu duymuyor. Açılmak; kesilen elim acıyor, var, var, var. Güzel beyim. Madalyan var, bıyığın var, hepsi bu kadar; ancak bir madalya ve bıyık olmakla nice Övünse yeridir, ötesini zaten kimse görmüyor, burnunun iki yanındaki bıyığının iki sivri ucunu görüyor; düşünmüyorum, o halde bir bıyığım. Ne cılız bedenini görüyor, ne kocaman ayaklarını, şöyle pantolonunun diplerini arasanız bir çift de kurşunî lastik silgisi çıkar. Unuttuk, bir de Madalyası var; evet, varolmak yalnız bu Boynuzlu Satılmışların hakkı: «varım, çünkü varolmak benim hakkım,» diyenlerin. Yani, varolmak hakkım, o halde düşünmemek de hakkım: parmak kalkıyor. Gidecek miyim? Ak çarşafın içinde, tatlı tatlı düşen ak bir teni okşayacak mıyım? Koltuk altlarının çimlenmiş ıslaklıklarına, tenin iksirlerine, sıvılarına ve ışığına dokunacak mıyım, ağır, usul, tatlı varoluş kokusunun yapışkan kırmızı salgılarına girecek miyim, ıslak, kanlı dudaklar, uçuk kan kırmızı dudaklar, varoluşla sulanmış, duru bir irinle sulanmış, esneyen titrek dudaklar arasında, gözler gibi gözyaşı döken şekerli bir suyla ıslak dudaklar arasında duyabilecek miyim kendimi? Yaşayan etten bedenim, kıpırdanan, ve usul usul sıvıları döndüren etimin tatlı ve şekerli suyunu döndürüp döndürüp duran beden, elimdeki kan, elimde bir acı var, dönen, yürüyen, çürük tenime tatlı gelen bir acı var elimde, yürüyorum, kaçıyorum, eti bu duvarların var oluşuna, çürümüş, adi bir adamım ben. Üşüyorum, bir adım atıyorum, üşüyorum, bir adım atıyorum, sola dönüyorum, sola dönüyor, sola döndüğümü düşünüyor, deli, deli miyim ben? Delirmekten korktuğumu söylüyor, varoluş, varoluş, içinde küçücük mü görüyorum kendimi, duruyor,

— 165 —

j

A

birden duruyor, durduğumu düşünüyor, nerden geliyor? Ne yapıyor? Yeniden yürümeye başlıyor, korkuyor, çok korkuyor, adi adam var olmaktan tiksindiğini söylüyor, tiksiniyor mu? Varolmaktan tiksine tiksine yorgun. Koşuyor. Umduğu ne? Kaçmak için koşuyor, havuza atılmaya mı koşuyor? Koşuyor, yürek, yürek çarpıyor, oh ne güzel* yürek var, ayaklar var, soluk var. Hepsi varlar koşu koşu, soluk soluğa, sıcak ve nemli vurarak, tatlı tatlı vurarak, soluğu kesiliyor, soluğum kesildi diyor, varlık düşüncele^ rimi yakalıyor arkadan, tatlı tatlı sergiliyor arkadan; arkadan enseliyorlar beni, arkadan düşünmeye zorluyorlar, usul varoluş kabarcıkları, soluyan, benim arkamda bir şeyler olmaya zorluyorlar, arzu sisinden bir kabarcık o, aynada bir ölü gibi solgun, Rollebon ölü, Antoine Roquen-tin ölü değil, bayılmalı mı dersiniz: bayılmak isterdim diyor, koşuyor, dağ gelinciği koşuyor (arkadan) arkadan, arkadan, küçük Lucile öldürülmüş arkadan, varoluşla ırzına geçilmiş. Arkadan, yalvarıyor bak bu adam, yalvarmaktan utanıyor, acıyın bana, imdat, oh, demek ki varım, Denizciler Barı'na giriyor, küçük kerhanenin küçük aynaları, küçük kerhanenin küçük aynalarında yüzünün rengi uçuk, bakır renkli uzun, yayları kopmuş adam bir sıranın üstüne bırakıveriyor kendini, pikap çalıyor, varoluyor, dönüyor, pikap varoluyor, yürek vuruyor: dönün, dönün yasamın sıvıları, dönün ten pelteleri, etimin şerbeti dönün, dönün, dönün tatlılıklar... dönün pikap

When the low moon begins to beam Every night I dream a little dream.

Ses, ağır ve boğuk, duyuluyor birden bire, ve dünya açılıyor, varlıkların dünyası açılıyor. Etden bir

— 166 —

kadının sesi bu ses, en güzel giysileriyle bir teypin önünde şarkı söyledi ve sesi banda alındı. Kadın: amanın! o <ja, benim gibi, Rollebon gibi varoluyordu, tanımaya can atmıyorum onu. Ama bir de şu var, işte onun yaşadığı söylenemez. Dönen plâk var, sesle titreşen hava var, plâğı etkileyen ses de vardı. Ben, dinleyen bir insan, varım. Her yan dolu, varoluş, yoğun, ağır ve tatlı bir biçimde her yerde. Ama bütün bu erişilmez, yazık ki yakın olduğu kadar da uzak, genç, insafsız ve durgun tatlılığın ötesinde, şu... şu değişmezlik, kesinlik de var.

Hiçbir şey. Varoluş.

ÇARŞAMBA

Kâğıt örtünün üstünde güneşten bir halka var. Halkanın içinde miskin bir sinek dolanıyor, ısınıyor ve ön ayaklarını birbirine sürüyor. Onu ezeyim de zahmetten kurtulsun bari. Kızıl tüyleri güneşle parıldayan bu dev işaret parmağını görmüyor.

Kitap Kurdunun sesini duyuyorum:

«Öldürmeyiniz bayım.»

Çıtırdıyor, küçük ak bağırsakları fırlıyor karnından; varolmaktan kurtardım onu. Kitap Kurdu'na, kuru bir sesle:

«İylilik ettim ona,» diyorum.

Neden burdayım? — Ve neden burda olmayacak mı-şım? Saat on iki. Uyku vaktinin gelmesini bekliyorum —167 —

(Çok şükür, bari uykusuzluk çekmiyorum) Dört gün sonra Anny'yi göreceğim: işte şimdilik tek yaşama amacım bu. Ya sonra? Anny beni terkedince n'olacak? Sinsi sinsi neler umduğumu biliyorum: bundan böyle hiçbir zaman beni bırakmamasını umuyorum. Şu var ki, Anny'nin asla ömrünü benimle geçirecek, saçlarını benim önümde ağartmaya yanaşacak biri olmadığını da biliyordum. Gücsüzüm ve yalnızım, ona ihtiyacım var. Güçlü bir anımda karşısma çıkmak isterdim onun: gücsüzlere acımaz Anny: «İyi misiniz bayım? Sağlığınız yerinde mi?» Kitap Kurdu gülen gözlerle bakıyor bana. Yorgun bir köpek gibi ağzı açık, hızlı hızlı soluyor. Açıkça söylüyorum ona: bu sabah kendisini görmenin beni sevindirdiğini, konuşacak birine ihtiyacım olduğunu.

«Sizi masamda görmekten ne kadar mutluyum, anla-tamam. Üşüyorsanız kaloriferin yanındaki masaya geçebiliriz. O baylar az sonra kalkacaklar, hesaplarını istediler,» diyor.

üşümediğimi soruyor;

JKİ£jbaşka_insanla oturup_konuşuyprunK Jplte bir şey gelmemiştı başıma.

«Gittiler, yer değıştirelim ister misiniz?»

Her iki bey de sigaralarını yakıp çıkıyorlar. İşte gü-neşeler, temiz havada. Şapkaları ellerinde, büyük vitrinler boyunca yürüyorlar. Gülüyorlar; rüzgâr paltolarını şi-şiriyor. Hayır, hayır, yer değıştirmek istemiyorum. Neye yarar sanki? Sonra, burda, vitrinlerden, banyo kabinelerinin ak çatıları arasından, yeşil ve tıkız, deniz kesitini görebiliyorum.

Kitap Kurdu cüzdanından menekşe renkli, dörtgen biçiminde iki kart çıkarıyor. Az sonra kasaya verecek —168 —

bunları. Yazı, ters ama söküyorum, şunlar yazıyor birinin üstünde:

«Bottanet Aşevi, kent yemekleri

«Öğlen yemeği, tek fiyat: 8 frank

«Ayrıca çerezler

«Et

«Peynir ya da meyve, tatlı

«20 yemek kartı 140 frank.»

Kapının yanındaki yuvarlak masada yemek yiyen adamı hatırlıyorum: Printania oteline sık gelen bir gerici tacirdir. Zaman zaman dikkatle, gülümseyen gözlerle bakıyor bana; ama görmüyor beni, kendini fazlasıyla yemeğe vermiş. Kasanın öte yanında kızıl tenli, kısa boylu iki kişi daha var, beyaz şarapla midye yiyorlar. Sarı ince bıyıklı olan daha kısası bir öykü anlatıyor zevkle. Zaman zaman durup ışıllı ışıllı yanan dişlerini göstererek sırtıyor. Öteki gülmüyor; gözleri donuk. Ama sık sık, «evet, evet,» der gibilerden başını eğiyor. Pancerenin yanında başka bir adam daha var, zayıf, esmer, yüz çizgileri ince. Güzel ak saçlarını arkaya taramış, dikkatle elindeki gazeteyi okuyor. Kanepeye, hemen onun yanına deri bir çanta konmuş. Maden suyu içiyor. Bütün bu insanlar az sonra çıkıp gidecek; yedikleri yemeklerin ağırlığını, yüzlerinde meltem yelini duya duya, paltoları rüzgârda yelken gibi açılmış, başları biraz dumanlı çakır keyif ve sıcak, kumsaldaki çocuklara, denizdeki gemilere baka baka yürüyecek; işlerine gidecekler. Ama ben hiçbir yana gitmeyeceğim, yapacak işim de yok.

Kitap Kurdu masum masum gülüyor, ve güneş oynaşıyor seyrek saçlarında: «Ne yiyeceksiniz?» Yemek listesini uzatıyor bana: herhangi bir çerezi

— 169 —

seçebilirim, hakkım: ya beş dilim sosis, ya kırmızı turp, ya karides, ya da hardallı kereviz. Ayrıca, Bourgogne usulü yapılmış salyangoz da eklenmiş bugün.

Garson kıza:

«Sosis getiriniz bana,» diyorum.

Listeyi elimden alıyor Kitap Kurdu hemen:

«Daha iyi bir şey yok muydu? Bourgogne usulü yapılmış salyangoz da istersenize.»

«Salyangoz pek sevmem de.»

«Öyle mi? İstiridye yerseniz?»

Garson kız söze karıştı:

«İstiridye yerseniz dört frank fazla ödeyeceksiniz.»

«Olsun, beye ıstiridye getirin, bana da kırmızı turp.»

Kızarak açıklıyor:

«Kırmızı turpu çok severim.»

«Ben de öyle.»

Soruyor:

«İstiridyeden sonra ne arzularsınız?»

Et yemeklerine bakıyorum. Sığır kızartması yiyebilirim. Gel gör ki Kitap Kurdu liste dışı olan biricik yemeği, piliç yememi isteyecekti.

«Beye bir piliç, bana da bir sığır kızartması ham'fen-di.»

Listeyi çeviriyor: şaraplar listenin arkasında.

Biraz gösterişli bir tavırla:

«Şarap içeriz,» diyor.

Garson kız:

«Şarap dokunur ama size! Hiç şarap içmezsiniz de.»

«Bir bardak şarabı mükemmel içebilirim. Bir sürahi pembe Anjou şarabı getirir misiniz ham'fendi?»

Kitap Kurdu listeyi bırakıyor, ekmeğini küçük parçalara bölüyor, peçeteyle çatalını, kaşığı siliyor, sonra,
— 170 —

gazete okuyan ak saçlı adama bir göz atıp gülümseyerek,, bana:

«Doktorun itirazına rağmen, genellikle, elimde bir kitapla gelirim buraya: doktorun söylediğine göre, kitap okurken insan yemeği çok çabuk yer, çiğnmeden yutar-mış, gerçekten de öyle, ama benim demir gibi bir midem vardır, ne yesem hazmeder. 1917 kışında hapisteydim, yemekler o kadar kötüydü ki herkes hastalanıyordu. Elbette, ben de ötekiler gibi hastalanmış gösterdim kendimi: ama hiç bir şeyim yoktu,» dedi. Savaşta tutsak düşmüş... İlk kez sözediyordu bundan bana.

«Nerde hapisteydiniz?»

Cevap vermiyor. Çatalı elinden bırakıp yorgun gözlerle bakıyor bana. Sıkıntılarından söz edecek bana:

Kitaplıkta canını sıkan bir şey olduğunu hatırlıyorum şimdi. Kulak kesiliyorum: şu an bütün dileğim, başkalarının derterini dinleyip onlara acımak, sanırım bir değişiklik olacak bu benim için. Bir sıkıntım yok benim, toprak ağası gibi param da var. Öte yandan ne başımda bir müdür, ne karı, ne çoluk - çocuk; yaşıyorum, hepsi bu. Ama utancını duyduğum o sıkıntıya ne demeli, ne kadar garip, ne kadar fizik ötesi, ne kadar belirsiz bir sıkıntıdır.

Kitap Kurdunun savaş tutsaklığından söz etmek istemiyor gibi bir hali var. Meraklı gözlerle bakıyor bana: görmek için değil cje, bir ruh birliği kurmak için bu bakışlar. Kitap Kurdunun ruhu o güzel hür gözlerine dek yükselmiş şimdi, gözleriyle aynı düzleme girmiş. Benim ruhum da onun gibi yükselse, burnumu camlara yapıştır-sa da: her ikisi karşılıklı uslu uslu, baksalar birbirlerine.

Ruh birliğistgmiyorum ben, henüz o kadar alçalma-dım. Geriliyorum. Ama Kitap Kurdu masanın üzerinden,
—171 —

gözleri gözlerimde, gövdesini öne doğru uzatıyor. Çok şükür garson kız imdada yetişiyor, Kitap Kurdunun kırmızı turplarını getiriyor. Yeniden iskemlesine yerleşiyor, ruhu gözlerinden silinmiş, yemeğini yemeye başlıyor.

«Sıkıntılarınız dağıldı mı?»

Sıçırıyor. Korkuyla soruyor:

«Hangi sıkıntılar bayım?»

«Geçen gün sözünü ettiğiniz sıkıntılar.»

Yüzünden kan fışkıracakmış gibi kızarıyor.

Kuru bir sesle:

«Ha, evet, geçen gün söylediğim mi? Evet şu Korsikalı, Kitaplıktaki Korsikalı meselesi.»

Dikbaşı bir kuzu gibi, bir kez daha direnmeye çabalıyor.

«Bu dedikodularla canınızı sıkmak istemem bayım.» Susuyorum. Görülmemiş bir çabuklukla, hiç orali değilmiş gibi, yemek yiyor. Benim istiridyeler geldiğinde o kırmızı turpunu bitirmişti bile. Tabağında kala kala bir yeşil kuyruk demeti ve biraz ıslak tuz kalmıştı.

Dışarda iki genç durmuş, kartondan yapılmış bir aşçı kuklanın sol elinde tuttuğu (kuklanın sağ elinde bir tava var) yemek listesine bakıyorlar. Girsek mi girmesek mi diye düşünüyorlar. Kadın üşüyor, çenesini kürk yakasına sokmuş. İlk, delikanlı karar veriyor, kapıyı açıyor, kadın arkadaşının geçmesi için yol veriyor. Giriyor genç kadın, Sevimli bir tavırla çevresine şöyle bir göz gezdiriyor, hâlâ üşüdüğü belli, titriyor.

Ağır - uslu bir sesle:

«Sıcakmış,» diyor.

Delikanlı kapıyı kapatıyor.

«Merhabalar.»

— 172 —

Kitap Kurdu dönüp, kibar bir sesle cevaplıyor:

«Merhabalar.»

Öteki müşteriler hiçbir cevap vermiyorlar, yalnızca, gazete okuyan seçkin bay gazetesini biraz aşağı indirip, derin bir bakışla yeni gelenleri süzüyor:

«Teşekkürler, zahmet etmeyin.»

Garson kız koşup yardım etmeye kalkmadan önce, delikanlı yağmurluğunu çıkarmıştı bile. Üstünde ceket yerine, fermuarlı deri bir kazak var. Garson kız bu kez kadına yöneliyor, ne var ki, delikanlı atılıp kıvrak bir hareketle arkadaşının mantosunu çıkarmasına yardım ediyor. Yanımızdaki bir masaya karşılıklı oturuyorlar. Uzun zamandan beri birbirleriyle tanışıyor benziyorlar. Yorgun, duru, biraz da somurtkan bir yüzü var kadmm. Birden şapkasını çıkarıp, gülümseyerek, kara saçlarını tarazlıyor.

Kitap Kurdu, iyilik dolu bakışlarla, uzun zaman süzüyor onları; sonra bana dönüp: «Güzelmışler!» der gibi, hafifçe göz kırıyor.

Çirkin değiller. Susuyorlar, birlikte olmaktan, beraber görünmekten mutlu gibiler. Anny ve ben bazan, Piccadilly'deki bir lokantaya girdiğimizde, kendimizi, insanların uysal uysal izlediği nesneler gibi duyardık. Anny hoşlanmazdı bundan, ama ne yalan söyleyeyim, başkalarının bizi seyretmesinden biraz gurur duyardım ben. Şaşılacak şey oysa; şu delikanlıya pek yaraşan, temiz, özenli bir halim de yoktu, buna rağmen, başkalarının hemen dikkatini çekecek kadar çirkin de değilim. Ne var ki, her ikimiz de gençtik: şimdi, başkalarının gençliğini görünce duyulanacak bir yaşta olduğum halde duygulanmıyorum. Kadının, tatlı ve loş gözleri var, delikanlı portakal renginde, hafif tüylü, sevimli, küçük bir çenesi var. Duygulanı-

—173—

yorum, doğru, ama biraz da tiksinti veriyorlar bana. Kendimden çok uzak hissediyorum onları: sıcaktan gevşemişler, ve yüreklerinde aynı tatlı, güçsüz düşü taşıyorlar. Rahatlar, sarı duvarlara, insanlara güvenli gözlerle bakıyorlar, dünyayı şu haliyle güzel buluyorlar, belli bir süre için herbiri, yaşamının anlamını ötekinin yaşantısında buluyor. Bir süre sonra ikisinin yaşantısı birleşip tek bir yaşantı olur, artık hiçbir anlamı olmayan ağır ve ılık bir yaşantı-ne var ki, hiçbir zaman anlamayacaklar bunu.

Birbirlerinden çekinir gibi bir halleri var. Ama işte delikanlı, ürkek, fakat kararlı bir davranışla, arkadaşının elini tutuyor hafifçe. Genç kadın derin derin soluyor, birlikte yemek listesine eğiliyorlar. Evet, mutlular. Ya sonra, sonra n'olacak?

Kitap Kurdu keyifli görünüyor:

«Dün değil önceki gün sizi gördüm.»

«Nerde?»

Şakalaşıyormuş gibi kibarca,

«Ha, ha!» diyor.

Bir an hiçbir şey söylemeden bekletiyor beni. Sonra cevaplıyor:

«Müzeden çıkıyordunuz.»

«Ha evet, ama önceki gün değil; cumartesi günü,» diyorum.

Önceki gün müzeye koşacak cesaret şüphesiz yoktu bende.

«Orsini suikastıyla ilgili ünlü odundan oyma eseri gördünüz mü?»

«Orda böyle bir eserin olduğunu bilmiyorum.»

«Nasıl olur? Girenken sağdaki küçük bir salonda. Genel af çıkıncaya dek, Bouville'deki bir evin tavan arasında saklanan bir Commune devrimcisinin eseri. Burdan

— 174 —

"bir gemiye binip Amerikaya kaçmak istemiş, ama Bouvil-le'de liman polisi pek tetiktir. Yaman bir adammış. Boş zamanlarını, kayın ağacından büyük bir parçayı işleyerek geçirmiş. Bir çakıdan ve bir tırnak törpüsünden başka hiç bir şey de yokmuş elinde. İnce kısımları tırnak törpüsüyle yapmış: elleri, gözleri örneğin. Eserin uzunluğu bir metre elli santim, genişliği bir metre; bütün yapıt tek bir parça halindedir; her biri el kadar yetmiş kişi oyulmuş tahtaya, bir de imparatorun arabasını çeken iki at var. Ya yüzler bayım, tırnak törpüsüyle yapılmış o yüzleri bir görmeli, öyle derin bir insanî anlam taşıyorlar ki! İzninizle bayım, gerçekten görülmeye değer bir yapıt.»

Bir tartışmaya girmek istemiyorum:

«Ben yalnızca Bordurin'in tablolarını görmeye gitmiştim.»

Kitap Kurdu hemen hüzünleniyor. Titrek bir gülücükle:

«Büyük salondaki o resimleri mi? Resimden pek anladığım yok. Şüphesiz, Bordurin'in büyük bir ressam olduğunun ayırımındayım, nasıl derler, fırçalarını ustalıkla kullanıyor, biliyorum, ama estetik zevk, güzellik anlayışı işte o eksik bende bayım,» diyor.

Hoşuma gidiyor bu hali.

«Ben de heykelden anlamıyorum,» diyorum.

«Ah bayım, ah! Yazık ki ben de anlamıyorum. Müzikten de, danstan da. Oysa bu konularda pek de boş sayılmam. Anlaşılır şey değil: öyle insanlar gördüm ki, benim bildiklerimin yarısını bile bilmedikleri halde bir tablonun önünde büyük bir zevk alıyormuş gibi hayranlıkla duruyorlar.»

«Gösteriş yapıyorlar.»

«Belki de.»

—175—

Kitap Kurdu düşü dalıyor bir an:

«Beni asıl üzen, her hangi bir kıvanç türünden yoksun kalmak değil de, bütün bir insanî eyleme yabancılık duymamdır... Oysa ben de bir insanım ve bütün bu tabloları da insanlar yapıyor.

Birden kendini toparlıyor, sesi değişiyor:

«Bir seferinde güzelliğin bir tür tad alma meselesi olduğunu düşünmek gafletinde bulundum. Her çağın kendine özgü değişik kuralları, değişik değer yargıları yok mu? Bir dakika izin verir misiniz?»

Cebinden kara deri kaplı küçük bir defter çıkarışına bakıyorum, şaşkın şaşkın. Bir süre defterin yapraklarını karıştırıyor: sayfaların çoğuna yazı yazılmamış, uzaktan kırmızı mürekkeple çiziktirilmiş birkaç satır görüyorum. Birden sarardı. Defteri masaya koyup iri elini açık sayfaya bastırdı. Sıkıntılı bir halle öksürüyor.

«Bazan aklıma — düşünceler diyebileceğim — bazı şeyler geliyor. Çok garip: surda oturuyorum, elimde bir kitap, okuyorum, derken bilmem nerden geliyor, bir ışıkla aydınlanmış gibi oluyorum. Önceleri pek önemsemiyordum bunu, ama sonra bir küçük defter alıp yazmaya karar verdim.

Durup bana bakıyor: bir şeyler söylememi bekliyor:

«Ah, oh!» diyorum.

«Bu yazdıklarım elbette ki kalıcı şeyler değil bayım, eğitimimi henüz tamamlıyamadım.»

Titrek ellerle defteri alıyor masadan, bir hayli heyecanlı,

«İşte resim hakkında bir şeyler yazdım buraya, dinlemek lütfunda bulunur musunuz?»

«Seve seve,» diyorum.

Okuyor:

— 176 —

«On sekizinci yüz yılın gerçek dediği şeye bugün kimse inanmıyor artık. Onların güzel dedikleri yapıtlardan bizlerin şimdi de zevk almamızı neden isterler o halde?»

Yalvarır gibi bakıyor bana,

«Ne diyorsunuz bayım, belki biraz çelişik görünüyor. Düşünceme biraz nükte havası vermek için cümleyi böyle kurdum.»

«Bana göre, ben... doğrusu ilginç buldum yazdığımı-21.»

«Aynı söze daha önce başka bir yerde rastladınız mı?»

«Hayır, kesinlikle, rastlamadım.»

«Gerçekten mi, hiçbir yerde raslamadınız mı?»

Üzülüyor, karar veriyor yüzü, ekliyor:

«Hiçbir yerde Taslamadığınıza göre söylediğim söz doğru değil demektir. Doğru bir düşünce olsaydı mutlaka bir başkası da aynı şeye dikkati çekmiş olurdu.»

«Durun bakayım biraz, şöyle bir düşüneyim, sanırım buna benzer bir söz okumuştum,» diyorum.

Gözleri ışıltıyor; kalemını çıkarıyor cebinden,

Kararlı bir sesle soruyor bana:

«Hangi yazar söylemiş?»

«Şey... Renan.»

Sevinçten uçarak.

Kaleminin ucunu emerek:

«Renan nasıl söylemiş, şuraya tam cümlesini yazmak lütfunda bulunur musunuz?» diyor.

«Ama ben bunu okuyalı yıllar oluyor.»

«Öyle mi, peki, peki.»

Cep defterine, kendi yazdığı sözün üstüne Renan'm adını yazıyor.

«Aynı sözü Renan da söylemiş, bir noktada birleşmi-

— 177 —

F: 12

ill

şiz! Adını kurşun kalemle buraya yazdım, ama bu akşam kırmızı mürekkep ile geçeceğim üstünden.»

Bunları kendinden geçmişcesine söylüyor.

Bir an coşkuyla defterine bakıyor. Başka özdeyişler okuyacak diye bekliyorum. Ama özene bezene defterini kapayıp cebine yerleştiriyor. Bir seferde bu kadar mutluluğu birden tatmayı yeterli buluyor şüphesiz.

Sıkılğan bir tavırla:

«Bazan böyle rahat rahat konuşabilmek ne güzel!» diyor.

Böyle bir şey söyleyeceği belliydi, ama bu garip söz. sıkıcı konuşmamızın üstünden silindir gibi geçiyor, her ikimiz de uzun zaman susuyoruz.

İki gencin gelişle lokantanın yüzü tamamen değişmişti, iki bakır tenli adam susmuştu. Utanmadan, genç kadının güzel yerlerini gözetliyorlar. Seçkin bay gazetesini bıraktı. Hoş görüyle, onaylayan gözlerle bakıyor onlara. Yaşlılığın bilge, gençliğin güzel olduğunu düşünüyor, hey gidi gençlik der gibi tatlı tatlı sallıyor başını: hâlâ yakışıklı olduğunu, bu yağız teni ve ince bedeniyle hâlâ kadınların gönlünü çelebileceğini çok iyi biliyor. Ve babalık oyunu oynuyor. Garson kızın gençler karşısındaki duyguları daha sade, daha açık görünüyor: gençlerin karşısına geçmiş, ağzı açık onları seyrediyor.

Hafif sesle konuşuyorlar. Garson kızın getirdiği çereze dokunmuyorlar bile. Kulak kabartıyorum, söylediklerini mırıltılar halinde yakalayabiliyorum. Kadının gür ve gizemli bir sesi var, onun söylediklerini daha iyi duyabiliyorum :

«Hayır, Jean, hayır.»

Delikanlı tutkulu, diri bir sesle mırıldanıyor:

«Neden olmasın?»

— 178 —

«Nedenini söylemiştim.»

«Bu bir neden olamaz.»

Birkaç sözcüğü kaçırıyorum, kız sonra usanmış gibi sevimli bir hareket yapıyor.

«Kaç kez denedim. Hayata yeniden başlayacak yaşta değilim artık. Yaşlandım, biliyor musunuz.»

Delikanlı hadi canım der gibilerden gülüyor. Devam ediyor kadın:

«Bir... düş kırıklığına bir daha dayanamam.»

Delikanlı:

«Güvenmelisiniz bana; şu yaşadığınız yaşama katlanılır mı?»

Kadın göğüs geçiriyor:

«Biliyorum!»

«Bak Jannette'e.»

Kadın hafifçe dudağını bükerek:

«Eee?» diyor.

«Ee'si var mı, yaptığımı çok yerinde buluyorum ben. Yürekli kadın.

«Altı üstü nedir yaptığının, eline bir olanak geçmesin, dört elle yapışıyor, isteseydim o türden yüzlerce olanak geçerdi benim de elime. Oysa ben beklemeyi uygun buldum.»

Delikanlı yumuşak bir sesle:

«Haklıymışsınız beklemekte, beni beklemişsiniz,» dedi.

Bu kez gülmek sırası kadına gelmişti. «Vay açık göz! Bunu demek istemedim ben.» Onları dinlemiyorum artık: canımı sıkıyorlar. Belli, soluğu yatakta alacaklar. Kendileri de biliyorlar bunu. Birinin bildiğini öteki de biliyor. Ama genç, temiz olduklarından, yol-yöntem bildiklerinden, her biri, hem kendi-

— 179 —

BULANTI

sinin kendisine karşı, hem de karşısındakinin kendisine karşı saygısını sürdürmek için, aşk ürkütülmemesi gereken, büyük, şiirsel bir şey olduğu için, her hafta sık sık balolara, lokantalara gidecek, o küçük dinî ve mekanik rakslarını gösterecekler...

Ne yapsınlar yani, zamanı geçirmek gerek. Gençler, etleri, butları yerinde, önlerinde otuz yıl var daha.

Neden acele etsinler o halde, ağır-aksak gidiyorlar, haksız da değiller hani. Birlikte yatağa girdiklerinde, varlıklarının sağlamlığını gizleyecek başka bir şey bulmaları gerekiyor. Ama... insanın kendini aldatması, kendine yalan söylemesi gerçekten gerekli mi?

Şöyle bir gözden geçiriyorum içeriyi. Tam bir güldürü. Ciddî ciddî oturmuş yemek yiyen bir takım adamlar.

Hayır, yemek de yemiyorlar: onlara düşen görevi iyi yürütebilmek için güçlerini onarıyorlar. Herbirinin kendine özgü küçük bir dikbaşlılığı var, bu yüzden varolduklarmm farkına varamıyorlar. Kendisinin biri ya da bir şey için kaçınılmaz, zorunlu olduğuna inanmayan tek bir kişi yok içlerinde. Geçen gün, Kitap Kurdu da,

«Bu geniş çözümlemeyi kimse Nouçapie'den daha iyi yapamazdı,» dememiş miydi bana? «Herkes ufak-

tefek bir şeyler yapıyor. Ve o şeyi kimse ondan iyi yapamaz. Swan diş macunlarını surdaki işportacıdan

daha iyi kimse satamaz. Yanındaki kadmm etek altlarını şu ilginç delikanlıdan daha iyi kimse kurcalıyamaz.

İşte ben de bunların arasındayım, benim yaptığımı da kimsenin benden daha iyi yapamıya-cağmı

düşünüyorlardır. Ama ben biliyorum. İlk bakışta anlar gibiyim, ne var ki ben hem varolduğumu, hem onların

varolduğunu biliyorum. İnsanları inandırma sanatım olsaydı, gider şu ak saçlı yakışıklı bayın yanma oturur,

insanın nasıl varolduğunu açıklardım. Ne yapacağını düşün-

— 180 —

, r

BULANTI

fi u

• kf

dükçe gülmem tutuyor, kahkahalarla gülüyorum. Kitap Kurdu şaşırmış bakıyor bana. Gülmeye çalışıyorum

ama elimde değil: gülmekten gözlerim yaşıyor. c

Kitap Kurdu sıkılğan bir sesle:

«Bugün pek kıvançlısınız bayım,» diyor.

!-> *

Gülerek cevaplıyorum.

«Ne düşünüyorum biliyor musunuz? Değerli varlığımızı sürdürmek için buraya toplanmış, yiyip içiyoruz ama, varolmamız için aslında hiçbir neden, hiç mi hiç, hiçbir neden yok.»

Kitap Kurdu ciddileşiverdi birden. Beni anlamaya çalışıyor. Gülmekten kasıklarım çatlayacak. Birkaç baş bana döndü. Pişman da oldum bir yandan, gerektiğinden fazla konuşmuşum. Aslına bakarsan bu yalnız beni ilgilendirir.

Kitap Kurdu, tane tane tekrarlıyor:

«Varolmak için hiçbir neden yok... Şüphesiz bu yaşadığımız hayatın amaçsız olduğunu söylemek istiyorsunuz, bayım? Kötümserlik değil mi bu?»

Sonra bir an düşünüp, tatlı tatlı:

«Bir kaç yıl önce bir Amerikalı yazar'm bir kitabını okumuştum, adı, Hayat yaşamaya değer nü? idi. Siz de aynı soruyu ortaya koymuyor musunuz?»

Elbette ki bu değildi, ben bir soru sormamıştım, ama, hiçbir şey açıklamak istemiyor canım.

Kitap Kurdu avutan bir ses tonuyla ekledi:

«Yazar iyimserlikle her şeyin bir çözüme ulaşılabileceği kanısına varıyordu sonunda. Yaşama bir anlam verilmek gerekiyorsa bu anlam zaten var, her şeyden önce kişi harekete geçmeli, bir işe girişmelidir. İnsan sonradan düşününce kozları oynadığını, bağımlılandığını görür. Bilmem, bu konuda sizin kanınız nedir bayım?»

— 181 —

"C-O

«Hiçbir kanım yok,» diyorum.

Daha doğrusu bu tür sözlerin, işportacı, genç erkek ve genç kadının, ve ak saçlı bayın kendilerini aldatmak için uydurdıkları bir yalan olduğunu düşünüyorum.

Kitap Kurdu bilgiç bilgiç gülümsüyor:

«Ben de katılmıyorum yazarın bu fikrine, yaşıntımızın anlamını o kadar uzaklarda aramanın ne gereği var?»

«Ya?»

«Bir amaç var, bayım, bir amaç... insanlar var.»

Doğru: onun insancı olduğunu unutuyordum az kalsın. Bir saniye kadar duruyor ve bu kısa an içinde pirzolanın yarısı ve tam bir dilim ekmeği mideye indiriyor. «İnsanlar var...» Buyurun, bu sevecen adam insanlar var deyip bütünüyle kendini betimledi. Evet, ama bunu yerinde söylemesini beceremiyor. Kuşku yok, ruhu gözlemlerinden taşıyor, ne var ki ruhu olmak yetmiyor. Bir zamanlar Parisli insancılardan dostlarım vardı, yüz kez ?'yı sözü, -«insanlar var,» sözünü duymuşumdur onlardan, ama o başkaydı! Virgan pek ilginç, kimseye benzemeyen biriydi. Salt etten kemikten, insan bedeniyle görünmek istermiş gibi gözlüklerini çıkarıyor, insan özünü yakalamak için beni soyacakmış gibi yorgun ve ağır bakışlarla, heyecanlı gözlerle beni süzer, «İnsanlar var dostum, insanlar,» derdi, insanlara karşı duyduğu o yeni ve şaşkın sevgi dev kanatların ağırlığından yorulmuş gibi, «var» sözcüğünü söylerken kuvvetle basardı üstüne.

Kitap Kurdu'nun yüz hareketleri bu yumuşaklığı kazanamamıştı henüz; onun insan sevgisi cılız ve yaban bir sevgiydi; bir taşra insanının insan sevgisiydi bu.

«İnsanlar, insanlar... insanların tasesını çeken bir hal göremiyorum ben sizde: her zaman yalnızsınız ve her zaman kitap okurken görüyorum sizi,» diyorum.

Kitap Kurdu ellerini çırpıp şeytan şeytan gülümsüyor.

«İzin verin yanıldığınızı söyleyim bayım: o kadar yanılıyorsunuz ki bu konuda!»

Bir an durup yutkunuyor. Yüzü tan yeri gibi ışıklr. Ardında, genç kadın, hafif bir kahkaha koyveriyor. Delikanlı eğilmiş kulağına bir şeyler söylüyor.

Kitap Kurdu:

«Yanılmakta çok haklısınız, çok önceden söylemeliydim bunu size... Ne var ki çok sıkılgan bir insanım: bunu söyleyecektim size, bir olanak bekliyordum.»

Sakin, sakın:

«Şimdi var bu olanak,» diyorum.

«Ben de öyle sanıyorum. Ben de öyle sanıyorum! Diyeceğim şu ki Bayım...»

Kızarak duruyor, ve soruyor.

«Sizi sıkıyor muyum yoksa?»

Sıkmadığımı söylüyorum. Rahat bir soluk alıyor

«Sizin gibi geniş görüşlü, zeki insanlara her gün ras-lanmıyor ki bayım. İşte aylardır size söylemek, açıklamak istediğim, benim...»

Tabağı silip süpürdü, yeni getirilmiş gibi tertemiz yaptı. Birden tabağımın yanında kalaylı küçük bir kap görüyorum, içinde koyu salçah bir piliç var.

«Az önce Almanya'da tutsak olduğumdan söz etmiştim size. Herşey orda başladı. Savaştan önce yalnızdım, yalnızlığımı da umursadığım yoktu; ailemle birlikte yaşıyordum, iyi insanlardı, ama ben anlaşıyordum onlarla. O yılları düşündüğümde... Şaşıyorum, nasıl yaşayabilmişim öyle? Ölü gibi bir şeydim bayım, hiç şüphem yok bundan; bir pul koleksiyonum vardı.»

— 182 —

— 183 —

Bana bakıp sözünü kesiyor;

«Solgunsunuz bayım, yorgun görünüyorsunuz. Korkarım rahatsız ediyorum sizi.»

«Büyük bir ilgiyle dinliyorum sizi.»

«Savaş patladı, nedenini bilmeden askere gittim. Cephe hayatı düşünecek pek az zaman bırakır insana, iki yıl ne olduğunu anlamadan kaldım orada, askerler kaba insanlardı. 1917'de tutsak düştüm. Savaşın insanı çocukluk inançlarına yeniden ittiğini sonraları öğrendim.»

Alev alev yanan göz bebeklerini yere indirerek devam etti:

«Tanrıya inanmıyorum; bilim varlığını yalanlıyor ama, toplama kampında insanlara inanmayı öğrendim.»

«Alın yazılarına cesaretle katlandıkları için mi?»

«Evet, nedenlerden biri de buydu. Öte yandan bize iyi de davranıyorlardı. Ama benim sözünü etmek istediğim başka şey; savaşın son yıllarında, çalışma zorunlusunu da kaldırmışlardı. Yağmur yağdığında hepimizi bir ambara sokarlardı. Biz iki yüz kişi yanyana, sıkış tepiş yağmur dininceye dek beklerdik orda. Kapı üstümüze kilitlenir, hemen hemen tam bir karanlık içinde kalırdık.

Bir süre duraklıyor;

«Nasıl söylesem bayım, bütün insanlar orda, yanımdaydı, yüzleri zarzor görölüyordu ama solukları duyuluyordu... Bizi bu ambara doldurdukları ilk günlerde, bir kezinde öyle sıkış tepiştik ki nerdeyse boğulacak gibi olmuştum, ama birden bire güçlü bir kıvanç duydum yüreğimde, nerdeyse kıvançtan bayılacaktım: tüm o insanlar kardeşlerimmiş gibi geldi bana, hepsini kucaklamak istedim. Ambara her girişimde aynı kıvancı duydum.»

Piliç nerdeyse soğumaya yüz tutmuştu, yemeğe başlamalıydım artık. Kitap Kurdu çoktan bitirmişti yemeği-
— 184 —

ni. Garson kız tabakları değiştirmek için bekliyor.

«Bu ambar kutsal bir nitelik kazanmıştı gözümde. Zaman zaman nöbetçiler görmeden tek başıma o ambara gidiyor, tattığım kıvançların anısını yeniden yaşatmak için karanlıkta saatlerce bekliyor, hazdan kendimden geçiyordum. Saatler akıp gittiği halde zamanın nasıl geçtiğini anlamıyordum bile. Bazan hıçkırığa hıçkırığa ağladığım bile oluyordu.»

Hastayım galiba: içimi allak bullak eden bu korkunç öfkenin başka nedeni olabilir mi? Evet, evet, bu öfke olsa olsa hastalıktan doğma bir öfkedir: ellerim titriyordu, yüzüme kan yürümüşü, işte dudaklarım da titriyordu. Bütün bunlar pilicin soğuması yüzündendi. İşin garibi ben de soğuktum ve korkunç olan da buydu: yani otuz altı saatten beri içim buz tutmuş gibiydi. Öfke döne döne, burğu gibi delmişti, titreme gibi, bir şeydi, bu ısı düşmesine karşı savaşmak, tepki göstermek için bilincin çabasına benzer bir şeydi. Boş bir çabaydı ama. Şu an hiç yüzünden Kitap Kurdunu öldüresiye döğebilir, ya da garson kızı söğre saya ayaklarımın altına alabilirdim. Ama büsbütün bu oyuna gelecek değildim. Öfkem gittikçe yüzeyde kalıyordu, ve bir an, ateşle sarılmış bir buz kitlesiymişim, acele hazırlanmış bir kayganaymışım gibi bir izlenim uyandı bende. Derken bu sığ çalkanma geçti ve Kitap Kurdunun anlattıklarını yeniden dinlemeye başladım:

«Her pazar kiliseye gidiyordum. Asla Tanrıya inanı madım Bayım. Ama kilisedeki gerçek gizemli hava insanların bir araya gelmesinden doğuyor sanırım? Töreni tek kollu bir Fransız papazı yönetiyordu. Bir de küçük orgumuz vardı. Ayakta, başımız açık dinlerdik. Orgun ezgilerini duydukça beni çeviren insanlarla kaynaşıp tek bir insan olmuşuz gibi bir duygu uyanırdı içimde. Ah bayım
—185—

ah! ne kadar severdim bu törenleri. Şimdi bile, o günlerin anısını yaşatmak için hâlâ bazan kiliseye gittiğim olur. Saint - Cecile'de çok iyi bir orgcumuz var.

«Sık sık özlemişsinizdir mutlaka o yaşantıyı?»

«Evet bayım. 1919'da tutsaklıktan kurtuldum, ama çok kötü aylar yaşadım sonradan. Ne yapacağımı bilmiyordum, kahroluyordum. Nerde toplu insan görsem içlerine giriyordum.»

Gülerek ekledi:

«Bir kezinde tanımadığım birinin cenaze törenine katıldım. Üzüntülü günlerimden birinde pul koleksiyonumu ateşe attım... Ama yolumu buldum sonradan.»

«Gerçekten buldunuz mu?»

«Birinin öğütleriyle... Sır saklayan bir insan olduğunuza inanıyorum. Ben — belki sizin fikirleriniz değişik olabilir, ama geniş görüşlü bir insansınız — ben sosyalistim.»

Gözlerini yere indirdi, uzun kirpikleri titriyor, 1921' eylülünden beri S.F.I.O. sosyalist partisinin üyesiyim. İşte bunu söylemek istiyordum size.

Yüzü gururla ışıltıyor. Başını geriye atmış, gözleri yarı aralık, ağzı hafifçe açık bana bakıyor, üstünde tıpkı bir dava kurbanının hali var.

«Çok iyi, çok güzel,» diyorum.

«Bana hak vereceğinizi biliyordum bayım. Yaşantımı şöyle şöyle adadım, şimdi mutluyum diyen bir kimse nasıl suçlanabilir zaten?»

Kollarını ayırdı, damgalayacakmışım gibi parmakları yere dönük elinin ayalarım bana sunmuş. Gözleri cam gibi, ağzında gül rengi karanlık bir pelte var.

«Ah, ah, mademki mutlusunuz...» diyorum.

«Mutlu mu?»

— 186 —

Bakışları rahatsız edici. Göz kapaklarını kaldırdı, sert sert bakıyor bana.

«Söyleyin haksız mıyım bayım. Bu karara varmadan önce o kadar yalnızdım ki kendimi öldürmeyi bile düşündüm. Neden vazgeçtim biliyor musunuz? Kendimi öldür-seydim kimse, ama hiç kimse duygulanmıyacaktı bu ölümden, yaşarken yalnızdım, ölünce daha da yalnız kalacaktım.»

Doğruluyor, yanakları davul gibi:

«Artık yalnız değilim bayım, asla yalnız değilim.»

«Ah, çok insan tanıyorsunuz mutlaka siz?»

Gülüşüyor, çocukça bir söz söylediğini anlıyorum hemen.

«Ben kendimi yalnız duyduğumu söylemek istiyorum. Anlıyorsunuz değil mi, ille de biriyle birlikte olmak gerekmez.»

Şöyle cevaplıyorum:

«Ama sosyalist kesimde...»

«Ah, herkesi tanırım orda, ama çoğunu yalnızca isim olarak. İnsanın arkadaşlarını böylesine dar bir ortamda seçmesi ille de gerekli mi? Benim dostum insanlar. Sabahları çalışmaya giderken hep insanlar arasındayım. Önümde insanlar, ardımda insanlar, hep insanlar. Biraz cesaretimi toplayıp gülümsediğimde daha iyi görürüm onları, sosyalist olduğumu, bütün yaşama çabamın, hayat kavgamın onlar olduğunu, ama onların bütün bunları bilmediğini düşünürüm. Bunları düşünmek şenliktir benim için bayım.»

Doğru mu değil mi gibilerden gözleriyle sorguya çekiyor beni; başımı sallayarak onaylıyorum bunu, ama mahzunlaşıyor biraz, coşkuyla onaylamamı bekliyor. Ne

— 187 —

ts u Lj a jn r

yapabilirim başka? Bütün bu söyledikleri hep bildiğim, daha önce duyduğum şeylerse coşmamak suç mu yani? Ondan duyduklarımı daha önce hümanistlerden sık sık dinlediysen bu benim kabahatim mi? Hey gidi, nicelerini tanıdım ben! Ilımlı insancılar özellikle memurun dostudur. «Solcu» denilen insancılar ise başlıca insansal değerlere önem verirler. Hümanist olan hiçbir partiden değildir, çünkü insana ihanet etmek istemez, ama öte yandan insan sevgisi konusunda çok alçak gönüllüdür; o güze i klâsik kültürünü alçak gönüllülere adamıştır. Güzel gözleri gözyaşlarıyla ıslanmış bir duldur genellikle o: yitirdiği karısının ölüm yıldönümlerinde göz yaşı döker. Kediye, köpeği, tüm gelişmiş memeli hayvanları da sever. Komünist yazara gelince, ikinci beş yıllık planla birlikte insanları sevmeye başlamıştır; sevdiği için de cezalandırmaktan çekinmez. Bütün güçlüler gibi alçak gönüllü olduğundan duygularını gizlemesini bilir, bildiği başka şeyler de vardır, bir bakışla, bir ses anlatımıyla, adalet dolu acı sözlerin ardındaki, insan kardeşlerine olan buruk ve tatlı tutkusunu duyurmasını da bilir. Yeni yetme hümanist, yani katolik hümaniste gelince, hayranlıkla söz eder insanlardan. «Yaşantıların en sadesi olan bir Londralı liman işçisinin bir ayakkabı fabrikasında çalışan işçi kızın yaşantısı ne güzel bir yaşantıdır, tıpkı peri masallarına benzer!» der. Meleklerin insan sevgisini seçmiştir uğraş olarak kendine; meleklerin eğitimi için, boyuna Femina ödülleri kazanan güzel ve içli romanlar yazar.

En büyük çabaları bunlardır işte. Başka serüvenler yok mu? Var, bir yığın serüven daha var: ağabeyisiyle ilgilenir gibi insan kardeşlerinin sorunlarına eğilir, onların sorumluluklarını duyan filozof hümanist insanları olduğu gibi, ya da olması gerektiği gibi seven hümanist insanla-

— 188 —

BULAJNTI

rı, insanların kendi izinleriyle kurtarmak isteyen hümanist, yeni efsaneler yaratmak isteyen hümanist; eskilerle yetinen hümanist, insanın ölümünü ve insanın yaşantısını seven hümanist, her zaman şakacı, neşeli, hümanist, ölüm törenlerini kaçırmayan asık yüzlü hümanist. Hepsisi de birbirinden nefret ederler: elbette, insan olarak değil de, birey olarak nefret ederler. Ama Kitap Kurdunun bütün bunlardan haberi yok: deri bir torbada kedi taşır gibi hümanistleri de içinde taşıyor, torbanın içinde hümanistlerin birbirlerini yediğini bilmiyor.

Şimdi artık daha az bir güvenle bakıyor bana.

«Siz de benimle aynı duyguyu duymuyor musunuz bayım?»

«Hay Allah...»

Tedirginleşt, bana kızıyor gibi, bir an düşündüm, onu düş kırıklığına keşke uğratmasaydım diye. Ne var ki Kitap Kurdu sevimli halini yeniden alıyor.

«Biliyorum, araştırmalarınız, kitaplarınızla siz de kendi biçiminiz içinde insanlara, aynı dâvaya hizmet ediyorsunuz.»

Kitaplarım, araştırmalarımımış, aptal herife bak, bundan daha büyük çam deviremezdi.

«Ben bu amaç için yazmıyorum.»

Kitap Kurdunun yüzü bir anda değişiyor: yüzünü hiç bu halde görmem'iştım, düşmanın kokusunu almış gibiydi ve bir şeyler başlamıştı bizi uzaklaştıran.

Şaşkın şaşkın soruyor:

«izin verirsiniz sorabilir miyim o halde neden yazdığınızı?»

«Neden mi? Ne bileyim işte, yazı yazmış olmak için.»

Beni kapana kısırdığını sanıp gülümsüyor:

— 189 —

U I I A i! AA

İssiz bir adada olsaydınız, yazar mıydınız? İnsan hep başkaları okusun diye yazmaz mı?»

Konuşmasına konuşma şekli böyle olduğu için soru biçimi vermişti. Aslında insanların başkaları okusun diye yazdığına inanıyordu kendisi. Yüzündeki tatlı ve sıkılgan anlatım silinmişti. Bu yüz yabancıydı artık bana.

Çizgilerde yoğun bir inat okunuyordu; bir güvenç duvarıydı sanki. Henüz şaşkınlığım geçmeden, şunları dediğini duydum:

«Biri: belli bir toplumsal tabaka için, bir dost topluluğu için yazıyorum dese, söyleyecek sözüm yok ona. Belki siz de gelecek kuşaklar için yazıyorsunuz, istemeseniz de biri için yazıyorsunuz.»

Cevap vermemi bekliyor. Bir cevap gelmeyince hafifçe gülümsemeye başlıyor.

«Siz de insandan kaçanlardan mısınız yoksa?» Bu uzlaşma çabasının sonunun nereye varacağını biliyorum.

Az şey istiyor benden, topu topu: sırtıma bir etiket yapıştırılmasını kabul etmem. Ama bir tuzak bu aslında:

bu isteğine boyun eğsem Kitap Kurdu kazanacak hemen beni kuşatmış, yakalamış, aşmış olacak, çünkü sevecenlik bütün insancıl davranışları alır, kendine mal eder, bir bütün içinde eritir. Ona doğrudan karşı geldiğimizde onun oyununa gelirsiniz; sevecenlik çelişkilerle beslenir. Dik kafalılar, dar görüşlüler, yasa kaçakları ona karşı hemen kavgayı yitirmezler: insanseverlik onların tüm şiddetlerini, tüm aşırılıklarını, yutup sindirir ve onları ak ve köpüklü bir lenfa haline getirir. Aydın düşmanlığı, mani-heizm, gizemcilik, kötümserlik, anarşizm, benlikçilik tek tek yem oldular ona: ancak sevecenlik içinde hayat hakkı bulabilen tamamlanmamış düşünceler, aşamalardır bunlar. İnsandan kaçanlar bile bu birleşme içinde yerini

— 190 —

alır. Bütünün uyumu için gerekli olan bir zorunlu uyumsuzluktur bu. İnsandan kaçan da bir insandır: o halde hümanistin de bir ölçüde insandan kaçması, nefret etmesi gerekir. Ama bu kininin derecesini iyi bilen, insanları daha sonra, daha iyi sevebilmek için önce insanlardan nefret eden bir bilimsel insandan kaçıştır. Şu var ki, ne bu bütün içinde yer almak, ne de güzelim kırmızı kanımın bu lenf asal hayvana yem olmasını isterim: «İnsan severliğe karşı» olduğumu söyleyecek kadar da budala değilim. Ben hümanist değilim, hepsi bu.

Kitap Kurduna:

«İnsan, insanlardan, insanları sevdiğinden daha çok nefret edemez,» diyorum.

Koruyucu, uzak gözlerle bakıyor bana. Sözlerine dikkat etmezmiş gibi mırıldanıyor:

«İnsanları sevmeli, insanları sevmeli.»

«Kimi sevmeli? Buradaki insanları mı?»

«Burdakilerini de. Hepsini.»

Gençliklerinin henüz ışıklı günlerini yaşayan çifte dönüyor: işte sevilmesi gereken. Bir an ak saçlı baya bakıyor. Sonra bana çeviriyor gözlerini. Sessiz bir soru var bakışlarında. «Hayır» der gibi sallıyorum başımı. Bana açıyormuş gibi bir hali var.

«Siz de sevmiyorsunuz onları,» diyorum.

«Gerçekten' mi bayım? Ya başka türlü düşünüyorsam?»

Tırnak uçlarına dek yeniden saygılı bir insan kesildi karşımda, ama gözlerinde biriyle dalga geçen bir insanın bakışları var. Nefret ediyor benden. Bu manyağa acısay-dım büyük bir haksızlık etmiş olurdum. Şimdi de ben sorguya çekiyorum onu:

— 191 —

«Eee, arkanızdaki şu iki insanı seviyor musunuz?»

Dönüp bakıyor onlara, düşünüyor. Şüpheli bir yüz takınıp:

«Bana onları tanımadığım halde sevdiğimi mi söyletmek istiyorsunuz. Peki o halde bayım, açık konuşayım, tanımıyorum onları Ne var ki sevmek için ille de çok iyi tanımak gerekmez.»

«Nelerini seviyorsunuz o halde?»

«Genç insanlar, onlarda gençliği seviyorum, yalnız gençliği değil elbette.»

Susup kulak kabartıyor:

«Ne konuştuklarını duyuyor musunuz?»

Elbette! Delikanlı çevresinin sevgisini üstüne çekmiş olmasından yüreklenmiş yüksek bir sesle bir futbol maçını, tuttuğu takımın geçen yıl Le Havre takımlarından birini nasıl yendiğini anlatıyordu.

Kitap Kurdu'na:

«Bir öykü anlatıyor kadına,» diyorum.

«Ya, iyi duyamıyorum ben. Ama seslerini duyuyorum, tatlı ve kaim bir ses geliyor kulağıma: sırayla konuşuyorlar. Ah ne güzel, ne tatlı bir şey bu.»

«Ama ne yazık ki ben ne konuştuklarını da duyuyorum.»

«Öyle mi?»

«Öyle, komedi oynuyorlar.»

«Gerçek mi? Gençlik komedisidir belki?» diyor alayla. Ve ekliyor:

«Bu komedinin yararlı olduğunu söylememe izin verir misiniz bayım. Biz de komedi oynasak gençliğimize yeniden kavuşabilir miydik dersiniz?»

Alayını duymazlıktan gelip devam ediyorum:

«Arkanız dönük onlara, ne konuştuklarını duyamıyor-

— 192 —

bULIAKTI

sunuz... Genç kadının saçları ne renk biliyor musunuz?»

Çuvallıyor:

«Şey...»

Gençlere bir göz atıp toparlıyor kendini:

«Kara!»

«İyi anlamışsınız!»

«Neyi?»

«Bu iki kişiyi sevmediğinizi. Yolda görseniz tanımazsınız belki. Bunlar yalnızca iki simge sizin için. Şu an sizi duygulandıran onlar değil, sizi duygulandıran İnsanın gençliği, İnsanın ve Kadının aşkı, insan sesi.

«Eee, bunların aslı yok mu?»

«Elbetteki yok! Ne Gençlik Çağı vardır, ne Olgunluk Çağı, ne Yaşlılık, ne Ölüm...»

Kitap Kuçdunun yüzü ayva gibi sapsarı kesilmiş, kasılıp kalmıştı. Devam ettim:

«Örneğin ardınızda oturan, maden suyu içen şu yaşlı adam. Sanırım o adamda da olgun insanı; alın yazısına doğru cesaretle yürüyen, kendini kapıp koyvermemek için özene bezene giyinen olgun İnsanı seviyorsunuz?»

«Evet, tamamen doğru,» diyor.

«Pezevenğin teki olduğunu görmüyor musunuz?»

Gülüyor, kaçık buluyor beni, ak saçların çevrelediği güzel yüze bakıyor.

«Diyelim ki adam öyle ama yüzüne bakıp da nasıl anlarsınız bunu? Dinlenen bir yüz hiçbir şey anlatmaz insana bayım.»

Gidi kör hümanist! Oysa adamın yüzü gün gibi açık, her şeyi olduğuna gibi anlatıyor - ama gel gör ki Kitap Kurdunun insancıl ve soyut ruhunun, bir yüzün anlatımım kavrayacak duyarlılığı yoktu.

«Bir insanı hemen nasıl tanımlayabilirsiniz, şöyle ya

— 193 —

F: 13

D U L I A

da böyle dir diyebilirsiniz hakkında? İnsanın derinliklerine kim inebilmiş ki? İnsanın kaynaklarına kim eğilebilmiş ki?»

İnsanın derinliklerine inmek! Kitap Kurdunun, Katolik hümanistlerden bilmeden ödünç aldığı bu sözü selâmlıyorum:

«Biliyorum, evet, bütün insanların pek yüce şeyler olduğunu biliyorum. Siz yücesiniz. Ben yüceyim. Şey yani, Tanrının yaratıkları olarak.»

Hiç bir şey anlamamış gibi bakıyor yüzüme, sonra bıyık altından gülümseyerek:

«Sanırım şaka ediyorsunuz bayım. Ama sevgimizi, hayranlığımızı kazanmak elbette bütün insanların hakkı.

İnsan olmak güç, çok güç bayım.»

İsa'yı severken, İsa'da bütün insanların sevildiği düşüncesine yanaşmadı farkında olmadan; başını sallayıp duruyor, ne garip, şu an, bu haliyle o zavallı Guehenno'ya benziyor.

«Özür dilerim ama, o halde ben, insan olduğumdan pek emin değilim demek, çünkü insan olmak hiç bir zaman güç gelmedi bana. Böyle olduğum gibi yaşamak yeter san-mışımdır hep.»

Kitap Kurdu, özden bir gülücükle gülüyor, ama gözlerindeki kötü anlam öylece duruyor.

«Çok alçak gönüllüsünüz bayım. Kendi koşullarınıza, insanlık koşullarına dayanabilmek için herkes gibi sizin de cesarete ihtiyacınız var. Az sonra ölebilirsiniz, örneğin bu gerçeği bildiğiniz halde gülümseyebiliyorsunuz, bakın! Hayran olunacak bir şey değil mi bu şimdi? En anlamsız eyleminizde bile sonsuz bir yiğitlik var.» Son sözleri yüzünü ekşiterek söylemişti. Garson kız gelip sordu:

—194—

«Çerez olarak ne istiyorsunuz bayım?»

Kitap Kurdunun yüzü bembeyaz, göz kapakları yarı yarıya taş gibi bakan gözlerine inmiş. Benim önce söylememi ister gibi hafif bir el işareti yapıyor.

Yürekli bir sesle:

«Bir peynir,» diyorum.

«Ya siz?»

Kitap Kurdu irkiliyor:

«Ha? Ha evet evet, ben mi? Ben bir şey yemeyeceğim artık, tamam.»

«Louise!»

İki şişman adam hesaplarını ödeyip gidiyorlar. Patron kapıya dek geçiriyor onları; önemli müşteriler. Bir buz kabının içinde bir şişe şarap gelmişti masalarına.

Biraz da üzülerek Kitap Kurdunu seyrediyorum. Bütün bir hafta, kendi insan aşkına bir başkasını da ortak etmek umuduyla bugünü beklemişti. Ve konuşmak olanağı çok az bulabiliyordu. Ama işte, bu zevkini berbat etmişim adamın. Aslında o da benim kadar yalnızdı; kimse tasalanmıyordu onun adına. Ne var ki, bu yalnızlığını düşündüğü yok. Ne yapalım yani, gözleri kapalıysa ben mi açacağım? Rahatsız hissetmeye başladım kendimi, dikenin üstündeyim sanki, fena halde öfkeleniyorum. Doğru, ama öfkem Kitap Kurduna karşı değil, Virganlara, Virgan gibilere, bu zavallı adamın beynini yıkayanlara, uyuşturanlara. Şu an karşımda olsalardı neler neler söylemezdim. Ama Kitap Kurduna hiç bir şey söylemeyeceğim, çünkü sevgi duyuyorum ona karşı, o da Bay Achille gibi, bizlerden, yalmzjbiri, ama ister bilmeyerek^ ister, bilşrek ya- nızK ihanei. j^d

Kitap Kurdunun kahkahasıyla daldığım kara düşüncelerden uyanıyorum:

— 195 —

«Güldüğüm için özür dilerim, insanlara karşı sevgimin derinliğini, beni onlara götüren gücü bir de burada bunu tartıştığımızı, kanıtlar araştırdığımızı düşündükçe gülmekten kendimi alamıyorum,» diyor.

Susuyorum, gülümsemeye zorluyorum kendimi. Garson kız içinde tebeşir rengi bir camembert peyniri bulunan tabağı koyuyor önüme. Salona şöyle bir göz gezdiriyorum, korkunç bir tiksinti alıyor beni birden. Ne yapıyorum burada? Hümanizm üstüne ne diye nutuk atmışım sanki? Bu insanlar neden burdalar? Neden yemek yiyorlar? Doğru, var olduklarını bunlar da bilmiyorlar. Çıkmak, gerçekten kendi yerim olan bir yere, uyabileceğim herhangi bir yere gitmek istiyorum... Ama benim yerim yok; fazlalığım bu dünyada. Kitap Kurdu yumuşuyor. Daha çok, düşünmemden korkmuştu. Söylediklerimin üstüne bir çizgi çekmeye hazır. Sır verirmiş gibi eğiliyor:

«Aslında siz de seviyorsunuz bayım, siz de seviyorsunuz insanları benim gibi. Kullandığımız sözcükler değişik, hepsi bu.»

Konuşacak halde değilim artık, başımı eğiyorum. Kitap Kurdunun yüzü yüzüme degecek nerdeyse, ağırlık basmış gibi, yüzüme karşı yavan yavan gülümsüyor. Ağzımda bir ekmek parçası, zarzor çiğneyip duruyorum. Yut-sam mı, yutmasam mı, karar veremiyorum bir türlü. İnsanlar, insanları sevmeli. İnsanlar hayran olunacak şeyler. Kusmak istiyorum. Ve birdenbire geliveriyor o: Bulantı.

Yaman bir ruh sarsıntısı, baştan ayağa sarsıyor beni. Bir saatten beri. Bir saatten beri biliyordum böyle bir durumla karşılaşacağımı, ne var ki bu gerçeği saklıyordum kendimden. Ağzımda o peynir tadı... Kitap Kurdu

— 196 —

konuşup duruyor, sesi usul usul uğulduyor kulaklarımda. Ama neden söz ettiğini hiç mi hiç bilmiyorum artık. Gelişi güzel başımı sallıyorum. Elim, peynir bıçağının sapında kenetlenip kalmış. Bıçağım kara ağaçtan sapını duyuyorum. Bıçağı tutan benim elim. Bana kalsa çoktan bırakacağım elimden. Her zaman bir şeye dokunmak neye yarardı sanki? Nesneler dokunulsun diye yapılmadı ya. Nesnelerin arasına, onlardan mümkün olduğu kadar sakınarak girmeli. Zaman olur, bu nesnelerden birini eline alır insan, ama alır almaz da bırakmak zorunda kalır. Tabağın üstüne düşüyor bıçak. Ak saçlı adam gürültüyü duyunca ir-kilip bana bakıyor. Yeniden elime alıyorum bıçağı, ağzımı masaya dayayıp yaylandırıyorum.

Bu gelen Bulantı demek ki; bu göz kamaştıran açıklık Bulantı demek? Üstüne kafa yordum! Hakkında yazı yazdım! Şimdi biliyorum artık: Varım ben-dünya var-dünyanın var olduğunu da biliyorum. İşte hepsi bu. Ama benim için hepsi bir. Hepsinin bir olması garip; korkutuyor bu beni. Su yüzünde taş kaydırmak istediğim o kötü günle başladı. Taşı elime almış atmaya hazırlanıyordum, taş şöyle bir baktım, bakmamla da başlayıverdi: Taşın varolduğunu duydum. Sonra başka Bulantılar izledi onu; zaman zaman nesneler elinizde kendi varlığını duyurur bize. «Rendez - Vous des Cheminots» da bir başka Bulantı. Ondan önce başka bir Bulantı. Bir gece pencereden bakarken başlamıştı. Sonra, bir pazar günü parkta bir başka Bulantı ve başka Bulantılar. Ama hiç biri bugünkü kadar güçlü değildi.

«...eski Roma hakkında mı bayım?»

Sanırım bir şey soruyor Kitap Kurdu bana. Ona dönüp gülümsüyorum. Eee, ne oldu? Nesi var? Niçin iskemlede büzülüp kaldı? Demek korkutuyorum onu şimdi? Böy-

!197-

le olacağı belliydi. Ama hepsi bir benim için. Korkmakta da büsbütün haksız değiller: Aklıma eseni yapabilirim şu anda, anlıyorum bunu. Örneğin şu peynir bıçağını Kitap Kurdunun gözüne sokabilirim. Sonra bütün bu insanlar ayaklarının altına alır beni, tekmelerle dişlerimi dağıtırlar. Ne var ki, bütün bunlar durduramaz beni. Ağzımda bu peynir tadı yerine kan tadı duyardım, ne fark var sanki? Ama o zaman da bir

eylem yapmak gerekecek, fazladan bir olayın doğmasına neden olacaktı. Ne Kitap Kurdunun atacağı çığığa, ne yanaklarına doğru akacak kana, ne bu heriflerin yerlerinden fırlamasına gerek vardı. Bu tür fazlalıklar zaten gma getirecek kadar bol ortalıkta.

Bana bakıyor herkes. İki gençlik temsilcisi tatlı konuşmalarını kestiler. Kadının ağzı tavuk kıcı gibi açık kalmış. Her şeye rağmen saldırgan olmadığımı sonunda anladılar.

Ayağa kalkıyorum, çevremde ne varsa fır fır dönüyor. Kitap Kurdu oymayacağım gözlerini faltaşı gibi açmış bana bakıyor.

«Hemen gidiyor musunuz?» diye mırıldanıyor.

«Yorgunum biraz. Yemek için çok teşekkürler. Hoşça kaim.»

Giderken bir de bakıyorum ki peynir bıçağı hâlâ elimde. Tabaka atıyorum, tabak fırlıyor. Herkes suspus. Salondan çıkıyorum. Yemeklerini bırakmış bana bakıyorlar, iştahları kesilmiş. Şöyle «Pöh!» diye genç kadının üstüne yürüsem mutlak ulumaya başlardı. Ama değmez.

Çıkmadan önce, dönüp yüzümü bir kez daha gösteriyorum. Hiç değilse belleklerine iyice kazılır böylece. «Hoşça kalınız baylar bayanlar.» Kimse cevaplamıyor. Çekip gidiyorum. Müşterilerin

— 198 —

solgun yanaklarına şimdi kan gelmiştir artık, yeniden çene çalmaya başlayabilirler.

Nereye gideceğimi bilmiyorum, kukla ahçmın yanında öyle dikiliyorum. Camların ardından, bana bakıp bakmadıklarını öğrenmek için ardıma dönmek gereğini duymuyorum bile. Şaşkınlık ve tiksintiyle bakıyorlardır bana; beni de kendileri gibi biri, bir insan olduğumu sanıyorlardır; onları aldattım. İnsan görüntüsünü birden terk edip, yengeç gibi kıçın kıçın çıktığını, gördüler birinin. Yengecin maskesi düşmüş, şimdi kaçıyordu; oturma devam edebilirdi. Sırtımda bir yığın gözün, korkulu düşüncelerin kaynaştığını duymak canımı sıkıyor. Karşıya geçiyorum. Bu kaldırımda plaj ve soyunma kabinleri uzayıp gidiyor. Şiirsel yüzlerini denize çevirmiş bir yığın insan geziniyor deniz kıyısında; hava güneşli diye bayram yapıyorlar. Kadınlar geçen ilkbahardan kalma açık renk elbiselerini giymiş. Keçi derisinden eldivenler gibi, uzun ve ak, geçiyorlar yanımdan. Liseye, Ticaret Okuluna giden büyük oğlan çocukları, madalyalı ihtiyarlar da var. Tanışmıyorlar ama, bu güzelim havada dolaştıkları için aynı suçu işlemiş suçortakları gibi bakıyorlar birbirlerine. Onlar da erkek çünkü. Savaş açıldığı zaman erkekler birbirlerini hiç tanımadıkları halde kucaklaşırlar, ilkbahar gelince de gülümserler birbirlerine. İşte bir rahip, elindeki dua kitabını okuya okuya usul adımlarla yaklaşıyor. Zaman zaman başını kaldırıp sevinç dolu gözlerle bir bakıyor denize. Deniz de bir dua kitabıdır çünkü, o da Tanrıdan söz eder. Hafif renkler, hafif kokular, ilkbahar ruhları. «Hava güzel, su yeşil, ben nemli havalardan çok bu kuru soğuğu severim.» Hey gidi ozanlar! Şöyle birinin paltosunun yakasına yapışıp da «bana yardım et» deseydim mutlaka «bu yengeç

—199 —

de nerden çıktı? diye düşünür, paltosunu çıkarıp attığı gibi tabanları yağlardı.

Sırtımı insanlara dönüp iki ellerimle parmaklığa yaslanıyorum. Gerçek deniz, soğuk ve kara, içi hayvanlarla dolu; insanları aldatmak için yapılmış bu ince, yeşil zarın altında sürünür. Beni çepeçevre kuşatan hava perileri bu aldanışa terketmişler kendilerini. Yalnızca ince zarı görebiliyorlar, Tanrının varlığını kanıtlayan da bu ince zar zaten. Bu zarın altını görüyorum ben! Kurtlar kaynıyor, küçük, yumuşak, parlak deriler, iyi yürekli Tanrının küçük balıklarının derileri, dört bir yanda, gözlerimin altında yelleniyor, yarıp açılıyor. İşte Saint - Elemir tramvayı geçiyor, şöyle bir dönüyorum topuklarımın üstünde, nesneler de benimle birlikte dönüyorlar. Nesneler, istirdiyeler gibi solgun, istirdiyeler gibi yeşil.

Boşuna atlamışım tramvaya, nasıl olsa hiç bir yere gidecek değildim.

Camların ardından nesneleri görüyorum: Mavi, kaskatı, kedrin ve kısa sarsıntılarla yer yer kırılmış gibiler. İnsanlar, duvarlar, bir ev açık pencerelerinden kara yüreğini sunuyor bana; camlar kara olan her şeyi solduruyor, mavileştiriyor, sarı tuğlalardan yapılmış, kararsızca ilerleyen, titreyen, sonra birdenbire burnunun üstüne dikilip duran şu büyük yapıyı mavileştiriyor. Bir bey biniyor tramvaya, gelip karşıma oturuyor. San yapı gidiyor, bir sıçrayışta camlara abanıyor. O kadar yakın ki, şimdi yalnızca tek bir bölümünü görebiliyorum, sarı yapı karardı. Tramvayın camları sarsılıyor. Yükseliyor yapı, kara yürekler üstüne açılmış yüzlerce penceresiyle, ezercesine, gö-rünemeyecek yüksekliklere dek uzanıyor. Tramvay boyunca yayılıyor, tramvaya yapışıyor; sarsılan, titreyen camlar arasında gece bastırdı. Çamur gibi sapsarı, dur-

— 200 —

madan yayılıyor yapı. Camlar gök mavisi şimdi. Birdenbire yitiklere karışıyor sarı ev, gerilerde kalıyor, kurşunî çığ bir aydınlık kuşatıyor vagonu, şaşmaz bir eşitlikle yayılıyor dört yana. Camlardan tüm derinlikler, gökyüzünün derinlikleri hâlâ görünüyor, çünkü Eliphar yokuşunu çıkarken, sağdan denize kadar, soldan havaalanına kadar her iki yan da bütün çıplaklığıyla görülür. Tramvayda sigara içmek yasak, tek bir tane b;!

e. Sıraya koyuyorum elimi, komamla çekmemle bir oluyor: Sıra var çünkü. Üstüne oturduğum, elimi dayadığım bu şeye sıra denir. Özellikle üstüne otursun diye yapılmış, deriyle, kumaşla sarılıp sarmalanmış, yay konmuş. İnsanlar oturacak bir şey yapmak amacıyla çalışmaya koyulmuşlar, bitirdiklerinde de bu çıkmış

ortaya. Ve buraya, bu vagona alıp getirmişler bunu ve şimdi ilerliyor vagon, titreyen camlarıyla sarsıla sarsıla ilerliyor ve şu kırmızı nesneyi taşıyor bağrında. Mırıldanıyorum: Bir sıradır bu, büyü gibi bir şey. Ama asılıp kaliveriyor dudaklarımda sözcük: Nesnenin üstüne konmaya yanaşmıyor. Kırmızı derisi, binlerce küçük ayaklarıyla, ölü ayaklarıyla kaskatı kaliveriyor havada nesne. Kanlı, şişmiş karniyle, ölü bacaklarının fırladığı havaya dönük karniyle bu kutu içinde, bu kurşunî gökyüzünde çalkalanan nesne bir sıra olamaz. Kurşunî büyük bir ırmakta, taşmış bir ırmakta su yuta yuta şişmiş, akıntıya kapılmış, bacakları havada ölü bir eşektir örneğin, ben de eşeğin karnına oturup ayaklarını durgun suya sallandıran biri. Adlarından kurtuldu nesneler, dikbaşı ve kocaman, dev gibi oradalar. Onlara sıra demek, ad takmak aptalca bir şey. Adsız nesneler ortasın-dayım. Tekim, savunmasızım, söyleyecek sözüm yok, altımdan üstümden, ardımdan çepeçevre kuşatıyorlar beni. Hiç bir şey istedikleri, kendilerini kabul ettirmeye kalk-

— 201 —

tıklan da yok. Yastık kaplamanın altında, tahta çepere karşı durmuş, nerdeyse bir gülücüğe benzeyen gizemli ve afacan bir tavırla sıra boyunca koşan küçük kara bir çizgi var. Bunun bir gülücük olmadığını çok iyi biliyorum, ama öte yandan var olduğunu da biliyorum. Ak camların altında, camların çıkardığı gürültülerin altında koşup duruyor, camların ardından gelip geçen mavi görüntüler altında direniyor, duruyor, yeniden ilerliyor, bir gülücüğün belirsiz anısı gibi, yarı yarıya unutup ancak ilk hecesini hatırlayabildiğimiz bir sözcük gibi direniyor. İyisi mi gözleri başka bir yana çevirip başka bir şey düşünmek, örneğin surdaki, karşımdaki kanepenin üstüne yarım uzanmış gibi kaykılan şu adamı, mavi gözlü, çömlek kafalı adamı. Bedeninin bütün bir sağ yanı çökmüş, sağ kolu gövdesine yapışmış, sağ yan inmeliymiş gibi güçlkle görülüyor, zar-zor, cimrice görülüyor. Ama önemli olan özellikle sol yan, sol yanında durmadan bir çürüme üreten asalak küçük bir varoluş var. Kol titremeye başladı, sonra yükseldi, kolun ucunda kaskatı bir el. Derken el de titremeye başladı ve el kelle düzeyine gelince bir parmak doğrulup tırnağıyla saç dibini kaşımaya koyuldu. Bir tür şehvetli kaşını ağzın sağ yanına yerleşti, sol yan ölü kaldı. Camlar titriyor, kol titriyor, tırnak kaşıyor, kaşıyor, tek bir noktaya bakan gözler altında ağız gülümsüyor ve adam, ağzının sağ yanını şişiren ve varolabilmek için sağ kolunu ve sağ yanağını ödünç alan bu küçük varoluştan habersiz, olanlara katlanıyor. Önüme duruyor biletiçi :

«Durakta inebilirsiniz,»

Biletçiyi itip tramvaydan atıyorum. Başka türlü yapamazdım. Nesnelerin bu kadar yakın olmasına katlanamazdım. Parmaklıkları bir kapıyı itip içeri giriyorum, bütün varoluşlar bir sıçrayışta doruklara konuyor. Nerde oldu-

— 202 —

ğumu anlıyorum şimdi: Parktayım. Büyük kara gövdeler : arasındaki, gökyüzüne uzanan kara ve düğümlü eller arasındaki bir kanepenin üstüne bırakıyorum kendimi. Bir ağaç, ayaklarımdan altında kara tırnaklarıyla torjrağı kaşıyor. Ne kadar isterdim şu an kendimi salıvermek, unutmak ve uyumak. Yapamam oysa, boğulacak gibiyim çünkü. Varoluş her yanımdan içime işliyor, gözleriyle, bur-nuyle, ağzıyla sokuluyor. Ve aniden, bir vuruşta gözlerimin önündeki perde yırtılıyor, anladım, gördüm artık.

Akşamın altısı

Rahatladım, şimdi hoşnutum diyemem; tersine, bu yükün altında eziliyorum. Ne var ki amacıma ulaştım. Bilmek istediğimi biliyorum, ocak ayından beri bu başıma gelenlerin nedenini kavradım. Bulantı bırakmadı beni, kolay kolay bırakacağını da sanmıyorum, ama bir dert gözüyle de bakmıyorum ona artık. Benim için bir hastalık, bir hırçınlık nöbeti olmaktan çıktı: Bulantı ben'im çünkü.

Az önce parktaydım. Tam oturduğum kanepenin altında, kestane ağacının kökü toprağa dalıyordu. Bunun bir kök olup olmadığını hatırlayamıyorum artık. Sözcükler ve sözcüklerle birlikte nesnelerin anlamı, kullanış biçimleri ve insanların nesneler üstüne koydukları en küçük işaretler kaybolup gitmişti. İçime korku salan bu boşumlu, bu yaban, bu kara kitlenin önünde yapayalnız, başım önüme eğik, hafifçe kamburum çıkmış, oturuyordum. Öğrenmek istediğimi işte orada kavradım.

Soluğumu kesti, içime doğan şey. «Varoluşmak»m ne demek olduğunu şu son günlerden önce hiç bir zaman

— 203 —

sezememiştim. Ben de ötekiler gibiydim, ilkbahar giysileriyle deniz kıyısında dolaşan insanlar gibiydim. Ben de onlar gibi «deniz yeşildir, ötede, yukardaki şu ak nokta küçük bir martıdır,» diyordum, ama martının varoluştugunu, «varoluştan - bir martı» olduğunu sezemiyordum; varoluş genellikle saklar kendini. Ordadır, burdadır, çevre-mizdedir, bizdedir, biz'dir, ondan söz etmeksizin iki sözcük bile kullanamayız, ne var ki dokunamayız da ona. Varoluşu düşündüğümü sanırdım, demek ki hiç bir şey düşünmü-yormuşum, kafam boşmuş ya da tek bir sözcük varmış kafamda: «Olmak» sözcüğü. Ya da... nasıl söylesem? Ben değginlik'i düşünüyormuşum, kendi kendime deniz yeşil nesneler sınıfına değgindir ya da, yeşil denizin niteliklerinden biri diyormuşum. Nesnelere bakarken bile onların varoluştugunu düşünmekten ne kadar uzakmışım. Nesneleri bir süs, bir çevre süsü olarak görüyordum. Onları elime alıyordum, araç niteliğindeydi, dirençlerini öngörmüyor değildim, ne var ki bütün bunlar yüzeysel kalıyordu. Tutup bana varoluşun ne olduğunu sormaya kalksalar, düpedüz, ne olacak, hiç bir şey, nesnelere gerçek yapıları değiştirilmeden dıştan

eklenen boş bir biçimdir deyip geçerdim. Şimdi böyle mi: Birden gün gibi apaçık beliriver-di. Varoluş, birdenbire üstündeki örtüyü kaldırıp attı, zararsız soyut bir kategori olmaktan çıktı. Varoluş nesnelerin mayası, hamuruydu, kestane ağacının bu kökü varoluş içinde yoğrulmuştu. Ya da şöyle söyleyeyim: Kök de, parkın parmaklıkları da, kanepeler de, yer yer yeşeren çimenler de, hemen her şey ortadan kaybolmuştu. Nesnelerin çeşitliliği, kendine özgürlüğü yalnızca bir görünüş, yalnızca yanıltıcı bir parlaklıktı. Dışlarındaki cila erimiş, kitleler, bütün yumuşaklıkları, bütün çıplaklıklarıyla, bütün ayıp ve ürkütücü biçimleriyle çıkıvermişlerdi ortaya.

— 204 —

En küçük bir hareket yapmaktan bile çekiniyordum, ama ağaçların ardındaki mavi dikili taşları, müzikli köşkün ayaklı fenerlerini ve meşe kümeleri ortasındaki Vel-leda anıtını görmek için ayağa kalkmama gerek yoktu. Bütün bu nesneler... nasıl söylesem? Rahatsız ediyorlardı beni; daha kuru, daha soyut, daha ölçülü varoluşlardı keşke. Kestane ağacı gözlerime abanıyordu. Yarı yerine dek yeşil bir küf kaplamıştı ağacı; kara ve kabarmış kabuğu, kaynamış bir deriyi andırıyordu. Masquret çeşmesinden gelen usul bir su şırıltısı akıyordu kulaklarıma, şırıltı kulaklarıma yuva yapmış, içli sesler dolduruyordu oraya; yeşil ve çürük bir koku taşıyordu burun deliklerimden. Bir yandan boyuna gülüp bir yandan da yılışık bir sesle, «Gülmek iyidir» diyen o yorgun kadınlar gibi, bütün nesneler tatlı tatlı, usul usul varoluşun kollarına bırakmışlardı kendilerini. Karşı karşıya durmuş yayılıyorlar, varoluşlarının iğrenç gizlerini açıyorlardı birbirlerine. Varolmayışla bu baygın bolluk arasında bir boşluk bulunmadığını anladım. Ağaçta bir şeyler varoluşuyorsa oraya dek, küfe, kabarıklığa, sakımsızlığa dek varoluşması gerekirdi. Bir başka evrende halkalar, ezgiler, yalın, katı çizgilerden şaşmazlar. Ojşa^varoluş bir bükülmeLbir eğilme, bir yumuşamadır. Ağaçlar, karaya çalan mavi dikili taşlar, bir çeşmenin mutlu şırıltısı, çarpıcı kokular, soğuk bir havada dalga dalga dolanan sıcak sis parçaları, bir kanepeler üstüne oturup sindirim yapan kızıl saçlı bir adam. Bütün bu uyuşukluklar, bütün bu sindirimler birlikte düşünüldüğünde garip, gülünç bir durum çıkıyordu ortaya. Gülünç... yo, o kadar da değil, varolan hiç bir şey gülünç olamaz; benim anlattığım şey Vaudevillelerde görülen bazı durumları andırıyordu biraz. Biz sıkılmış, kendi kendimizden bunalmış bir yığın varolandan başka bir şey değildik,

— 205 —

o Bp o uiBsaoAiuiBiiiS'B nuo
ugq 'guisag' uib} 'gouipâ gjjpf ng -zbuiojba gorep iij pâ i{5b }9AbS gjAnSnupp gpuisgaAgS uiuutq Sn
uiuiSziS njf op aiq 'aipnŞgp AaŞ aiq bui5bs j
9p 9U 'ipaBa tragup atq
gpunup uiSbâb boo^ nj^and nq 'pj jba ajsj miS9uiŞi{9S uıdbŞb 9u 'iuis9ui9uiuir5 unuinqo;
ug;tg dnp '
9A uijgp uiuBSop ii^buiSbs nq 'buiSbs 9joS
'tunp
ubs
"bdbŞb :bui5bs
aiq 5ijj
-np o 9iJ9ii{nDzps
aiq5tq 3{BaBio yo^ 9° nğ •
-bâ runs 'tuBp ^bs 9Dup ugq Buiy
-3loA 'aipBuiSies 9jpS 'Btunanp nSnpimjng gputSi unuo
-Aps uiuipp aiq 'uiŞguag ^JO-S BJBnnŞoi' 'burb^jo tSt
aiq 'ŞrnBJAT3p jyq 'BpBAunp iinSnif nq iSt
f -uiipag^si jfBTUB^dBS iuiSip^iu ijsb uiıubui5bs nq 'ub nŞ 'unsio BSinp^ -uinpaoAnunsiop gjgpusgu Bpao vs -
Ao 'ranaoAnanp diŞtpip g^agıınozsps -Bqup ^nozps aiq :iıil-bui5bs -i^tS 3ii[Bra5Bs puig; nq ugpurag^pji
uia"9Ş
•ranpaoAijuB nranSnpinq raiiB^qBUB uiuııubŞi3a* ipu93i ' -laBmxiBing 'muB^qBUB unânpaBA
u3pBiuai;ŞBaB uiBaAB>[aiq njSgs i{5y "nq ipnŞgp luiduq ^d Ad -3ib -ep bA Şnui3{pii 'ŞiuiA95u9d
'Stuiubiii -ipuBiiA aiq -unpo 'ub^tA jiq nip unzn i^Bpum-B uxxuraB^BAB buib ' jiq 9praiS9S gp gu ipAgoutiinp
aiq ugSgS uBpuiti^B gu •ranpaoAnungnp zns^nozps -buo
T T M TT FT
'nŞnozps nq un}ŞraiBuiB]nq ug^A-B^aBd goup tpa9M3{i5 nSnozps ^qBuiSBS ugpuiiragpit g
'npanp
Bznsuos !npan[o
qiS Şip '
xŞ[pjira9ii uu-epanjı 'ıŞıpagSi utS uiıub3{ 'uiipasgo 9pim;sn iaBiŞB; ıı^bS nq nq 'gpiqip mugSqBq
ugAgsuininS ng -np -m'o bizbj gjıq uinranjp i^ jpS po •zisaipq tjıq npaoAxSgS gounSnp aiq iqiS >[gung ^oK
tuiıptı9ii 'ui5i -aipıBij uBpB^ao miaiq uBpaBiŞnpaBA zısıpagâ nŞ 'g 5ifi "uinaoAn^aoii ubpuısbui}bijj ragq
dnanA iqiS ^SiBp aiq auıgsuja -uBpuo ranaoAn^aoii gnq ipunŞ 9A ipAimui^is uiıŞ -ganA gp ui5i ranŞn^aoıı
U9^9ui9uiuz9s nung -uinpaoAtiuB 1A1 s[o5 biu-b ranpaoAira^gssiq 'niunânpp 'bizbj ranpaoAiui -^gssiq t2i

an^ni ^o^ •mv^yp^epnsi aiq »p traq — ugq u^anp diuBiBi{iB5 9ia9i9oun\$np qBSB^ 'uBanp dıd-BA raiaipuis
'zbui -{tjts 'uiij^iq 'uBjnp ^ngnAn 3fn\$An '3t9\$A93 'gp
ncl
-sai{ iijBptos zBaiq 'i -iuiyai59â \$ip -anpAn
gjAio-eraB
jp 'uraBAunp nq 'aoAn^naos iuipii95i -{Bil 9ui5t laBjuo raiugq gp latq a9H -umpaoAigBiSn
Â

npaoA nuin\$np gAguianpans v\ uiag^upA \$B; Bui\$ip
gipS BA(Bp9ii9A ubjuo 'vfisuiAus iuub]5b\$-b
\$og -npAnq t^unj ^l uiiSipiiq^eanii {epuiS^BaB ubi\$B^ \v^b5 nq
nq 'aBiS-e\$B nq v\2Vji -npaoAnpq bjzbi tuipu9J{
agnn9^ Agatq agq uBanp 9A lilies -n^oA ugpgu atq 5iq ui5i

Boğum boğum, hareketsiz, adsız sansız, beni durmadan büyülüyor, gözlerimi dolduruyor, hep kendi varoluşuna sürüklüyordu. Boş yere, «Bu bir köktür» diye tekrarlayıp duruyordum. Tekrarlamam bir işe yaramıyordu. Onun bu asıl işlevinden, köklük işlevinden, emici pompa işlevinden buna, bu katı fok derisine, bu yağlı, nasırlı, dik kafalı görünümüne geçilemeyeceğini çok iyi anlıyordum. İşlev hiç bir şeyi açıklayamıyordu. Bir kökün kabaca ne olduğunun anlaşılmasına elveriyordu, ama bu kökün anlaşılmasına değil. Rengiyle, biçimiyle kaskatı eylemiyle bu kök, öyle ki... her şeyin üstündeydi. Niteliklerinden her biri biraz kaçıyordu ondan, onun dışına akıyor, yarı yarıya katıla-şıyor, hemen hemen başka bir nesne haline geliyordu; her biri fazlalık'tı kökün içinde ve bütün bir kök kendi dışına dolanıyor, kendini inkâr ediyor, garip bir aşırılık içinde yitip gidiyormuş gibi bir izlenim uyandırıyor bende. Bu kara pençeye topuğumla bir vurdum: Kabuklarını biraz kavlatmak isterdim. Nedensiz yere, karşı koymak için belki, tabaklanmış bir derinin üstünde açılacak hafif bir sıyrığın saçma pembeliğini görmek için belki, dünyanın saçmalığıyla eğlenmek için. Ama ayağımı çekince baktım ki kabuk değişmemişti, hâlâ karaydı. Kara? Sözcüğün sönüverdiğini, olağanüstü bir çabuklukla anlamının akıp gittiğini duydum birdenbire. Kara? Kara değildi kök. Bu tahta parçasının üstündeki kara değildi. Bu... başka bir şeydi bu: Daire gibi kara da varo-luşmuyordu. Köke bakıyordum. Karadan öte bir şey miydi ya da aşağı yukarı kara bir şey miydi? Bilgiler evrenine girmişim gibi bir izlenim uyandığı için araştırmaktan vaz geçtim. Evet, aynı tedirginlik yüzünden daha önce de adlandınamayan nesneleri inceden inceye yoklayıp durmuş, daha önce de —boşu boşuna— onlar hakkında bir

— 208 —

şeyler düşünebilme yollarını araştırmış, onların soğuk ve hareketsiz niteliklerinin kaçıp parmaklarım arasından kaydığım görmüştüm. Örneğin, geçen akşam, «Rendez-Vous des Cheminots» da, Adolphe'un pantolon askıları. Askılar mor değildi. Gömleğinin üstündeki tanımı imkânsız o iki leke yeniden gözlerimin önüne geldi. Ya çakıl taşı, bütün bu işleri başıma getiren o ünlü çakıl taşı. Değildi o da., ne değildi, ne olmak istemiyordu iyice hatırlayamıyordum. Ama onun o pasif direnişini unutmamıştım. Ya Kitap Kurdu'nun eli... Bir gün kitaplıkta elini tutmuş, sıkıştırmış, ne var ki sıkıdığı şey tümüyle bir el değilmiş gibi bir izlenim uyanmıştı bende. Kocaman ak bir kurt gelmişti hemen aklıma, oysa kurt da değildi. Ya Mably kahve-sindeki bira bardağı, bardağın o garip saydamlığı, sesler, kokular, tatlar böyleydi işte. Korkuyla yuvalarından fırlamış tavşanlar gibi burnunuzun dibinden hızla geçtiklerinde, pek dikkat etmemişseniz, onların çok sade, güven verici olduklarını sanabilir, dünyada gerçek bir mavinin, gerçek bir kırmızının, gerçek bir badem ya da menekşe kokusunun varlığına inanabilirdiniz. Ama bir an için onları durdurabilseydiniz, bu rahatlık ve güven duygusunun yerini derin bir tedirginlik alırdı. Renkler, tatlar, kokular asla gerçek değillerdi, asla bütünüyle ve yalnızca kendileri değillerdi. En yakın, en ayrılmaz nitelik bile, kendi içinde, kendi özünde, kendine oranla bir fazlalık taşıyordu. Orda, ayağının, altındaki o karanın karaya benzer bir hali yoktu. Daha çok, karayı asla görmemiş, onu durdurmasını bilmeyen, anlamı belirsiz bir varlığı renklerin ötesinde düşünecek bir kimsenin karayı, düş gücüyle bulmak için harcadığı şaşkın bir çabayı andırıyordu. Bir renge benziyordu o, ama öte yandan... bir çürüğe, eziğe ya da bilmem bir salgiya, ya da başka bir şeye, örneğin

— 209 —

F : 14

bir kokuya da benziyordu ve eriyordu bu, ıslak bir toprak kokusunda, ıslak ve ılık bir odun kokusunda, o sinirli ağacın üstüne bir cila gibi yayılmış kara bir kokuda, çiğnenmiş, şekerli bir lif tadında eriyordu. Benimkisi yalnızca o karayı görmek değildi. Görüş soyut bir buluştur, silinmiş, sadeleştirilmiş bir düşünce, bir insan düşüncesidir. Ordaki kara, o şekilsiz cansız varlık uzaktan uzağa, görme, koklama ve tatma duyularını aşıyordu. Ama bu zenginlik kargaşaya dönüşüyor ve sonunda, fazlalık olduğundan, hiç olup çıkıyordu. Olağanüstü bir andı. Ordaydım, hareketsiz, buz gibi kaskatı korkunç bir şekilde kendimden geçmişim. Ama bu kendimden geçiş içinde bile yeni bir şey belirmekteydi; Bulantı'yı anlıyordum artık, benimdi o. Bu buluşlarımı kavramlaştırmaya, sözcüklerle tanımlamaya kalkmıyor-, dum doğrusu. Ne var ki şimdi artık onları sözcüklerle tanımlamam kolaylaşmıştı. Önemli olan olağanlıktır, bununla, varoluş bir zorunluluk değildir demek istiyorum. Varolmak dediğin şurada olmaktır sadece; varoluşan ortaya da çıkar, karşına da

çıkarmak, ama asla indirgenmez. Sanırım bunu anlayan bazı kimseler var. Var, ama onlar da kendi varlığının nedeni, zorunlu bir varlık yaratarak bu olağan-lık'ın üstesinden gelmeye çalıştılar. Oysa varoluşu hiç bir zorunlu varlık açıklayamaz. Olağanlık sahte bir görünüş, yok edilebilecek bir görünüş değildir; olağanlık saltıktır, dolayısıyla üstün bir karşılıksızlıktır. Her şey karşılıksızdır, bu park karşılıksızdır, bu kent karşılıksızdır, ben de karşılıksızım. Bunu anladığınızda, geçen akşam «Rendez -Vous des Cheminots» da benim başıma geldiği gibi, içiniz bulanır. Bulantı işte budur. Namussuzların, Coteau Vert'-de oturan namussuzların, öteki namussuzların hukuk hukuk diye, hukuk düşüncesiyle ardına gizlenmeye çalıştık-
— 210 —

lan olgu budur işte. Hukuk. Ne kuyruklu yalan: Kimsenin hukuku yoktur; öteki insanlar gibi onlar da tümüyle karşılıksızlar, ama fazlalık olduklarını anlayacak duruma gelmemişler. Kendi benliklerinde onlar da fazlalıklar gizliden gizliye, yani o namussuzlar da belirsiz, şekilsiz ve hazinler.

Ne kadar sürmüştü bu büyü? At kestanenin kökü idim;. Daha doğrusu, onun varoluşunun iliklerime dek bilincindeydim. Madem bilincindeydim ondan kopmuştum demek ki, ama yine de onda kendimi yitirmiş, onda özümlemiştim, onunla varolup çıkmıştım. Rahatsız bir bilinçti, rahatsızdı ama öte yandan, şu hareketsiz odun parçası üstüne bütün ağırlığıyla çökmeden edemiyordu. Zaman durmuştu. Ayaklarının dibinde küçük, kara bir birikinti, böyle bir andan sonra herhangi bir şeyin olması imkânsızdı. Bu zalim hazdan kurtarmak istiyordum kendimi, ama kurtarabileceğim aklımın köşesinden bile geçmiyordu, içerdeydim; kara kök gitmiyordu, ordaydı, insanın boğazına duran kocaman bir lokma gibi gözlerime durmuş geçmiyordu, yutsan yutamazsın, atsan atamazsın. Ne büyük bir güçlülle gözlerimi kaldırabilmişim? Kaldırabilmiş miydim gerçekten? Arkaya devrilmiş başım ve havaya dikilmiş gözlerimle, bir an yeniden dünyaya gelmek için kısa bir süre kendimi ortadan kaldırmak değil miydi bu yaptığım? Aslına bakarsanız bir andan başka bir ana geçişimin bilincine varamadım. Ne var ki birdenbire kökün varoluşunu düşünemez hale geldim. Silinip gitmişti varoluş. Boşuna tekrarlayıp duruyordum: Kök va-roluşuyor, hâlâ burda, kanepenin altında, sağ ayağımın altında diye, ama ne söylesem boşunaydı. Varoluş kişinin uzaktan uzağa kendisini düşünmesine izin vermez. Sizi aniden kuşatması, üstünüzde durması, kımıldatmaz kocaman
— 211 —

bir hayvan gibi bütün ağırlığıyla yüreğinize çökmesi gerekir, bunu yapmadığı takdirde varoluş diye bir şey kalmamıştır ortada.

Hiç bir şey kalmamıştı ortada, gözlerim bomboştu artık, kurtuluşun hazzıyla büyülenmiş gibiydim. Sonra birdenbire, usul ve belirsiz hareketlerle gözlerimin önünde kımıldanmaya başladı: Rüzgâr ağacın doruklarını sallıyordu.

Bir şeyin kımıldanışını görmek hoşuma gitmiyor da değildi, hep aynı noktaya bakan gözler gibi bana bakıp duran bu kımıldatmaz varlıklardan kurtarıyordu beni. Gözlerim dalların salmışında. Kendi kendime söyleniyordum: Hareketler asla bütünüyle varoluşan şeyler değildiler, iki varoluş arasında, güçsüz zamanlar arasında geçici varolan şeylerdir, araçlardır yalnızca. Kendimi, hareketlerin hiçlikten çıkıp gittikçe olgunlaştığını, rahatlaştığını görmeye hazırlıyordum. Varoluşu doğuş halinde bastırabilirdim artık.

Üç saniye bile geçmeden tüm umutlarım yıkılıp gitti. Varoluşların çevresinde körü körüne dolanıp duran bu ürkek, bu kararsız dallarda varoluşa «geçiş» yakalayamadım. Bu geçiş düşüncesi de insanların buluşu değil miydi? Fazla açık bir düşünce! Bütün bu kıpırtılar kendilerini soyutlayıp kendilerini değerlendirmiyorlardı. Her yandan fışkırıyor, dallardan, yapraklardan taşıyorlardı. Bu kuru ellerin yöresinden döne döne geçiyor, bu kuru elleri küçük tayfunlarla kuşatıyordu. Elbette ki hareket ağaçtan başka bir şeydi. Ama öte yandan da bir salt'dı. Bir nesne. Gözlerim yalnızca dolu'yla karşılaşılıyordu. Varoluş kaynaşıyordu dalların ucunda, durmadan yenilenen, ama asla doğmayan varoluşlar. Varoluşan rüzgâr iri bir kara sinek gibi konuyordu ağaca ve titriyordu ağaç. Gel gör ki
— 212 —

D U U .ft. İN X J.

titreyiş doğan bir nitelik değildi, bir güçten harekete geçiş değildi; bir nesneydi. Bir nesne — titreyiş akıyordu ağaca, onu dört bir yanından kuşatıp sarsıyor, sonra terke-diveriyordu birden, kendi üstünde dönmek için daha uzaklara gidiyordu. Her şey doluydu, eylem halindeydi, güçsüz zaman kalmamıştı, her şey, en görülmez irkiliş bile varoluş kesilmişti. Ağacın çevresinde kaynaşan tüm varoluşlar hiç bir yerden gelmedikleri gibi hiç bir yana da git-niyorlardı. Birden varoluşuyorlar, sonra birden varoluş-mayı durduruyorlardı. Varoluş belleksizdir; yitip gidenlerden tek bir anı bile saklamaz. Her yanda varoluş, sonsuzda, her zaman, her yerde, fazladan, varoluş; asla varoluştan başka bir şeyle sınırlanamayan varoluş. Köksüz varlıkların başıboşluğuyla sersemleşmiş, şaşkına dönmüş, körelmiş, kanepenin üstüne bırakıverdim kendimi. Her yan doğuşlar içinde, açılımlar, gelişimler içindeydi. Kulaklarım varoluşlarla uğulduyor, etim bile çırpınıp, aralanıp kendini bu evrensel tomurcuklanmaya veriyordu, iğrenç bir şeydi bu. Düşünüp duruyordum. «Madem hepsi birbirlerine benziyorlar neden bu kadar varoluş vardı?» Hepsi birbirinin aynı olan bu kadar ağaç neye yarardı? Nice varoluş eksiliyordu, sonra inatla yeniden doğuyor, sonra yeniden eksiliyor... sırtının üstüne düşen bir böceğin dönmek için acemice tükettiği çabalar gibi. Bu çabalardan biri de bendim. Bu bolluk bir cömertlik ürünü de değildi, tam tersineydi. Üzgün, ağırlı, kendi kendinden bunalmış bir

cömertlikti bu. Bu ağaçlar, bu beceriksiz koca gövdeler... Birden kitaplarda anlatılan, çiçeklenişler, çitirtılar, devce açılımlarla dolu o güzel ilk yazları düşünüp gülmeye başladım. Yaşam savaşımdan, güçlü olma isteğinden söz eden nice budalalar vardır. Demek bu insanlar bir hayvana, bir ağaca hiç dikkat etme— 213 —

ti U U A. IX A i

misler! Kel yapraklı şu çmar ağacını, yarıya dek çürümüş şu meşe ağacını gökyüzüne dek fıskıran genç ve yaman güçler şeklinde kabul etmemi isterlerdi mutlaka. Ya bu köke ne buyrulur? Kuşkusuz ona da toprağın bağırını yarıp kendi besinini topraktan söküüp alan obur bir pençe gözüyle bakmam gerekecekti galiba? Nesneleri bu şekilde görmenin mümkünü yoktur. Gevşeklikler var, güçsüzlükler var dense hayır demem. Ağaçlar salmıyordu. Gökyüzüne doğru bir fıskırma mıydı yoksa? Yükselişten çok bir iniş bu. Her an, bu ağaç gövdelerinin yorgun organlar gibi katlanışını, kuruyup kıvrılışını ve kıvrımlarıyla birlikte kara ve gevşek bir yığın halinde toprağa düşüşünü görmeye hazırlanıyordum. Varoluşmak istemiyordu canları, ne var ki, buna engel de olamıyorlardı ve böylece, usul usul, miskin miskin sürdürüp duruyorlardı uyuşuk yaşamlarını, Özsu istemeye istemeye yükseliyordu damarlarda ve kökler ağır ağır dalıyordu toprağa. Ama her an her şeyi toprağa saplayıp kendilerini yok etmek ister gibi bir halleri vardı. Yorgun ve yaşlı yine de sürdürüyorlardı varoluşmalarını, istemeyerek sürdürüyorlardı, ölümü göze alacak kadar güçlü değillerdi de ondan. Kendi ölümlerini bir iç zorunluluk gibi kendilerinde gururla taşıyan yalnızca müzik ezgileridir, ne var ki ezgiler varoluşmaz. Her varoluşan nedensiz doğar ve rastlantı sonucu ölür. Kendimi geriye doğru bırakıp gözlerimi kapadım. Ama görüntüler hemen, etekleri tutuşup sıçradılar ve kapalı gözlerimi varoluşlarla doldurmaya geldiler. Varoluş kişinin terkedemeyeceği bir doluştur. Garip görüntüler. Bir yığın nesneyi dile getiriyorlardı. Dile getirdikleri gerçek nesneler değil, onlara benzeyen öteki nesnelerdi. İskelelere, takunyalara benzeyen tahta nesneler, bitkilere benzeyen öteki nesneler. Sonra da

— 214 —

iki insan yüzünü dile getiriyorlardı: Geçen pazar günü Ve-zelise birahanesinde yemek yiyen çifti. Yağlıydılar, sıcaktılar, yatağa düşkündüler ve kırmızı kulaklarıyla saçmaydılar. Kadının omuzları ve boğazını görüyordum. Çıplak bir varoluş. Bu ikisi —ki birden korku saldılar içime— Bouville'de bir yerlerde varoluşlarını sürdürüyorlardı; bir yerlerde —kimbilir hangi kokular ortasında?— o tatlı boğaz kendini serin kumaşlara verip okşanışlarını, dante-lâlar içine gömülüşlerini sürdürüyordu, ve kadın, göğsünün sutyen içinde varoluşunu, göğüslerine bakıp «turunçlarım, güzel yemişlerim benim,» diyerek düşünüşlerini, uçları değdikçe gıdıklayan memelerinin serpişimine dikkat kesilip, anlamlı anlamlı gülümseyişlerini sürdürüyordu. Derken birden haykırdım, gözlerim faltaşı gibi açılmıştı. Onu mu düşlemiştim yoksa, bu koskoca var olmayı? Ordaydı, parkın üstüne konmuştu, ağaçların içine devrilmişti, yumuşak, yapışkan, ağdalı bir reçel gibi. Ve ben de bütün bu parkla birlikte içinde miydim onun? Korkuyordum, daha çok, öfkeliydim. Çok hayvanca, çok yersiz buluyordum bunu, bu iğrenç pelteden tiksiniyordum. Her yanda, her yanda vardı! Gökyüzüne dek yükseliyor, her yana dağılıyor, ağaçlardan yapış yapış inip her yanı dolduruyor, derinleşiyor, derinleşiyor, parkın sınırlarını, evleri, Bouville'i aşıyordu. Bouville'de değildim artık, hiç bir yerde değildim, dalgalanıyordum. Şaşkın değildim, bunun dünya olduğunu, aniden görünen çırılçıplak bir dünya olduğunu iyi biliyordum ve bu iri saçma yaratığa ateş püskürüyordum. Bunların nereden çıktığını, nasıl olup da hiçlik yerine bir dünyanın var olduğunu bile soramıyordum kendi kendine insan. Bir anlamı yoktu bunun, dünya her yerde vardı, önümde vardı, arkamda vardı. Ondan önce hiç bir şey yoktu. Hiç bir şey. Dünyanın var olmadığı

— 215 —

I

bir an da bulunmadı hiç bir zaman. Beni kızdıran, öfkeliendiren de buydu işte: Elbette, bu akan kurtçuğun varolmasını gerektirecek hiç bir neden de yoktu. Ama varol-mamasının da mümkünü yoktu. Düşünülemeyecek bir şeydi bu: Hiçliği düşünebilmek için insanın daha önceden şur-jia, bütün bir dünya içinde, gözleri fıldır fıldır ve canlı bir şekilde bulunması gerekiyordu. Hiçlik, kafamdaki bir düşünce olmaktan öteye gidemiyordu, bu sonsuzluk içinde var olan, salman bir düşünce. Bu hiçlik varoluştan önce gelmemişti, bir diğer varoluş gibiydi bu da, öteki pek çok varoluşlardan sonra belirmişti. «Ne iğrenç şey, ne iğrenç şey!» diye haykırdım ve bu yapışkan pislikten kendimi kurtarmak için silkindim, ama iyice bulanmıştı üstüme, üstelik o kadar da çoktu ki, tonlarca, tonlarca, sayısı belirsiz varoluş yapışmıştı. Bu sonsuz sıkıntının dibinde soluğum kesiliyor, bunalıyordum. Sonra birdenbire park büyük bir çukur açılmışcasına boşaliverdi, dünya nasıl geldiyse yine aynı şekilde gözden kayboldu ya da ben daldığım uykudan uyandım. Her neyse, dünyayı görmüyorum artık; çevremde, havaya doğru dikilmiş ölü dalların bittiği sarı bir toprak kaldı. Kalktım, çıktım. Kapıya geldiğimde geriye döndüm. Bahçe gülümsedi o zaman. Kapıya dayandım, uzun zaman baktım parka. Ağaçların, meşe kümelerinin gülümseyişi bir şeyler anlatmak istiyordu; varoluşun gerçek sırrı da buydu işte. Üç hafta kadar önce bir pazar günü, nesnelerin, bir tür anlaşmak ister gibi bir tavır takındıklarını yakalamıştım. Benimle mi konuşmak istiyordu? Onları anlayacak hiç bir çarem yoktu, üzülerek

hissediordum bunu. Hiç bir çarem yoktu. Yine de ordaydı, bekliyordu, bakar gibiydi. Orda, kestane ağacının gövdesindeydi... Kestane ağacının ta kendisiydi. Yolda duran, unutilan, dü-

— 216 —

sönmek istediğini unutan, onları aşan, küçük, acayip bir duyuyla yalpalayıp duran düşüncelerdi sanki nesneler. Bu küçük duyu canımı sıkıyordu işte. Yüz, yıl şu kapıya yaslanıp bekleşeni bile olup anlayamıyordum onu. Varoluş üstüne bilebileceğim ne varsa hepsini öğrenmişim. Yürüyüp otele döndüm ve işte bunları yazdım.

Gece

Kararımı verdim: Madem kitabımı yazmıyorum artık o halde ne diye kalacaktım Bouville'de? Paris'e gidecektim. Cuma günü beş trenine binip cumartesi Anny'yi göreceğim. Sanırım birlikte birkaç gün geçiririz. Sonra bazı işlerin halli ve eşyalarım toplamak için yeniden buraya gelir, en geç 1 martta da Paris'e yerleşmiş olurum.

CUMA

«Rendez-Vous des Cheminots» dayım. Trenim yirmi beş dakika sonra kalkıyor. Gramafon. İçimde güçlü bir serüven duygusu.

CUMARTESİ

Anny, üstünde kara uzun bir giysiyle kapıyı açtı. Her zamanki gibi, ne elini uzattı, ne merhaba dedi. Sağ elim yine pardüsümün cebinde kaldı. Beylik sözlerden kurtulmak için, çabuk ve yavan bir sesle :

«Gir ve istediğin yere otur, pencerenin yanındaki koltuktan başka,» dedi.

— 217 —

p*

Ta kendisi, tam Anny. Kolları yine iki yanma sarkık. Huysuz bir yüzü var. Yüzündeki bu huysuzluk bir zamanlar ona ergenlik çağındaki küçük bir kız havasını verirdi. Ama şimdi artık küçük bir kıza benzemiyordu. Bedeni iri-leşmiş, göğüsleri fazla büyümüştü.

Kapıyı kapıyor, sesli düşünüyormuş gibi kendi kendine söyleniyor :

«Yatağın üstüne mi otursam acaba?...» Sonunda, üstü halı örtülü sandığa benzer bir şeye ilişiyor. Yürüyüşü eskisi gibi değil. Farkedilir derecede ağırlaşmış hareketleri, ama inceliğini yitirmemiş. Yeni şişmanlığına alışmamış gibi bir hal var üstünde. Her şeye rağmen, yine de eski Anny, ta kendisi. Kahkahalarla gülüyor.

«Neden gülüyorsun?»

Huyudur, hemen cevaplamıyor, hırçın bir tavır takınıyor.

«Söylesene, neden gülüyorsun?» «Geldiğinden beri boyuna gülümseyip ağaç gibi dikildiğin için. Kızını evlendirmeye gelmiş bir babaya benziyor-sun. Haydi, dikildiğin yeter artık. Paltonu bu yana koy da otur.

Evet, şöyle otur istersen.»

Ardından sessizlik. Anny sessizliği bozmaya da niyetli değil. Ne kadar çıplak bir oda! Bir zamanlar, bütün yolculuklarında Anny, şallarla, atkılarla, başörtüleriyle, Japon maskeleriyle, Epinal resimlerle dolu koca bir bavul taşırdı yanında. Otele iner inmez (isterse tek bir gece kalsın) ilk işi bu bavulu açıp, nesi var nesi yok çıkararak duvarlara, lambalara asmak, değişik ve karmaşık bir düzenle, masalara ya da yere yaymak olurdu. Yarım saattan az bir zaman içinde en bayağı oda bile dayanı-lamayacak kadar ağır ve tahrik edici bir kişiliğe bürü-

— 218 —

U XJ -tt. İN XX

nürdü. Belki yolculukta başkalarının eşyalarına karışıp kaybordu bavulu, belki de emanetçide duruyordu...

Banyoya yarı açılan kapısıyla bu soğuk odada insanı tedirgin eden bir hava var. Bu oda, benim Bouville'deki odamın biraz daha dayalı döşelisi, ama biraz daha sıkıcısı.

Hâlâ gülüyor Anny. Onun bu, genizden gelen tiz ve kısa gülüşlerini çok iyi bilirim.

«Bakıyorum hiç değişmemişsin. Eee, söyle bakalım, böyle fıldır fıldır ne arıyor gözlerin odada?»

Gülümsüyor, ama öte yandan, hemen hemen düşmanca bir merakla dik dik bakıyor yüzüme.

«Hiç, odanı değişik buldum da.»

Dalgın bir tavırla :

«Ya, öyle mi?» diye soruyor.

Yine bir sessizlik. Şimdi yatağın üstünde oturuyor,, kara giysilerinin içinde hayli solgun görünüyor yüzü.

Saçlarını kesmemiş. Kaşlarını biraz kaldırmış, sakın sakın boyuna bana bakıyor. Söyleyecek hiç bir şeyi yok muymuş? O halde ne diye çağırdı beni? Bu sessizlik dayanılacak gibi değil.

Acınacak bir halde, aniden: «Seni gördüğüme memnunum,» diyorum. Son sözcük boğazıma tıkanıyor; susup susup da dağarcıktan bunu mu çıkaracaktım? Susmak çok daha iyiydi. Elbette Kızacak bu sözüme.

İlk çeyrek saatm korkunç olacağını düşünüyordum. Eskiden, ister yirmi dört saat sonra, ister ertesi sabah, Anny'le yeniden karşılaşmalarımızda üstündeki giysisine, birlikte geçirdiğimiz zamanlara, bir gün önce söylediğimiz son sözlerle uygun sözcükleri hiç bir zaman bulamamışımdır. Oysa benden bekliyor bunları.

Ama ne ister bu kız? Bilmiyorum.

— 219 —

Gözlerimi kaldırıyorum. Anny, şefkatle bakıyor bana

«Sen de hiç değişmemişsin demek? Hep böyle aptal kaldın ha?»

Yüzünde bir hoşnutluk var. Ama ne kadar da yorgun görünüyor!

«Bir kilometre taşım sen, bir yolun kıyısındaki kilometre taşı. Hep aynı şeyleri açıklarsın, bütün yaşantını da, yok Melun yirmi yedi kilometre uzaklıkta, yok Montar-gis kırk iki kilometrede der gibi açıklayacaksın. İşte bunun için çok ihtiyacım var sana,» diyor.

«Bana ihtiyacın mı var? Seni görmediğim bu dört yıl içinde bana ihtiyaç mı duydun? Bak şu işe, ama hiç sezdirmedin bana!»

Ona içerlediğimi sanmasın diye gülümseyerek konuştum. Ama bu gülüşün dudaklarımda pek yapmacık durduğunu farkediyorum, rahat değilim.

«Ne budalasın! Seni görmek istediğimi mi sandın? Demek istediğin buysa yanlış, elbette seni görmek ihtiyacını duymuyorum. Seyredilecek kadar sevimli olmadığını sen de biliyorsun. Benim ihtiyaç duyduğum senin varolman ve değişmemelidir. Paris'te ya da Paris dolaylarındaki bir yerlerde duran şu platin metre gibisin. Kimsenin seni görmek ihtiyacını duyacağını sanmam.»

«İşte burda yanılıyorsun.»

«Neyse, önemi yok, ben görmek istemiyorum o metreyi, ama var olduğuna, yeryüzü boylamının dörtte birinin on milyonda birini kesinlikle ölçtüğüne memnunum. Bir evde ölçü alındığında ya da kumaş satm alırken hep o platin metreyi düşünmüşümdür.»

«Ya?» dedim soğuk bir sesle.

«Ama seni, yalnızca soyut bir erdemi, bir tür sınırın

— 220 —

düşünür gibi düşünebileceğimi bilirsin. Sık sık yüzünü hatırladığım için teşekkür edebilirsin bana.»

İşte, bir zamanlar, yüreğimde yalın ve sıradan arzular duyduğumda, onu sevdiğimi, kollarıma almak istediğimi söylediğimde katlanmak zorunda kaldığını tatsız tartışmalar yeniden çıkmıştı ortaya. Ne var ki, hiç bir arzum yok bugün. Bütün arzum; olsa olsa, susmak, ona bakmak ve bu olağanüstü olaym, Anny'nin karşında bulunuşunun bütün önemini sessizlik içinde duymak. Ya onun için, bugünün öteki günlerden bir farkı yok mu? Elleri titremiyor. Bana mektup yazdığı gün söyleyecek bir şeyleri vardı mutlaka ya da beni görmek arzusu geçici bir tutkuydu o kadar. Şimdiyse, aradan epey zaman geçtiğinden unutulup gitti. Anny birden öylesine belirgin bir şefkatle gülümsüyor ki bana, ağlamaklı oluyorum.

«Platin metreden çok daha fazla düşündüm seni. Seni düşünmediğim tek bir günüm bile olmadı. En küçük ayrıntılarına dek hatırlıyordum.»

Kalkıp ellerini omuzlarıma koyuyor:

«Yakınıp duruyorsun, yüzümü hatırladığını söyleyebilir misin bakalım?»

«Seni kurnaz, belleğimin zayıf olduğunu çok iyi bilirsin.»

«İşte, kendi ağzınla söylüyorsun, tümüyle unuttun "beni. Sokakta<görsen tanır mıydın?»

«Elbette tanırdım, o kadar da değil artık.»

«Hiç değilse saçımın rengini olsun hatırlar mıydın?»

«Elbette! Kumral.»

Gülmeye başlıyor.

«Amma da çalımla söylüyorsun! Şimdi gördün de söylüyorsun, aferini hak etmedin.»

— 221 —

Saçlarımı tarazlıyor. Sonra beni taklit ederek:

«Ya senin, senin saçların da kızıl. Hiç unutamam, seni ilk gördüğümde, açık mora çalan ve kızıl saçlarının rengine feci derecede ters düşen pörsük bir şapka vardı başında. Baktıkça işkence veriyordu insana. Nerde şimdi şapkan? Her zamanki gibi yine zevksiz misin bilmek isterim doğrusu.»

«Artık giymiyorum onu.»

Gözlerini kısarak, ısıklık çalacak gibi hafif bir ses çıkarıyor.

«Tek başına mı karar verdin buna! Doğruysa kutlarım seni. Öyle ya! Çoktan düşünmeliydin bunu. Bu saçlar hiç bir şeye katlanamaz, her şeye ters düşer çünkü, şapkalar ters düşer, koltuk kaplamalarına ters düşer, hatta sen dururken ardında fon meydana getiren duvar halılarına bile ters düşer ya da, Londra'da satın aldığın o İngiliz fötrü gibi, başındaki şapkayı kulaklarına kadar geçirmen gerekir. Bütün saçlarını örtüyordu o föv başında saç olup olmadığı bile anlaşılmıyordu.»

Eski kavgalara son veren kararlı bir sesle ekliyor:

«Hiç yakışmıyordu sana.»

Hangi şapkadan söz ediyordu, bilmiyorum.

«Ben yakıştığını mı söylüyordum?»

«Sanırım öyle diyordun! Hatta yalmzca ondan söz ediyordun. Seni görmediğimi sandığın anlarda çaktırmadan aynaya bakıyordun.»

Geçmişle ilgili bu bilgi rahatsız ediyordu beni. Anny'-de geçmişi yadeden, anıları dile- getiren öyle bir hal de yok. Sesi, bu tür anılara uygun düşen bir yumuşaklık ve ıraklık da taşıyor. Bugünden, hadi diyelim ki dünden söz eder gibi konuşuyor. Eski kanılarını, dik başlılıklarını, kinlerini bugüne dek koruyabilmiş. Bana gelince, tam ter-

— 222 —

sine, bende her şey bir bilinmezlik içinde boğulup gitmişti. Bütün tavizleri vermeye hazırım şu an.

Birden, tekdüze bir sesle :

«Görüyorsun, şişmanladım, yaşlandım ben, kendime "bakmam gerekiyor.»

Doğru. O kadar yorgun görünüyor ki! Tam ben konuşmak isterken yeniden o alıyor sözü :

«Londra'da tiyatrodan çalışıyorum.»

«Candler'le birlikte mi?»

«Ne Candler'i canım. Bilirim seni. Hep Candler'le tiyatrodan çalışacağımı sanırdım. Kaç kere söyleyeceğim sana, Candler'in orkestra şefi olduğunu? Ben Soho Square adlı küçük bir tiyatrodan çalıştım. Enaperor Jones'u, Sean O'Casey'in, de Synge'in oyunlarını ve Britaniyas'u oynadılar.»

Şaşkın şaşkın sordum:

«Britannicus mu?

«Evet Britannicus. İşte ben de bu yüzden ayrıldım tiyatrodan. Britannicus'un oynanması fikrini onlara veren benim, ama onlar Junie'yi oynatmaya kalktılar bana.»

«Ya?»

«Evet, bense ancak Agrippine'i oynayabilirdim.»

«Ya şimdi ne yapıyorsun?»

Bunu sormaya hakkım yoktu. Yüzü ölgünleşiveriyor birden. Yine de, hemen cevaplıyor:

«Tiyatrodan oynamıyorum artık. Yolculuklarla geçiriyorum zamanımı. Biri var, geçimimi o sağlıyor.»

Gülüşüyor.

«Ah n'olur! Böyle kaygılı gözlerle bakma bana, acıklı bir şey değil bu. Her zaman söyledim sana, geçimimi

— 223 —

bir başkasına yüklemek vız gelir bana diye. Zaten yaşlıca bir adam, rahatsız edici bir tip değil.»

«İngiliz mi?»

Canı sıkılmış gibi:

«İngiliz olmuş olmamış, sana ne bundan? Artık söz etmeyelim o adamcağızdan. Ne senin için önemli, ne de benim için. Çay ister misin?»

Banyoya giriyor. Gidiş gelişlerini, kapkacağı tıkırda-tışlarını ve kendi kendine söylendiğini duyuyorum; tiz v& anlaşılabilir bir şeyler mırıldanıyor. Karyolasının yanındaki masanın üzerinde, her zamanki gibi Michelet'nin Fransız Tarihi ciltlerinden biri duruyor. Yatağın üstüne tek bir fotoğraf asmış, yeni farkına varıyorum, Emily Bron-te'nin kardeşi tarafından yapılmış portresinin fotoğrafı.

Anny döner dönmez :

«Şimdi de kendinden söz et bana,» diyor.

Sonra yine kalkıp banyoya geçiyor hemen. Belleğimin zayıflığına rağmen bu huyunu hatırlıyorum. Bu sorular, hem özden bir ilintiyle karşılaştığım, hem de bir an önce cevap verip kurtulmak istediğim için son derece canımı sıktığından, o da bu tür sorularını böyle sorardı hep. Her neyse, bu sorusundan sonra kuşku kalmamıştı artık: Bir şey bekliyor benden. Şimdilik girişini hazırlıyor. Önce seni sıkın şeylerden kurtulacak, sonra da ikinci dereceden önemli sorularını kesinlikle çözümleyeceksin: «Şimdi de kendinden söz et bana,» gibi. Az sonra kendinden söz edecek. Birden, ona en küçük bir şeyimden bile artık söz etmemek isteği duyuyorum içimde. Neye yarardı? Bulantı, korku, varoluş... bütün bunları kendime saklamam daha iyi olacaktı.

Bölmenin ardından haykırıyor:

— 224 —

«Haydi, çabuk anlat, seni dinliyorum.»

Elinde bir çaydanlıkla dönüyor:

«Neler yapıyorsun bakalım? Paris'te mi oturuyorsun?»

«Bouville'de kalıyorum.»

«Bouville'de mi? Neden? inşallah evlendiğin için değil?»

Anny'nin böyle bir şey düşünebilmiş olması çok hoş. Açıkliyorum.

«Saçma. Eskiden sen doğa'cısın diye alay ederdin benimle, senin bu sorun tam doğacılar özgü bir hayal gücünün ürünü. Biliyorsun: Seni iki çocuklu bir dul olarak tasarladığım zamanlar bunları söyledin bana. Bu tür öykülerden nefret ederdin.»

Anny istifini bozmadan cevaplıyor:

«Ama senin de hoşuna giderdi böyle sözler. Güçlü görünmek için söyledin bunu. Bunlar konuşulunca kızarsın, kızarsın ama, bir gün gizlice evlenecek kadar da re-zilsindir bilirim. Tam bir yıl bağıra çağıra

Violettes Impe-riales filmine gitmeyeceğini söylediğin halde, bir gün tek başına, mahalledeki küçük bir sinemaya, bu filmi görmeye gittin. Üstelik hastaydım.»

Ağır ağır cevaplıyorum:

«M. de Rollebon'la ilgili bir kitap yazıyorum, Bouville'de bu kitap yüzünden kalıyorum.»

Anny dikkatle bakıyor bana.

«M. de Rollebon mu? XVIII. yüzyılda mı yaşadı?»

«Evet.»

«Ya! Ya!»

Bir soru daha sorsaydı her şeyi anlatırdım. Ama artık hiç bir şey sormuyor. Belli hakkımda edindiği bilgiyi — 225 —

F : 15

yeter buluyor. Anny dinlemesini çok iyi bilen biridir, ne var ki canı istediği zaman dinler. Anny'ye bakıyorum: Göz kapaklarını indirdi, bana ne söyleyeceğini, söze nasıl başlayacağım düşünüyor. Şimdi de ben mi sorsam acaba? Bundan hoşlanacağını sanmıyorum. Kafasında ölçüp biçer, uygun bulursa konuşur. Yüreğim küt küt vuruyor.

Birden :

«Ben değiştim,» diyor.

İşte başlangıcı buldu. Ama şimdi susuyor. Ak porselen bir fincana çay koyuyor. Benim konuşmamı bekliyor. Bir şeyler söylemem gerek. Ne olursa olsun, bir şeyler beklediği bu. İçim içimi yiyor. Gerçekten değişti mi? Şişmanladı, yorgun görünüyor, ama elbette söylemek istediği bunlar değil.

«Bilmem, ben değişmiş bulmadım seni. Gülüşün, ayağa kalkışın, ellerini omuzlarıma koyusun, kendi kendine konuşma hastalığının hep aynı. Yine Michelet'nin Tarih'ini okuyorsun. Ne bileyim, daha bir yığm değişmeyen şey...» (~^ Benim asla değişmeyecek olan mayama, özüme gös- terdiği o derin ilgi, hayatta başına gelebileceklerle karşı \ \ kayıtsızlığı —sonra, bilgiçlik tasladığı halde insana sevim-jw li gelen acayip yapmacıklığı— ilk karşılaştığın andan beri \ \ nezaketle, saygıyla, dostlukla ilgili o alışılmış, sıradan sözleri silip atması, insanlar arasındaki ilişkileri kolaylaştırması, karşımdakileri konuşurken boyuna yaratıcılığa \ sürüklemesi hiç değişmemiştir.

Omuzlarım silktili, kuru bir sesle :

«Değiştim, hem de çok değiştim. Aynı insan değilim artık. İlk bakışta bunu anlayacağını sanıyordum. Oysa sen kalkmış, Michelet'nin Tarih'inden söz ediyorsun bana.»

Önüme gelip dikiliyor :

«Beyimizin, sandığı kadar güçlü olup olmadığını gö-

— 226 —

rürüz şimdi. Bil bakalım: Neler değişti bende?»

Duraksıyorum; gülümsemesini sürdürüyor, ama gerçekten tedirgin olduğu belli. Ayağını yere vurarak bekliyor.

«Eskiden için için yerdin, ne bileyim ya da sen kendin söyledin bunu. Şimdi yok bu, kaybolmuş. Sen de farkına varmışsındır elbet. Artık kendini daha rahat hissetmiyor musun?»

Hayır demeye cesaret edemiyorum. Eski gibi yine iskemlenin ucuna ilişmişim. Tuzaklardan kurtulmak, o tanımlanamaz güç öfkelerimi başımdan savmak kaygısı-yla doluydum;.

Yeniden oturdu. Başını inançla sallayarak :

«Eee, bendeki değişiklikleri anlayamayıp çok şeyin değiştiğini gösteriyor. Umduğumdan da fazla. Bir zamanlar neler zırvalardın, hatırlamıyor musun bakalım? Geli-yordun, konuşuyordun, tekrar gidiyordun; hep ters zamanlarda. Diyelim ki hiç bir şey değişmemiş olsun: Odaya girdiğinde içerde, duvara asılı maskeler, şallar görecektin. Ben yatağın üstüne oturmuş olacak ve (başını arkaya atıyor, burun deliklerini kabartıyor, kendisiyle alay etmek ister gibi sesine bir tiyatro oyuncusunun havasını veriyor) sana: «Eee? Ne bekliyorsun? Otursana,» diyecektim. Elbette ki, «pencerenin yanındaki koltuktan başka» demekten özellikle kaçınırdım.

«Tuzaklar kurardın demek bana?»

«Tuzak denemez buna... O zamânlar ben sana böyle söylesem sen dosdoğru koltuğa otururdun.»

Dönüp meraklı gözlerle koltuğa baktım ve :

«Otursan n'olurdu?» diye sordum.

Bu koltuğun başka koltuklardan ayrı bir yanını göre-miyordum. Rahat bir görünüşü vardı.

— 227 —

Anny kısa kesiyor :

«Kötü olurdu, o kadar.»

Direnmiyorum: Anny hep inanır bazı nesnelerin tabu olduğuna.

Birden :

«Sanırım bazı şeyleri sezinliyorum, ama olağanüstü şeyler bunlar. Bekle, biraz düşüneyim. Bu oda gerçekten, çirliçiplak bir oda. Hakkımı teslim etmen gerekir, girer girmez farkına vardım bunun. Evet, dediğin

gibi, içeri girince duvarlarda o maskeleri ve şalları görmeliydim. Senin odana girince otel motel kalmazdı artık. Odana gelince, o da bambaşka bir âlem... Kapıyı açmaya gelmezdin, içeri girdiğimde seni, odanın bir köşesinde, belki yere, her zaman yanında taşıdığın yün kadife döşemenin üstüne oturmuş, bana hışımla bakıp beklerken bulurdum... Ağzımı açıp tek bir sözcük söylemeye, tek bir hareket yapmaya ya da şöyle bir soluk almaya kalksam senin kaşların çatılır ve neden olduğunu bilmeden alabildiğine suçlu bulurdum kendimi. Sonra her dakika pot üstüne pot kırarak gırtlığıma dek hatalar içine gömülür giderdim...»

«Kaç kere böyle bir şey oldu?»

«Yüz kere!»

«En azından. Artık ustalaştın mı, inceldin mi bakalım?»

«Hayır!»

«Bunu söylemem hoşuma gidiyor. Eee, bu gidişin sonu neye varacak?»

«Sonu mu? Nasıl olsa yok artık...»

Ve bir tiyatro oyuncusu sesiyle haykırıyor:

«Vay, vay! Kolay kolay inanamıyorsun buna değil mi?»

Sonra usul bir sesle sürdürüyor:

— 228 —

«Peki o halde, bu konuda inanabilirsin artık bana: Yok artık onlar!»

«Üstün anlar yok mu artık?»

«Hayır, yok.»

Aptallaşıyorum. Israrla üstünde duruyorum:

«Yani sen artık... Bitti demek bu... acıklı oyunlar, maskelerin, şalların, döşemelerin ve bizzat benim küçük bir oyuncu olduğumuz —ve senin başoyuncululuğunu yaptığın— bir anlık acıklı oyunlar bitti demek?»

Gülümsüyör.

«Nankör. Kendisine bazan benimkinden çok daha önemli roller verdiğimi anlayamamış bile. Ne yapalım, evet, bitti! Çok mu şaşırdım?»

«Ya, çok şaşırdım! Üstün anlar oyununun senden kop-mayan bir parça olduğunu, bunu senden almanın yüreğini söküp almak gibi bir şey olduğunu sanıyordum.» Hiç de pişman görünmeyen bir tavırla : «Ben de öyle sanıyordum,» deyip, hoş izlenim bırakmayan alaycı bir sesle ekledi :

«Bunsuz da yaşayabildiğimi görüyorsun.» Ellerini dizlerinden birinin üstünde kenetledi. Bütün yüzüne canlılık, gençlik taşıyan belli belirsiz bir gülümsemeyle havaya baktı. Üstünde, gizemli, yaşantısından hoşnut, şişman, küçük bir kız hali var.

«Evet, senin değişmediğine memnunum. Yerini değiştirip, üstüne başka bir boya vurup, başka şekil çizerek başka bir yolun kıyısına dikselerdi, bana yönümü gösterecek nişangâhımdan olurdu. Sen gereklisin bana. Ben değişiyorum, ama senin hep aynı noktada, aynı yerde kaldığın anlaşılıyor, sana bakıp ne kadar değiştiğimi ölçüyorum.»

— 229 —

Her şeye rağmen, biraz incinmiş hissediyorum kendimi. Gür bir sesle :

«Yanlış düşünüyorsun, oysa ben... Tam tersine, bu geçen zaman içinde hayli gelişme oldu bende de, aslında ben...»

Ezici bir küçümsemeyle :

«Ha anladım, düşünce değişikliği seninkisi, oysa ben iliklerime dek değiştim.»

İliklerime dek... Sesinde... beni allak bullak eden bir şey vardı, anlayamıyordum. Her neyse, hemen bir sıçrama yaptım! Yitik bir Anny'yi aramaktan vaz geçiyorum. Bu kız, yıkılmış gibi görünen bu şişman kız, beni duygulandıran, sevdiğim kız.

«Bir tür kesinlikle... fiziksel bir kesinlikle biliyorum, duyuyorum üstün anlar olmadığını. Yürürken parmak uçlarıma dek duyuyorum bunu. Her zaman duyuyorum, uyurken bile. Unutamıyorum hiç. Bir Tanrı esini gibi gelmedi asla o bana; yaşantım şu gün, şu saat değişti diyemem. Ne var ki şu an, bunu daha dün anlamışım gibi geliyor bana. Şaşkınım, tedirginim, alışamıyorum kendime.»

Durgun bir sesle söylüyor bunları. Bunca değişmesinden gurur duyuyormuş gibi bir anlam da var sesindeki bu durgunlukta. Oturduğu sandığın üzerinde olağanüstü bir incelikle usul usul sallanıyor. Geldiğimden beri, bir zamanlar Marsilya'da tanıdığım Anny'ye hiç bu kadar ben-zememişti. Yeniden kazandı beni, gülünçlüğü, yapmacık-lığı, inceliği aşip onun garip iç dünyasına yeniden daldım. Onun yanındayken duyduğum, beni tahrik eden o ılıkılığı, damağımdaki buruk acıyı da yeniden duymaya başladım.

Anny, dizinde kenetlediği ellerini çözüp, dizini koyve-

— 230 —

riyor. Susuyor. Kurallı bir sessizlik bu, operada orkestra

yedi mezür çalarken sahnenin boş kalması gibi. Çayını içiyor. Sonra, fincanı yanma koyup, yumruklarını sandığın kıyılarına doğru dayayarak kaskatı duruyor.

Ve birden, benim o çok sevdiğim, kinle kabarmış, buruk, ağulu Medusa yüzünü, en yüce yüzünü takınıyor.

Anny asla yüzündeki anlamlı değiştirmes, eski oyuncuların maske değiştirmeleri gibi, yalnızca yüzünü

değiştirir, bir anda değiştirir hem de. Ve bu maskelerden her biri havayı değiştirmeye, arkadan gelecek olana yeni bir düzen vermeye yarar. Anny konuşurken maske belirir ve o konuştuğu sürece değişmeden öylece kalır. Sonra düşüp Anny'-den kopar.

Beni görmüyormuş gibi hep bana bakıyor. Konuşacak. Maskesine uygun acıklı bir söylev, bir yas türküsü bekliyorum:

Tek bir cümle dökülüyor ağzından :

«Ben de bilmiyorum nasıl yaşadığımı.»

Ses tonu hiç de uymuyor yüzüne. Acıklı değil bu ses... korkunç. Göz yaşı dökmeden, kendisine acınmasını istemeden kuru bir umutsuzluğu tanımlıyor. Evet, kupkuru bir şey var Anny'de.

Maske düşüyor, Anny gülümsüyor.

«Hiç de üzgün değilim. Çok zaman şaşıyorum bile buna, ama biliyorum haksızdım. Neden üzgün olacaktım?

Bir zamanlar hayli güzel tutkularım vardı. Annemden tutkuyla nefret ettim ve seni tutkuyla sevdim.»

Seni tutkuyla sevdim derken meydan okur gibi bir tavır takınmıştı.

Cevap bekliyor. Susuyorum.

«Bütün bunlar elbette bitti artık.»

«Nasıl bilebilirsin bunu?»

— 231 —

«Biliyorum. Artık bana tutku verecek hiç bir şeyle, hiç kimseyle karşılaşmayacağımı biliyorum. Birini sevmeye koyulmak başlı başına bir iş, bir girişimdir. Güç ister, yürek ister, körlük ister... Hatta başlangıçta öyle bir an vardır ki uçurumun üstünden sıçramak ister. Düşünmeye kalkarsan aşamazsın onu.»

«Neden?»

Alaylı bir gözle bakıyor, sorumu cevaplamadan anlatmasını sürdürüyor:

«Şimdi, göçmüş tutkularımla çevrili yaşıyorum. On iki yaşında, bir gün, annem beni dövdü diye öfkelenip üçüncü kattan aşağıya atmaya kalkmıştım kendimi. Şimki o güzel öfkeyi yeniden bulmaya uğraşıyorum.»

Uzaklara dalmış ve bambaşka şeyler söylüyormuş gibi ekliyor ardından:

«Nesnelere uzun zaman bakması da hoş olmuyor. Neyin nesi olduklarını öğrenmek, anlamak için onlara bakıyor, sonra hemen gözlerini çevirmem gerekiyor.»

«Peki neden?»

«Tiksindiriyor beni.»

«Sakin o da?... evet, kuşkusuz her şeye rağmen benzerlikler var arada. Aynı şey daha önce bir kez daha olmuş, Londra'da, aşağı yukarı aynı anda, aynı konular hakkında, aynı şeyleri düşünmüştük birbirimizden habersiz. Ne kadar isterdim onun da... Ama Anny'nin düşüncelerinde pek çok dönüşler vardır; söylediğini anlayıp anlamadığından insan hiç bir zaman emin olamaz. Açıkça öğrenmem gerek.

«Dinle bak, bir şey söylemek isterim sana: Üstün anların ne olduğunu hiç bir zaman iyice bilmediğimin sen de farkındasın; hiç bir zaman açıklamadın bunu bana.»

«Evet, farkındayım, ama sen de bu konuda hiç bir

— 232 —

çaba göstermedin. Kazık gibi dururdun yanımda.»

«Yazık ki öyle! Bunun bana neye mal olduğunu çok iyi biliyorum.»

«Başına gelen her şeyi sen kendin hak ettin. Sen istedin, çok suçluydun bu konuda; güçlü halinle canımı sıkıyordun. Bana, ben normalim der gibi bir halin vardı. Sağlık taşıyordu bedeninden, ruhsal bir sağlık fışkırıyor-du.»

«Oysa en azından belki yüz kere sordum sana, ne olduğunu...»

Öfkeyle cevapladı :

«Evet sordun, ama nasıl sordun. Bakalım neymiş gibilerden, işin gerçeği bu. Yapmacık bir nezaketle soruyordun, küçükken yaşlı kadınların bana ne oynuyorsun diye sordukları gibi.»

Dalgın dalgın ekledi:

«Aslında, en çok nefret ettiğim insan sen miydin, değil miydin, bilmiyorum.»

Kendini koyvermemek için çaba gösteriyor, toparlanıp gülümsüyor, yanakları hâlâ alev alev. Çok güzel.

«Ne olduğunu açıklayabilirim sana. Simidi artık, senin gibi yaşlı kadıncağızlara, kızmadan çocukluk oyunlarını anlatacak kadar yaşlı sayılırım ben de. Hadi söyle bakalım, öğrenmek istediğin nedir?»

«Onun ne olduğunu?»

«Seçkin durumlardan söz etmiştim sana?»

«Sanmıyorum.»

Emin bir sesle :

«Evet, evet, söz etmiştim. Aix'de, şimdi adını hatırlamadığım o alanda. Bol güneşli bir gün bir kahvenin bahçesinde, portakal renkli güneş şemsiyelerinin altında oturuyorduk. Hatırlamıyorsun: Limonata içiyorduk, toz şe-

— 233 —

kerinin içinden ölü bir kara sinek çıkmıştı,» dedi.

«Ha evet, belki de...»

«İyi ya, işte o kahvede söz etmiştim bundan sana. Michelet Tarihi'nin çocukluğumda okuduğum büyük boydaki baskısını anlatırken bundan söz etmiştim sana. Bu tarihten çok daha büyüktü o, yapraklarının rengi, mantarın içi gibi sararmıştı, zaten yaprakları da mantar kokardı. Babam ölünce Joseph Amcam el koyup bütün ciltleri götürdü. Amcama yaşlı domuz dediğim için işte o gün annem beni dövmüştü de pencereden atmıştım! kendimi.*

«Sahi... o kitaptan, Fransa Tarihinden söz etmiştin bana... Tavanarasma çıkıp okuduğun kitap değil miydi o? Bak nasıl hatırlıyorum. Az önce, bana her şeyi unutmuş-sundur derken ne kadar haksızlık ettiğini görüyorsun işte.»

«Kes sesini. Evet, çok iyi hatırladığın gibi bu koca kitapları tavan arasına götürüyordun. Çok az resim vardı içlerinde, belki topu topu, her ciltte üç, bilemedin dört resim. Ama resimlerden her biri tek başına, yaprağın bütün bir yüzünü kaplıyordu. Yaprağın öteki yüzü ise bomboştu, ne resim vardı, ne yazı. Öteki sayfalarda yazıların, yer kazanmak için iki sütun üstüne dizilmesi de ayrıca etkiliyordu beni. Bu resimlere karşı olağanüstü bir sevgi besliyordum; ezbere bilirdim1 hepsini. Michelet'nin bir kitabını yeniden okuduğumda elli sayfa önceden sabırsızlıkla beklerdim bu resimlerin gelmesini; onlarla yeniden karşılaşmak mucize gibi bir şeydi benim için. Hem pek ince bir biçimde sunulmuştu bu resimler: Resimlerdeki sahneler hiç bir zaman resimden hemen önce ya da hemen sonra anlatılan sahneler olmazdı. Olayı en azından otuz sayfa ötede aramak gerekirdi.»

— 234 —

«Yalvarırım, bunlardan değil, üstün anlardan söz et bana.»

«Seçkin durumlardan söz ediyorum sana. Resimlerde gösterilenler bu seçkin durumlardı. Onlara seçkin adını takan benim. Bu kadar az sayıdaki resme konu olarak geçildiklerine göre, bu durumlar hayli önemli olsalar gerek diyordum kendi kendime. Bir yığın durum, arasından resim için bunlar seçilmiş, anlıyorsun değil mi? Oysa, plastik bakımdan değeri çok daha büyük, tarihsel bakımdan çok daha ilginç pek çok başka olaylar vardı. Buna rağmen, örneğin bütün bir on altıncı yüzyıl olayları içinden yalnızca üçü seçilmiş, yalnızca üçünün resmi konmuştu kitaba: Biri II. Henri'nin ölümü, biri due de Guise'in öldürülmesi, biri de IV. Henri'nin Paris'e girişi. Resimlere bakınca, bu olayların tüm öteki olaylardan daha önemli olduğunu düşündüm. Resimler de bu düşüncenin doğruluğunu onaylıyordu zaten. Çizgiler kusursuz sayılmazdı, örneğin kollar ve bacaklar gövdelere ölçülü, oranlı, düzgün oturtulamamıştı, ama bütün bu kusurlara rağmen bir büyüklük vardı bu resimlerde. Sözgelimi, due de Guise öldürüldüğünde, yanında bulunanlar ellerini öne uzatıp başlarını çevirerek şaşkınlıklarını gösterirler; çok güzel, bir koro gibi sanki. Nükteli ayrıntıları unuttuklarını sanma. Resimde, kendilerini yerlere atan içoğlanları, kaçışan köpekler, tahtın eşiklerine oturmuş soytarılar dek tüm ayrıntılar da yer alır. Ama bütün bu ayrıntılar öyle bir yücelik, öyle bir ustalıklarla yerleştirilmiştir ki, resmin diğer görüntüleriyle tam bir uyum halindedirler. Böyle bir uyumun, böyle sağlam bir birliğin başka tablolarla bulunabileceğini hiç sanmam. İşte böyle, bu tablolarla doğuyor?»

«Seçkin durumlar mı?»

— 235 —

«Yani o düşüncenin kaynağı. Ender nitelikte, değerli anlardı bunlar, en azından biçim yönünden eşine ender rastlanır, değerli anlardı bunlar. Örneğin kral olmayı alalım ele. Sekiz yaşında kral olmak seçkin bir olaydı benim için. Ölmek de öyle. Gülüyorsun değil mi, oysa nice insanlar var ölüm döşeklerinde resimleri yapılmış, ölüm döşeklerinde ince sözler söylemiş. O zaman bütün yüreğimle şuna inanıyordum... yani şunu düşünüyordum: İnsan can çekişirken kendini aşıyor. Bir ölünün odasında durmak bile yeter bunu anlamak için. Ölüm seçkin bir durum olduğundan, bir şey vardır ölüden çıkıp odada bulunanlara geçen. Bir tür yüceliktir bu. Babam öldüğünde, son bir kez onu görmem için ölünün bulunduğu odaya götürdüler beni. Merdivenleri çıkarken çok mutsuzdum, ama öte yandan da bir tür dinsel kıvançla sarhoş gibiydim; işte sonunda ben de seçkin bir durum içine giriyordum. Duvara yaslandım, yapılması gerekli hareketleri yapmaya çalıştım. Gel gör ki odada yalnız değildim, annem ve halam da vardı içerde, babamın karyolasının kıyısında diz çökmüşlerdi, hıçkırıqlarla her şeyi berbat ediyorlardı.»

Bu son sözcükleri, anısı hâlâ etkisini sürdürüyormuş gibi öfkeyle söylemişti. Sözünü kesiyor; gözlerini bir noktaya dikmiş, kaşlarını kaldırmış, o sahneyi bir kez daha yaşamak için, bu fırsattan yararlanıyor.

«Tüm bu olup bitenleri, daha sonra, kendim geliştirdim. Seçkin anlar arasına aşkı kattım. Aşk derken yataktaki sevişmeyi anlatmak istiyorum. Bak işte, şimdi anlıyor musun neden bazan senin sevişme konusundaki isteklerine olmaz dediğimi. Anlamak için işte bir fırsat sana: Bana göre bir şeyin kurtarılması gerekiyordu. Giderek, kendi kendime, daha pek çok seçkin durumlar katabilirim

— 236 —

bunların arasına dedim ve sonunda bir yığın seçkin durum kabul ettim.»

«Evet, ama, bunun özü neydi?»

Şaşkın şaşkın :

«Söyledim ya işte, on beş dakikadan beri bunu açıklıyorum sana,» dedi.

«Neden insanların tutkularla dolu, örneğin kinle, sevdıyla dolu olmaları gerekiyordu; ya da olaym dış görünüşü mü bir ululuk taşımalıydı; yani görülebilen kısmı mı?---»

istemeye istemeye cevaplıyor:

«Her ikisi de... duruma göre.»

«Ya üstün anlar? Üstün anların bununla ilgisi?»

«Üstün anlar arkadan gelir. Önce belirtileri görülür, \ derken seçkin durum usul usul, şatafatla girer insanların j yaşamına. İşte o zaman söz konusu olan, bu seçkin du- / rumu üstün bir an haline getirmek isteyip istemediğimiz-dir.»

«Evet, anladım şimdi. Seçkin durumların her birinde yapmamız gereken bazı hareketler, takınmamız gereken bazı tavırlar ve söylememiz gereken bazı sözler var. Bunun dışında başka davranışlar, başka hareketler, başka sözler kesinlikle yasak. Bu mu?»

«Bir bakıma...»

«Kısaca durum elimizdeki bir ham maddedir; iyi işlenmek ister.»

«Tamam. Önce olağanüstü bir şeyin içinde yer almak ve ona bir düzen verdiğini duymak gerekiyordu. Eğer ^ bütün koşullar gerçekleşmişse o an üstün bir andır artık.» «Kısacası bir tür sanat yapıtı gibi.» Cam sıkılarak cevaplıyor :

— 237 —

BULANTI

«Daha önce de söylemiştin aynı sözü. Hayır, sanat yapıtı değil, bir... ödevdi, görevdi bu. Seçkin durumların üstün anlara dönüştürülmesi gerekiyordu. Bir ahlâk sorunuysa bu. Evet, evet, güvenebilirsin bunun için bana: Ahlâk diyorum.»

Hiç de güldüğüm yok oysa.

Birden :

«Dinle, hatalarımı kabul ediyorum. Asla anlayama-mışımdır seni, asla özden bir yürekle sana yardımcı olmaya çalışmadım. Ama buseydin ki...» diyorum.

Alaylı alaylı cevaplıyor:

«Çok, çok teşekkürler. Umarım bu gecikmiş pişmanlıkların için sana şükran duyguları beslememi beklemiyor-sundur. Zaten bu yüzden kızdığım da yok sana; hiç bir şey açıklayamamıştım ki! Kördüğümüdüm, kimseye söz edemiyordum bundan, sana bile, özellikle sana söz edemiyordum. O anlarda her zaman ters düşen bazı şeyler vardı. Yolumu şaşırmış gibiydim. Yine de, elimden gelen her şeyi yapıyormuşum gibi bir izlenim vardı içimde.»

«Ne yapmak gerekiyordu peki? Ne gibi hareketler?»

«Ne aptalsın, şunu ya da bunu diyebilir miyim? İçin-de bulunulan duruma bağlıdır bu.»

«Ama ne yapmaya çalıştığını anlat bana.»

«Hayır anlatmak istemiyorum bunu. Ama dilersen, okula gittiğim sıralarda duyduğum, beni hayli etkileyen bir öyküyü, bir olayı anlatabilirim sana. Bir kral varmış, savaşı yitirip tutsak düşmüş. Karşı tarafın ordugâhında bir köşede dururken oğlu ve kızının zincire vurulmuş bir halde götürüldüğünü görmüş. Ağlamamış, hiç bir şey söylememiş. Sonra uşağını görmüş, onu da zincire vurmuş götürüyorlar, işte o zaman ağlayıp sızlanmaya, saçlarını yolmaya başlamış. Görüyorsun, çoğaltılabilir bu örnekler-

— 238 —

BULANTI

Demek, öyle durumlar var ki insan ağlamamak zorunda kalıyor? Yoksa iğrenç bir duruma düşer. Ama ayağına bir kütük dığse camnır" istediğini yapabilirsin" ister hay-kır, isterağlaLjsterien öj^ki^a^fflninüştünde sıçra dur.

, j öj^i^fflninüştünde sıçra dur.

Asıl-budâTâhk her zaman stoacı olmaya, her zaman her acıya katlanmaya kalkmaMırjîu_da insanin boşuna ken-dini tüketmesi

Gülümsüyor :

«Bazan da stoacıları bile aşmak gerekiyordu. Elbette seni ilk öptüğüm anı da hatırlıyorsundur?» Zafer kazanmış gibi cevaplıyorum:

«Yaa, çok iyi hatırlıyorum. Thames kıyısında, Kiew bahçeler indeydi.»

«Ama bir şey var ki işte onu bilemezdin. O sırada ben ısırganların üstünde oturuyordum. Etekleğim sıyrılmıştı, bacaklarımı bütün ısırganlar yalamış, pötür pötür kabartmıştı, her kımıldayıpta yeniden yiyordu bacaklarımı ısırganlar. İşte o anda, stoacılık bile yeterli değildi. Beni duygulandırdığın, başımı döndürdüğün yoktu, dudaklarından öpmek gibi özellikle bir arzu yoktu içimde; sana verdiğim o öpücüğün büyük bir önemi vardı, bir bağlantıydı, bir anlaşmaydı. ısırganların o anda verdiği acı yersiz bir acıydı. Böyle bir anda ise bacaklarımı düşünemezdim. Acıya aldırılmazam yetmezdi; acıyı duymamam gerekirdi.»

Bir zaman yaptıklarına şimdi şaşıyormuş gibi hâlâ gururla, bana bakıyordu:

«Yirmi dakikayı aşkın bir süre, aslında sana vermeye kararlı olduğum halde yalvarıp yakartıp sunduğum
""^Çünkü biçimine uygun verilmesi gerekiyordu— bu öpücükler sayesinde acımı tümüyle dindirmeyi
başardım. Oysa

— 239 —

tenim de naziktir hani. Buna rağmen kalkıncaya dek hiç bir şey duymadım.»

Böyle, işte böyle. Serüven yok artık — üstün anlar yok artık... aynı hatalar için, ikimiz de aynı yolları izledik, ikimiz de yitirdik. Bundan böyle söyleyeceklerini seziyorum artık, hatta sözü ben alıp onun yerine konuşmaya devam edebilirim.

«Peki o halde, her zaman, çabalarını boşa çıkaracak gözü yaşlı kadınlarla ya da kızıl saçlı bir tiple ya da başka biriyle karşılaşabileceğini hesaba katmış mıydın?»

Durgun bir sesle cevapladı :

«Katmıştım elbette.»

«Bu yüzden değil mi?»

«Ah, biliyor musun, kızıl saçlı bir tipin acemiliği söz konusu olsaydı, bu acemiliğe boyun eğebilirdim sonunda. Her şeye rağmen, başkalarının oyundaki rollerini oynama biçimiyle ilgilenmişimdir hep... hayır sorun bu değil, daha çok...»

«Seçkin durumlar yok mudur?»

«Evet, yoktur. Oysa ben kinin, aşkın ve ölümün, Kutsal Cuma'nın alevli dili gibi bizleri yaladığını sanırdım. İnsanın kin ve ölümle ısıdığını sanırdım. Ne hata! Evet, «Kin»in gerçekten varolduğunu, bir kuş gibi insanların üstüne konup onları kendi üstlerinde yücelttiğini düşünürdüm. Elbette ki yalnız ve yalnız ben varım, nefret eden ve seven ben. Her zaman aynı şey, her zaman ben, derken bu ben gittikçe uzayan, gittikçe uzayan bir hamura dönüşüyor... Hep aynı şeyi yaparken, insanların, benden vakit ayırıp da, nasıl başka adlar yaratıp ayrımlar gözettiklerine şaşıyorum doğrusu.»

Benim gibi düşünüyor, sanki hep onunla beraberdim.

«Dinle beni, bir süreden beri, bana cömertçe uygun

— 240 —

gördüğün sınır taşı görevinden daha çok hoşuma giden bir şeyi düşünüyorum: ikimiz de beraberce ve aynı biçimde değiştik. Bilsen, seni böyle gittikçe kendinden uzaklaşmış görmek, ölünceye dek sana kilometre taşılığı yapmaktan çok daha hoşuma gidiyor. Bana anlattıklarının hepsini ben sana anlatmaya gelmişim. Ama başka sözcüklerle, inan. Aynı noktada buluştuk, aynı yere vardık, bundan ne kadar hoşlandığımı anlatamam sana.

Usul usul, ama dik başlı bir tavırla :

«Öyle mi? Oysa ben, senin değişmemeni isterdim daha çok, daha iyi olurdu. Senin gibi değilim ben, bir başkasının beairüiüşündüğüm şeyleri, aynı şeyleri düşTindü-ğüiffi bilmek hoşuma gitmez. Zaten yanıldığından eminim.»

"Serüvenlerimi anlatıyorum ona, varoluştan söz ediyorum, hem de galiba biraz uzunca konuşuyorum.

Gözleri iri iri açılmış, kaşlarını kaldırmış, ilgiyle dinliyor.

Bitiriyorum, rahatlamış bir hali var:

«Demjek böyle. Ama bu anlattıklarına göre hiç de benimle aynı şeyleri düşünmüyorsun. Hiçbir çaba göstermediğin halde, nesnelerin çevrende bir çiçek demeti halini almamasından yakınıyorsun. Bense bu kadarını istemedim: bir şeyler yapmayı arzuladım. Serüven oyunu oynadığımız zamanları bilirsin: sen başından serüven geçen kimse olurdun, bense serüvenleri yaratan. «Ben bir eylem adamıyım,» diyordum. Hatırlıyor musun? Oysa şimdi yalnızca: eylemi adamı olunamaz diyorum.»

Sanki ben söylediklerine inanmıyormuşum gibi gittikçe daha bir canlılıkla, daha bir güçle anlatmaya koyuluyor :

«Sana söylemediğim daha bir yığın şey var, uzun sürer diye anlatmadım. Örneğin eylem halindeyken kendi kendime, yaptığım şeyin... uğursuz sonuçları olacağını söy-

— 241 —

F : 16

lemem gerekiyordu. Nasıl söylesem...»

Bilgiçlik taslayan bir tavırla :

«Gereği yok söylemene, bunları ben de düşündüm,» diyorum.

Kuşkuyla bakıyor :

«Her şeyi benimle aynı biçimde düşündüğüne mi inanayım: çok şaşırtıyorsun beni.»

İnandırıyorum onu, söylediklerim onu öfkeliendirmekten başka bir işe yaramıyor. Susuyorum. Canım kucaklamak istiyor onu.

Birden tedirgin bir tavırla bakıyor :

«Peki bütün bunları sen de düşündüysen, söyle, ne yapmamız gerekir?»

Başımı önüme eğiyorum.

Ağır ağır az önce söylediği sözü tekrarlıyor:

«Direnerek... direnerek yaşıyorum.»

Ne söyleyebiliyorum ki ona? İnsanın hangi nedenler yüzünden yaşadığını biliyor muyum ki? Ben onun gibi umutsuz değilim, çünkü büyük bir şey beklemiyorum yaşamdan. Benimki daha ÇÇk» bana sunulmuş olan bu yaşam karşımda —hem de bir hiç karşılığı sunulmuş bu yaşam karşısında— ^

şu aİK"iimTy'rim~'yuzmus B9kin'ak istemiyorum.

Üzgün bir sesle devam ediyor:

«Ülke ülke dolaşıyorum! şimdi. İsveçteydim daha önce. Gelirken sekiz gün kadar da Berlin'de kaldım. O adam karşılıyor giderlerimi...»

Anny'yi kollarıma almak... Neye yarardı artık? Hiçbir şey yapamam mı acep onun için? O da benim gibi yalnız.

Biraz daha kıvançlı bir sesle soruyor :

«Ne homurdanıp duruyorsun...»

Başımı kaldırıyorum. Sevgi dolu gözlerle bakıyor bana.

«Hiç. Bir şey geldi de aklıma.»

«Vay! Seni gidi sır küpü! Haydi, ya konuş, ya sus, ama hangisini seçeceksen bir an önce seç.»

Ona «Rendez-Vous des Cheminots»dan, gramofonda çaldırdığım rag - time'dan, bu şarkının bana verdiği garip mutluluktan söz ediyordum.

«Buralarda da bulunamaz mı diye düşünüyordum, ya da arayamaz mı?...»

Cevap vermiyor, sanırım söylediğimle pek ilgilendiği yok.

Bir an sonra, —bilmem söylediklerinin bir devamı olarak mı, yoksa sorduğum şeye cevap olarak mı— yeniden söze başlıyor :

«Tablolar, heykeller işe yaramayan şeyler. Karşımda olduğu zaman güzel. Müzik...»

«Ama tiyatrodan...»

«Ne varmış yani tiyatrodan? Bütün güzel sanatları saymaya mı niyetlisin yoksa?»

«Bir zamanlar tiyatrodan oynamak istediğini, çünkü insanın sahnede üstün anları gerçekleştirebileceğini söyledin!»

«Evet gerçekleştirdim onları: ama başkaları için. Toz-toprak içinde, hava akımının ortasında, çiğ ışıkların altında, mukavva dekor dayanaklarının arasında oynadım. Genellikle karşımda erkek oyuncu olarak Thorndyke vardı. Covent Garden'da oynarken görmüştün onu sanırım. Yüzüne karşı pat diye kendimi tutamayıp güleceğim diye ödüm kopardı.»

«Rollerini benimsediğin olmadı mı hiç?»

— 242 —

— 243 —

«Bazan, biraz: amla yürekten benimsediğim hiç olmadı. Bütün biz tiyatro oyuncularını için işin özü, tam karşımda, görmediğimiz insanların bulunduğu kara bir boşluktu. Bu görülmeyen insanlara sunuluyordu üstün an. Ve bu insanlar bu kara boşluğun içinde yaşamıyorlardı aslında: oysa üstün an onların önünde geçiyordu. Biz oyunculara gelince bu üstün an'ın içinde miydik sanki? Kısacası üstün an yoktu, ne sahnede, ne sahnenin önünde; gel gör ki öte yandan herkes de onu düşünüyordu,» deyip bıkkın ve dalgacı bir sesle ekliyor:

«İşte bunun için yavrucuğum ben de her şeyi boşladım.»

«Ben de o kitabı yazmaya uğraşırken...»

Sözümü kesiyor :

«Artık geçmişimi yaşıyorum. Tüm olup bitenleri derleyip toparlayıp bir düzene koyuyorum. Böyle uzakları düşünmek fena da olmuyor hani, nerdeyse insanın tümüyle bu işe veresi geliyor kendini. Öykümüz bütünyle güzel sayılabilir. Şöyle bir dokunuyorum ona, üstün anların devamı çıkıyor ortaya. O zaman, gözlerimi yumup, üstün anlar içinde yaşadığımı düşünüyorum. Başka kişiler de var... İnsan kendini bir şeye vermesini bilmeli. Senden sonra ne okudum, şaşarsın; Loyola'nın Ruhsal deneyler'-ini okudum. Çok yararlandım ondan. Her şeyden önce de-kor'u düzenleme biçimini bilmeliyiz, sonra da kişileri ortaya koymayı. O zaman görebiliriz.

«Ben yetinemezdim bununla.»

«Benim yetindiğimi mi sanıyorsun?»

Bir an ikimiz de konuşmuyoruz. Hava kararıyor. Yüzündeki solgun lekeyi şöyle böyle görebiliyorum. Kara giysileri odaya dolduran karanlıkta seçilmez hale geliyor. Farkına varmadan uzanıp çay fincanını alıyorum, biraz

— 244 —

çay kalmış içinde, fincanı ağızıma götürüyorum. Çay soğumuş. Canım sigara içmek istiyor ama cesaret edemiyorum. Korkunç bir izlenim var içimde; galiba birbirimize söyleyecek bir şeyimiz kalmadı. Daha dün neler, neler sormak istiyordum ona: nerelerdeydi, neler yapmıştı, kimlerle tanışmıştı? Ama bütün bunlar beni ancak ve ancak, Anny sevdiği için ilgilendirirdi. Oysa şimdi hiçbir şeyi merak etmiyorum: Anny'nin gezip gördüğü tüm ülkeler, tüm kentler, Anny'nin gönlünü çelmeye çalışan, belki Anny'nin de âşık olduğu erkekler,

bunlar yoktu artık. Anny'yi ilgi-lendirmemişti çünkü, her şeye kayıtsız kalmıştı: Karanlık ve soğuk bir denizin aynasındaki küçük güneş yansımalarıydılar yalnızca. Anny karşımdaydı işte, dört yıldan beri birbirimizi görmemiştik, ama birbirimize söyleyecek hiçbir şeyimiz de yoktu.

Anny birden bire:

«Şimdi gitmelisin. Birini bekliyorum,» diyor.

«Beklediğin... ?»

«Hayır o değil, bir Alman bekliyorum, bir ressam.»

Gülmeye başlıyor. Gülüşü karanlık odada garip gürültüler yaratıyor.

«Pek hoş, işte bize benzemeyen biri; şimdilik benzemeyen. Uğraşan biri, kendini tüketen biri.»

İstemeye istemeye kalkıyorum. «Ne zaman, görüşebiliriz?» «Bilmiyorum, yarın Londra'ya gidiyorum.»

«Dieppe yoluyla mı?»

«Evet, sanıyorum ordan da Mısır'a geçeceğim. Gelecek kış Paris'e uğrarım belki, yazarım sana.» Sıkıla sıkıla: «Yarın bütün gün boşum,» diyorum.

— 245 —

Kuru bir sesle cevaplıyor:

«Evet ama benim pek çok yapacak işim var. Görüşemeyiz. Mısırdan yazarım sana. Adresini ver yeter.»

«Peki.»

Karanlıkta bir zarfın köşesine adresimi çiziktiriyo-rum. Printania oteline söylemem gerekecek, Bouville'den ayrıldıktan sonra mektuplarımı göndereceğim adrese yol-lasmlar. Aslına bakarsan Anny'nin yazmayacağını biliyorum. Belki on yıl sonra tekrar görüşebiliriz. Belki de bu son görüşümdür onu. Beni kahreden, yalnızca, ondan ayrılmış olmam değil, yeniden yalnız kalmak korkusu.»

Kalkıyor; yolcu ederken kapıda usulca dudaklarımdan öpüyor.

Gülümseyerek :

«Dudaklarını hatırlayayım diye öpüyorum.» Ruhsal deneylerim «için, anılarımı yenilemem gerekiyor.»

Kolundan tutup kendime çekiyorum. Direnmiyor ama başıyla hayır diyor.

«Hayır. Beni ilgilendirmiyor artık bu. Yeniden başla-yamayız... Hem, erkekler bu işe yarıyorsa, ilk rasladığım biraz güzel bir delikanlı senin yerini tutar.»

«Peki sen ne yapacaksın bakalım?»

«Söylemiştim ya, İngiltere'ye gideceğim.»

«Hayır, demek istediğim...»

«Ha, ben mi, hiçbir şey!»

Bırakmadım kollarını, usulca:

«Demek, yeniden bulduktan sonra terketmek zorundayım seni.»

Şimdi açık seçik görebiliyorum yüzünü. Birdenbire sararıp çöküyor. Karşımda tükenmiş, korkunç bir yaşlı kadın yüzü var; bu yüz... eminim, Anny bile bile takınmadı bu yüzü: bu yüz kendiliğinden belirdi.

— 246 —

«Hayır, yeniden bulmadın ki beni,» diyor ağır ağır. Kollarını çekip kapıyı açıyor. Koridor ışık içinde. Gülmeye başlıyor Anny:

«Zavallı. Talihsiz adam. İlk kez iyi oynuyor rolünü, ama tiyatro bomboş. Haydi uğurlar olsun.»

PAZAR

Bu sabah, tren tarifesine baktım: Anny beni atlatmaya kalkmadıysa, saat 5.38 de kalkan Dieppe trenine binmesi gerekiyor. Belki de ötekinin arabası vardır, arabayla götürür? Anny'yi düşün-e düşün-e sabahtan öğlene kadar Merilmontant sokaklarında, öğleden sonra da rıhtımlarda dolaştım durdum. Bir kaç adım ötemde, bir kaç duvar ötemdeydi. Saat altı otuz sekizde, çünkü görüşmemiz anılar arasına karışacaktı artık, ve dudakları ağızıma dokunan kadın, geçmişte Meknes'de, Londra'da tanıdığım o cılız kızla birleşecekti. Madem henüz hurdaydı, madem henüz elimde onunla konuşup inandırmak, ölünceye dek beraber olmak için alıp götürmek olanağı vardı o halde iş işten geçmiş sayılmazdı. Kendimi yalnız duymuyordum henüz. Anny'i düşünmemeye, kafamı başka şeylerle oyalamaya çalıştım. Anny'nin bedenini, yüzünü düşün-e düşün-e sinirlerim bir hayli bozulmuştu: ellerim titriyordu ve buz gibi bir ürperti kaplamıştı her yanıma. Elden düşme kitap satan bir kitapçının raflarındaki kitapları özellikle müstehcen yayınları karıştırdım, çünkü her şeye rağmen insanı oyalıyor bu tür şeyler.

Orsay garındaki saat, beşi çalarken Kamçılı doktor adlı bir kitaptaki resimlere bakıyordum. Hepsı birbirlerine benziyordu bu resimlerin: iri yarı, sakallı bir adam vardı,

— 247 —

elindeki kamçıyı kocaman kalçalara vurmak için kaldırmıştı Saatin beş olduğunu anlayınca kitabı öteki kitapların içine attığım gibi bir taksiye binip Saint - Lozane garına yollandım.

Yirmi dakika kadar rıhtımlarda dolaştıktan sonra onları görebildim. Anny'nin sırtında kalın bir kürk manto vardı, bir ham'fendi havası veriyordu bu manto ona. Yüzünde de bir tül. Adam deve tüyü bir palto giyinmişti. Tunç renkli, henüz genç, çok uzun boylu ve çok yakışıklıydı. Yabancıydı besbelli, ama İngiliz değil; Mısırlı olabilir. Beni görmediler. Bindiler trene. Konuşmuyorlardı. Sonra adam trenden inip gazete aldı. Anny

kompartmentinin penceresini indirdi; gördü beni. Uzun uzun baktı bana, kızgın değildi bakışları, anlamsızdı. Sonra adam tekrar trene bindi, tren kalktı. O anda, bir zamanlar birlikte yemek yediğimiz Piccadilly lokantası geldi gözlerimin önüne, sonra her şey kayboldu. Yürüdüm. Kendimi yorgun duyduğum da bir kahveye girdim, uyudum. Garson gelip uyandırınca da oturup, yarı uykulu bunları yazdım. Yarın öğlen treniyle Bouville'den döneceğim. Orda iki gün kalsam yeter: eşyalarımı hazırlayacağım, bir de bankadaki hesap-kitap. Ayrılacağımı önceden haber vermediğim için otelden, onbeş günlük ücret daha ödememi isterler. Kitaplardan aldığım kitapları da geri vermem gerekiyor. Nasıl olsa hafta sonundan önce Paris'teyim.

Paris'e gitmekle ne geçecek elime sanki? Paris de ötekiler gibi bir kent: Paris'in ortasından ırmak geçer, Bouville de deniz kıyısındadır, bunun dışında ikisi de birbirlerine benzer. İnsan işlenmemiş, çorak bir toprak bulur, büyük, oyuk taşları yuvarlaya yuvarlaya getirir oraya. Kokular bu taşlarda tutsaktır, kokular havadan daha ağırdır. Bazan pencerelerden dışarı atılır onlar ve rüzgâr alıp

— 248 —

götürünceye dek de orada kalırlar. Açık havalarda gürültüler kentin bir ucundan girip bütün duvarlardan geçtikten sonra öteki ucundan çıkarlar; ve bazan, güneşin pişirdiği, dolu'larm yardığı bu taşlar arasında fır fır dönerler.

Kentlerden korkarım hep. Amla onların dışına da çıkmamalıyız. Kentlerden uzaklaşmaya kalkarsak Bitki örtüsüne raslarız. Bitki örtüsü kilometrelerce yayıldı kentlere doğru. Bekliyor. Kent ölünce Bitki örtüsü kuşatacak onu, taşlara tırmanacak, taşlara sarılacak, onları sıkıp yarıklarından sokulacak, uzun kısıkaçlarıyla çatlatarak onları, oyukları tıkayacak ve her yerden yeşil ayaklarını sallayacaklar. Kentler yaşadıkça kentlerde kalmak gerek, kapılarındaki o uzun saç püskülü altına yalnız girmek gerek: bırakın kendi kendine kıvrılıp çatırdasın o. Kentlerde hayvanların inlerinde, organik artıkların birikintileri ardında sindirime çekildiği ve uyuduğu saatleri iyi seçebilir ve kendinizi bu saatlere göre ayarlayabilirsiniz, yalnız ve yalnız, varlıkların en az korkuncu olan madenlere raslarız-nız.

Bouville'e döneceğim. Bitki örtüsü Bouville'i ancak üç yandan kuşatabiliyor. Dördüncü yanda tek başına kıpırdayan kara bir suyla dolu kocaman bir oyuk var. Rüzgâr eser evlerin arasında, Kokular daha kısa süre kalırlar orda: denizin üzerinde rüzgâra tutulup, delişmen küçük sis parçacıkları gibi kara suların akıntısına kapılırlar. Yağmur yağar. Dört kapının arasında bitkiler boy atar. Filizleri budanmış, evcil, zararsız, etli bitkilerdir bunlar. Dokunulduğu zaman kıkırdak sanır insan. Gökten durmadan yağın bu yağmur yüzünden, her şey etli, her şey aktır Bouville'de. Bouville'e döneceğim. Ne pis şey!

İrkilerek uyanıyorum. Gece yarısı olmuş. Anny Paris'ten ayrılalı altı saati geçmiş. Gemi denize açıldı. Bir ka-

— 249 —

marada uyuyor şimdi Anny, ve tunç renkli yakışıklı adam güvertede sigarasını tütürüyor.

SALI, BOUVILLE'DE

Özgürlük denen şey bu mu? Altımda usul usul kente doğru bahçeler, ve her bahçenin içinde bir ev yükseliyor. Denizi görüyorum, ağır ve durgun denizi, Bouville'i görüyorum. Hava güzel.

^Özgürüm: yaşamam için hiçbir nedenim kalmıyor artı', yarattığım tüm nedenler yok olup gitti, başka nedenler de uyduramamı bundan böyle. Her şeye yeniden başlayabilecek bir yaştayım henüz, gücüm de yerinde. Ama neye başlayacağım? En büyük korkularım, en büyük bulantılarımda Anny'ye güvenmişim hep, o beni kurtarıp demişim, onu şimdi anlayabiliyorum ancak. Geçmişim öldü, M, de Rollebon öldü, Anny ise tüm umutlarımı kırıp gitti Bahçelerle çevrili bu ak yolda yapayalnızım. Yalnız ve özgür. Ne var ki bu özgürlük biraz da ölüme benziyor. /

Bugün burda son günüm. Uzun zamandır yaşadığım, ayaklarım altında uzanan bu kenti terkedeceğim yarın. Bundan böyle belleğimde bodur, taşralı, çok fransız bir kent olarak kalacak yalnızca, Floransa'nın, Bağdat'ın adlarından daha etkisiz bir kent adı olarak kalacak belleğimde. Bir zaman gelecek ki, kendi kendime sorup duracağım: «Sahi bütün bir gün Bouville'de neler yapardım? Durun bir düşüneyim.» Giderek, bu güneşten, bu öğlen sonrasında hiçbir şey kalmayacak artık, bir anı bile.

Bütün yaşantım gecelerde şimdi. Tümüyle görüyorum onu, yaşantımın biçimini, beni buralara dek getiren usul hareketlerini görüyorum şimdi. Söyleyecek çok sözüm yok onun hakkında: yitirilmiş bir kesit, hepsi bu.

Üç yıl önce

— 250 —

pek çalımli gelmişim Bouville'e. İlk partiyi yitirdim, bir kez daha oynamaya kalktım, onu da yitirdim. Böylece her zaman yitireceğimi öğrendim. Kendilerinin hep kazandıklarını sananlar yalnızca o pezevenklerdir. Şimdi ben de Anny gibi yapıp, direnerek yaşayacağım. Yiyeceğim, uyuyacağım, uyuyacağım, yiyeceğim o kadar. Bu ağaçlar gibi, küçük bir su birikintisi gibi, kırmızı tramvay kanepesi gibi ağır ağır usul usul varolarak. Biraz yakamı bıraktı Bulantı. Ama yemden geleceğini biliyorum: çünkü benim doğal halim o. Ne var ki bugün ona katlanamayacak kadar yorgun bedenim. Hastalar da böyledir, bazan bedenleri o kadar güçsüz kalır ki birkaç saat acılarını duymaz hale gelirler. Canım sıkılıyor şu an, şimdilik yalnızca bu. Zaman zaman öyle uzun uzun esniyorum ki gözlerim yaşıyor. Yoğun bir sıkıntı var içimde, varoluşun ta kendisi bu, beni yapan ham madde yani, kendimi kapıp koyvermiş de değilim, tam tersine: Bu sabah yıkandım, traş oldum. Ne var

ki, özen isteyen bu küçük işleri şimdi düşündükçe nasıl yapabildiğime şaşıyorum: O kadar boş şeyler ki. Alışkanlıkların etkisiyle yapılan şeyler bunlar şüphesiz. Alışkanlıklarımız ölmüyor, sürüp gidiyorlar, usul usul, sinsi sinsi örüyorlar ağırlarını, süt anneleri gibi yıkıyor, kuruluşturuyor, giydireyorlar beni. Bu tepenin üstüne beni getirenler bu alışkanlıklar mıydı yine ? Buraya nasıl geldiğimi hatırlamıyorum şimdi. Şüphesiz Dutry merdivenlerini çıkararak: o merdivenlerin yüz basamağını tek tek tırmanmış mıydım gerçekten? İşin en korkuncu onları yeniden ineceğimi düşünmek. Biliyorum ama, bir süre sonra kendimi yeniden Coteau Vert'in eteklerinde bulacağımı, başımı kaldırdığımda uzaktan uzağa, şimdi bana çok yakın olan bu evlerin ışıklı pencerelerini göreceğimi. Uzaktan uzağa göreceğimi Başımın üstünde göre-

— 251 —

ceğimi; ve işte, içinden sıyrılamayacağım, üstüme kapılarını kapayan, her yandan beni kuşatan o an, etimin ham maddeleri olan o an, sisli bir düşünce olup çıkacak artık.

Bouville'in ayaklarını altındaki kurşunu pırıldılarına bakıyorum. Güneşin altındaki deniz kabuklarını, kemik yığınlarını, kum tepelerini andırıyolar. Bu kemik yığınları arasında kaybolup gitmiş cam ya da mikalardan zaman zaman usul alevler yansıyor. Deniz kabukları arasında koşuşup duran kanallar, arklar, ince çizgiler bir saat sonra sokak şekline bürünecekler ve ben, bu sokaklarda, duvarlar arasında yürüyeceğim. Boulibet sokağında kara bir nokta gibi görünen şu küçük adamcıklardan biri de ben olacağım.

Bu tepenin üstünde, ne kadar uzak hissediyorum kendimi onlardan. Başka bir türdenmişim gibi geliyor bana. Bütün bir gün çalıştıktan sonra bürolardan çıkıyor, memnun bir tavırla evlere, alanlara bakıyor, bu kentin onların kenti olduğunu «güzel bir taşra kenti» olduğunu düşünüyorlar. Korkmuyorlar, kendi evlerinde duyuyorlar kendilerini. Musluklardan akan sudan, düşmeyi çevirdiklerinde ampullerinden fışkıran ışıktan, dayanaklarla tutturulmuş melez ağaçlardan başka bir şey görmezler. Günde belki yüz kez tanıtılarla yaşantıları; her şeyin mekanik oluştuğunu, dünyanın değişmeyen yasaların boyunduruğu altında olduğunu. Hiçliğe terkedilen bedenlerin hepsi de aynı hızla, aynı hızla düşerler, park her gün, kışın on altı'da, yazın on sekiz'de kapanır, kurşun 335 derecede erir, Belediye alanından son tramvay saat yirmi üçte kalkar. Gevşek ve cılız yüzlüdür bu insanlar. Yarın'dan başka, yani bir diğer bugün'den başka bir şey düşündükleri yoktur; çünkü yalnızca tek bir gün vardır kentlerde, her sabah, öteki sabahlar gibi beliren tek bir gün. Pazar günleri, tek günlerini

— 252 —

birazcık allayıp pullarlar o kadar. Budalalar. Ablak suratlarını, memnun suratlarını yeniden göreceğimi düşünmek iğrendiriyor beni. Yasalar koyuyorlar, bayağı romanlar yazıyorlar, evleniyorlar, hattâ budalalıklarını çocuk yapmaya kadar vardırıyorlar. Oysa öte yandan, belirsiz büyük doğa; kentlerine sokuluyor, her yana, evlerine, çalışma yerlerine, benliklerine dek süzülüp giriyordu. Doğa kımıldamıyor bile, sakın, oysa onlar yüreklerinin orta yerine kadar doğa ile dolular, doğayı soluyorlar ama görmüyorlar, onun dışlarında olduğunu, kentin yirmi kilometre uzağında olduğunu sanıyorlar. Görüyorum onu ben, bu doğayı, onu görüyorum ben... Doğa'nın başeğmesinin doğa'nın tembelliğinden ileri geldiğini, doğa'nın yasaları olmadığını biliyorum ben, yasaları: bu kentlilerin doğa'nın düzeni dedikleri şeyi... Oysa yalnızca alışkanlıkları vardır onun, bakarsın yarın değiştiriverir bu alışkanlıklarını.

Ya bir şeyler olsaydı? Ya birdenbire doğa kıvrınmaya başlasaydı? O zaman doğanın hemen surda olduğunu anlarlar, yürekleri göğüslerinden fırlayacakmış gibi çarpardı. Dalga kıranlar, savunma araçları, elektrik merkezleri, yüksek fırınları, şahmerdanları neye yarayacaktı o zaman? Hiç belli olmaz, hiç umulmadık bir anda, belki de hemen şu anda kıvrınmaya başlayabilirdi dünya: belirtileri var zaten. Örneğin, gezinmekte olan bir aile babası, kırmızı bir atkının, rüzgâr sürüklüyormuş gibi kendisine doğru geldiğini görecekti. Atkı yaklaştığında bunun bir bez parçası değil, toz topraktan çamur gibi kararmış, sürüne sürüne, seke seke savrulan çürük bir et yığını olduğunu, kasıldıkça göl gibi kan fışkıran, işkence yapılmış bir et parçası olduğunu görecekti. Ya da bir anne, çocuğunun yanağına bakıp haykıracaktı: «Nedir bu yanağındaki senin, sivilce mi çıkıyor?» ve çocuğun yanağının hafifçe kabardığını, çat-

— 253 —

ladığını, etin yarı aralanıp çatlağın dibinden üçüncü bir gözün, gülen bir gözün çıktığını görecekti. Ya da insanlar, ırmaklardaki sazlar etlerine değdikçe, tenlerini okşadıkça gıdıklanan yüzücüler gibi tatlı ürpertiler duyacaklar bedenlerinde. Ve giysilerinin canlı yaratıklar biçimini aldığı- * m anlayacaklar o zaman. Bir başkası ağızında, bir kaşıntı duyup aynaya yaklaşacak, ağızını açıp bakacak: ayaklarını durmadan oynatarak damağını tırmalayan canlı, koca bir kırkayak olmuş dili. Tükürüp atmak isteyecek ağızından kırkayağı, ama onun bir parçası haline gelecek kırkayak, elleriyle söküp çıkarması gerekecek. Bunun gibi, daha nice şeyler belirecek, taş göz, üç boynuzlu büyük kol, parmak deynek, örümcek-çene gibi yeni adlar bulmak gerekecek onlara. Ve yumuşak yatağında, sıcak, tatlı odasında uyurken, bir de uyanacaksın ki, mavimsi bir toprak üzerinde, çırpçılak, topraktan yarı çıkmış soğan biçimi yumruları olan ve Jouxtebouville'in bacaları gibi gök yüzüne doğru yükselen, kırmızı, ak, uğultulu bir erkek üreme organı ormanının içindedir. Ve bu üreme organlarının çevresinde kuşlar uçuşturup, onları gagalayıp kanatıyorlar. Usul usul, yavaş yavaş tohumlar akıyor bu yaralardan, küçük kabarcıklarla dolu, kanla karışık, cam gibi saydam ve ılık tohumlar. Ya da bu türden, gözle görünür hiçbir değişiklik olmayacak ama, bir sabah pancurlarını açanlar, nesnelerin üzerine yoğun bir

biçimde konup bekler gibi duran bir tür korkunç bir anlamla karşılaşır şaşırarak: Başka bir şey olmayacak: ama çok geçmeden yüzlerce insan kendini öldürecek. Varsın olsun, yeter ki bir şeyler değişsin biraz. Başkaları da birdenbire yalnızlık içinde kalsın. Yapayalnız insanlar, korkunç canavarlıklarıyla yapayalnız insanlar sokaklarda koşuşacak, tek noktaya bakan gözlerle, kötülüklerini kaçırarak pelte gibi önümden geçecekler,

— 254 —

açık ağızlarıyla, kanatlarını çırpıp böcek - dilleriyle, kendileriyle birlikte götürecekler kötülüklerini. O zaman, bedenim, et çiçekleri, menekşeler, düğün çiçekleri gibi açılan kirl, koyu kabuklarla kaplı da olsa gülmekten katılacaktım. Bir duvara yaslanıp gelip geçenlere haykıracam: «Hani ne yaptınız biliminizi? Ne yaptınız insan sevginizi? Düşünen kamış onurunuz nerede?» Korkmazdım — hiç değil, şu anki kadar korkmazdım. Karşılaşacağım yine varoluş değil miydi, varoluşun değişik görünüşleri? Bir yüzü yavaş yavaş yiyen bütün bu gözler fazladan olacak şüphesiz, ama önceki iki gözümüzden daha fazla değildir. Benim bütün korktuğum varoluş.

Akşam oluyor, ilk ışıkları yanıyor kentin. Tanrım! Kentin ne kadar da doğal bir görünümü var, bütün geometrik biçimlere, akşamla ezilmiş görüntüsüne rağmen. Öylesine... belli ki burdan; nasıl olur, bunu gören yalnızca ben miyim? Başka bir yerde, bir tepenin doruğunda, ayaklarının dibindeki, doğanın dibindeki yok olmuş bir kente bakan bir başka Cassandre yok mudur? Olsa da bana ne zaten? Ne diyebilirim ona? Gövdem usul usul doğruya doğru dönüyor, hafifçe sallanıp yürümeye başlıyor.

ÇARŞAMBA : Bouville'de son günüm.

Kitap Kurdunu bulmak için baştan başa dolaştım kenti. Şüphesiz eve dönmemiştir. İnsanların istemediği bu zavallı insansever, utanç ve korku içinde rasgele geziniyor-dur kent'de. Doğruyu söylemek gerekirse başına gelen şaşırtmamıştı beni: tatlı ve ürkek başının böyle bir rezilliğe bulaşacağını seziyordum çoktandır. Bu işte çok az suçluydu — sübyan çocuklara karşı duyduğu o alçak gönüllü — çokluk bir insanseverlik biçimi olan bu aşka — şehvet de-

— 255 —

nilemezdi bile. Ne var ki M. Achille gibi, benim gibi, bir gün onun da yapayalnız kalması kaçınılmazdı: o da benim soyumdan, iyi niyetlilerden. Şimdi artık yalnızlığa gömül-. dü; hiç bitmeyecek olan bir yalnızlığa. Her şey birdenbire yıkıldı gümbür gümbür, kültürlü bir insan olma düşleri, insanlarla anlaşma düşleri birdenbire yok oldu. Önceleri korkacak, uykusuz geceler geçirecek, sonra, bundan sonra, sürgün günleri başlayacak. Akşamları Kitaplığın avlusuna gelip başı boş dolanıp duracak; Kitaplığın ışıklı pencerelerine uzaktan bakacak, uzun kitap raflarını, kitapların deri ciltlerini, sayfalardan çıkan o kâğıt kokusunu hatırladıkça yüreği burkulacak. Onu yalnız bıraktığıma pişmanım, ne var ki kendisi böyle istedi; onu yalnız bırakmamı söyledi: şimdi bir yalnızlık çırağı, yeni uğraşısına alıyor. Mabeyn kahvesinde yazıyorum bunları. Resmî bir görev yapıyormuşum gibi ciddi ciddi girdim kahveye, kahvenin sahibini, kasacı kızı görmek ve kendimde onları son bir kez görüyormuş gibi bir duygu uyandırmak istiyordum zorla. Gel gör ki Kitap Kurdunu düşünmekten bir türlü alakoya-mıyordum kendimi, bozguna uğramış, sitemli yüzü ve kan içindeki yakası bir türlü gitmiyordu gözlerimin önünden. Baktım düşünmemek elde değil, basma gelenleri yazmaya karar verip kâğıt istedim. Öğleden sonra saat ikiye doğru Kitaplık'a gittim. Girerken düşünüyordum: «İşte Kitaplık, son kez giriyorum buraya.»

Okuma salonunda hemen hiç kimse yoktu. Artık buraya hiç gelmeyeceğimi bildiğimden zor — güç tanıdım salonu. Nerdeyse gerçek dışı, pespembe bir buğu gibi hafifti; kadın okuyucuların masasını, kapıyı, kitapların sırtını kızıl bir renge boyuyordu batan güneş. Bir an için, yaldızlı yapraklarla dolu bir ormana giriyormuşum gibi

— 256 —

tatlı bir izlenim uyandı içimde; güldüm. Ve düşündüm: «Uzun zamandan beri hiç gülmemiştin sahi.»

Korsikalı, elleri ardında, pencereden bakıyordu. Ne görüyordu acaba? Impetraz'm kellesini mi? «Ben hiç görmeyecektim bundan böyle, Impetraz'm ne kellesini, ne silindir şapkasını, ne de redingotunu. Altı saat sonra Bouville'den ayrılmış olacaktım.» Geçen ay borç aldığım iki kitabı Korsika-lı'nın yardımcısına ait masaya koydum. Yt s il bir fiş'i yırtıp parçaları bana verdi :

«Buyrun bay Roquentin.»

«Teşekkürler.»

Düşündüm: «Şimdi hiçbir şey borçlu değilim onlara. Burada hiç kimseye, hiçbir şey borçlu değilim artık. Az sonra «Rendez - Vous des Cheminots» nun sahibine de allahısmarladık diyeceğim. Özgürüm.» Bir an duraksadım: bu son anlarımı da Bouville'de uzun bir gezinti yaparak, Victor - Noir yolunu, Galvani'yi, Tournebride sokağını bir kez daha görerek mi geçirseydim yoksa? Ama burası, Kitaplık, tıpkı bir orman gibi öylesine sessiz, öylesine durgundu ki varlığıyla yokluğu bir gibiydi, ve Bulantı bile hoş görmüş, uğramamış*] buraya. Sobanın yanına oturdum. Masada le Journal de Bouville duruyordu. Uzanıp aldım.

«Köpeği kurtardı.»

Remiredon'ur sahibi bay Dubase dün akşam bisikletle Naugis fuarından evine dönüyordu...»

Şişman bir kadın gelip sağ yanıma oturdu. Şapkasını çıkarıp yanına koydu. Burnu elmaya saplanmış bir bıçak gib' oturmuştu yüzün? Burnunun altındaki oyuk. kendisi ayıp olduğu halde onu bunu ayıptıarcasma büzü'üp duruyor. Ciltli bir kitap çıkardı çantasından, başını şişman ellerine koyup dirsek'lerini masaya dayadı. Tam karşımda

— 257 —

F : 17

yaşlı bir bay uyuyordu. Tanıyorum onu: o çok korktuğum akşam Kitaplıktaydı. Sanırım o da korkmuştu. «Bütün bunlar şimdi ne kadar uzak şeyler,» diye düşündüm.

Saat dört buçukta Kitap Kurdu girdi içeri. Elini sıkamak, allahaismarladık demek istiyordum ona. Ama son konuşmamızdan hoşnut kalmamışa benziyordu: şöyle soğuk bir selâm verip benden uzak bir yere geçip, elindeki paketi bıraktı, paketde, her zamanki gibi, mutlaka, bir dilim ekmekle bir parça çukolata vardı. Gitti, bir süre sonra resimli bir kitapla dönüp kitabı paketin yanına koydu. «Onu son kez görüyorum,» diye düşündüm kendi kendime. Yarm akşam, yarından sonraki akşam, bütün akşamlar yine bu okuma masasına gelip, bir dilim ekmekle çukolatasını yiyerek okumasını sürdürecektir, bir fare gibi sabırla kitapları kemirecek, küçük cep defterine bir özdeyiş yazmak için zaman zaman ara vererek Nabaud'nun, Naudeau'nun, Nodier'nin, Nys'in yapıtlarını okuyacaktı. Ve ben Pariste, Paris sokaklarında dolaşıp yeni yüzler görecektim. O bur-dayken, okuma salonunun lambası dalgın ablak yüzünü ısıtırken benim başıma neler gelecekti kim bilir? Serüven denen mucizeye yeniden kapıldığımı duydum bu sırada. O muzlarımı silkip önümdeki kitabı okumaya başladım.

«Bouville ve yöresi.»

«Monistiers.»

«Jandarma birliğinin 1932 yılı durum raporu. Monistiers jandarma komutanı başçavuş Gaspard ve dört jandarması, MM. Lagoutte, Nizan, Pierpont ve Ghil 1932 yı-ımda soluk alacak zaman bulamadılar. 7 cinayet, 82 suç, 159 hafif suç, 6 intihar, 3'ü ölümle sonuçlanan 15 araba kazası.»

«Jouxtebouville.»

«Jouxtebouville trompetçileri dostluk derneği.»

— 258 —

«Bugün; genel prova, yıllık konser için kart dağıtım, s

«Compostel.»

«Belediye Başkanına Legion d'honneur madalyası takma töreni.»

Le touriste bouillois (Bouville izci Birliği, 1924) :

Bu akşam, saat 20,45 de, Ferdinand - Byron sokağı 10 numarada, A salonunda yıllık toplantı. Gündem : Son tutanağın okunması. . Yazışmalar, yıllık yemekli toplantı, 1932 giderleri, mart ayı gezi programı, çeşitli sorunlar, yeni üyeler.»

Bouville Hayvanları Koruma Derneği :

«Gelecek perşembe günü, Bouville, Ferdinand-Byron sokağı 10 numarada, C salonunda, saat 15'de başlayıp 17'ye kadar sürecek olan yıllık toplantı. Mektupların; başkanlığa, genel merkeze, ya da Galvani Sokağı 154 numaraya gönderilmesi.»

«Bouville çoban köpekleri derneği... Bouville savaş sakatları derneği... Taksi sahipleri sendikası... Bouville Öğretmen Okulları dostluk komitesi...»

İki öğrenci girdi, ellerinde çantalarıyla. İki lise öğr rencisi. Korsikalı, babalarıymış gibi gözetip paylayabildiği için lise öğrencilerini pek sever. Çok zaman, öğrencilerin iskemlelerinde kıpırdanıp durmalarına, birbirleriyle gevezelik etmelerine bile göz yumar, sonra, birdenbire, ağır ağır yaklaşır arkalarına dikilir ve onları paylamaya başlar : «sizin gibi akli başında çocukların yapacağı şey mi bu? Böyle devam ederseniz Kitaplık müdürü okul müdürünüze yazıp şikâyet edecek sizi.» Çocuklar karşı gelmeye kalkarsa yiyecek gibi dik dik bakıp parlar: «Adlarınızı söyleyin bakalım.» Okuduklarına da karışır. Kitaplıktaki bazı kitaplar yasaklanmıştırlar onlara, kırmızı bir çarpı işa-

— 259 —

retiyile işaretlenmiş kitaplar cehennemliktir: Gide'nin, JdK derot'nun, Baudelaire'in yapıtları ve tıp kitapları. Herhan-gTBırTise öğrencisi bTKitaplardan birini okumaya kalkarsa, Korsikalı hemen bir işaret edip çocuğu çağırarak bir köşede sorguya çeker. Bir süre sonra da patlayıverir ve sesi bütün okuma salonunu doldurur: «Bu yaşta okumanız gerekli, daha yararlı başka kitaplar var burda. Eğitici kitaplar. Hem söyleyin bakalım, ödevinizi yaptınız mı? Kaçınıcı sınıftasınız siz? İkinci sınıfta ha? Saat dörtten sonra yapacak başka hiçbir şeyiniz yok mu yani? Öğretmeniniz sık sık gelir buraya, söyleyeceğim bu yaptığınızı.» öğrenciler sobanın yanında ayakta duruyorlardı. Küçüğünün ipek gibi koyu saçları vardı, teni saydam denecek kadar inceydi, ağzı küçücük, yaramaz ve gururluydu. Bıyığı yeni yeni terlemeye başlamış olan tıknaz arkadaşı, küçüğe hafifçe dirsek vurup usulca bir şeyler söyledi. Cevap vermedi, küçük ama gururlu, güven dolu bir gülücük belirdi yüzünde. Sonra her ikisi de sallana sallana kitap raflarına gidip bir sözlük alarak, yorgun gözlerini onlara dikmiş bulunan Kitap Kurdu'nun yanına oturdular. Kitap Kurdunun orda olduğunu bilmiyormuş gibi

davranıyorlardı ama tam yanma yerleşmişlerdi, küçük esmer soluna, irice olan büyüğü ise küçük esmerin soluna. Oturur oturmaz sözlüğün sayfalarını karıştırmaya başladılar. Kitap Kurdu bir süre bakışlarını salonda gezdirip yeniden önündeki kitabı okumaya koyuldu. Hiçbir okuma salonu bu kadar ciddi görünemezdi: şişman kadının kesik kesik duyulan soluk sesleri dışında, çıt çıkmıyordu, başlar hep kitaplara eğilmişti. Bütün bunlara rağmen, kötü bir olay çıkacakmış gibi bir izlenim vardı içimde. Gözlerini dikkatle önlerindeki kitaplara dikmiş bulunan bütün bu insanlar gülünç bir oyun oynar gibiydiler: biraz önce üstümüzden

— 260 —

insafsız bir soluğun geçtiğini duymuştum.

Okuyacağımı okumuştum, ama, çıksam mı, çıkmasam mı, bir türlü karar veremiyordum. Gazeteyi okur gibi görünüp bekliyordum. Beni esas meraklandırıan ve tedirgin eden ötekilerinin de beklemesiydi. Yanımdaki kadın da sayfalarını gereğinden hızlı çeviriyordu galiba. Bir kaç dakika sonra fısıltılar duymaya başladım. Belli etmeden başımı kaldırdım. Haylaz delikanlılar sözlüklerini kapamışlardı. Esmer olan küçüğü konuşmuyordu, yüzünü, saygılı ve ilgili, sağa doğru döndürmüştü. Kumralı, küçüğünün omuzuna saklanmış, konuşulanlara kulak kabartıp kıs kıs gülüyordu. «Konuşan kim ola?» diye düşündüm.

Kitap Kurduydum. Genç kitaplık komşusuna doğru eğilmiş, gözleri çocuğun gözlerinde, gülümsüyordu ona; dudaklarının kıpırdadığını ve zaman zaman uzun kirpiklerinin oynadığını görüyordum. Böylesine gençleşmiş görmemiştim hiç onu, hani neredeyse sevimli bir insanmış diyeceği geliyordu insanın. Kitap Kurdu, ara sıra konuşmasına ara verip, ürkek ürkek ardına bakmıyordu. Küçük delikanlı ise söylenenleri içercesine dinlemiş gibi ilgili görünüyordu. Bu küçük sahnede olağanüstü hiçbir yan yoktu, tam başımı önüme eğecektim ki küçük delikanlının elinin masanın kıyısında usul usul kaydıgım gördüm. El, Kitap Kurdunun farkedemeyeceği bir yere gelince uzanıp çevresini yoklamaya başladı ve kumral şişman arkadaşının kolunu bulunca bir çimdik attı. Öteki kendini tümüyle Kitap Kurduna vermişti, onun anlattıklarına kulak kabartıp eğleniyordu, bu yüzden arkadaşının elini görmemişti. Çimdigi yeyince sıçrayıverdi birden. Şaşkınlık ve hayranlıktan iyice açılıverdi ağzı. Küçük, hiç istifini bozmadan, saygılı bir yüzle Kitap Kurdunu dinlemeye devam ediyordu. Arkadaşına çimdik atan o el sanki onun eli değilmiş gibi. «Aca-

— 261 —

ba ne yapacaklar ona?» diye düşündüm. Çok kötü, rezilce şeyler olacaktı, çok iyi anlıyordum bunu, henüz vakit vardı, önleyebilirdim olacakları, gel gör ki neyi önleyeceğimi kestiremiyordum bir türlü. Bir an kalkıp Kitap Kurdunun yanına gitmeyi, omuzuna vurup onu lâfa tutmayı düşündüm. Ama aynı anda kendisine baktığımı gördü, konuşmasını kesip, kızgın bir tavırla dudaklarını ısırdı. Cesaretimi kırmıştı bu hali, hemen bakışlarımı çevirdim, gazeteyi elime alıp okumuş gibi yaptım. Bu sırada şişman kadın kitabını itip başını kaldırdı. Büyülenmiş gibi bir hali vardı. Kadının neredeyse patlayacağım sezdim: salondakilerin hepsi de ne olarsa bir an önce olsun istiyorlardı. Ne ya* pabilirdim acep? Şöyle bir göz attım Korsikalıya: artık pencereden bakmıyordu, bize doğru yarım dönmüştü.

On beş dakika kadar geçti. Kitap Kurdu fısıltılarına yeniden başladı. Artık ona bakmaya cesaret edemiyordum, ama, gençleşmiş, sevgi dolu tavırlarını ve onun haberi olmadan üstüne çöken yorgun bakışları bakmadan da görür gibiydim. Bir an gülüşünü işittim, yaramaz ve ince, kesik bir gülüştü bu. İçimi sıkıntıyla doldurdu: Kirli çocuklar, sanki bir kediyi suda boğacaklardı. Derken, birdenbire fısıltılar kesildi. Bu sessizlik tedirgin etti beni. İşin sonu gelmişti, ölüm çanları çalmıştı. Başımı önüme eğip okur gibi yaptım, okumuyordum elbette. Karşımdaki bu sessizlik içinde olup bitenleri anlamak için kaşlarımı, gözlerimi mümkün olduğu kadar kaldırmıştım. Başımı usulca çevirince, göz ucuyla bir şeyi yakalayabildim. Bir eldi bu; küçük, beyaz bir el, az önce masanın kıyısınca gezinen el. Gevşek, tatlı, ayartıcı, sırtüstü dinleniyordu, denizden çıkıp güneşte ısınan bir kadının tembel çıplaklığı gibiydi. Kara, tüylü bir nesne yaklaştı kararsızca. Tütünden sararmış, iri bir parmaktı bu; o ince elin yanında bir erkeklik

organı gibi kabaydı. Narin el ayasına yönelen kaskatı par-anak, bir an için kararsız durdu, sonra birdenbire, çekine çekine, el ayasını okşamaya başladı. Şaşmamıştım, şaşmaktan çok kızmıştım Kitap Kurdu'na. Kendini tutamıyordu budala. İçinde bulunduğu tehlikeyi anlamıyor muydu bu adam? Bir tek şansı kalmıştı. Her iki elini de masanın üstüne, okuduğu kitabın yanına koysa ve hiç sesini çıkarmadan dursaydı belki başına gelecekleri bu sefer de önleyebilirdi. Ama bu şansım da kullanamayacağım biliyordum. Parmak, kıpırdamadan duran elin ayasını usul usul okşuyor, üstüne basmaya kıyamadan hafifçe dokunuyordu tene. Sanki çirkinliğinin farkındaydı. Başımı sertçe kaldırdım, bu inatçı küçük dokunuşlara dayanamıyordum artık. Kitap Kurdu'yle bakışlarımız karşılaştın istiyorum ve kendine gelsin diye gürültüyle öksürüyordum. Gel gör ki, o, gözlerini kırpmış gülümsüyordu. Öteki eli masanın altında kaybolmuştu. Liseli öğrenciler gülmüyorlardı artık, kâğıt gibi apak kesilmişlerdi. Küçüğü dudaklarını ısırmıştı, korkuyordu, olaylar gücünü aşmıştı sanki ve, o, bu gerçeği duyar gibiydi. Yine de çekmiyordu elini, biraz kasılmış, masanın üstünde duruyordu el.

Arkadaşı şaşkın ve korkulu, ağzını açıyordu.

İşte tam bu anda Korsikalı ulumaya başladı. Hiç belli etmeden, usul usul gelip Kitap Kurdunun iskemlesinin arkasında durmuştu. Yüzü mosmor kesilmişti, güler gibi bir hali vardı, gözleri alev saçıyordu. Oturduğum yerde sıçradım, ama üzerimdeki yük hafiflemiş gibi geldi birden. Beklemek pek korkunç bir şeydi. Bir an

önce bitmesini istiyordum bunun, isterlerse kapı dışarı etsinlerdi onu, yeter ki bitsin bu artık. Kâğıt gibi apak kesilen liseli çocuklar Çantalarını kaptıkları gibi, göz açıp kapayıncaya dek toz oldular.

! 262 —

— 263 —

i

!!

Korsikalı öfkeden kendinden geçmiş bar bar bağın-yordu:

«Gördüm sizi, gördüm sizi bu kez, hayır gerçek değil diyemezsiniz. Hadi söyleyin bakalım, aslı yok deyin bakalım. Ne dümenler çevirdiğinizi görmedim mi sanıyorsunuz? Gözlerim kör mü benim? Sabırlı ol, az daha sabırlı ol, hele bir suçüstü yakalayayım pahalya ödetirim dedim hep kendi kendime. Elbette, pahalya mal olacak bu size. Adınızı bilmiyorum muyum sanki? Adınızı, adresinizi öğrendim, anlıyor musunuz! Patronunuzu da tanıyorum, M. Chuillier. Yarın sabah Kitaplık Müdürünün yazısını okuyup, olup bitenleri öğrenince, pek şaşıracak.»

Gözlerini döndüre döndüre tamamladı :

«Görürsünüz. Bu iş burada bitmez. Fransa'da yargıç yok mu sanıyorsun? Senin gibi adamların hakkından çabuk gelirler. Beyimiz bilgisini arttırıyormuş! Beyimiz kültürünü genişletiyormuş! Beyimiz yok şu neydi, yok bu neydi, yok şu kitabı ver, yok bu kitabı ver boyuna rahatsız etsin beni. Beni kandırdığını mı sanıyorsun?» Kitap Kurdu şaşırmışa benzemiyordu. Belki yıllardan beri bekliyordu bu sonu. Korsikalının sinsi sinsi yaklaşıp kulağının dibinde çın çm öteceği bir günde neler olabileceğini belki yüz kez düşünmüştür. Ama bütün bunlara rağmen yine de her akşam gelip harıl harıl okuyor ve zaman zaman, tıpkı bir hırsız gibi, küçük bir oğlan çocuğunun ak ellerini, belki de bacağım okşuyordu. Kitap Kurdunun yüzünde şu an, olacağı boyun eğmeye hazır bir anlam vardı.

Peltekte peltekte konuşmaya başladı: «Ne demek istiyorsunuz, anlamıyorum, yıllardır gelirim buraya...»

— 264 —

Şaşırmış gibi, söylenenlerle bir ilgisi yokmuş gibi görünmeye çalışıyordu, ama kendi de inanmıyordu buna aslında. Her şeyin ortada olduğunu, çıkacak bir olayı kimsenin engelleyemeyeceğini, bu olayı dakika dakika yaşaması gerektiğini çok iyi biliyordu.

Yakınımda oturan kadın:

«Yalan söylüyor, olanları ben de gördüm gözlerimle,» deyip hantal hantal doğrularak, devam etti:

— «Olmaz böyle şey! Her zaman yapıyor bunu, ilk görüşüm değil. Geçen pazartesi, aşağı yukarı yine bu saat' lardaydı, bu adamın yine aynı şeyleri yaptığını gördüm. Ses çıkarmadım, gözlerime inanamıyordum çünkü, bir kitaplıkta, insanların bir şeyler öğrenmek için geldikleri böylesine ciddi bir yerde, böylesine yüz kızartıcı olayların olabileceğine inanmıyordum çünkü. Benim çocuğum yok, ama şaşarım çocuklarını buraya gönderen annelerin aklına, buranın sessiz soluksuz güvenilir bir yer olduğunu sanıyorlar, oysa burda gözü kararmış canavarlar var, bırakırlar mı hiç, çocuklar ödevlerini yapsın.»

Korsikalı, Kitap Kurduna yaklaştı:

«Ham'fendinin söylediklerine ne buyurursunuz bakalım? Haydi, kandır mayalını ortalığı edepsiz herif!»

Kitap Kurdu ağır başlı bir tavırla cevapladı :

«Ağzınızı toplayınız bayım.»

Bu da Kitap Kurdunun rolüydü. Belki gerçeği olduğu gibi söylemek, belki de kaçmak isterdi, ama her ne olursa olsun, önce, oyundaki rolünü sonuna dek oynaması gerekiyordu. Korsikalıya bakmıyordu, gözleri hemen hemen kapalı gibiydi. Kolları yanına sarmıştı. Yüzü limon gibi sapsarıydı. Ama birden, bir kan dalgası yürüdü yüzüne.

Korsikalı öfkeden çıldıracak gibiydi:

— «Ağzıma mı toplayayım? Pis herif! Sizi görmedi-

— 265 —

rğimi mi sanıyorsunuz yoksa? Ne zamandan beri sizi kol-luyordum ben. Aylardan beri.»

Kitap Kurdu omuzlarını silkip kitabını okur gibi yaptı. Kızarmıştı, gözleri yaşla doluydu, çok ilginç bir hali vardı. Bir Bizans mozağinin reproduksiyonuna bakıyordu dikkatle.

Kadın, Korsikalıya bakıp:

«Amma da yüzünüz, hiç bir şey olmamış gibi kitap okuyor,» dedi.

Korsikalı kararsızdı. Korsikalının yıldırıldığı sıkılgan ve uysal bir delikanlı olan kitaplık müdür yardımcısı masasından doğrulmuş bağıırıyordu: «N'oluyor orda Paoli?»

Bir an sessizlik oldu, bu iş burada biter diye umutlandım. Korsikalı alınıp küçük düştüğü duygusuna kapıldı. Sinirden, karşısındaki dilsiz kurbanına söyleyecek söz bulamayınca gerilip boşluğa kocaman bir yumruk salladı. Kitap Kurdu korkuyla döndü. Ağzı açık, Korsikalıya baktı. Gözlerinde büyük bir korku vardı.

«Beni dövmeye kalkarsanız şikâyet ederim sizi. Kendi arzumla çıkmak istiyorum burdan,» dedi.

Bu kez ben de ayağa kalktım, ama çok geçti artık. Korsikalı birden bir inilti koyverip yumruğunu Kitap Kurdu'nun burnuna indirdi. Bir an için Kitap Kurdunun çok güzel gözlerini göremez oldum. Üstünde bir kol yeni ve kıllı bir yumruk vardı. Korsikalı yumruğunu çektiğinde Kitap Kurdu'nun burnundan kan boşalmaya başladı.

Eliyle yüzünü kapatıp yumruklardan korunmak istedi, ama Korsikalı bu kez de ağzının kıyısına vurdu. Kitap Kurdu iskemlesine yığılıp çekingen ve tatlı gözlerle önüne baktı. Kan, burnundan giysilerine akıyordu. Sol eliyle burnundaki kanı silmeye, sağ eliyle de yemek paketini bulmaya çalışıyordu.

— 266 —

Kendi kendine konuşur gibi:

«Gidiyorum,» dedi.

Yanındaki kadın sararmıştı, gözleri parlıyordu.

«Pis herif, iyi oldu,» dedi.

Öfkeden titriyordum. Masayı dolanıp bodur Korsikalıyı yakasından tuttuğum gibi havaya kaldırdım.

Debeleniyordu; masaya çalacaktım. Mosmor kesilmiş çırpıyordu, ama kolları kısa olduğu için yüzüme uzanamıyordu. Tek kelime söylemiyordum, burnunu yumruklayıp yüzünü darmadağmık etmek istiyordum.

Anlamaştı, yüzünü korumak için dirseğini kaldırdı. Korktuğunu görmek rahatlatmıştı beni. Ama birden hırlamaya başladı:

«Bırak beni hayvan herif, yoksa sen de onun gibi misin?»

Hâlâ soruyorum kendi kendime, neden bırakmıştım sanki onu? Olayın bana da bulaşmasından mı korkmuştum? Bouville'de geçirdiğim bu tembel yıllar hımbıllaştır-mış mıydı yoksa beni? Eskiden olsaydı dişlerini dökmeden bırakmazdım bu adamı. Kitap Kurdu da nihayet kalkabilmişti iskemlesinden, ona doğru döndüm, gözlerini bendert kaçınıyordu. Başı önüne eğik, paltosunu giymeye gitti. Sanki burnundan akan kanı durduracakmış gibi ikide bir sol eliyle burnunu yokluyordu. Kan durmuyordu bir türlü. Fenalaşmasından korktum. Kimselere bakmadan mırıldanıyordum :

«Şu işe bak', yıllardır gelirim buraya...»

Ama bodur herif, ayağı yere basar basmaz, yine duruma egemen olmuş, Kitap Kurduna bağıırıyordu:

«Defolun burdan, bir daha buraya ayak basarsanız polisle attırırım dışarı sizi.»

Merdivenlerin dibinde yetiştim Kitap Kurduna. Onun-

— 267 —

utanç içinde kalması beni de utandırmıştı, rahat davrana-mıyordum, ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Yanma geldiğimi görmemiş gibi bir hali vardı. Mendilini çıkardı, içine tükürdü. Burnu şimdi biraz daha az kanıyordu.

Beceriksizce :

«Gelin de bir eczaneye gidelim,» dedim.

Karşılık vermedi. Okuma salonundan büyük bir gürültü geliyordu. Hep bir ağızdan konuşuyor olmalıydılar.

Kadın tiz bir kahkaha koyverdi.

«Artık hiç gelmeyeceğim buraya,» dedi Kitap Kurdu. Döndü, merdivenlere ve okuma salonunun giriş bölümüne şaşkın gözlerle baktı. Boynunu döndürmesi yüzünden gömleğinin yakasıyla boynunun arasına burnundan kan aktı. Ağız, yanakları bütün kan olmuştu.

Kolundan tutup:

«Geliniz,» dedim.

Ürperdi ve sert bir hareketle kolunu çekti.

«Bırakınız beni!»

«Ama böyle yalnız kalamazsınız. Yüzünüzün yıkanması, pansuman edilmesi gerekir.»

Tekrarladı :

«Bırakın beni bayım, lütfen bırakın beni.»

Nerdeyse sinir buhranı geçirecekti. Onu yalnız bırakıp uzaklaştım. Bir an, batan güneşin kambur sırtında ışıdığını gördüm, sonra gözden kayboldu. Kapının eşiğinde yıldız biçiminde bir kan lekesi vardı.

Bir saat sonra

Hava bulanık, güneş batıyor; iki saat sonra tren kalkacak, ilk kez parkı bir baştan bir başa geçtim, şimdi Bo-

— 268 —

ılibet sokağında geziniyorum. Bu sokağın Boulibet sokağı olduğunu biliyorum, ama tanıyamıyorum onu. Genellik-je bu sokağa girdiğimde, kaim bir sağduyu tabakasından geçiyormuşum gibi gelirdi bana. Hantal ve geniş Boulibet sokağı, kaba ciddiliğiyle, bozuk şoseleriyle, zengin kasabalardan geçen ve en azından bir kilometre, iki katlı büyük evler boyunca giden devlet yollarını andırıyordu. Bu yola köy yolu adını vermiştim, bir ticaret limanına pek ters düştüğünden çok hoşuma giderdi. Evler yine aynı evlerdi ama, gel gör ki bugün köy evleri görünümlerini yitirmişlerdi. Sıradan birer yapı olmuşlardı şimdi. Az önce geçtiğim park da aynı tatsız izlenimi uyandırmıştı bende; bit-İcüler, çimenler, Olivier Marqueret çeşmesi, anlamsız görünmek için ayak diriyordu bugün. Anlıyorum şimdi : Önce kent terk ediyor beni. Henüz terketmedim Bouville'i, oysa şimdiden bu kentte değilim. Susuyor Bouville. Bu kentte daha iki saat kalmak zorunda oluşum tuhafıma gidiyor. Bana hiç aldırmadan, eşyalarını, bu akşam, ya da yarın gelecek olan yeni konuklarına bütün tazeliğiyle sunmak için, bir bohçada dürüp büküp saklıyor. Şimdi her zamankinden daha çok unutulmuş hissediyorum kendimi.

Birkaç adım atıp duruyorum. Tam bir unutulmuş içindeyim, unutuluşumu tadıyorum, iki kent arasındayım, biri bilmiyor beni, öteki de tanııyor. Kim hatırlıyor ki beni? Belki Londra'daki hantal genç bir kadın... Daha neler,

sanki ben miyim düşündüğü? Zaten başka adam da var yanında, o Mısırlı. Şu an belki de odasına girdi, belki kollarına aldı onu. Kıskanç değilimdir, direnerek yaşadığını da biliyorum üstelik. Onu bütün yüreğiyle sevse bile aşkı ölü bir aşk olacaktı zaten. Onun en son yaşayan aşkı tendim. Ama her şeye rağmen şunu verebilir belki o adam: Zevki. Ne var ki, eğer gücü tükenip kargaşa içinde yok

^ -269 —

oluyorsa, onda, onu bana bağlayan artık hiç bir şey kalmamış demektir. Ve zevk duyuyorsa eğer, ben artık onun. İçin, hiç rastlamadığı gibiyim. Birdenbire her şey içimde eriyip gitti, dünyanın tüm öteki bilinçleri, onlar da, eriyin. gitti. Yadırgıyorum. Ama yine de varolduğumu, burada, olduğumu biliyorum ben.

Şu an «ben» derken garip bir boşluk var içimde, nedir «ben»? Kendimi eskisi gibi hissedemiyorum, öylesine-unutulmuşum. Gerçek olandan bende kalan tek şey, var olduğunu duyuran bir varoluş. Usul usul, uzun uzun esniyorum. Hiç kimse, kimse için yok artık Antoine Roquentin. Pek keyiflendiriyor bu beni. Nenin nesiymiş acep bu Antoine Roquentin? Soyut bir nesne. Bilincimde küçük, olgun bir anı kıpırdanıyor kendimden.

Antoine Roquentin... Ve-aniden ölgünleşiyor ben, ölgünleşiyor, tamam, söndü işte.

Bilinç; uyanık, kıpırtısız ve yalnız, duvarlar arasında kendini sürdürüyor. Hiç kimseler yok orda artık. Az önce biri vardı, ben diyen, benim bilincim diyen. Kimdi? Dışar-da sokaklar vardı, renklerle, tanıdık kokularla varolan sokaklar. Şimdi artık geriye kala kala orta malı duvarlar, orta malı bir bilinç kalıyor. Yani duvarlar ve duvarlar arasında canlı bir saydamlık ve bireysel olmayan bir saydamlık. Bilinç bir ağaç gibi, bir tutam ot gibi. Uyukluyor, sıkılıyor. Dallardaki kuşlar gibi küçük ve göçmen varoluşlar konaklıyor içinde. Konuyorlar, göçüyorlar. Unutulmuş, bu duvarlar arasında, bu kurşunî gökyüzünde unutulmuş, bırakılmış bir bilinç. Varoluşunun anlamı da şu: JTazlada» olduğunun bilincindeT^tebunun için var. Yoğunluğu azalıyor, dağılıyor, sokak fenerleri boyunca duvarlar üzerin* de ya da orda, akşam duvarlarında kaybolup gitmeye çalışıyor. Ama unutulmuyor asla; unutulan bir bilinç olduğunun bilincinde çünkü. Kaderi bu onun, unutulmak. Bo-

r — 270 —

«hık b"1 ses var ' ^i saat sonra tren kalkacak,» diyen ve bir bilinci var bu sesin. Bir yüzün de bilinci vardır. Ka-- na bulanmış, kan içinde geçiyor usul usul ve bu yüzün iri gözleri yaşlar döküyor. Duvarlar arasında değil, hiç bir yerde değil yüz. Kayboluyor, yerini başı kanlı kambur bir gövde alıyor, usul adımlarla uzaklaşıyor gövde, her adım atışında duruyor gibi, ama hiç bir zaman durmuyor başı kanlı kambur gövde. Karanlık bir sokakta ağır ağır yürüyen bu gövdenin bilinci var. Yürüyor, ama uzaklaşmıyor. İşonu gelmiyor bir türlü karanlık yolun, hiçlikte kayboluyor. Duvarlar arasında değil, hiç bir yerde değil bu yol. Ve, «Kitap Kurdu kentte başıboş dolanıp duruyor,» diyen boğuk bir sesin bilinci var.

Aynı kentte değil, bu anlamsız duvarlar arasında değil, onu unutmayan zalim bir kentte yürüyor Kitap Kurdu. Onu düşünen insanlar var, Korsikalı var, şişman kadın var; belki de kentte herkes onu düşünüyordur. Benliğini daha kaybetmedi, o öldürmek istemedikleri, işkenceler al-f tında inleyen kanlı benliğini de kaybedemez. Dudakları, burun delikleri acı çektiyor ona; «acıyor,» diye düşünüy-yor. Yürüyor, yürümesi gerekir. Bir an durmaya kalksa kitaplığın duvarları hemen çevresinde yükselip içine hapsederdi onu; Korsikalı yanında belirir, aynı sahne bütün ayrıntılarıyla yeniden başlar ve kadın sırtırdı: «Prangaya | vurmali bu adi herifleri!» Yürüyor, dönmek istemiyor evi-1 ne. Korsikalı ve kadın ve o iki liseli çocuk odasmda bekliyor: «Boş yere inkâr etmeyin, gördüm sizi.» Ve sahne yeniden başlıyor. Düşünüyor Kitap Kurdu: «Keşke yapmadaydım Tanrım, keşke yapamasaydım, gerçek olmasıydı Tasalı bir yüz gelip geçiyor bilincin önünden: «Belki

— 271 —

I

de kendini öldürecek.» Ama hayır, olamaz: Bu kapana kışmış tatlı ruh ölümü düşünemez.

Bilincin de bir bilgisi vardır. Öyle bir bilgi ki; duvarlar arasında uysal ve bomboş, içinde oturan insanlardan kurtulmuş, soyut, yer yer görünen bir bilgi. Şunları söy yor ses: «Bagajlar kaydedilmiştir, tren iki saat sonra kal. kıyor.» Sağımda, solumda duvarlar kayıyor Asfaltın, de. mir satan mağazaların, kışla pencerelerinin bilinci var. Sonra fısıldıyor ses : «Son defa.»

Anny'nin bilinci, şişman Anny'nin, otelinin odasındaki yaşlı Anny'nin, hüznün bilinci var, çekip giden ve asla dön-jneyecek olan uzun duvarların arasında varlığının bilincindedir acı : «Hiç bitmeyecek mi bu?» duvarlar arasında ses bir caz havası tutturmuş: «some of these days»; artık bit-meyecek mi bu? Ve arkadan, usulca, sesi bastırıyor ezgi, ve ses durmadan söylüyor şarkısını, gövde yürüyor. Bütün bunların da bir bilinci yazık ki... Bilincin de bilinci. Ama kimse yok burda, acı çekecek, ellerini oğuşturacak, kendi kendine acıyacak kimse yok. Hiç kimse. Dört yol ağızlarının katkısız hüznüdür bu; kendini unutamayan, bir hüznün.? Ses devam ediyor; «İşte Rendez - Vous des Cheminots» vej Ben fışkırıyor bilinçten, bu ben'im, Antoine Roquentin, azi sonra Paris'e gidiyorum, kahvenin sahibi kadınla vedalaş-j maya geldim.»

«Sizinle vedalaşmaya geldim.»

«Gidiyor musunuz bay Antoine?»

«Paris'e yerleşeceğim, değişiklik olsun diye.»

«Ne mutlu size!»

Bu ablak surata nasıl değdirebilmişim dudaklarımı' Bana ait değil artık gövdesi. Daha dün, kara yün giysisinin altındaki bedenini gözlerimin önüne getirebilirdim. Oy sa bugün giysisi zırh benim için, ötesini göremem. Tenin-

— 272 —

den damarları belli olan bu ak gövde düş müydü? Kadın : «Arayacağız sizi, bir şey içer miydiniz? Bugün ben-

„jen olsun.»

Oturup kadeh tokuşturuyoruz. Sesini hafifçe alçaltarak konuşuyor:

«Alışmıştım size, iyi anlaşıyorduk.»

«Sizi görmeye gelirim.»

Çok iyi olur bay Antoine. Bouville'den geçerken bize 4e uğrayıp bir merhaba dersiniz. Unutmayın bizi : «Bir bayan Jeanne vardı, uğrarsam memnun olur,» diye düşününüz. İnsanların nerde olduklarını, ne yaptıklarını bilmek güzel şey gerçekten. Tanıdıklar sık sık uğrarlar bize. Denizciler gelir, Transat'da çalışanlar: bazan iyi yıl bile göremem onları. Bakarsın Brezilyadadırlar, bakarsın New York'da. Kimi zaman da Bordeaux'dadırlar, ulaştırma işlerinde çalışanlar. Derken hiç ummadığım bir günde karşıma çıkıverirler, «Merhaba bayan Jeanne» diye selâmlarlar. Birlikte birer kadeh içeriz. İnanın, içtikleri içkinin adını bile hatırlarım ossaat. İki yıl geçmiş olsa bile! Madelei-ne'e seslenirim: «Madeleine, M. Pierre'e sert bir vermut, M. Leon'a bir Cinzano getir,» diye. Şaşalar: «Ne içtiğimizi nasıl hatırlayabildiniz patron?» derler. Ben de, «İşim bu benim, diye cevaplarım onları.»

Salonun dibinde şişman bir adam var. Kadının ilişkisi var, bir süredir yatıyor onunla. Adam Jeanne'a seslendi:

«Patron!»

Hemencecik kadın kalkıyor : «İzninizle bay Antoine.» Garson kız geliyor yanıma:

— 273 —

F : 18

«Demek bırakıp gideceksiniz bizi.»

«Paris'e gideceğim.»

Çalımlı çalımlı cevap veriyor:

«Yaşa. Paris'i bilirim. Simeon'da çalıştım iki yıl. Ama. özlüyordum burayı.»

Bir saniye kadar duraksıyor, sonra, bana artık söyleyecek bir şeyi olmadığını anlayıp:

«Eee, size iyi yolculuklar bay Antoine,» diyor, ve elini önlüğüne silerek uzatıyor bana:

«Allahaismarladık Madelaine.»

Gidiyor. Journal de Bouville'i çekiyorum önüme, sonra okumaktan vazgeçip itiyorum: az önce Kitaplıkta satır satır okumuştum.

Kadın geri dönmüyor: tombul ellerini, onları tutkuyla sıkkan dostunun ellerine bırakmış.

Tren kırk beş dakika sonra kalkıyor.

Vakit geçirmek için paramı sayıyorum.

Ayda bin iki yüz frank, pek fazla bir şey kalmıyor, ne var ki kendimi biraz zorlasam yeter, üç yüz franka bir oda kiralarm, günde on beş frank yiyeceğe gider : geriye dört yüz elli frank kalır, çamaşırlarımın yıkanması, diğer ufak tefek giderler ve sinema için. Çamaşırlarım ve giysilerim daha uzun zaman idare eder, yeniden almaya gerek yok. Dirsekleri biraz yıprandı ama olsun, her iki giysim de henüz giyilebilir daha, temiz: iyi kullanırsam daha üç dört yıl gider.

Tanrım, böylesine bir bitkisel hayatı sürececek olan ben miyim? Kalan günlerimde ne yapacağım? Gezeceğim, Tu-ilerie parkında demir bir sandalyeye — ya da çokluk, para vermeyeyim diye bir sıraya — oturacağım. Kitaplıklara kitap okumaya gideceğim. Sonra? Haftada bir de sinema. Peki ya sonra? Pazarları bir Voltigeur ismarlayaca-

— 274 -

kendime. Luxembourg parkında oturan emeklilerle Croquet oynamaya da gidecek miyim? Hem de bu yaşta, otuz yaşında. Acıyorum kendime. Bazan sorup duruyorum, bana kalan bu üç yüz bin frankı bir yılda harcayıp tüketsemi daha iyi olmaz mı diye — ama sonra ne yapacaktım? Yeni giysiler giydim diyelim, ne kazandıracaktı bu bana? Kadınlar? Yolculuklar? Hepsini denedim bunların, şimdi bitti artık bunlar, bir zevk vermiyor artık bana: işte sonuç! Bir yıl sonra bile şimdiki kadar bomboş olacağım, tek bir anı bile kalmadan ve üstelik ölümden korkarak.

Otuz yaşındayım! Ve yılda 14.400 frank gelirim var. Ber ay ödenecek bir para. Yaşlı biri de değilim oysa! Yapabileceğim bir şeyler versinler bana, ne verirlerse versinler... Bir başka şey düşünsem çok daha iyi olur, çünkü şu an bir komedi oynamak üzereyim. Hiçbir şey yapmak istemediğimi çok iyi biliyorum: bir şey yapmak varoluşu yaratmaktır; böylesine varoluş da var.

Gerçek şu ki, kalemi elimden bırakamıyorum: sanırım Bulantı gelecek yine, yazmaya devam edersem onu geciktirecekmişim gibi bir duygu var içimde. Bu yüzden aklımdan ne geçerse çalakalem yazıyorum.

Madelaine, hoşuma gittiğini bildiği bir plağı uzaktan göstererek sesleniyor:

«Plâğınız bay Antoine, sevdiğiniz plâk, son bir defa dinlemek ister miydiniz?»

«Zahmet olmazsa.»

Nezaket olsun diye istedim, oysa şu an bir caz dinleyecek halim yok. Yine de dikkatle dinleyeceğim, çünkü Madelaine'in dediği gibi bu plâğı son defa dinliyorum: çok «ski bir plâk; çok, çok eski, taşra için bile eski sayılır; bulamayacağımı bue bile arayacağım onu Paris'te. Şimdi

— 275 —

Madelaine gramofona koyacak plâğı, dönecek; çelik iğne yivlerde sıçramaya, gıcırdamaya başlayacak, ve yivler döne döne iğneyi plâğın ortasına getirdiğinde, şarkı bitecek «some of these days» i söyleyen boğuk ses tamamen susacak.

Başlıyor.

Güzel sanatlarla avunmaya kalkan nice budalalar var. Örneğin Bigeois halam şöyle derdi: «zavallı amcan ölü» ce Chepin'in Prelude'lerinde buldum avuntuyu.» Konser salonları; gözlerini kapayıp, solgun yüzlerini alıcı antenle-, re dönüştürmeye çalışan bu ezikler, bu küskünlerle doludur ağzına kadar.

Duydukları seslerin, tatlı ve besleyici bir biçimde içlerine aktığını, hüznlerinin, genç Werther'in hüznleri gibi ezgileştiğini sanırlar, güzelliğin acılarını dindirdiğine inanırlar. Dangalaklar.

Bu müzikte acı dindirici bir şeyler buluyorlar mı acaba, pek merak ediyorum. Az önce büyük mutluluk içinde değildim elbette. Yüzeyde, makina gibi parasını sayan bir adam vardı. Belirlenmemiş bir soru ve dilsiz şaşkınlıklar biçimini almaş, ve gece gündüz yakamı bırakmayan bu tatsız düşünceler duruyordu kıpırdamadan derinlerde. Annyle ilgili, baştan savma yaşantımla ilgili düşünceler. Daha derinlerde Bulantı; tan yeri gibi ürkek, sıkılan. Ne var ki o an ezgiler yoktu, durgundum, üzgündüm. Çevremdeki tüm nesneler benimle aynı ham maddeden, bir tür acıdan yapılmıştı. Benim dışında öylesine çirkindi ki dünya; masalar üstündeki bu kirli bardak, aynanın üstündeki koyu leke, Madelaine'in şişko sevgilisi. Bütün bu çirkinlikler karşısında kendimi ailemlemiş gibi rahat hissediyordum.

276-

Şimdi saksafonun ezgileri geliyor. Ve ben utaniyorum. Isd ısı^' küçük bir hüzn doğdu, bir örnek hüzn. Saksafonun dört notası. Gidip gidip geliyorlar, «bizim gibi yapın siz de, ölçüyle acı çekin,» der gibiler. Doğru! Elbette, ben de böyle acı çekmek istedim, ölçüyle, hoş görüşüz, kuru bir yalınlıkla, kendime acımadan. Ama bardağımın dibindeki bira ılıkta bu benim hatam mıdır, aynanın üzerinde koyu lekeler varsa, ben fazlalıksam, acılarımın en özdeni, en kurusu, ayı balığı gibi fazladan bir et ve aşın geniş bir deriyle, ıslak, dokunaklı, ama öylesine çirkin kocaman gözlerle sürüklenip hantallaşıyorsa bu benim kabahatim mi? Yo, hayır, plâğın üstünde dönen, gözlerimi kamaştıran bu küçük elmas hüznün, dindirici olduğu söylenemez. Alaycı bile değil: yalnız kendisiyle ilgili, kıvançla dönüyor; dünyanın yavan yakınlığını tırpan gibi biçip attı, ve şimdi dönüp duruyor, ve biz hepimiz, Madelaine, şişko adam, patron, ben, masalar, banketler, lekeli ayna, bardaklar, biz hepimiz, kendimizi varoluşa terkeden bizler; birbirimizle, yalnızca birbirimizle olduğumuzdan, hırpaniliğimiz içinde, günlük başıboşluğumuz içinde yakaladı bizleri : kendi hesabıma, onun önünde varolanm hesabına utaniyorum.

O, küçük hüzn, yok aslında. Can sıkıcı bir şey bu; eğer kalabilseydim, şu plâğı çekip alabilseydim, parçalayıp ikiye bölebilseydim bile, yine de elleylebilmiş olmam ona. Ötesinde — her zaman bir şeyin ötesinde, bir sesin, bir keman notasının. O küçük hüzn, ince, ve sağlam, var oluş yığınları arasından çıkıveriyor ortaya, tutmaya kalksan yalnızca varoluşlarla karşılaşır o zaman anlamdan yoksun varoluşlara çarparsın. Onların arkasında kalıyor bu küçük hüzn: sesini duyamıyorum. Ezgileri ve onu be-lirginleştiren hava titreşimlerini işitebiliyorum yalnızca.

— 277^.

n l

Hiç bir fazlalığı bulunmadığından varoluşamıyor o: ondan başka her şey ona göre fazlalık. Çünkü yalnız var olan o.

Ben de varolmak istedim. Yalnızca bunu istedim hatta; işte yaşantımın son sözcüğü: Bağıntısız görünen bütün bu girişimlerin altında aynı arzuyu buluyorum. Varoluşu söküp atmak, onları yağlarından temizlemek, bükmek, kurutmak, kendimi arıtmak, katılaştırmak ve böylece bir saksaf on notasının açık ve belirli sesini vermek istiyorum. Bir zavallı da yanlış dünyaya gelmişti. Bir kısra bile çıkar-tılabilirdi bundan. Bütün öteki insanlar gibi, parklar, kahveler, ticaret kentleri dünyasında varlığını sürdürüyordu. Ama kendini başka yerlerde, o Tintoretti dükkânları ve Florentins de Gazzoli yiğitleriyle, resimlerde, Fabrice del Dongo ve Julien Sorel'le kitaplarda; uzun, kuru ve hüznülü caz havalariyle plaklarda yaşadığına inandırıyor. Ama, hayli budalalıkla yaptıktan sonra dünyayı anladı, gözlerini açtı, ve baktı ki bir yanlışlık vardı ortada: bir kahvede, ılık bir biranın karşısındaydı. Kanapenin üstünde/ iki büküm büzülmüştü; düşündü ve ben bir aptalım dedi. Ve işte bu belirli anda, varoluşun öteki yakasında, uzaktan uzağa görülebilen ama asla yanma yaklaşılmayan bir başka dünyada, küçük bir caz ezgisi dansetmeye, şakımaya başladı: «Siz de benim gibi yapın, ölçülü acı çekin.»

Şarkı söylüyor plaktaki ses:

Some of these days You'll miss me honey

Plağın burası aşınmış, çizilmiş olmalı, acayip bir ses çıkarıyordu çünkü. Ve bir şey var insanın yüreğini daral- j-tan: iğnenin plaktaki bu gürültüleri, bu hafif öksürükleri | ezgileri bozmuyordu hiç. Ezgi çok ötelerde. Anlıyorum,

fcunun da neden olduğunu anlıyorum: plâk çizilmiş, yıpranmış, şarkıcı ölmüş belki; ben burdan çekip gideceğim, trene bineceğim. Ama, bu şimdiki zamandan başka bir zamana düşen, varolan'm ardında, geçmişsiz, geleceksiz,. günden güne çözülüp dağılan, pul pul kavlayıp ölüme doğru kayan bu notaların ardında, cazın ezgisi hiç değişmeden kalmış, insafsız bir tanık gibi genç ve dimdik.

Öldü, yok oldu ses. Plâk biraz cızırdayıp duruyor. Kahve, can sıkıcı bir düştten kurtulmuş, boyuna varolmak arzusunu düşünüp onu geveliyor. Kahvenin sahibi kadının; yüzüne kan yürümüş, yeni dostunun ahlak, ak yanaklarını çimdikiyor, tırmalıyor ama yanaklar yine renksiz. Ölü' yanakları. Ben, oturduğum yerde kokuşuyor, çürüyorum, yan yarıya uyukluyorum. Bir çeyrek saat sonra trende olacağım, ama düşündüğüm yok bunu. Kara, kalın kaşlı, New York'daki bir yapının yirminci katında, sıcağtan bunalmış, yüzünü bir güzel kazımış bir Amerikalıyı düşünüyorum. New York'un üstünde gök yüzü tutuşuyor, gök mavisi alev alev yanmış, kocaman, sarı alev dilleri yalıyor çatılar. Brooklyn'li yaramazlar don - gömlek, su borularının önüne atacak kendilerini. Yirminci kattaki karanlık a sıcağtan kavruluyor. Kalın, kara kaşlı Amerikalı de-in derin soluyor, patlıyor sıcağtan, yanaklarında ter damaları var. Sırtında gömlek, piyanosunun önüne oturmuştur; ağzında tütünün burukluğu, kafasında belli belirsiz ir ezgi var. «Seme of these days.» Az sonra Tom da gelecek, cebinde şişesiyle; ikisi de deri koltuklara oturup, bardak bardak viski içecekler; alkol ve gün ışığının ateşi alev alev yakacak boğazlarını, büyük, yakıcı bir uykunun ağırlığını duyacaklar. Ama önce şu ezgiyi, «Some of these days» i notaya almak gerekiyor. Nemli eli piyanonun üstünden kurşun kalemi alıyor. «Some of these days, you'll

— 278-

279 •

mis me honey.»

Böyle yapıldı bu is. Böyle olmuş olmamış pek önemi yok bunun. Ne var ki böyle doğmuş bu ezgi. Bu ezgi dünyaya gelmek için kömür kaşlı bu Yahudi'yi seçmiş. İsteksiz tutuyordu kalemi ve kâğıda ter damlaları akıyordu yüzüklü parmaklarından. Neden bende doğmamıştı bu ezgi? Bu mucizenin, tamamlanması için neden bira ve alkol yüklü o ayı gerekmişti?

«Plâğı bir kez daha kor musunuz Madelaine, gitmeden önce bir kez daha dinleyeyim.»

Gülmeye başlıyor, Madelaine, gramofon'un kolunu çeviriyor ve yeniden başlıyor şarkı. Ama ben kendimi düşünmüyorum artık. Bir temmuz günü, odasının bunaltıcı sıcağında bu ezgiyi besteleyen o adamı düşünüyorum. Bu caz havası ile, saksafonun ak ve ekşi ezgileriyle düşünmeye çalışıyorum onu. Bunu besteledi, sıkıntıları vardı, işleri umduğu gibi gitmiyordu, üstelik, onun dilediği biçimde düşünmeyen bir sevgilisi de olabilirdi odada ya o korkunç sıcak, insanı erimiş iç yağma döndürüyordu. Bütün bunlar imrenilecek şeyler değil elbet. Ama şarkıyı duydukça, bu şarkıyı New York'taki o adamın bestelediğini düşündükçe, onun çektiği acıyı ve döktüğü terleri... heyecan verici buluyorum. Taliqli adammış. Hoş bunu da anlayamamıştır ya. Şöyle düşünmüştür mutlaka: biraz şans yaver giderse bu zimbirtıdan elli dolar alırsız en azından! Yıllardan beri ilk defa bir insan ilginç görünüyor bana. Hakkında bir şeyler bilmek isterdim. Ne tür bir üzüntüsü vardı, bir kadınla birlikte mi, yoksa yalnız mı yaşıyordu bilmek isterdim. Hümanizmi adma değil, tam tersine. Bu şarkıyı bestelediği için. Onu tanımayı arzuladığım yok — Belki de ölmüştür. Dileğim yalnızca onun hakkında bir şeyler öğrenebilmek, zaman zaman bu plâğı dinleyerek onu düşün-

— 280 —

BULANTI

jıgk. Hem öyle sanıyorum ki, adama Fransanın yedinci tentinde, tren istasyonunun dolaylarında birinin onu düşündüğü söylene, istifini bile bozmazdı. Ama ben onun yerinde olsaydım, bunu öğrenince mutluluk duyardım; imreniyorum ona. Artık gitmeliyim. Kalkıyorum, duraksı-yorum bir an, zenci kadının sesini de dinlemek isterdim, son bir kez.

Söylüyor. İşte kurtulmuş iki insan: Yahudi ve Zenci kadın. Kurtulmuşlar. Belki de gırtlaklarına kadar kaybolduklarını, varoluş içinde boğulup gittiklerini hissetmişlerdir. Ne var ki, benim onları düşündüğüm gibi, tatlı tatlı, kimse düşünmezdi beni. Hiç kimse, Anny bile. Benim için, ölmüş sayılır onlar, roman kişileri gibi yaşamayan varlıklar; varolmak günahından arınmışlar. Elbette ki tümüyle değil — ama bir insanın yapabileceği kadarıyla varolmak lenen gınahtan yunup arınabilmişler. Ummadığım bu düşünce birden allak bullak ediyor beni. Bir şeyin, usulca, ;ekine çekine bana dokunduğunu seziyor, dokunan şeyin :ekip gitmesinden korkarak' kımıldayamıyorum. Bilmediğim, artık tanımadığım bir şey: bir tür kıvanç.

Şarkı söylüyor zenci kadın. O halde, onun varolduğu- doğrulayabilir miyiz? Biraz da olsa. Alabildiğine yaygın hissediyorum kendimi. Pek çok umutlar beslediğimden değil elbet. Şöyle ki, karda yolculuk yaptıktan sonra çivi kesip birden ılık bir odaya giren biri gibiyim. Kapının übinde tir tir titreyerek, öylece kalacağım sanırım.

Some of these days You'll miss me honey

Ben de deneyemez miydim.. Elbet deneyeceğim şey müzik havası değil... ama, ben de bir şeyler yapamaz

— 281 —

miydım, başka türden bir şeyler?... Bir kitap sözgelimi başka şey olmaz ki zaten. Ama bir tarih kitabı değil: tarih eskiden varolan şeylerden sözeder; biz varolan bir başka varolanın varoluşunu doğrulayamaz. Benim hatam M. de Rollebon'u canlandırmaya kalkmaktı. Başka tür bir kitap olmalı yazacağım. Nasıl bir kitap olacağım bilemem, ama. basılı sözcüklerin, sayfaların ardında varoluşmayan, var-oluşmanın üstünde bir şeyler sezdirebilecek bir kitap. Örneğin bir öykü, gerçekleşmeyen bir öykü, bir serüven. Güzel ve çelik gibi sert olmalı, varoluşlarını gösterip insanları utandırmalı.

Gidiyorum, bir tuhaf hissediyorum kendimi, karar veremiyorum bir türlü. Değerli, yetenekli olduğuma inana-bilseydim... Ama, asla, asla bu tür bir şey yazmadım, Tarih yazıları yazdım, hem de pek çok. Bir kitap. Bir roman. Romanımı okurlar, «Bu romanı Antoine Roquentin yazmış, kahve köşelerinde oturan kızıl saçlı biriydi.» diyecek kimseler bulunur. Şu zenci kadmm yaşamını düşündüğüm gibi, onlar da benimkini düşünürlerdi: değerli ve yarı yarıya destanlaşmış bir şeyi düşünür gibi. Bir kitap. Elbette önceleri sıkıcı ve yorucu bir çalışma olurdu bu, ne varo-luşmaklığı, ne varolduğumu duymamı engelleyemezdi benim. Ama bir an gelir kitap biter, benden sonra yaşar,, aydınlığından küçücük bir ışık çizgisi de geçmişimi ısıtırdı sanırım. Belki ben de bu kitap sayesinde, geçmişimi tiksindenmeden hatırlayabilirdim. Belki bir gün, özellikle bu anı, böyle iki - büklüm, trene binmek için beklediğim şu sıkıcı anı düşünerek, belki yüreğimin hızlı hızlı çarptığım duyar ve kendi kendime derdim: «O gün, o saatte başladı her-şey.» Ve — geçmişteki evet yalnızca geçmişteki — varoluşumu ancak böylece kabul ederdim.

— 282 -

Gece çokuyor, Printania otelinin birinci katındaki iki pencerenin ışığı yandı. Yeni İstasyon'un şantiyesi alabildiğine ıslak odun kokuyor: yarın yağmur yağar herhalde Bouville'e.

— SON —

/

MaAım* es

w

f

— 283 —

I

IEAN-PAÜL SARTRE

DUVAR

(LEMUR)

Çeviren : Erdoğan ALKAN

İlli!;

'i I

Büyük, beyaz bir salona ittiler bizi. Işık gözlerime dokundu, gözlerim kamaştı. Sonra bir masa ve masanın ardında dört adam gördüm. Kâğıtlara bakıyorlardı, öteki mahpusları salonun dibine yığdıklarından, onların yanma varmak için salonu bir baştan bir başa geçmek zorunda kaldık. Pek çoğunu tanıyordum, ötekiler yabancıydı. Önümde duran, kumral, yuvarlak başlı ikisi birbirine benziyordu: Galiba ikisi de Fransız. En küçük olanı dırma-dan pantolonunu yukarı çekiyordu, sinirliydi.

Üç saat kadar sürdü, sersemlemiştim, kafamın içi bomboştu; ama oda sıcaktı, hoşuma gitmişti. Yirmi dört saatten beri soğuktan titreyip durmuştuk çünkü. Gardiyanlar mahpusları birer birer masanın önüne götürüyordu. Dört adam adlarını ve uğraşılarını soruyordu onlara. Çok zaman kısa kesiyorlardı ya da surdan burdan bir soru soruyorlardı: «Cephanelik sabotajına katıldın mı?» gibilerden. Ya da: «Sabahleyin 9'da neredeydin ve ne yapı-' yordun?» gibi. Cevapları dinledikleri bile yoktu, en azından, dinler görünüyorlardı: Bir an susup karşılırlarına bakıyor, sonra yazmaya başlıyorlardı. Tom'a Uluslararası Bir-lik'te çalıştığının doğru olup olmadığı sordular: Tom inkâr edecek durumda değildi, yakalandığında üstünden kâğıtlar çıkmıştı. Juan'a hiç bir şey sormadılar, ama Juan adını söyleyince uzun uzun bir şeyler yazdılar.

— 287 —

Juan:

— Anarşist ben değilim, kardeşim Jose. Jose'nin artık burda olmadığını biliyorsunuz. Ben hiç bir partiden değilim, politikayla da hiç bir zaman ilgilenmedim, dedi.

Cevap vermediler. Juan sürdürdü:

— Hiç bir şey yapmadım ben. Başkalarının yaptıklarının cezasım çekmek istemiyorum.

Dudakları titriyordu. Gardiyanın biri susturdu, alıp götürdü onu. Sıra bana gelmişti:

— Pablo İbbieta mı adınız?

— Evet, diyorum.

Adam kâğıtlara bakıp soruyor:

— Ramon Gris nerede?

— Bilmiyorum.

— 6 smdan 19 una kadar evinizde sakladınız onu?

— Hayır.

Yazıyorlar ve gardiyanlar çıkarıyor beni. Koridorda Tom ve Juan, iki gardiyanın arasında bekliyorlardı. Hep birlikte yürüdük. Tom gardiyanlardan birine sordu:

— Eee, n'olucak şimdi? Gardiyan:

— Nasıl n'olacak?

— Sorgu muydu, yargı mı bu?

— Yargıydı.

— Peki ne yapacaklar bize? Gardiyan, kuru bir sesle:

— Yargı, hücrelerinizde bildirilecek size.

Hücre dedikleri yer aslında, hastanenin mahzenlerinden biriydi. Hava akımı yüzünden korkunç derecede soğuktu. Bütün geec titremiştik. Gündüz de geceden farklı olmadı. Daha önceki beş günü başpiskoposluk zindanında geçirmiştim, bir tür kuyulu zindandı, orta çağdan kalmış

— 288 —

olmalı- Mahpus çok, yer az olduğundan rasgele dolduru-yorlardı. Eski yerimi aradığım yoktu, gerçi soğuktan yakınmıyordum, ama yalnızdım; yalnızlık uzun zaman çekilmiyor. Hastanenin mahzeninde ise yalnız değildim. Juan vardı, hiç konuşmuyordu. Korkuyordu, üstelik çok da gençti, söyleyecek ne sözü olabilirdi. Ama Tom konuşkandı, İs-panyolca'yı da çok iyi biliyordu.

Bir kanepe ve dört ot minder vardı mahzende. Yargı dönüşü mahzene getirdiklerinde oturup konuşmadan beklemeye başladık. Bir süre sonra Tom sessizliği bozdu:

— Hapı yuttuk biz.

— Berce de öyle, ama sanırım küçüğe dokunmazlar.

— Neyle suçlayabilirler ki onu, bir militanın kardeşi, işte hepsi bu.

Juan'a baktım. Dinler görünmüyordu. Tom sürdürdü:

— Saragosse'da yaptıklarını biliyor musun? Mahpusları yolun üstüne yatırıp kamyonlarla çiğniyorlarmış. Asker kaçacağı bir Faslı anlattı bize. Kurşun tüketmemek için böyle yaptıklarını söylüyorlarmış.

— Ama bu kez de benzin gidiyor, diyorum. Tom'a kızmıştım, bunları anlatmamalıydı. Devam etti:

— Yolda subaylar varmış, elleri ceplerinde, cigarala-rını tütüre tütüre nöbet tutuyorlarmış. Hemen işlerini bitirdiklerini mi ^sanıyorsun? Avaz avaz bağırtıyorlar-mış adamları. Tam bir saat bağırın bağırana. Faslı ilk gördüğünde korkudan nerdeyse dilini yutacaktı.

— Burda da aynı şeyi yapacaklarını sanmam, yeter ki gerçekten kurşunsuz kalmamış olsunlar.

Güneş ancak dört hava deliğinden ve tepeye, sol yana açılan, gökyüzüne bakan bir oyuktan girebiliyordu

289 —

F: İÜ

mahzene. Genellikle, bir tahta kapakla kapanan bu yuvarlak oyuk, mahzene kömür boşaltmak için açılmış. Oyuğun tam altında kocaman bir toz yığını vardı; hastanenin ısıtılması için getirilmiş bu kömür, ama savaş başlayınca hastalar çıkarılmış ve kömür işe yaramaz bir halde kalmış orda, hattâ kapağı kapamayı unuttuklarından tepeden yağmur da yağıyordu üstüne. Tom titremeye başladı.

— Hay kör şeytan, yine başladı, titriyorum! Kalktı, sıçramaya, cimnastik yapmaya koyuldu. Her sıçrayışta gömleğinin önü açılıyor, kıllı ak göğsü görünüyordu. Sırtüstü uzandı, ayaklarını havaya kaldırdı, çaprazlama oynatmaya başladı: Kocaman sağrısının hopladı-ğım görüyordum. Tom topuz gibiydi, ama bedeni hayli yağ bağlamış. Bu yumuşak et yığına kurşun ya da süngü, tereyağı topağına dalar gibi girerdi. Zayıf biri olsa, böyle bir şey düşünemez insan.

Tam anlamıyla üşümüyordum, ama omuzlarımın, kollarımın varlığını artık duyamaz hale gelmiştim. Zaman zaman bende bir eksiklik var diyor, yanıma, yöreme bakı-nıp ceketimi arıyor, sonra birdenbire hatırlıyorum ceketimi vermediklerini. Korkunç bir şeydi. Ceketlerimizi askerlerine vermek için almışlar, bizi böyle gömleklerimizle ve hastalara yaz sıcakında giydirilen bu ince pantolonlarla bırakmışlardı. Bir süre sonra Tom doğrulup soluk soluğa yanıma oturdu:

— Isındın mı bari?

— Allah kahretsin, ısınmadım. Üstelik soluk soluğa-yım.

Akşam saat sekize doğru, yanında iki erle bir komutan girdi içeri. Elinde bir kâğıt vardı. Gardiyana sordu:

— Şu üçünün adları nedir?

— 290 —

— Steinbock, Ibbieta ve Mirbal.

Komutan gözlüğünü takıp elindeki listeye baktı:

— Steinbock... Steinbock... Tamam. Evet, ölüm cezasına çarptırıldınız. Yarın sabah kurşuna dizileceksiniz.

Bir daha baktı :

— Ötekiler de, dedi. Juan haykırdı:

— Olamaz, mümkün değil, benim cezam bu değildir. Komutan şaşkın şaşkın baktı Juan'a:

— Adınız nedir sizin?

— Juan Mirbal.
— Tamam işte, adınız yazılı burda, ölüm cezasına çarptırılmışsınız.
— Ama hiç bir şey yapmadım ben. Komutan omuzlarını silkip Tom ve bana döndü:
— Dağlı mısınız?
— Dağlı yok aramızda. Canı sıkılmış gibiydi:
— Üç dağlı olduğunuzu söylediler bana. Şimdi arkalarından koşup onlarla mı uğraşacağım bir de, boşuna zamanımı harcamaya niyetim yok. Neyse... rahip istemezsiniz elbette.
Karşılık vermiyoruz bile. Devam ediyor: —| Az sonra Belçikalı bir doktor gelecek. Geceyi sizinle birlikte geçirmek yetkisi verildi kendisine. Asker selamı verip çıktı. Tom : -
— Dediğim çıktı. Cömerttirler.
— Evet, küçüğe yazık oldu.
Böyle söylüyordum, ama küçüğü sevmiyordum aslında. Çok ince bir yüzü vardı, korku ve acı, yüzünün biçimini değiştirmiş, çirkinleştirmişti. Oysa üç gün öncesine
— 291 —

kadar hoşla gidebilen sevimli bir yaramaz hali vardı, ama şimdi kocakarıya dönmüştü, artık hiç bir zaman gençle-şemezdi, serbest bıraksalar bile. Biraz ilgilenip acımalı davransam fena olmazdı. Ne var ki acıma tiksindirir beni, ürküntü verir. Artık hiç konuşmuyordu, ama kül gibiydi benzi: Yüzü ve elleri kül gibiydi. Oturdu ve gözlerini fal-taşı gibi açıp önüne bakmaya başladı. Tom ince ruhlu bir insandı, kolundan tutmak istedi, oysa küçük, yüzünü buruşturup sertçe çekti kolunu. Kısık bir sesle:
— Bırak şunu, üstüne varırsan ağlamaya başlayacak, görmüyor musun halini? dedim.
Tom üzülen vaz geçti; küçüğü avutmak hoşuna gidecekti; böylece oyalanıp, kendini düşünmekten kurtulacaktı. Ama bu da benim canımı sıkıyordu: Elime böyle bir imkân geçmediğinden hiç bir zaman düşünememiştim ölümü, oysa şimdi bu fırsat çıkmıştı ve ölümü düşünmekten başka yapacak hiç bir şey yoktu.

Tom konuşmaya başladı:

— Adamları illet ettin mi sen. adamları?

Karşılık vermedim. Ağustos ayının başından beri altısını nasıl illet ettiğini açıklamaya başladı; içinde bulunduğumuz durumu hesaba katmıyordu, daha doğrusu hesaba katmak istemiyordu, görüyordum bunu. Aslında benim de kendimi henüz tümüyle duruma verdiğim yoktu. Çok acı çekip çekmeyeceğimi kendi kendime soruyor, kurşunları, gövdemdeki kızgın kurşun yağmurunu düşünüyordum. Ama bütün bunlar gerçek sorun'un dışında olan şeylerdi; ne var ki telaşa kapılmış değildim, sakindim. Ölümü anlayacak, duyacak, bütün bir gece vardı önümüzde. Bir süre sonra sesini kesti Tom. Gözucuyle şöyle bir baktım, o da kül gibi kesilmişti, acınacak haldeydi. Kendi ken-

— 292 —

: «Başlıyor,» dedim. Hemen hemen gece olmuştu, haya deliklerinin ve kömür yığınının arasından donuk bir ışık süzülüyor ve gökyüzünün altında koca, kara bir leke meydana getiriyordu; tavandaki delikten bir yıldız görüyordum. Dışarda sert, soğuk bir gece vardı mutlaka.

Kapı açıldı, iki gardiyan girdi içeri. Arkalarında, sırtlarında saz rengi bir resmi giysi, kumral bir adam vardı. Bizleri selamladı:

— Doktorum, bu korkunç saatlerinizi bölüşmeme izin verdiler, dedi.

Tatlı bir sesi vardı:

— Ne yapacaksınız burda?

— Ne isterseniz, emrinizdeyim. Bu birkaç saatin kolay geçmesi için elimden geleni yapmaya hazırım.

— Neden bizi seçtiniz? Bir yığın mahpus var burda, hastane ağzına kadar dolu.

Garip bir tavırla:

— Buraya gönderdiler beni, dedi. Sonra acele acele ekledi:

— Ha, sigara içer miydiniz? Sigara var yanımda, yaprak sigarası bile var.

İngiliz sigarası ve puro tuttu bize, ama almadık. Gözlerinin içine baktım, tedirgin olmuş gibiydi bakışlarımdan.

— Bize acıdığınızdan gelmiyorsunuz buraya. Sizi biliyorum zaten. Tutuklandığım gün kışın ortasında faşistlerle birlikte görmüştüm, dedim.

Devam edecektim konuşmaya, ama birdenbire, beni şaşırtan bir şeyler oldu, doktorun varlığı ilgilendirmeyen olmuştu artık beni. Genellikle biriyle uğraşırsam tam uğraşırım. Oysa işte konuşmak istemiyordu canım; omuzlarımı silkip gözlerimi başka yana çevirdim. Az sonra başımı

293

kaldırdığımda baktım ki meraklı bir tavırla beni inceliyordu adam. Gardiyanlar da bir ot minderinin üstüne oturmuşlardı. Uzun boylu zayıfı, Pedro, parmaklarını çıtlatıyor, öteki, uykusunu kaçırmak için zaman zaman başını oynatıyordu.

Pedro, aniden doktora:

— Işık ister misiniz? dedi. Doktor başıyla «evet» işareti yaptı: Sanırım bir odunda ne kadar kafa varsa bu adamda da o kadar kafa var, ama her halde kötü yürekli biri değil. Kocaman gözlerine, cam gibi mavi ve

donuk gözlerine bakınca, adamın düş gücünden yoksun biri olduğunu düşündüm. Pedro çıktı, sonra bir gaz lambasıyla döndü, lambayı kanepenin bir köşesine koydu. İçeriye pek aydınlatmıyordu, ama hiç yoktan iyiydi. Önceki geceyi büsbütün karanlıkta geçirmiştik. Bir süre lambanın tavana vuran yuvarlak ışığını seyrettim. Dalmışım. Sonra birden kendime geldim, lambanın tavandaki ışığı silindi ve kendimi koskoca bir yükün altında ezilmiş duydum. Bu ne ölüm düşüncesi, ne de korkuydu, bilinmeyen bir şeydi. Elmacık kemiklerim ateş gibi yanıyor, başım zonkluyordu.

Silkindim, hücre arkadaşlarıma baktım. Tom başını ellerine almıştı, yalnız, yağlı ve ak ensesini görebiliyordum. Küçük Juan hepten kötü durumdaydı, ağzı açık, k burun delikleri titriyordu. Doktor yanma yaklaştı, cesaret vermek ister gibi elini omzuna koydu, ama gözleri yine öyle donuktu. Sonra Belçikalının elinin sinsi sinsi, Juan'ın kolunu sıvazlayarak bileğine dek indiğini gördüm. Juan'ın doktorla ilgilendiği yoktu. Doktor Juan'ın bileğini üç parmağının arasma aldı, biraz geriledi ve benim görmeyeceğim şekilde, sırtını bana dönüp, çocuğun önünü kapadı. Ben de doktoru görebilecek şekilde geriye doğru kaykılararak baktım. Doktor saatini çıkarmış, Juan'ın bileğini

— 294 —

tutarak saatına bakıyordu. Bir süre sonra bileği bırakıp duvara yaslandı, sonra, birden çok önemli bir şey hatırlamış gibi, cebinden bir defter çıkararak bir şeyler yazmaya başladı. Tepem attı. «Bu düzrüzü sakın nabzımı saymaya kalkmayın, sonra yumruğumu pis suratında bulur,» diye düşündüm kendi kendime.

Gelmedi, ama bana baktığını sezdim. Başımı kaldırdım, ben de ona baktım. Mızımız bir sesle:

— Soğuktan titriyor burda insan, değil mi? dedi. Üşüyormuş gibi bir hali vardı; mosmor kesilmişti.

— Ben üşümüyorum, dedim.

Donuk bir gözle boyuna bana bakıyordu. Birden anladım, elimi yüzüme götürdüm: Kan ter içindeydim. Bu mahzende, kara kışta, hava akımının ortasında terliyordum. Parmaklarımı, terden keçe gibi olmuş saçlarımda dolaştırdım; aynı anda, gömleğimin de ıslanıp sırtıma yapıştığının farkına vardım. En azından bir saatten beri su gibi terlediğim halde hiç bir şey anlamamıştım. Ama Belçikalı domuzun gözünden kaçmamıştı. Ter damlalarının yüzümden aktığını görüp düşünmüştü: korku halinin organik belirtisi. Oysa kendisi üşüyordu ve üşüdüğü için de memnundu, böbürleniyordu, kendisinin normal bir insan olduğunu görüyordu böylece. Kalkıp, yüzünü gözünü darmadağın etmek istedim, ama şöyle bir kıpırdanmamla utancım da, öfkem de siliniverdi; kayıtsızca yeniden kanepeye bırakıverdim kendimi.

Boynumu mendilimle silmeyi düşündüm, çünkü saçlarımdaki ter şimdi ensemden akıyordu ve tatsız bir durumdu bu. Sonra silmekten vaz geçtim, hiç bir işe yaramayacaktı nasıl olsa. Mendilim şimdiden sırlıslıklamdı ve ben boyuna terliyordum. Bacaklarım terliyordu, pantolonum oturduğum masaya yapışıyordu.

— 295 —

Birden küçük Juan konuşmaya başladı: .

— Doktor musunuz?

— Evet, dedi Belçikalı.

— Çok acı çeker mi insan... uzun zaman?

— Şey! Ne zaman? Ha, hayır, hemen biter. Bu son sözü babacan bir tavırla söylemişti. Juan'm ise parayla doktor tutmuş gibi bir hali vardı:

— Ama duyduğuma... şey... benim duyduğum... tüfekleri boşaltıp... sonra yeniden doldurup bir daha... iki kez yayılım ateş gerekirmiş.

Belçikalı evet anlamında başını salladı:

— Evet, bazan, bakarsın ilk atışta kurşunlar can alıcı yerleri vurmamış olur.

— O zaman tüfeklerini yeniden doldurup bir daha mı ateş edecekler?

Küçük şöyle bir düşünüp, boğuk bir sesle ekledi:

— Kimbilir ne kadar sürer!

Acı çekmekten son derece korkuyordu, yalnız ve yalnız bunu düşünüyor, bundan korkuyordu: Yaşının gereği. Benimse pek düşündüğüm yoktu bunu, terliyordum, ama acı çekmekten korktuğum için değil. Kalkıp toz yığınına dek yürüdüm. Tom silkindi, kinli gözlerle baktı bana: Ayakkabılarımla gıcırdamasına bozuluyordu. Benim yüzüm de acaba onunki kadar korkunç muydu, pek merak ediyordum. Baktım o da terliyordu. Gökyüzü alabildiğine güzeldi, bu karanlık köşeye tek bir ışık çizgisi bile sokulmuyordu oysa. Büyük Ayı'yı görmek için başımı kaldırmam gerekiyordu. Gel gör ki gökyüzü önceki gibi geniş değildi şimdi. Bir gün önce, başpiskoposluk zindanından gökyüzünün geniş bir kesitini görebiliyordum ve günün her saati ayrı bir anıyı yaşıtıyordu bana. Sabahları gökyüzü arı ve tatlı bir maviliğe büründüğünde

— 296 —

Atlantik kıyısındaki plajları düşünüyordum; öğlenleri güneşi görüyor, Seville'deki bir barda ançuez ve zeytinle bira içtiğim saatleri hatırlıyordum; öğleden sonra güneş çekildiğinde, bir yarısı kumsallarda uzanırken, bir başka ya-ıısı güneşte ışıldayan yoğun gölgeyi hatırlıyordum. Bütün feir yeryüzünün böyle gökyüzünde yansıdığını görmek gerçekten korkunçtu. Oysa şimdi, canımın istediği kadar bakabilirdim gökyüzüne, gökyüzü hiç bir anıyı yaşatmıyordu artık. Böylesi daha çok işime geliyordu. Tom'un yanına oturdum. Uzun bir süre geçti.

Usul bir sesle konuşmaya başladı Tom. Konuşarak düşünen bir insandı, boyuna konuşması gerekiyordu. Sanırım söze ben başlamıştım önce, ama o bana bakmadan konuşuyordu. Belki de beni böyle kül gibi, sırsıklam ter içinde görmek korkutuyordu onu. İkimin de bjrbr'imi? gl-biydik, aynadan daha beter. Tom Belçikalı'ya, diri bir âdâma bakıyordu.

— Anlıyor musun sen? Ben anlıyorum, diyordu. Ben de kısık bir sesle konuşmaya başladım. Belçikalıya bakıyordum.

— Neyi, ne var?

— Anlayamadığım bir şey gelecek başımıza.

Ton/un çevresinde garip bir koku vardı. Şu an burnum kokulara karşı eskisinden daha duyarlı hale gelmişti galiba. Güldüm,:

— Az sonra anlarsın. İnatçı bir tavırla:

— Açık seçik, belirgin değil. Cesur olmak istiyorum, ama en azından bilmem gerekiyor... Dinle, avluya götürecekler bizi. Güzel. Adamlar önümüzde dizilecek. Kaç kişiler acaba?

— 297 —

— Bilmem. Ya beş, ya sekiz, fazla olamaz.

— Peki, diyelim sekiz. Bağıracaklar: «Nişan al» Sekiz tüfek dönecek üstüme. Sanırım o anda duvarı yarıp içine girmek isterim, bütün gücümle sırtımla duvarı iteceğim, oysa duvar, kötü düşlerde olduğu gibi, direnir duracak. Bütün bunları yaşar gibiyim, hem de nasıl!

— Anlaşıldı, ben de yaşar gibiyim, diyorum. Çenesi durmuyor bir türlü, ekliyor:

— Köpek gibi kıvrandırır bu adamlar insanı. Yüzümüzü kalbura çevirmek için özellikle gözlere ve ağza nişan alıyorlarmış. Yaraların acısını şimdiden duyuyorum, bir saatten beri başım ve boynum sızlıyor. Bildiğimiz, gerçek ağrılar olsa keşke. Çok daha beter: Yarm sabah duyacağım acılar bunlar. Peki sonra ne olacak? Ne demek istediğini çok iyi anlıyordum, ama anlamış görünmek istemiyordum. Acılara gelince, ben de duyuyordum onları bedenimde. Bir yığın küçük bıçak yaraları gibi sızlıyordu, alışamıyordum bu acıya, ama ben de onun gibiydim. Önem vermiyordum buna. Sorusunu cevapladım:

— Sonra ne mi olacak? Altına yapacaksın. Doktorla konuşmaya başladı. Gözlerini Belçikalıya dikmişti. Doktor dinler görünmüyordu. Neden geldiğini biliyordum; ne düşündüğümüz ilgilendirmiyordu onu, onu ilgilendiren bedenimizdi, bedenin diri diri nasıl can çektiğini görmeye gelmişti. Tom konuşuyordu:

— Ağırılık basar ya insanı, tıpkı öyle. İnsan başka şey düşünmek istiyor ve şöyle sanıyor: Tamam, anlayacaksın ne olduğunu, sonra yok olup gidecek, bitecek. Kendi kendime, sonra hiç bir şey kalmayacak diyorum. Ama bunun ne demek olduğunu anlamıyorum. Öyle anlar var ki,

— 298 —

duyar gibi oluyorum... sonra birden aynı şey, yeniden başlıyor, yeniden acıları, kurşunları, patlamaları düşünüyorum. İnan bana! nateryalistim; delirmem. Ama ters düşen bir şeyler var. Cesedimi görüyorum: Güç değil ölüm, ne var ki cesedimi görüyorum, cesedimi kendi gözlerimle" / gören benim. Gerekli, artık... artık hiç bir şey görmeyece- / ğini, hiç bir şey işitmeyeceğimi, dünyanın artık başkaları / için varolacağını düğünecek bir duruma gelmem gerekli. İnsan bunu düşünmek için yaratılmamıştır Pablo. İnana- / bilirsın bana. Daha önce de başıma geldi, bütün bir gece \ uykusuz, bir şey bekleyip durdum. Ama o bunun gibi de- / ğil. Bu, arkadan bastırıyor bizi, kendimizi hazırlayamıyo- /] ruz ona.

^S

— Vay, vay, istersen günah çıkaran bir papaz bulalım sana?

Karşılık vermiyor. Peygamberlik taslayacağının masum sözler döktürürken benimle Pablo diyerek konuşacağının farkına varmıştım zaten. Hoşuma gitmiyordu bu, ama öyle görünüyor ki bütün İrlandalılar birbirine benziyor. Bir de sidik kokuyor gibi geliyordu bana. Aslında, pek hoşlanmıyordum Tom'dan, bilmem neden, ölüme birlikte gideceğiz diye ille de ondan hoşlanacak değildim. Başkalariyle olsaydım iş değişirdi, örneğin Ramon Gris ile. Ama, Tom ve Juan'm arasında yalnız hissediyordum kendimi. Ne var ki böylesi daha iyiydi. Ramon'la birlikte olsaydım belki yumuşardım, oysa şu anda, kaya gibi serttim ve sert kalmak istiyordum.

Tom dalgın dalgın ağzında sözcükleri gevelemeye başladı. Belli, ölümü düşünmemek için konuşuyordu. Yaşlı prostat hastaları gibi tepeden tırnağa sidik kokuyordu. r Elbette, ben de aynı kanıdaydım, ağzımı açsam ben de aynı şeyleri söylerdim. Ölmek doğal bir şey değil. Ve öle-

— 299 —

ceğimi öğrendiğim andan beri hiç bir şey doğal gelmemeye başladı bana, ne bu toz yığını, ne kanepeler, ne de Ped-ro'nun pis boğazı. Ancak, Tom'la aynı şeyleri düşünmüş olmak hoşuma gitmiyordu. Ve bütün bir gece boyunca, beş dakikalık bir farkla aynı şeyleri aynı zamanda düşünmeye devam edecek, birlikte terleyecek, birlikte ürperecek-tik. Şöyle yandan bir baktım ve ilk kez yüzü yabancı geldi bana. Ölümümü yüzünde taşıyordu. Onurum yaralanmıştı. Yirmi dört saat Tom'la birlikte kalmış, onu dinlemiş, onunla konuşmuştum, oysa hiç bir ortak yanımız yoktu. Ve şimdi, sırf cavlağı birlikte çekeceğiz, diye, ikiz kardeş gibi birbirimize benziyorduk. Tom yüzüme bakmaksızın elimi tuttu:

— Sorup duruyorum kendi kendime Pablo... insanın yok olup gideceği gerçek mi diye sorup duruyorum kendi kendime.

Elimi çekip karşılık verdim:

— Ayaklarının arasına bir bak zübük. Ayaklarının arasında küçük bir birikinti vardı ve pantolonundan aşağı damlalar akıyordu. Dehşetle:

— Bu da neyin nesi? dedi.

— Ne olacak, işiyorsun. Öfkelendi:

— Nasıl olur, işemiyorum hayır, hiç bir şey duyduğum yok.

Belçikalı yaklaştı. Yapmacık bir tavırla sordu:

— Rahatsız mısınız yoksa?

Tom karşılık vermedi. Belçikalı tek söz söylemeden yerdeki sidik gölüne baktı. Tom vahşî bir sesle:

— Bu nasıl iştir anlamıyorum, oysa korktuğum da yok, yemin ederim korkmuyorum, dedi.

— 300 —

Cevaplamadı Belçikalı. Tom kalkıp bir köşeye işemeye gitti- Pantolonunun düğmelerini ilikleyerek döndü, oturdu, bir daha da ağzını açmadı. Belçikalı notlar alıyordu.

Üçümüz de, canlı olduğu için hep ona bakıyorduk. Tavırları, merakları bir canlının, bir dirinin tavırları, meraklarıydı. Bu mahzende bütün canlılar üşüyeceğinden belçikalı da üşüyordu; gövdesi beşliydi, söz dinliyordu. ^rne bizler bedenimizin varlığını duymuyorduk artık. Hiç olmazsa Belçikalının duyduğu biçimde duymuyorduk. Bacaklarımı sürüp tenimde pantolonumun varlığını duymak istemiyordum, ama beceremiyordum bunu. Bacaklarının üstünde yay gibi esnek, kaslarının efendisi — yarınını düşünebilen — Belçikalıya bakıyordum. Biz üçümüz, kandan yoksun üç gölgeydik. Belçikalıya bakıyor, hortlaklar gibi yaşantısını emiyorduk.

Küçük Juan'a yaklaştı. Meslek aşkı mı coşmuştu, acıyacağı mı tutmuştu? Diyelim ki acıdı, ama bu duygu bir daha tekrarlanmadı. Küçük Juan'ın başını ve boynunu okşadı. Küçük, gözleri Belçikalının gözlerinde, hiç orali olmadı, sonra birden elini tutup bu ele garip garip baktı. Adamın elleri, bu tombul ve pembe eli, elden çok iki kurşunî kiskacı andıran kendi ellerine alıp sıkı. Juan'ın ne yapacağını merakla bekliyordum, Tom da öyle. Oysa Belçikalıya göre, bu soğuk mahzende Juan'ın elleri iki ateş parçasıydı, elleri elini ısıtıyordu, doktor babacan bir tavırla gülümsüyordu. Bir süre sonra küçük, bu yağlı kızıl et parçasını ağzına götürüp ısırarak istedi. Belçikalı hızla elini kurtarıp sendeleye sendeleye duvara yaslandı. Bir saniye kadar dehşetle baktı bize, kendinden başka yaratıklar olduğumuzu yeni anlayabilmişti galiba. Gülmeye başladım, gardiyanlardan biri sıçradı. Öteki uyuyakalmıştı, kocaman gözakları görünüyordu.

— 301 —

Hayli bitkin ve gerilim içindeydim. Tan ağarınca ola-cakları, ölümü düşünmek istemiyordum artık. Hiç bir işe yaramıyordu zaten, hiç bir anlamı olmuyordu, düşündükçe kaşıma hep sözcükler ve boşluk çıkıyordu. Ama başka şey düşünmeye kalkınca da hep, üstüme doğrulmuş tüfek namluları görüyordum. Belki yirmi kez ardarda kurşuna dizilişimi yaşadım, hattâ bir kezinde gerçekmiş gibi ge'di bana. Bir dakika kadar uyuklamışım. Beni duvara doğru sürüklüyorlardı, çırpıyordum; beni bağışlamalarını istiyordum onlardan. Sıçrayarak uyanıp Belçikalıya baktım. Uykuda bağırış olmamdan korkuyordum. Oysa adam bıyıklarını buruyordu, hiç bir şeyin farkına varmamıştı. Sanıyorum, istesem bir süre uyuyabilirdim. Kırk sekiz saatten beri uyanıktım, direnecek gücüm kalmamıştı. Ne var ki uyuyup, yaşantımın iki saatini bile yitirmek istemiyordu canım. Tan ağarınca gelip uyandırırılar, ben uyku sersemi arkalarına takılır, «gık» demeden ölüme teslim olurum uyursam. Buna niyetim yoktu, bir hayvan gibi ölmek istemiyordum, anlamak istiyordum ben. Sonra uyuyunca ağırlık basar insanı, kara düşler görmekten korkuyordum. Kalktım; enine, boyuna dolaştım, oyalanmak için geçmiş yaşantımı düşünmeye başladım. Karmakarışık, bir yığın anı canlandı kafamda. İyileri de vardı, kötüler de ya da, en azından ben böyle niteliyordum onları. Yüzler, öyküler vardı. Valence'da la Feria zamanı, amcalarımdan birinin yüzü, Ramon Gris'in yüzü geldi gözlerimin önüne. Başımdan geçenleri hatırladım. 1926'da nasıl üç av işsiz kaldığımı, nasıl açlıktan kıvrınacak duruma geldiğimi, Grenade'da bir geceyi kanepenin üzerinde geçirdiğimi. Üç gün lokma koymamıştım ağzıma, deli gibiydim. Geberip gitmeye niyetim yoktu. Gülümsedim. Nasıl da hırsıyla koşmuştum mutluluğun ardından, kadınların

— 302 —

ardından, özgürlüğün ardından. Niçindi sanki? İspanya'ya faşistlerden kurtarmak istemiştin, Piy Margall'a hayran-L dim, anarşist eyleme katılmıştım, toplantılarda konuşmuştum: Ölümsüzümüşüm gib^jieLjieiye ciddiye alıyordum.

Şu an bütün bir yaşantım önümdeymiş gibi bir izlenim vardı içimde, düşündüm: «Tatlı bir yalanmış.» Madem bitmişti artık, hiç bir değeri yokmuş meğer. Nasıl dolanabilmişim, nasıl eğlenebilmişim kızlarla. Böyle öleceğimi bilseydim parmağımı bile kıpırdatmazdım. Yaşantım, bir çanta gibi kapalı olarak önümdeydi, bir çanta gibi, ama içindekilerin hepsi de yarım kalmış şeylerdi. Bir an ölçüp biçmeye, değerlendirmeye kalktım yaşantımı. Güzel bir yaşantı diyebilmeyi ne kadar isterdim. Oysa böyle bir yaşam üstüne yargılar

yürütülemezdi, çünkü o bir yaşam değil, bir yaşam taslağıydı; ölümsüzlük uğruna bir şeyler yapabilmek için geçirmiştim tüm zamanımı, hiç bir şey anlayamamıştım yine de. Hiç bir şeyi aradığım, özlediğim yoktu. Şu an bir yığın şey özleyebilirdim, arayabilirdim oysa. Sözgelimi manzanilla'nın tadını, yazın Cadix yakınındaki koyda yüzüşümü, ama ölüm her şeyin büyüsunü bozmuştu.

Belçikalı hemen bir cevher yumurtladı:

— Dilerseniz dostlar — askerî yönetimden izin almak kaydıyla — yakınlarınızı, sizi sevenleri göreyim, söyleyecek bir şeyiniz varsa onlara iletelim.

Tom homurdandı:

— Kimsem yok benim,

Bense karşılık vermedim. Tom bir an bekleyip merakla sordu bana:

— Concha'ya söyleyecek hiç bir şeyin yok mu?

— Hayır, yok.

Bu tür yumuşaklıklardan tiksiniyordum. Hoş suç da

— 303 —

bendeydi ya, geçen gece Concha'dan söz etmiştim, çenemi tutmalıydım oysa. Bir yıldan beri tanıyordum Conc-ha'yı. Daha bir gün önce, Concha'yı beş dakika görebil-mek için kolumun bitini vermeye hazırdım, işte bu yüzden dayanamamış söz etmiştim ondan, beni aşan bir duyguydu. Oysa şimdi onu görmek için hiç bir arzu duymuyorum, ona söyleyecek hiçbir sözüm yok. Kucaklamak bile inemiyorum, çünkü bu külrengine dönmüş, durmadan terleyen bedenimden ürperiyordum. Dahası, onun bedeninden mperip ürpermeyeceğimden de emin değildim. Conchy öldüğümü öğrenince ağlar; aylarca, yaşamak diye bir arzu kalmaz içinde. Ama n'olursa olsun, ölecek olan benim. Concha'nın sevimli, güzel gözlerini düşünüyordum. Gözlerime baktığı zamanlar bir şeyler geçirdi ondan bana. Bütün bunların şimdi artık bittiğini düşündüm. Şu an bana baksaydı, bakışı kendi gözlerinde donup kalır, bana dek ulaşamazdı. Yalnızdım.

Tom da yalnızdı, ama benimle aynı- biçimde değil. Ata biner gibi oturmuş, bir tür gülümsemeyle bakıyordu kanepeye, şaşkın bir hali vardı. Elini uzattı, bir şey kırmaktan korkuyormuş gibi çekine çekine dokundu tahtaya, sonra, elini birden çekip ürperdi. Ben Tom olsam, tahtaya dokunarak oyalanıp eğlendiremezdim kendimi. Tam bir İr-larda güldürüsüydü, ne var ki nesnelerde ben de garip bir hal buluyordum; her zamankinden daha silik, daha yoğunlardı. Öleceğimi duvmam için, kanepeye, gaz lambasına ve toz yığınının şöyle bir bakmam yetiyordu. Elbette ki ölümümü apaçık düşünmüyordum, ama her yerde görüyordum onu. Nesnelerde, nesnelerin, ölünün başucun-da usul sesle konuşanlar gibi gerileyip bizden uzak duruşunda görüyordum onu. Tom'un, kanepenin üstünde dokunduğu şey kendi ölümüydü.

— 304 —

Öyle bir durumdaydım ki, gelip bana, artık elini kolunu sallaya sallaya evine dönebilirsin, yaşamın bağışlandı deseler umurumda olmazdı. İnsan birjez öhimsüz.-Dİv. mak düşlüicesku^yitirince ha bir kaç saat beklemişölü-i^> İHÜİÊİSOİJPÇ. bir şey ilğTlerraİfmîy^Sürartık beni, bir anlamda, sakindim. Ne var ki dehşet veren bir durgunluktu bu. Gövdem yüzünden dehşet veren. Gövdemi gövdemin gözleriyle görüyor, gövdemin gözleriyle işitiyordum, ama gövdem benden başka biriydi; tek başına terliyor, tek başına ürperiyordu, onu tanı mıyordum artık. Ne olduğunu, ne hale geldiğini, bir başkasının gövdesi olup olmadığını anlayabilmem için ona dokunmam, onu görmem gerekiyordu. Zaman zaman varlığını duymuyor değildim. Pike yapan bir uçaktaymışım gibi yuvarlanırcası-na boşluğa inişler, kaymalar duyuyordum. Ama bunları duymam bedenimin varlığını sezmem için yetmiyordu. Bedenimden gelen her şeyin kirlî, karanlık bir havası vardı. Çoğunlukla susuyordu gövdem, rahatlıyordu, bir tür ağırlıktan, iğrenç bir varlıktan başka hiç bir şey duymıyor-dum bedenimde; sanki kocaman bir bit yapışmıştı gövdeme. Bir an pantolonumu yokladım, baktım ıslaktı. Terden mi ıslanmıştı, yoksa sidikten mi, bilmiyordum; ama ne olur ne olmaz diye gidip kömür yığınının işedim.

Belçikalı saatini çıkarıp baktı:

— Üç buçuk dedi.

Pis herif bile bile yapıyordu bunu. Tom havaya sıçradı. Zamanın akıp gittiğinin farkına varmamıştık henüz; gece, şekilsiz ve karanlık bir yığın gibi kuşatıyordu bizi, gecenin başladığını bile hatırlamıyordum.

Küçük Juan haykırmaya başladı. Ellerini uğuşturuy-or, yalvarıp yakarıyordu:

— 305 —

F: 20

— Ölmek istemiyorum, ölmek istemiyorum.

Kollarını havaya kaldırıp bir baştan bir başa, mahzen boyunca koştu, sonra ot minderlerden birine yığılıp hıçkırmaya başladı. Tom bomboş gözlerle bakıyordu ona, avutmak gereğini bile görmüyordu. Aslına bakarsan, zahmete de değmezdi. Bizden daha çok patırtı yapıyordu küçük, ama bizden daha az sıkıntısını çekiyordu ölümün. Tutulduğu hastalığa karşı bedenini ateşle savunan bir hasta gibiydi. Ya ateş yükselmezse? İşte tehlikeli olan budur.

Ağlıyordu. Acıyordu kendine, görüyordum; ölümü düşünmüyordu. Ben de bir saniyecik ağlamak, kendime acımak isterdim. Oysa tam tersi oldu. Küçüğe bir göz attım, hıçkırdıkça cılız omuzlarının inip kalktığını

gördüm ve kendimi insanlıktan uzak bir yaratık gibi gördüm. Ne kendime acıyordum, ne başkalarına. Kendi kendime söylendim: «Adam gibi ölmek isterim.»

Tom kalktı, tam tepedeki yuvarlağın altında durup gün ışığını gözetlemeye başladı. Bense dik kafalıyım, adam gibi ölmek istiyordum o kadar. Ama doktor saati söyleyeli beri, zamanın geçip gittiğini, eriyip damla damla aktığını duyuyordum.

Tom'un sesini işittiğimde ortalık henüz karanlıktı.

— Duyuyor musun?

— Evet.

Avluda yürüyenler vardı.

— Ne halledecekler bu saatla? Karanlıkta nişan alacak değiller sanırım.

Bir süre sonra sesler kesildi. Tom'a:

— İşte ağarıyor ortalık, dedim.

Pedro esneye esneye kalkıp lambayı söndürdü. Arkadaşına seslendi:

— 306 —

— Amma da soğuk var ha.

Mahzen kurşunî bir renk almıştı. Uzaktan gelen tüfek sesleri işittik. Tom'a:

— Başlıyor, arka avluda yapıyor olmalılar, dedim. Tom doktordan bir sigara istedi. Benimse hiç bir şey arzuladığım yoktu şu an; ne sigara, ne içki. Silâh sesleri jiiç durmadı.

Tom bana döndü:

— Şu işe bak yahu!

Bir şey daha eklemek istiyordu, ama sustu, kapıya bakıyordu. Kapı açıldı ve yanında dört erle birlikte bir teğmen girdi içeri. Tom sigarasını düşürdü.

— Steinbock hanginizsiniz?

Karşılık vermedi Tom. Gardiyan gösterdi.

— Juan Mirbal?

— Ot minderde oturan.

— Ayağa kalkın, dedi teğmen.

Juan kıpırdamadı. İki asker koltuklarından tutup kaldırdılar. Ama bırakır bırakmaz yığıldı Juan. Erler duraksadılar. Teğmen:

— Böyle fenalaşan ilk bu değil ya, siz ikiniz götürün onu, aklı başına gelir orda, dedi.

Sonra Tom'a döndü:

— Haydi yürüyün.

Tom iki erin arasında çıktı. Öteki iki er küçüğü koltuk altlarından ve dizlerinden yüklenip arkadan izlediler. Bayılmamıştı; gözleri faltaşı gibi açılmış, yanaklarından yaşlar boşanıyordu. Ben de çıkmak istedim, ama teğmen durdurdu.

— İbbieta siz misiniz?

— 307 —

— Evet.

— Burda bekleyeceksiniz. Az sonra sizi de gelip ararlar.

Çıkıldılar. Belçikalı ve gardiyanlar da çıktı, yalnız kaldım. Olanları anlamıyordum, ama bu işin bir an önce bitmesini istiyordum. Tekdüze sürüp giden yaylın ateşleri işitiyordum ve her ateş sesini duyduğumda titriyordum. Avazım çıktığı kadar bağırarak, saçlarımı yolmak istiyordum. Ama adam gibi ölmek istediğimden dişlerimi sıkıyor, ellerimi ceplerimde yumuyordum.

Bir saat kadar sonra gelip birinci kattaki, yaprak sigarası kokan küçük bir odaya götürdüler beni. Oda bana o kadar sıcak geldi ki soluğum kesilecek sandım. Odada, koltuklara oturmuş, dizlerinde kâğıtlar, yaprak sigarası içen iki subay vardı.

— İbbieta mı adın?

— Evet.

— Ramon Gris nerde?

— Bilmiyorum.

Beni sorguya çeken kısa boylu şişman biriydi. Gözlüğünün ardında kaskatı gözleri vardı.

— Yaklaş, dedi.

Yaklaştım. Gözlerimin içine, beni yerin dibine sokmak isteyen bir tavırla baka baka, kollarımdan yakaladı. Pa-zularımı da bütün gücüyle sıkıyordu. Bana acı vermek için değildi elbette, numara çekiyordu. Egemen olmak istiyordu. Leş gibi kokan soluğunu yüzüme üflemeyi de gerekli buluyordu bir yandan. Bir an böyle durduk, içimden gülmek geliyordu. Ölmek üzere olan bir insanı yıldırıya yetmezdi bu, çok daha fazlası gerekirdi. Vız geliyordu. Beni hızla itip yeniden yerine oturdu.

— 308 —

— Ya Ramon Gris ölür ya sen. Nerde olduğunu söylersen hayatını bağışlarız.

Bu kırbaç ve botlu iki herif de öbür dünyayı boylu-yacıklardandı. Benden bir süre sonra, ama uzun bir süre sonra değil. Gel gör ki boyuna, ellerindeki kâğıtlarda adlar arayıp duruyor, hapsedmek, öldürmek için milletin peşinde koşup duruyorlardı. İspanya'nın geleceğiyle ilgili, başka konularla ilgili bir takım kanıları vardı. Yaptıkları bu küçük işler acayip geliyordu, gülünç geliyordu bana. Onların yerinde olmayı istemezdim, adamlar deliydi düpedüz.

Şişko, elindeki kamçısını botlarına vura vura hep bana bakıyordu. Bütün davranışları, yaşayan vahşi bir hayvan olduğunu göstermek için ölçülüp biçilmişti.

— Eee? Anlaşıldı mı?

— Gris'in nerde olduğunu bilmiyorum, Madrid'de olduğunu sanıyordum.

Öbür subay, kime yutturuyorsun der gibilerden cansızca salladı sarı, solgun elini. Bu cansızlık da hesaplıydı. Küçük oyunlar, küçük numaralar peşindeydiler. Bu tür küçük oyunlarla kendilerini aldatan insanlar bulunabilmesi şaşırtıyordu beni.

Ağır ağır:

— Düşünmek için on beş dakika izin size. Alın çamaşırılığa kapatın onu, on beş dakika sonra getirirsiniz. Söylememekte direnirse hemen kurşuna dizilsin! dedi.

İşlerinin ustasıydılar doğrusu. Bütün geceyi ölümü bekleyerek geçirmiştim; Tom ve Juan'ın kurşuna dizilmesinden sonra bir saat daha bekletmişlerdi mahzende. Şimdiyse çamaşırılığa kapatıyorlardı. Dünden beri düzenledikleri oyunun sonucunu almaya çalışıyorlardı. Süre uzadık-

— 309 —

ça sinirleri daha çok zayıflayıp kendini teslim eder diyorlardı.

İşte bunda yanılıyorlardı. Çamaşırılıkta, kendimi hayli yorgun duyduğumdan aralıksız bir iskemleye oturdum ve düşünmeye başladım. Düşünmeye dediysem, onların önerisini düşünmeye değil, Gris'nin nerde olduğunu biliyordum elbette: Kentin dört kilometre uzağında, akrabalarından birinin evinde saklanıyordu. Gizlendiği yeri söylemeyeceğimi de biliyordum. Kesindi; kararlıydım, üstünde bile durmuyordum. Ne var ki bu tutumun nedenlerini anlamak isterdim. Gris'yi ele vereceğime öleyim daha iyi. Ama neden? Ramon Gris'yi sevmiyordum artık. Gris'ye olan dostluğum da, Concha'ya olan aşkı gibi, yaşama arzumu, gibi tan ağarmadan az önce yok olup gitmişti. Elbette, Gris'yi her zaman beğenir, sayarım. Sağlam bir arkadaştır. Ne var ki, Gris'yi ele vermektense ölümü kabul edişim bu yüzden değildi; onun yaşamı benimkinden değerli değildi. Bir adamı duvara yaslayıp ölünceye dek ateş edeceklerdi üstüne. Bu adam ister ben olayım, ister Gris, ister bir başkası. İspanya'nın kurtuluşu için Gris'nin benden daha gerekli, benden daha önemli biri olduğunu biliyordum, ama şu an, İspanya da, Gris de umurumda değildi; hiç bir şeyin önemi kalmamıştı. Ve ben şimdi burada, bu çamaşırılıktaydım, Gris'yi ele verip postu kurtarabilirdim, oysa böyle bir şey yapmak istemiyordum, hatta bunu pek gülünç buluyordum. Bir direnişti bu. «İnsan direnmesini bilmeli!» diyordum ve garip bir kıvanç kaplıyordu yüreğimi.

Beni almaya geldiler ve o iki subayın yanına götürdüler. Ayaklarımızın dibinden bir fare fırladı, zevklendim. Erlerden birine dönüp:

— Fareyi gördünüz mü? dedim.

— 310 —

Karşılık vermedi. Yüzü asıktı, kendini önemli bir adam yerine koyuyordu. Bense gülmek istiyordum ama, bir kez başlarsam bir daha kendimi tutamam diye korktuğumdan gülemiyordum. Erin bıyıkları vardı.

— Senin bıyıklarını kazımalı ahabap, dedim.

Bir insanın ölmeden yüzünün kıllarla kaplanmasından hoşlanması acayip geliyordu bana. Hatırı sayılır bir tekme oturttu, sustum.

Şişko subay sordu:

— Eee, düşündün mü bakalım?

Çok ender rastlanan bir böcekmiş gibi hayretle baktım heriflere.

— Nerde olduğunu biliyorum, mezarlıkta saklanıyor, ya bir korugandadır, ya da mezarlıkların odasında. Alay etmek için söylemiştim, kalkıp fişeklerini kuşanışlarını, kasıla kasıla buyruklar verişlerini seyretmek istiyordum.

Hemen sıçrayıp kalktılar.

— Hadi, gidelim hemen. Moles, siz Teğmen Lopez'den on beş adam alın.

Şişko bana döndü, sonra:

— Gerçeği söylediysem ben sözümde dururum, ama yalan söylediysem çekeceğin var.

Apar topar çıktılar. Bense erlerin gözetimi altında, istifimi bozmadan bekliyordum. Mezarlıktan dönerken suratlarının ne hal alacağını düşündükçe, zaman zaman gülümsüyor, hem sersemlemiş, hem itleşmiş duyuyordum kendimi. Koskoca mezar taşlarını kaldırışları, mezarların kapaklarını tek tek açışlarını getiriyordum gözlerimin önüne. Bir başka adammışım gibi dışardan bakıyordum duruma: Yiğitlik taslayan şu mahpusa, bıyıklarıyla ciddî adam tavırları takınan şu askerlere ve mezarlar arasında koşup

— 311 —

duran şu subay elbiseli adamlara. Tam bir güldürü, gülmekten katılır insan.

Yarım saat kadar sonra şişko tek başına yeniden geldi. Kurşuna dizin diye gelmiştir mutlaka, ötekiler mezarlıkta kalmış olmalı.

Subay yüzüme baktı. Hayret, hiç de öyle rezil olmuş bir hali yoktu.

— Onu da ötekilerle birlikte büyük avluya götürün. Gerekli işlemleri tamamlanıp yargıç önüne çıksın, kararı mahkeme versin, dedi.

Yanlış anladım gibime geldi. Sordum:

— Nasıl, beni... kurşuna dizmeyecekler mi beni?

— Bilemem, ne var ki şimdi değil. Sonrası beni ilgilendirmez.

Bir türlü anlayamıyordum. Yeniden sordum:

— Ama niçin?

Karşılık vermeden omuzlarını silkti, askerler alıp götürdüler beni. Büyük avluda yüz kadar mahpus vardı, kadınlar, çocuklar ve birkaç ihtiyar. Avlunun ortasındaki çimenin çevresinde dolanıp durmaya başladım, aptallaşmış-tım. Öğleyin yemekhaneye götürüp yemek verdiler. İki-üç kişi bir şeyler sordu bana, bir şeyler öğrenmek istediler. Mutlak tanıdığım birileriydiler, ama karşılık vermedim. Nerde olduğumu bile bilecek durumda değildim.

Akşama doğru oniki kadar yeni mahpus doldurdular avluya. Fırıncı Garcia da aralarındaydı.

Bana takıldı:

— Hay Allah! Seni sağ göreceğimi ummuyordum.

— Ölüm cezası verdiler, ama sonra nedense vaz geçtiler.

— Saat ikide tutukladılar beni.

— 312 —

— Neden?

Garcia politikayla uğraşmazdı:

— Bilmem, kendileri gibi düşünmeyen herkesi tutuk-luyorlar.

Sonra, usul bir sesle ekledi:

— Gris de gitti elden. Titremeye başladım:

— Nasıl? Ne zaman oldu bu?

— Bu sabah. Kendi hatası yüzünden. Bu salı terket-miş saklandığı yeri, akrabasının evini, galiba bir şeyler çalınmış kulaklarına. Onu saklayacak bulunurdu bulunmasına, kendisi istememiş, artık kimseye borçlu kalmak istemiyorum, İbbieta olsaydı evinde saklanabilirdim, ama madem İbbieta'yı götürmüşler, ben de gidip mezarlıkta saklanacağım demiş.

— Mezarlıkta?

— Evet, kendi hatası yüzünden. Bu sabah da askerler mezarlığı aramışlar, olacağı buydu elbet, mezarlıkların kulübesinde bastırılmışlar, ateş edip devirmişler.

— Mezarlıkta!

Her şey fır fır dönmeye başladı çevremde ve kendimi kışkırtıcı yere yığılmış buldum. Öyle bir katıla katıla gülüyordum ki, gülmekten gözlerim yaşıyordu.

— SON —

— 313 —

JEAN-PAUL SARTRE

ODA

(La Chambre)

Çeviren : Erdoğan ALKAN

* **!\$

Bayan Darbedat'nın, parmaklarının arasında bir lokum vardı. Şeker tozları, uçmasın diye soluğunu tutup büyük bir dikkatle ağzına götürdü lokumu. «Gül gibi» diye söylenip cam gibi saydam pelteye dişlerini geçirdi ve bir kokudur doldurdu ağzını: «Hastalık insanın duyularını amma da inceltiyor, ne garip.» Camileri, aşırı saygılı Doğuluları düşünmeye başladı (balayında Cezayir'e gitmişti) ve solgun dudaklarına bir gülücük yayıldı. Doğrusu doğuluların lokumları da çok güzeldi.

Bütün çabalarına rağmen şeker tozları elindeki kitabın sayfalarına dökülüp ince ve ak bir katman oluşturmuştu. Sayfaları birkaç kez elinin tersiyle süpürmek zorunda kaldı. Her süpürüşte elleri, kâğıdın üstündeki tozları kaydırıp yuvarlıyor, hışır hışır ötüyordu kâğıtta: «Kumsalda okuduğum Arcanon'u hatırlatıyor,» diye söylendi. 1907 yazını deniz kıyısında geçirmişti. O zamanlar yeşil kurdeleli büyük bir hasır şapkası vardı. Eline, Gyp' den ya da Colette Yver'den bir roman alıp, dalga kırana çok yakın bir yere otururdu. Rüzgâr dalga dalga kum taşırdı kucağına, kimi zaman, kitabını köşelerinden tutup sil kelemek zorunda kalırdı. Şeker tozları aynı duyguyu uyandırmıştı, ne var ki, kum taneleri kuruydu, oysa bu küçük Şeker tozları biraz parmak uçlarına yapışıyordu. Kara bir denizin üstündeki, kurşunî, duru gök kesiti canlandı

— 317 —

gözlerinin önünde. «Eve henüz doğmamıştı,» diye düşündü. Kendini sandal ağacından yapılmış, anılarla yüklü, değerli bir kutu gibi hissediyordu. Birden, o zamanlar okuduğu kitabın adı geldi belleğine: Küçük

Bayan. Sıkıcı bir roman değildi. Ne var ki, bilinmeyen bir hastalık yüzünden, Bayan Darbedat, odasından çıkamaz duruma gelince, anılar ve tarihî eserlere vermek zorunda kaldı kendini. Çektiği acının, ciddî eserlerin, anılarına, en seçkin duy. gularına yönelmiş uyanık bir dikkatin, güzel bir limonluk meyvesi gibi, kendisini olgunlaştıracaklarını sanıyordu.

Biraz sinirli, kocasının az sonra kapıyı vuracağını düşündü. Kocas, haftanın öteki günlerinde yalnızca akşama doğru geliyor, sessizce karısının alnından öpüp, karşısındaki yastıklı geniş koltuğa oturarak gazetesini La Temps'i okuyordu. Ama bugün, perşembe günü, Bay Darbedat'nm günüydü. Kızının yanına gider, genellikle üçten, dörde kadar, bir saati onunla birlikte geçirirdi. Sokağa çıkmadan önce karısına uğrar, yana yakıla, karşılıklı, damatlarını konuşurlardı. En ince anırtılarda dek önceden bilinen bu perşembe konuşmaları Bayan Darbedat'ı bitip tüketirdi. Bay Darbedat bu sessiz odayı varlığıyla pek güzel doldururdu. Oturmazdı, bir uçtan bir uca dolaşır, topuklarının üstünde dönerdi. Her harekâtı, yere bir bardak düşüp de kırılmış gibi Bayan Darbedat'ı sinirlendirirdi. Bu perşembe, öbür perşembelerden beter olacağına benzerdi: Bayan Darbedat, az sonra kızının arzularını kocasına söyleyince. bu koca bedeninin nasıl öfkeyle sıçrayacağı düşünülürken ter döküyordu. Şekerlikten bir lokum aldı, bir an duraksayıp sonra üzgün üzgün lokumu yerine koydu; kocasının lokum yediğini görmesinden hoşlanmıyordu.

Kapının vurulduğunu duyunca sıçradı.

Kısık bir sesle:

— 318 —

Giriniz, dedi.

Bay Darbedat ayak uçlarına basa basa girdi içeri.

Her perşembe olduğu gibi, aynı şeyi söyledi:

— Eve'i görmeye gideceğim.

Bayan Darbedat gülümseyerek cevapladı:

— Benim yerime de öp kızımızı.

Bay Darbedat karşılık vermedi, kaygılı bir tavırla alnını kırıştırdı. Her perşembe aynı şey olur, bu saat, sindirim güçlüğü sağır bir sinir gerilimiyle birleşirdi.

— Eve'den çıkınca Franchot'ya uğrayacağım, dilerim kızla ciddî ciddî konuşup inandırmaya çalışır.

Bay Darbedat sık sık doktor Franchot'ya uğrardı. Ama boşunaydı çabaları. Bayan Darbedat kaşlarını kaldırdı. Bir zamanlar, sağlığı yerindeyken, omuzlarını silkerdi rahat rahat, ama bu hastalık hantallaştırmıştı gövdesini. Kendisini çok yoran hareketleri değiştirmek, yerlerine yüz hareketleri koymak zorunda kalmıştı. Gözleriyle evet, ağzının köşeleriyle hayır diyor, omuzları yerine kaşlarını kal-y diriordu.

— Zorla almak gerekirdi.

— Bunun imkânsız olduğunu daha önceden de söylemiştim sana. Zaten bu konudaki yara da çok sakat.

Geçen gün, Franchot, ailelerle büyük sıkıntıları olduğunu söyledi: Kararsız insanlar, hastayı evden çıkarmak istemeyenler falan; doktorların elleri kolları bağlıymış, azıcık olsun doktorların da dinlenmesi gerekirmiş. Ya bir rezalet çıkar, ya bu yasa kendini kaldırır ortadan.

Bayan Darbedat:

— Bu da hemen yarın olacak iş değil elbet.

— Değil.

Adam aynaya doğru döndü, parmaklarını daldırıp sa-

— 319 —

kallarmı taralamaya başladı. Bayan Darbedat kocasının kırmızı kalın ensesine donuk gözlerle bakıyordu.

Bay Darbedat:

— Böyle devam ederse, Eve, o adamdan daha deli, daha kaçık bir hale gelecek, çok tehlikeli bir durum.

Burnunun dibinden ayrılmıyor, sokağa bir tek seni görmek için çıkıyor, o kadar, kimseler gelmiyor evine.

Odalarındaki hava solunacak gibi değil. Pierre istemiyor diye pencereyi hiç açmıyor. Bir hastanın sözüne bu kadar kulak asılır mı? Sanırım bir tütsü yapıyorlar buhurdanlıkta, eve girince insan kiliseye girmiş gibi oluyor. Vallahi düşünüyorum da bazan... kızın gözleri bile değişmiş, bir gariplik var, bir görse...

— Dikkat etmedim, bana normal görünüyor. Ne var ki her zaman üzgün.

— Yüzü ölü yüzüne dönmüş. Uykusunu alabiliyor mu? Doğru dürüst yemek yiyebiliyor mu? Bu konuda soru sormaya kalkma, alacağın cevap belli. Pierre gibi yaman bir adamla yaşadığına göre gece gözünü yumacak zaman bulamaz elbet.

Omuzlarını silkip sözüne devam etti:

— Beni asıl şaşırtan, bizlerin, biz baba ve annesinin onu kendine karşı koruyacak bir hakka sahip olamayışımız. Şunu unutma ki Franchot'nun hastanesine yatırmak gerekirdi, onun yararı bakımından, Pierre'in yararı yönünden gerekli bu. Pierre'le yalnız kalması hoşuma gitmiyor, hele de geceleri. Başına bir şey geldiğini düşün. Pierre'in korkunç derecede içinden pazarlıklı bir hali var.

Bayan Darbedat:

— Kaygılanacak bir şey oldu mu olmadı mı bilmiyorum, ne var ki bu Pierre'in her zamanki hali. Dünyayla alay ediyormuş gibi bir izlenim bırakıyor insanda. Zaval-

— 320 —

!! çocuk, gururundan varılmıyor yanma, belki de hepimizden akıllı sanıyor kendini. Tartışmalara son vermek için «Haklısınız» deyip çıkıyor... Ne halde olduğunu görmemek için sanki.

Her zaman biraz omzuna doğru kaykılmış, o uzun alaycı yüzü istemeye istemeye hatırlıyordu şimdi Bayan parbedat. Eve'le evlendiklerinin ilk yıllarında, kadıncağızın bütün isteği damadıyle biraz yakın olabilmekti o kadar. Ama damat kadıncağızın bütün çabalarını boşa çıkarmıştı. Hemen hiç konuşmuyor. Durmadan, odada yokmuş gibi, başını sallıyordu o kadar.

Bay Darbedat aldı sözü yeniden:

— Franchot hastanesini gezdirdi bana, çok güzel bir yer. Hastaların özel odaları, odalarında deri koltukları, divan yataklarına dek, her şeyleri var. Tenis oynuyorlar... bir de yüzme havuzu yapılacaktı. Pencerenin önünde durmuş, yay gibi gerili bacaklarının üstünde hafifçe salınarak camdan dışarı bakıyordu. Birden, elleri cebinde, omuzları çökük, topukları üstünde yumuşak bir dönüş yaptı. Bayan Darbedat kocasının terlemek üzere olduğunu anladı. Hep aynı şeydi; şimdi kafesteki bir ayı gibi, bir o yana, bir bu yana gidip gelecek, her adım atışta ayakkabıları gıcırdayacaktı.

Kadın:

— Yalvarırım otur dostum, yoruyorsun beni, deyip kararsız bir sesle ekledi:

— Hem söyleyecek önemli bir sözüm var sana. Bay Darbedat koltuğa oturup ellerini dizlerine koydu ; Bayan Darbedat ürperdi. Zaman gelmişti, konuşması gere-- kiyordu.

Sıkıntılı bir sesle:

— Salı günü Eve'i gördüm, biliyorsun.

— 321 —

F: 21

— Evet.

— Bir yığın şey konuştuk, çok nazikti, uzun zamandan beri kendinden bu kadar emin hiç görmemiştim onu. Ben de bazı sorular sordum, Pierre'le ilgili konuşturup düşüncelerini öğrendim. Baktım ki...

Sıkıntılı sıkıntılı ekledi:

— Baktım ki çok tutkun ona.

— Allah kahretsin, biliyorum.

Bayan Darbedat çekinirdi kocasından. İnce elekten geçirir gibi her şeyi en küçük ayrıntılarına dek tekrar tekrar açıklamak zorunda kalırdı. Leb demeden leblebiyi anlayan, duyarlı, ince insanların özlemine çekerdi hep.

Yeniden anlatmaya başladı:

— Yani düşündüğümüzden de başka türlü tutkun demek istiyorum.

Bay Darbedat, bir şeyi anlamadığı ya da yeni bir şey duyduğu zaman yaptığı gibi, kızgın ve kaygılı gözlerini fıldır fıldır döndürmeye başladı:

— Ne demek istiyorsun bununla?

— Beni yorma Charles. Bir anne için bazı şeyleri söylemenin ne kadar güç olduğunu anlamalısın.

Bay Darbedat kızgın kızgın bağırırdı:

— Söylediklerinden tek bir şey anlıyorsam arap olayım. Yoksa hâlâ?

— Evet, hâlâ...

— Hâlâ... demek hâlâ.

— Evet! Evet! Evet!

Bay Darbedat kollarını ayırdı, başını önüne eğdi, sustu.

Karısı çekingen bir sesle:

— «Sana söylememeliydim bunu Charles, ama söylemeden de edemezdim,» dedi.

— 322 —

Kocası yavaş bir sesle cevapladı:

— Yavrumuz! Bu deliyle! Kızı tanımıyor bile, Agahte diyor ona. Kızımız yaptığını anlamayacak hale gelmiş demek ki!

Başını kaldırdı, ciddî ciddî baktı karışma:

— Yanlış anlamadığına emin misin?

— Kuşkulanacak hiç bir yanı kalmadı. Ben de senin gibiyim, inanmadım, hâlâ da bir anlam veremiyorum zaten. Bu zavallı adamın dokunacağını bile düşünmek... Ne yaparsın, zavallı, onun evlilik anlayışı bu kadar demek ki!

— Yazıklar olsun! Kızımızı istemeye geldiğinde sana ne söylemişim, hatırlar mısın? Sana, sanırım Eve'den biraz fazlaca hoşlanıyor demiştim. İnanmak istememiştin o zaman bana.

Birden masanın üstüne elini vurup kıpkırmızı kesildi:

— Düpedüz rezillik! Kızı kollarına alıyor, Agathe diyerek kucaklıyor onu, uçan heykeller, yok bilmem nelerle ilgili saçmalar yumurtluyor! Kız da hiç ses çıkarmıyor bütün bu olanlara. Ne var aralarında bunların bilmem?

Bütün kalbiyle ona acısın, tek, her gün erkenden yüzünü görebilsin diye çıt çıkmayan bir evde yaşatsın. Hele de hiç aklıma gelmezdi... kızın hâlâ kızoğlan kız olduğu.

Ve ciddî bir sesle ekledi:

— Dinle Janette, çok açık konuşacağım seninle, akli varsa kızın bir âşık bulsun kendine!

Bayan Darbedat haykırdı:

— Sus bakayım Charles.

Bay Darbedat yorgun bir tavırla, içeri girerken masaya bıraktığı şapkasını ve bastonunu aldı. Ve karısına:

— Bütün bu söylediklerinden sonra umudum kalma-

— 323 —

di artık. Kızım ile konuşacağım, baba olarak, konuşmak zorundayım, görevim bu benim, dedi.

Bayan Darbedat kocasının bir an önce çekip gitme-sini istiyordu.

Adamı cesaretlendirmek istedi:

— Eve inatçı bir kızdır. Kocasının iyileşmeyeceğini biliyor, ama yine de yenilmiş görün mercek mm diretiyor.

Bay Darbedat dalgın dalgın sakalını sıvazlıyordu:

— İnâtçı mı dedin? T>et. be^d de Eh, eer dediğin gibiyse er-geç usanır o da. Her gün bu derdi çekmek kolay olmasa gerek, çıt çıkmıyor evinde. Herife merhaba diyorum, cansız cansız elini uzatıp tek bir kelime bile söylemiyor. Sanırım ikisi evde yalnız kalır kalmaz adamın saplantı düşünceleri başlıyor. Eve'in söylediğine göre, Pierre hayaletler görüp boğazlanmış gibi bağıríyormuş. Heykeller, heykeller. Fısıltıyla konuşuyorlar, onu korkutuyorlar-mış heykeller. Çevresinde heykellerin uçup durduğunu, ona gözlerinin akını göstereceğini söylüyor.

Bay Darbedat eldivenlerini takmaya başladı, bir yandan da devam ediyordu:

— Bir gün bıkip usanacak diyelim, ama ya kızın sağlığı bozulursa n'olacak? Biraz sokağa çıksa, insan içine girse çok iyi olur. Kibar birine rastlar. Sözgelimi, Simp-lon'daki mühendis çocuk gibi, Schroder gibi birine rastge-lir, surda, burda ufak ufak görüşür, konuşurlar, böylece usul usul, yaşantısını yeniden düzenlemeye alışır.

Bayan Darbedat konuşmanın yeniden dal-budak salmaması için hiç karşılık vermedi. Kocasını eğilip:

— Hadi bakalım, ben gideyim artık, dedi. Bayan Darbedat kocasına alnını uzatıp cevapladı:

— Güle güle babamız, kızımızı kucakla, benim yerime de öp onu, sevgili bahtsız yavrucuğumuz olduğunu söyle.

— 324 —

Kocasını çıkınca Bayan Darbedat koltuğa iyice salıverdi kendini, gözlerini kapadı, yorgunluktan bitip tüken-jnis bir sesle, kendisiyle alay ederek «Doğrusu hayat doluyum!» diye söylendi. Gücünü biraz toparlayınca solgun elini şekerliğe uzatıp, gözlerini açmadan, el yordamıyla bir lokum aldı.

Eve, kocasıyla Bac sokağındaki eski bir yapının beşinci katında oturuyordu. Bay Darbedat usul usul, beş yüz basamaklı merdivenleri tırmandı. Zilin düğmesine bastığı anda, hiç de yorulmuş bir hali yoktu, soluğu bile hızlan-mamıştı. Memnun memnun, Bayan Darmoy'un sözlerini hatırladı: «Bu yaşta bu kadar dinç olmanız şaşılacak şey Charles.» Sağlığının, dinçliğinin en çok perşembe günleri, hele de bu merdivenleri tırmandıktan sonra çıkarırdı tadını.

Kapıyı Eve açtı. Bay Darbedat söylendi içinden: «Doğru, hizmetçisi yok. Hizmetçi kızlar kalamazlar burada. Kendimi yerlerine koyuyorum da hak veriyorum onlara.» ' Kucakladı kızını.

— Günaydın yavrucuğum!

Eve pek de sıcak olmayan bir sesle günaydın dedi babasına.

Baba kızının yanağını hafifçe okşadı:

— Yanakların solgun görünüyor yavrum, fazla mı hareketsiz kalıyorsun yoksa?

Bir an sensizlik oldu. Sonra Eve annesini sordu:

— Annem nasıl, iyi mi?

— Eh, zararı yok. Salı günü görmedin mi? İşte her _ zamanki gibi. Dün Louise Teyzen geldi yanma, memnun

kaldı annen. Konuktan hoşlanır, ama uzun zaman onlarla konuşup yorulması doğru değil. Louise teyzen, küçükleri de alıp şu ipotek işi için gelmiş Paris'e. Sözünü etmiştim

— 325 —

sana, acayip bir iş. Bana danışmak için daireme uğramış. Yapılacak başka bir şey yok, sat dedim. Alıcı da buldu zaten: Bretonnel. Bretonnel'i hatırladın mı? Şimdi çikil-di işten.

Birden durdu, Eve artık zar zor dinliyordu onu. Kızının artık başka hiç bir şeyle ilgilenmediğini üzüntüyle gördü, düşündü kendi kendine: «Okumayı da bıraktığı gibi. Bir zamanlar kitapları alamazdık elinden. Şimdi okumuyor bile.»

Ve sordu:

— Pierre nasıl?

— İyi, görmek ister misin?

— Elbette. Gidip bir yoklayayım.

Bu mutsuz çocuğa karşı büyük bir acıma duyuyordu yüreğinde, ne var ki iğrenmeden de bakamıyordu yüzüne. İçinden «Sağlığı bozuk insanlardan tiksindirir,» diyordu. Elbette ki Pierre'in hatası değildi bu. Soydan miras kalmıştı. Bay Darbedat içini çekiyordu. «Ne kadar kılı kırk yarsan boşuna, bu tür hastalıklar sonradan ortaya çıkar hep.» Hayır Pierre değildi bunun sorumlusu. Ne var ki, yıllarca taşıyıp durmuştu bedeninde bu derdi; karek-terinin temelinde yatıyordu. Kanseri ya da verem gibi bir şey değildi ki insanı kendi içindekiyle yargılamaya kalktığında hesaba katmayasın. Eve'in okadar hoşuna giden o sinirli incelik, duyarlılık delilik çiçekleriydi. «Eve ile evlendiğinde deliydi zaten, ne var ki deliliği anlaşılmıyordu.» Düşünüp duruyordu Bay Darbedat, sorumluluk nerede başlar, hatta bırak nerede başladığını, acaba nerede biter diye sorup duruyordu kendi kendine. Pierre çok inceliyordu kendini, hep kendine yönelmişti. Bu hastalığının nedeni mi, sonucu muydu acaba? Böyle düşünüşüne düşünüşüne karanlık bir geçit boyunca kızının ardından gidiyordu.

— 326 —

— Bu apartman sizin için fazla büyük, başka bir yere taşınırsanız çok daha iyi olur, dedi kızına.

Cevapladı Eve:

•— Daha önce söylemiştim size, Pierre odasını değiştirmek istemiyor demiştim.

Eve şaşırtıyordu insanı. Kocasının ne durumda olduğunu iyice anlamıyor muydu yoksa. Adam zincire vurulacak deliydi, oysa Eve, mantıklıymış gibi onun bütün kararlarına ve kamlarına saygı gösteriyordu.

Bay Darbedat hafif öfkeli bir sesle yeniden konuşmaya başladı:

— Senin iyiliğin için söylüyorum. Kadim olsam korkardım, bu eski loş odalarda yaşamaktan. Geçen yıllarda Auteuil yakasında yapılan apartmanlar gibi, üç havadar odalı, aydınlık yerlerden birine taşınırsanız daha iyi olurdu. Kiracı bulamadıklarından kiralari düşürdüler, tam zamanı taşınmanın.

Eve usulca kapının kolunu çevirdi, içeri girdiler. Bay Darbedat gırtlığına dek dolan bir günlük kokusu duydu. Perdeler örtülüydü. Kurşunî karanlıkta, bir koltuğun arkalığını aşan arık bir ense çarptı gözüne: Pierre'in sırtı dönüktü: yemek yiyordu.

Bay Darbedat sesini yükseltti:

— Merhabalar Pierre. Eee, nasılız bakalım bugün? Ve yaklaştı. Hasta küçük bir masaya oturmuştu; içten pazarlıklı bir hali vardı.

Bay Darbedat sesini biraz daha yükselterek konuştu:

— Demek rafadan yumurta yedik, pek hoştur rafa-- dan yumurta!

Pierre tatlı bir sesle cevapladı:

— Sağır değilim duyuyorum.

— 327 —

Bay Darbedat bozulmuştu. Buyur bakalım cevaba der gibilerden kızma şöyle bir baktı. Ama, Eve, bakışlarını sert gözlerle cevaplayıp sustu. Bay Darbedat kızının kal-bini kırdığını anladı. «Yazık, yazık,» diye hayıflandı içinden. Bu mutsuz çocukla nasıl konuşulacağı kestirmek imkânsızdı. Dört yaşındaki bir çocuktan daha azdı yargı gücü, oysa Eve onunla yetişkin bir insanla konuşur gibi konuşmasını istiyordu. Bay Darbedat bütün bu saçmalıkların, saçma özen ve bakımların bir gün son bulacağı anı sabırsızlıkla beklemekten kendini alamıyordu. Haftalar her zaman biraz tedirgin ederdi onu, hele de akıldan yoksun delilere tahammülü yoktu. Sözelimi zavallı Pierre, ağzından çıkan her söz deli saçmasıydı, ondan en küçük bir uysal davranış ya da geçici de olsa hataları yüzünden şükran duygusu beklenemezdi.

Eve yumurta kabuklarını ve yumurta fincanını kaldırdı ve Pierre'in önüne, çatal, kaşık ve bir örtü koydu. Bay Darbedat keyifli bir sesle sordu:

— Şimdi ne yiyecek?

— Biftek.

Pierre çatalı eline almış, uzun solgun parmaklarıyla tutuyordu. Çatalı uzun uzun inceledi ve hafifçe gülümsedi, çatalı yerine bırakıp:

— «Bu kez bununla olmaz, bu çatalla yemiştin,» dedi.

Eve yaklaşıp, büyük bir ilgiyle baktı çatala. Pierre :

— Bana başka bir çatal ver Agathe!

Eve söyleneni yaptı, Pierre yemeğe başladı. Kız öteki çatalı eline almış, bir yandan bakıp, bir yandan elinde sıkıyordu. Büyük bir çaba harcar gibiydi. Bay Darbedat dü-

— 328 —

gündü: «Bütün tavırları, bütün ilintileri amma da acayip kir hal almış...»

Canı sıkılmıştı babanın.

Pierre'in sesi duyuldu yeniden:

— Dikkatli ol, ortadan, sırtından tut, çatalın kısıkaçları var.

Eve içini çekip çatalı sofranın altına bıraktı. Bay Darbedat'ın tepesi atmaya başlamıştı. Bu mutsuz çocuğun bütün saplantılarına boyun eğmenin iyi bir şey olduğu kanısında değildi, hattâ Pierre yönünden tehlikeliydi bu. Ne demişti Doktor Franchot: «Bir hastanın taşkınlıklarına katılmak hiç hoş bir şey değildir!»

Eline başka bir çatal verecek yerde tatlı tatlı konuşup, ilk çatalla sonraki çatalın tamamen birbirlerine benzediğini, aralarında hiç bir fark bulunmadığını açıklamak iyi olurdu. Bay Darbedat yemek artıklarına

doğru ilerledi, açıktan açığa çatalı eline aldı, parmağının ucuyla hafifçe çatalın sivri tırmıklarına dokundu. Sonra Pierre'e döndü. Ama oğlan oralı değildi, uysal uysal etini kesiyordu. Tatlı ve anlamsız; bir gözle, kayınpederine, başını kaldırıp bir baktı.

Bay Darbedat kızma döndü:

— Seninle konuşmak istiyorum biraz.

Salona geçtiler. Bay Darbedet kanepeye dayandığında, bir de baktı ki çatal hâlâ elindeydi. Öfkeyle konsolun, üzerine attı. Konuşmaya başladı:

— Bu ,salon daha iyiymiş.

— Hiç gelmem buraya ben.

— Sigara içebilir miyim?

— Elbette baba. Yaprak vereyim mi?

Bay Darbedat bütün sarmayı yeğledi. Kızıyla yapacağı tartışmayı düşünüyordu. Pierre'den söz etmek gerektiğinde, çocukla oynayan bir devin kendi gücünden rahatsız

— 329 —

olması gibi, rahatsızlık duyuyordu. Açıklık, belirginlik, kararlılık gibi mantıksal olan ne varsa gerçek anlamlarını yitiriyordu. Kendi kendine «Zavallı Jeannette'le de doğruyu söylemek gerekirse, aynı duruma düşüyor insan,» diye söylendi. Kuşkusuz karısı deli değildi, ama hastalığı onu... iki büklüm etmişti. Ama Eve, tersine babasına çekmişti, dosdoğru bir yaradılışı vardı, mantığı sağlamdı; onunla tartışmak zevkti, «işte bu nedenle aramızın bozulmasını istemem,» diye düşündü. Bay Darbedat başını kaldırdı. Kızının o akıllı, o ince yüz çizgilerini seyretmek istiyordu. Oysa düş kırıklığına uğradı. Bir zamanlar öylesine mantıklı, öylesine duru olan bu yüzde şimdi bulanık ve donuk bir şey vardı. Eve her zaman güzel bir kızdı. Bay Darbedat, kızının yüzünü badana edercesine aşırı bir biçimde boyadığını üzümlere gördü. Göz kapaklarına mavi sürmüş, uzun kirpiklerini rimellemisti. Bu alabildiğine yüz süsü babada acı bir izlenim doğurdu.

— Bu kadar süslenmezdin sen. Akıllı uslu bir kızdın, lıasta mısın, yüzünü mü saklıyorsun yoksa? dedi.

Cevap vermedi Eve. Baba, bu kara saç yığınının altındaki yıpranmış yüze bir an üzüntüyle baktı. Bir ağılatı oyuncusuna, Orange'da PhedreM Fransızca oynayan o kadına, o Romanyalıya dönmüş diye düşündü.

Kızını bir ağılatı oyuncusuna benzetmek yüreğini sızlattı. «Keşke hiç söylemeseydim süslendiğini, ağızından kaçtı, böyle küçük şeylerle üzmemeliydim onu,» dedi içinden.

Gülümseyerek ekledi:

— Sen kusuruma kalma kızım, bizler yaşlıyız, tutucuyuz. Günümüz kadınlarının yüzlerine bu kadar allık sürmeleri hoşuma gitmiyor da onun için söyledim. Biliyorum haksız olduğumu, insan yaşadığı çağa uymalı.

— 330 —

D A

Eve tatlı tatlı gülümsedi babasına. Bay Darbedat sigarasını yakıp birkaç soluk aldı. r Ve yeniden konuşmaya başladı:

— Yavrucuğum biraz gevezelik edelim dedim, o kadar, tıpkı bir zamanlar olduğu gibi, başbaşa verelim şöyle. Hadi, yanıma otur da uslu uslu dinle babanı.

Eve:

— Böyle ayakta durmak hoşuma gidiyor. Ne diyeceksin bana?

— Yalnızca basit bir soru soracağım. Bu gidişinin sonu nereye varacak?

— Bu gidişin mi?

— Evet bu gidişin, sürdüğün bütün bu yaşamın. Bak dinle, seni anlamadığımı sanma, (aniden esinlenmişti). Ama gösterdiğin bu çaba insan gücünü aşıyor. Sen yalnız ve yalnız düş gücünle başbaşa verip yaşamak istiyorsun, doğru değil mi? Onun hasta olduğunu kabul etmek istemiyorsun? Onda eski Pierre'i buluyorsun, bugünkü Pier-re'i görmek istemiyorsun değil mi? Bak yavrucuğum, minik kızım, dayanılması güç bir durum bu. Dinle bak, eski bir olayı anlatayım sana, belki dinlememişindir. Sables -d'Olonne'dayken sen üç yaşındaydın. Annen sevimli, güzel genç bir kadınla tanıştı. Kadının pek akıllı bir oğlan çocuğu vardı. Deniz kıyısında bu küçük çocukla oynardın. Elma gibi, miniminnacık şeylerdiniz. Sen bu çocuğun ni-şanlısıydın. Bir süre sonra Paris'te, annen yeniden bu kadını bulmak, onu görmek istedi; kadının basma korkunç bir yıkım geldiğini öğrendik. Çocuğuna bir araba çarpmış, l arabanın ön kanadı kesip atmış oğlanı. Annene: «Kadım lgörmeye gidin ama sakın ve sakın oğlunun öldüğünden söz etmeyin, çünkü inanmak istemiyor buna,» dediler. Gitti yanına annen. Yarı deli bir insan bulmuş karşısında.

— 331 —

Çocuğu hâlâ yaşıyormuş gibi onunla konuşuyor, masasına örtü koyuyormuş. Evet, böyle bir sinir gerilimi içinde altı ay evinde kalabildi kadm, sonra bir dinlenme evine götürdüler zorla, üç yıl yatmak zorunda kaldı o dinlenme evinde.

Bay Darbedat başını sallayarak sürdürdü:

— Hayır yavrucuğum, hayır, bu tür şeylere katlanmanın, dayanmanın mümkünü yoktur. Kadm gerçeği cesaretle kabul etse çok daha iyi olurdu. Bir kez acı çekerd, sonra zaman her şeyi silip süpürürdü. Olaylara böyle tam karşıdan bakmaktan başka çıkar yol yoktur, inan bana.

Eve büyük bir çaba göstererek cevapladı:

— Yanılıyorsun, çok iyi biliyorum ben Pierre'in... Deli olduğunu diyemedi, kelime bir türlü çıkmıyordu ağzından. Ellerini bir koltuğun arkasına bastırış, dimdik duruyordu. Yüzünün alt kısımlarında çorak ve çirkin bir şeyler vardı.

Bay Darbedat şaşkın şaşkın sordu:

— Eee, ne olduğunu? Eve cevapladı:

— Nasıl ne olduğunu?

— Sen...?

Eve hızlı hızlı ve canı sıkılmış gibi yapıştırdı:

— Olduğu gibi seviyorum onu.

Bay Darbedat kendini zorlayarak karşıladı:

— Olamaz bu, doğru değil. Sevmiyorsun onu, sevemezsin de. Bu tür duygular ancak sağlıklı, düzgün insanlara karşı beslenir. Pierre'e gelince, ona karşı duyduğun şey yalnızca acıma, hiç kuşum yok buna, sana verdiği üç mutlu yılın borcunu ödemeye çalışıyor, üç mutlu yılın anısıyla yaşamaya kalkıyorsun. Ama bana onu sevdiğini söylemeye kalkma, inanmam buna.

— 332 —

ODA

Eve hiç ses çıkarmıyordu, odada yokmuş gibiydi, göz- jini halıya dikmiş öyle duruyordu.

Bay Darbedat. soğuk bir sesle ekledi:

— Hadi cevap ver bakalım. Böyle bir konuşmayı yapmaktan memnun muyum sanıyorsun, en az senin kadar üzüyor beni de.

— Ama inanmıyorsun ki bana.

Bay Darbedat çileden çıkmıştı. Bağırıldı:

— Eh, eğer gerçekten seviyorsan, senin de benim de, annenin de çekeceğimiz var. Çünkü senden sakladığım şeyi söylemek zorundayım artık: Üç yıla kalmadan Pirre tümüyle delirip hayvandan farkı kalmayacak.

Eve'in kılı kıpırdamadı, başını bile kaldırmadı:

— Biliyordum. Babası, şaşkın sordu:

— Kim söyledi bunu sana?

— Doktor Franchot, altı ay oldu öğreneli.

— Ben de sana söylememesini tembihlemiştim. Ne yapalım, söylemesi daha iyi oldu belki. Ama bu koşullar içinde onunla yaşamının bağışlanmaz bir hata olduğunu anlamalısın. Bu mücadelenin sonunda başarısızlığa uğrayacağın gün gibi açık. Bu hastalık hatayı bağışlamaz. Yapılacak bir şey olsa, bakımla, ilaçla iyileşmesi mümkün olsa, söyleyecek sözüm yok derdim. Ama şu duruma bak bir yol. Güzel, akıllı, kıvanç dolu bir kızdın. Bile bile, iş olsun diye kendini tüketiyorsun. Tamam, anlaşıldı, elinden gelen her şeyi yaptın, bütün kadınlık görevini, hatta daha fazlasını da yaptın; artık direnme akıl dışı. Kendine kar-şı da yerine getirmen gerekli görevlerin var yavrucuğum. Bizleri de düşün n'olur!

Kelimelerin üstüne basa basa sürdürdü:

— Pierre'i Franchot'nun kliniğine göndermen gerekli.

— 333 —

Sana yıkımdan, mutsuzluktan başka bir şey vermeyen bu evi bırakıp yanımıza gel. İlle de bir başkasının derdine derman, hüznüne ortak olman gerekiyorsa bak işte annen var. Zavallı kadın, hep hastabakıcıların eline kaldı, onun da çevresinde dönecek insana ihtiyacı var. O kadrini de bilir iyiliklerinin.

Uzun bir sessizlik oldu. Bay Darbedat'nın kulağına garkı sesleri geldi. Pierre yan odada şarkı söylüyordu. Şarkıdan çok, bir şarkı kalıntısını, keskin ve hızla söylenen bir tür konuşmayı andırıyordu. Bay Darbedat gözlerini kaldırıp sordu kızma:

— «Ne diyorsun, hayır mı?» Kız yumuşak bir sesle:

— Pierre yanımda kalırsa olur, iyi anlaşıyorum onunla, dedi.

— Bütün bir gününü zehir ederek öyle mi?

Eve gülümseyip, alaycı, hemen hemen kıvançlı sayılabilecek garip bir bakışla baktı babasına. Bay Darbedat kızgın kızgın düşündü: «Doğru, yapabildikleri yalnızca bu, birlikte yatağa giriyorlar o kadar.»

Kalktı:

— Tamamen çıldırmışsın sen, dedi.

Eve hüzün hüzün gülümseyip, kendi kendine konuşur gibi mırıldandı!

— Henüz yeteriyle değil.

— Henüz yeteriyle değil mi? Bir şey söyleyeyim sana yavrum, beni korkutuyorsun.

Pierre şarkı söylemiyordu artık, ama üçüncü kattaki genç kadın piyano çalmaya başlamıştı; Chopin'den bir Etude çalıyordu. Kendini daha sakin hissediyordu şimdi Eve, Pierre'in odasına doğru bir adım attı, ama sonra birden durup sırtını isteksizce duvara yasladı. Odadan her çıkışında, oraya yeniden gireceğini düşündükçe bir ürküntüdür kaplıyordu içini. Ne var ki, ordan başka bir yerde yaşayamayacağını da biliyordu. Bakışlarını, cesaretini yeniden toparlamak için beklediği bu kokusuz, bu gölgesiz odada gezdirdi kayıtsız gözlerle. Ve kendi kendine söylendi: «Sanki bir dışçının salonu gibi.» Pembe ipek koltuklar, divan, tabureler özensiz ve ölçülüydü, babacan bir görünüşleri vardı; kişinin en candan dostlarıydılar. Eve, pencereden gördüklerine benzeyen açık renk giysili ciddî bayların bir an için, bu salona girip konuşmaya başladıklarını düşündü şöyle bir. Durup nerede olduklarına bakmıyorlardı bile; odanın ortasına dek kendine güvenen adımlarla ilerliyorlardı. İçlerinden biri, elini dümen suyu gibi ardına salıvermiş olanı, geçerken köşe yastıklarına, masanın üstündeki nesnelere sürtünüyör ve ne oluyor diye şıçırıyordu bile. Ve yollarının üstünde bir mobilya varsa, bu oturaklı adamlar, değmeyeyim diye bir yarım dönüş yapıp çevresinden dolanmayı bırakıp, tutup rahatça nesnenin yerini değiştiriyorlardı. Ve başlamış oldukları konuşmayı sürdürerek, arkalarına şöyle bir göz bile atmak-

sızın oturuyorlardı sonunda. Eve «Normal insanlar için bip salon,» diye düşündü. Kapalı kapının tokmağına bakıyor, sıkıntı gırtlığına yapıştıyordu: «Artık girmem gerekiyor içeri, hiç bu kadar yalnız bırakmazdım onu,» diye söylen-di. Bu kapıyı açması gerekiyordu. Sonra gözlerini kursu, nî karanlığa alıştırmaya çalışarak kapının eşiğinde dura-cak ve ardındaki kapı bütün gücüyle itekleyecekti onu. Bu direnişte Eve'in kazanması, odanın ortasına dek dal-ması gerekiyordu. Aniden içinde Pierre'i görmek için şiddetli bir arzu duydu. Kocasıyla birlikte, babasıyla alay etmeleri hoşuna gitmişti. Gel gör ki Pierre'in ihtiyacı yoktu ona; nasıl karşılanacağı hiç belli olmazdı. Birden, bir tür böbürlenmeyle, artık başka hiç bir yanda kendisine hayat olmadığını düşündü. «Normaller hâlâ kendilerinden biri olduğumu sanıyorlar. Oysa aralarında bir saat bile kalamam. Benim burda, bu duvarın öteki yanında yaşamaya ihtiyacım var,» diye söylendi.

Büyük bir değişme oldu çevresinde aniden. Işık yaş-lanıvermiş/kirli bir renk almıştı. Bir gün saksıda beklemiş bir su gibi ağırlaşmıştı. Bu yaşlanmış ışıktaki ve nesnelerde, Eve, uzun zamandan beri unutmuş olduğu derin ve ince hüznü yeniden buluyordu; biten bir güz öğlen sonrasının hüznünü. Çevresine kararsız, hemen hemen çekingen ba-kmıp duruyordu, oysa bu hüznü nice uzaklarda bırakmıştı. Odada ne gündüz vardı, ne gece, ne mevsim vardı, ne hüznü. Çok eski güzler dumanlandı belleğinde, çocukluk günlerinin güzleri, sonra birden katılaştı. Anılardan korkuyordu.

Pierre'in sesini duydu :

— Agathe! Neredesin? Bağırıldı :

— Geliyorum.

Kapıyı açıp odaya daldı.

Ağzını, burnunu yoğun bir günlük kokusu doldurdu. Gözlerini iyice açıp, ellerini öne uzattı. Koku ve alacakaranlık, uzun zamandan beri tek bir varlık ögesi haline gelmişti onun için. Acı, sert, yapışkan, su kadar, hava kadar, ateş kadar tanıdık, bildik bir öge olmuştu ve büyük bir dikkatle, alacakaranlıkta dalgalanan solgun bir gölgeye doğru ilerledi. Pierre'in yüzüydü bu solgun gölge. Hasta-lanaliberi kara giyiniyordu Pierre. Elbisesi karanlığa karışmıştı. Başını arkaya atmış, gözlerini kapamıştı. Yakışıklıydı. Eve, uzun, kıvrık kirpiklerine baktı, sonra yanındaki basık iskemleye oturdu. Düşündü: «Acı çeker gibi bir hali var.» Gözleri yavaş yavaş karanlığa alıştıyordu. Önce masa boyutlarını kazandı, sonra yatak, sonra Pierre'in kullandığı eşyalar, makas, tutkal kap, kitaplar, kurutulmuş çiçekler. Hepsisi de koltuğun yanında, halının üstünde duruyordu.

Pierre gözlerini açmış, gülümseyerek ona bakıyordu:

— Agathe? Çatalla ilgili o sözü adamı ürkütmek için söyledim. Oysa çatalın hemen hiç bir şeyi yoktu.

Eve'in kaygıları dağıldı, hafifçe gülümsedi:

— Çok da iyi basardın, akimi başından aldın onun. Pierre gülümsedi :

— Gördün mü, bir süre eline alıp baktı çatala, bütün parmaklarıyla tutuyordu. Şöyle ki nesneleri eline almasını bilmiyor, sıkı sıkı tutuyor.

— Doğru.

Pierre sağ elinin işaret parmağıyla usulca sol elinin ayasına vurdu.

— Bununla alıyorlar nesneleri... Parmaklarını yanaştırıyorlar ve yakaladıklarında, boğmak istercesine ellerini üstüne yapıyorlar.

— 338 —

— 339 —

Dudaklarının ucuyla ve hızlı hızlı konuşuyordu. Şaşkın bir hali vardı.

— Bilmem ki ne isterler benden. Bu adam daha önce de geldi. Neden gönderdiler onu bana? Ne yaptığımı bil. mek istiyorlarsa, ekranda okuyabilirler bunu ancak, yer. lerinden kıpırdamalarına bile gerek yok. Yanlış iş görü-yorlar. Güçleri var, ama yanlış iş görmem, benim elimdeki koz da budur.

Hoffka, hoff. ka.

Uzun ellerini alnının önünde savurup bağıırıyordu:

— Puşt! Hoffka paffka suffka, yetmez mi be? Eve sordu:

— Çan mıydı?

— Evet. Gitti.

Sonra yeniden ciddî ciddî anlatmaya başladı:

— Bu adam, garip bir insan. Tanıyorsun sen onu, birlikte salona gittin.

Eve cevap vermedi. Pierre yeniden sordu:

— Ne istiyormuş, sana söylemiş olsa gerek.

Eve bir an duraksadı, sonra sert bir sesle cevapladı:

— Senin bir yere kapatılmanı istiyor.

Pierre'e gerçeği tatlı bir sesle söyleyince doğru olup olmadığına inanmıyor, güvenmiyordu. Kuşkularını sersemletmek, felce uğratmak için sert sert söylemesi gerekiyordu. Eve yalan söylemektense ona karşı kaba

ve sert davranmayı daha doğru buluyordu. Yalan söylemiş-se ve Pierre buna inanmışsa, içinde kendisini Pierre'den üstün görmek istiyormuş gibi bir izlenim uyandırmasından korkuyor ve bu tür bir duygudan iğreniyordu.

Pierre alaylı alaylı tekrarladı :

— Benim kapatılmamı! Yanılıyorlar. Duvarlar, onlar

— 340-^

ne yapabilir bana? Duvarların beni durduracağını sanıyorlar belki de. İki kesim olup olmadığını bazan soruyorum kendi kendime. Gerçek kesim, zenci kesimi. Bir de oraya burnunu sokmaya kalkan aptallık üstüne aptallık yapan karıştırıcı kesim var.

Elini koltuğun arkasına atıp, keyifli bir tavırla arkılığı seyretti. Ekledi :

— Duvarlar aşılabilir.

Sonra Eve'e dönüp merakla sordu :

— Ne cevap verdin adama?

— Senin kapatılmayacağını söyledim. Omuzlarını silktili.

— Söylememeliydin bunu. Sen de bir yanlışlık yaptın, ne var ki bilerek yapmadın bu yanlışlığı. Bıraksaydım da sonuna dek devam etselerdi oyunlarına.

Sustu. Eve üzgün üzgün başını önüne eğip düşündü: «Nesneleri boğacak gibi sıkı tutuyorlar!» Ne horlayıcı bir sesle söylemişti bunu ve ne kadar doğruydı söylediği. «Acep ben de sıkarak mı tutuyorum? Boşa kafa yoruyorum, sanırım hareketlerimin çoğu rahatsız ediyor onu. Ama söylemiyor bana.» Birden acınacak bir insan olarak görmeye başladı kendini. On dört yaşındayken, hareketli, kuş gibi bir kadın olan annesi «Ellerine ne yapacağını bilmez bir halin var» demişti. Şu an tek bir hareket yapmaya cesaret edemiyordu, oysa ne kadar istiyordu duruş biçimini değiştirmeyi. Ayaklarını usul usul iskemlenin altına götürdü. Masanın üstündeki lambaya ve satranç tahtasına bakıyordu. Pierre yalnızca kara piyonları bırakmıştı tahtada. Bazan yıkanıyor, masaya dek gidip piyonları tek tek eline alıyor, onlarla konuşuyordu. Robot adını takmıştı piyonlara. Parmaklarının arasında sağır bir yaşıntıyı sürdürür gibiydiler. Pierre piyonları yerine ko-

— 341 --

yunca bu kez sıra Eve'e gelirdi, o da dokunurdu onlara, İçinde gülünç duruma düşmüş gibi bir duygu uyanırdı, Piyonlar yeniden küçük, ölü tahtalar halini alırlardı, ama üstlerinde, anlaşılmaz, garip bir şey, duyu gibi bir şey ka-lirdi. Eve, lâmbaya ve satranç tahtasına bakarken «Bun. lar onun nesneleri, odada benim olan hiç bir şey yok artık,* diye düşündü. Bir zamanlar bir kaç eşyası vardı. Ayna ve anneannesinden kalma oymalı süs kutusu ve Pierre şaka olsun diye senin kutun derdi ona. Sonradan alıp kendi ya-nma götürmüştü onları. Nesneler gerçek yüzlerini yalnız Pierre'e gösteriyordu. Eve saatlarca bakabilirdi onlara, ama boşuna. Kötü kötü kafa tutuyorlar —Doktor Fran-cho't'ya ve Bay Darbedat'ya olduğu gibi— dış görünüşlerinden başka hiç bir yanlarını göstermiyorlardı asla. «Yine de tümüyle babam gibi görmüyorum onları, tümüyle babam gibi görmememin mümkünü yoktur zaten,» diye düşündü üzüler.

Dizlerini kımıldattı biraz. Bacakları uyuşmuştu, karıncalanıyordu. Gövdesi kaskatı gerilmişti, rahatsız ediyordu ; alabildiğine duyuyordu gövdesini. Söylendi içinden: «Göze görünmeyen biri olup, burada, o beni görmeden oturmak isterdim.» Başını hafifçe çevirip Pierre'in üstündeki duvara baktı. Duvara acayip yazılar yazmıştı Pierre. Gözdağı vermek için yazılmıştı bunlar, biliyordu Eve, ama okuyamıyordu onları. Çok zaman, duvar kaplamaların-daki kırmızı iri güllere, güller gözlerinde titreşinceye dek bakardı. Güller alacakaranlıkta parlardı. Gözdağı yazıları, tavana yakın yere, yatağın sol üst yarısındaki yere yazıl mış olurdu, ama bazan yer değiştirirlerdi. Düşündü: «Kalkmalıyım. Yapamam, daha böyle uzun zaman oturamanu* Duvarda soğan dilimlerine benzeyen ak dilimler de vardı. Dilimler kendi üstlerinde döndüler. Eve'in elleri titremeye

— 342 —

V U A

başladı- Düşündü: «Öyle anlar var ki ben de çıldırıyorum. Ama hayır, yazık ki çıldıramam. Sinirliyim o kadar. Birden Pierre'in elini elinde duydu.

Pierre yumuşak bir sesle :

— Agathe! dedi.

Gülümsüyordu ona, ama elini, sanki kısıkaçlarından korunmak için bir yengeci sırtından tutarmış gibi, bir tür iğrenmeyle, parmaklarının ucuyla tutuyordu.

— Ne kadar güvenmek isterdim sana Agathe.

Eve gözlerini kapadı, göğüs geçirip içinden söylendi: «Hiç cevap vermemeliyim, yoksa işkillenir, hiç bir şey söylemez olur.»

Pierre elini bıraktı:

— Seni beğeniyorum Agathe, ama anlamıyorum bir türlü. Neden boyuna bu odada duruyorsun?

Eve karşılık vermedi. Tekrarladı Pierre :

— Söyle, neden?

Eve kuru bir sesle cevapladı :

— Seni sevdiğimi biliyorsun.

— İnanmıyorum sana. Neden sevecekmişsin beni? Tiksinti vermem gerekir oysa. Sağı solu belli olmayan biriyim ben.

Gülümsedi, sonra birden ciddileşti :

— Aramızda bir duvar var. Seni görüyorum, seninle konuşuyorum, âma sen öteki yandasın. Sevişmemizi engelleyen nedir? Sanırım bir zamanlar daha kolaydı bu. Hamburg'da olduğu gibi.

Eve üzgün üzgün cevapladı :

— Evet.

Her zaman Hamburg'dan söz ediyordu. Gerçek geçmişini hiç ağzına almıyordu. Oysa ne Eve, ne de o, Ham-

— 343 —

V D A

burg'da bulunmuşlardı. Devam etti :

— Kanalların kıyısında gezinirdik. Düz bir mavna vardı hatırlıyor musun? Karaydı rengi; rıhtımda bir de köpek vardı.

Durup durup uyduruyordu; yapmacık bir hali vardı:

— Elinden tutardım senin, o zaman daha bir başkaydı tenin. Bana söylediğin her söze inanırdım.

Birden haykırdı :

— Susun!

Bir an kulak kesildi, boğuk bir sesle :

— Gelecekler, dedi. Eve sığradı :

— Gelecekler mi? Artık hiç gelmeyeceklerini sanmıştım.

Pierre üç günden beri daha sakindi; heykeller gelmemişlerdi. Pierre, açıkça belli etmese de, heykellerden son derece korkuyordu. Eve'e gelince: Heykellerden değil ama, onlar odada vızıldamaya başlayınca Pierre'in durumundan korkuyordu.

— Bana ziuthre'u ver.

Eve kalktı, ziuthre'u aldı: Pierre'in kendi elleriyle yapıştığı mukavva parçalarından bir demetti bu. Heykelleri kişilemeye yarıyordu. Ziuthre dediği şey örümceğe benziyordu. Mukavvalardan birinin üzerine, Pierre, «Tuzağa .düşmek» ötekinin üstüne ise «zenci» yazmıştı. Üçüncüsüne ise gözleri buruş buruş gülen bir insan başı çizmişti: Bu Voltaire'di. Pierre ziuthre'un saplarından birini tuttu ve dalgın bir tavırla süzdü.

— Artık işime yaramaz, dedi.

— Neden?

— Tersyüz etmişler.

— 344 —

ODA

— Bir başkasını mı yapacaksın? Dişlerinin arasından mırıldandı:

— Çok hoşuna giderdi bu.

Eve, Pierre'e kızmıştı. «Heykellerin her gelişinde Önceden haberi oluyor; nasıl olur bu iş: Hiç yanılmıyor,» diye düşündü.

Ziuthre, acınacak bir durumda, Pierre'in parmak uçlarında sarkıyordu: «Bunu kullanmamak için her zaman bir neden bulup çıkarır. Pazar günü heykeller geldiğinde ziuthre'u bulamadığını söylüyordu, oysa ben, zamk kutusunun arkasında görüyordum onu, Pierre'in de görmesi gerekirdi mutlaka. Şaşıyorum, heykeller mi geliyor, yoksa o mu heykelleri çağırıyor?» diye düşündü. Özden olup olmadığı asla anlaşılmıyordu. Zaman olur, Eve'de, Pierre'i rahatsız eden düşünceler ve görüntülerin Pierre istemediği halde belirledikleri kanısı uyanırdı, ama bazan da Pierre bunları kendisi uyduruyormuş gibi gelirdi ona: «Acı çekiyor, ama heykellere ve zenciye ne derece inanıyor? Her şeye rağmen heykelleri görmediğini biliyorum, yalnızca vızıltılarını duyuyor. Heykeller geçerken başını çeviriyor, onları gördüğünü söyleyip, biçimlerini anlatmaya başlıyor.» Doktor Franchot'nun kırmızı yüzü geldi gözlerinin önüne: «Ama ham'fendiciğiro, bütün akıl hastaları yalancıdır; gerçekten duyduklarıyla, duyduklarını söyledikleri şeyleri birbirinden seçmeye kalkmakla boşuna yitiriyor-sunuz zamanınızı.» Sığradı birden: «Franchot'nun bu işle ilgisi neymiş sanki? Ben onun gibi düşünmeye kalkmayacağım,» diye söylendi içinden.

Pierre doğruldu, ziuthre'u kâğıt sepetine atmaya gitti. Eve mırıldandı: «Senin gibi düşünmek isterim ben.» Odada mümkün olduğu kadar az yer tutmak için Pierre, dirseklerini gövdesine çekmiş, ayaklarının ucuna basa ba-

— 345 —

V A

sa, küçük adımlarla yürüyordu. Dönüp yerine oturdu ve içine dönük bir tavırla baktı Eve'e.

«Duvara kara kaplama kâğıtları döşemek gerekecek, odada yeter derecede kara yok,» dedi.

Koltuğuna yığılmıştı. Her zaman kabuğuna çekilmeye, büzülmeye hazır bu bedene üzgün üzgün baktı Eve. Kolları, bacakları, başı, büzülüp içeri çekilmeye hazır or-ganlara benziyordu. Duvar saati altıyı çaldı; üçüncü kattan gelen piyano sesi susmuştu. Eve göğüs geçirdi. Hemen gelmemeliydi heykeller; onları beklemeliydi.

— İşığı yakabilir miyim?

Heykelleri karanlıkta beklemekten hoşlanmıyordu. Pierre :

— Canının istediğini yap, dedi.

Eve masanın üstündeki küçük lâmbayı yaktı, puslu bir kırmızı doldurdu odayı. Pierre de bekliyordu. Konuşmuyordu, ama dudakları kımıldıyordu, puslu kırmızı ışıkta iki kara leke gibiydi dudakları. Eve seviyordu Pierre'in dudaklarını. Bir zamanlar arzu ve coşku doluydular; arzulu olmaktan çıkmıştı artık bu dudaklar. Hafif titreyerek birbirlerinden ayrılıyorlar, birleşiyorlar, üst-üste binip ayrılıyorlardı. Bu duvarlarla çevrili yüzde yalnız yaşıyorlardı; iki ürkek hayvan gibiydiler. Pierre, ağzından tek bir ses çıkmadan böyle saatlarca mırıldanıp durur, Eve, bu sürekli kısırtıları hayran hayran izlerdi. «Ağzını seviyorum,» dedi içinden. Artık hiç mi hiç öpmüyordu Eve'i; dokunuşlardan ürüyor, öğreniyordu. Gece dokunuyorlardı ona, sert, kuru erkek elleri bütün bedenini kavıyordu. Çok uzun tırnaklı kadın ellerinin okşayışları ise kirli dokunuşlardı onun için. Çok zaman tamamen giyinik, üstüyle başıyla yatıyordu, ama elbiselerini, giysilerinin altından kaydırıp iç gömleğinin üstüne koyu-

— 346 —

yordu. Bir kezinde de karısının güldüğünü işitmiş ve kabarık şişkin dudaklar kapanmıştı ağzına. O gecedan beri de Eve'i öpmüyordu artık. Pierre :

— Ağzıma bakma Agathe, dudakların hareketinden çok şey öğrenildiğini bilmiyor değüim, dedi.

Eve başını önüne eğdi.

Pierre'in koltuk dayanaklarının üstündeki eli titriyordu. İşaret parmağı doğruldu, başparmağının üstüne üç kez vurdu, öteki parmaklar yumuldular; görüntüleri savmak içindi bu.

«Başlayacak,» diye düşündü Eve. Pierre'i kollarına almak arzusu duydu içinde.

Pierre, soylular gibi çok yüksek bir sesle konuşmaya başladı :

— San Paul'i hatırlar mısın?

Karşılık vermemek gerekiyordu. Belki de bir tuzaktı bu.

Hoşnut bir tavırla ekledi :

— Seni orada tanıdım, Danimarkalı bir denizcinin elinden aldım. Az kalsın birbirimize girecektik, ama ben yol ücretini ödedim, o da seni alıp götürmeme ses çıkarmadı. Bütün bunlar gülünecek şeylerdi.

«Yalan söylüyor, söylediklerinin tek bir kelimesine bile inanmıyor,. Adımın Agathe olmadığını biliyor. Yalan söylediği zaman nefret ediyorum ondan.»

Pierre'in gözlerinin bir noktaya dikilip öfkesinin dindiğini gördü. «Yalan söylemiyor, bütün imkânları tükenmiş durumda. Heykellerin yaklaştığını seziyor; onların seslerini duymamak için konuşuyor,» diye düşündü yeniden.

— 347 —

Pierre her iki eliyle koltuğun kenarlarına yapışmıştı. Yüzü solgundu; gülümsüyordu. Yeniden anlatmaya başladı:

— Bu rastlantılar çokluk garip şeylerdir, ama ben rastlantıya inanmıyorum. Seni kimin gönderdiğini sormuyorum, nasıl olsa cevap vermeyeceksin. Ama her şeye rağ. men, bana çamur atmakta hayli ustaydın.

Keskin ve aceleci bir sesle, güçlükle konuşuyordu. Ba-zı sözcükleri söyleyemiyor, bu sözcükler yayvan, şekilsiz maddeler gibi çıkıyordu ağzından.

Devam etti :

— O şenlik günü, döner dolaplardaki kara arabalar arasına sürükledin beni, ama arabaların arasında, sırtını döner dönmez parlayan bir yığın kırmızı göz vardı. Sanırım, sen koluma asılarak işaret ediyordun onlara, ama ben hiç bir şey göremiyordum. Kendimi tümüyle Taç Giyme törenine vermiştim.

Gözleri iri iri açılmış, dosdoğru önüne bakıyordu, konuşmasını kesmeden, elini şöyle bir alnından geçirdi ça bucak. Susmak istemiyordu. Keskin bir sesle devam etti:

— Cumhuriyet'in Taç Giyme töreniydi. Sömürgeler tören için her türden hayvan göndermişlerdi, bu bakımdan, hayli ilginç şeyler vardı. Maymunlar arasında yolunu şaşırmaktan korkuyordun.

Çevresine bakarak, büyüklük taslayan bir tavırla tekrarladı :

— Maymunlar arasında diyorum. Zenciler arasında da diyebilirdim! Masaların altına gizlenip görünmediklerini sanan eciş bücügler bakışımıla hemen yakayı ele verdiler.

Sonra haykırdı:

— Kapıcı susmuştu. Susmak. Haydi herkes yerine, heykeller girecek, dikkatli olun, buyruktur bu. Tralala — 348 —

„—uluyor, ellerini ağzında boru yapıyordu— tralala, tralala. Eve sustu. Odaya heykeller girmiş olmalıydı.

Kaskatı solgun ve kötü bir yüzle duruyordu. Eve de kaskatı ke-gildi, ikisi de suspus olup beklediler. Biri yürüyordu koridorda: Marie'ydi bu, hizmetçi kadın. Eve, «Gaz için para vermem gerekir,» diye düşündü.

Sonra heykeller uçuşmaya başladı; Eve ve Pierre'in arasından geçiyorlardı,

Pierre «hık» diye bir ses çıkarıp bacaklarını toparlayarak altına aldı. Başını çevirip duruyor, bazan da bıyık altından gülümsüyordu, ama boncuk boncuk terler birikmişti alnında. Bu solgun yanaklara, kıyısında birikmiş titrek bir köpüğün şeklini bozduğu bu ağza bakmaya dayanamıyordu Eve. Gözlerini kapadı. Göz kapaklarının kızıl derinliğinde yaldızlı iplikçikler oynamaya başladı; kendini yaslanmış ve çıkmış

hissediordu. Hemen az ötesinde Pierre gürültü patırtıyla acı çekiyordu. «Uçuyorlar, vızılıyorlar, üstüne abanıyorlar..» Omzunda, böğrünün sağ yanında hafif bir gıdıklanma, bir rahatsızlık duydu. Bedenini, farkına varmadan, kötü bir şeyin kendisine dokunmasından sakınıyormuş gibi, ağır ve beceriksiz bir nesneye yol verir gibi sola doğru eğdi. Birden döşeme çatırdadı ve içinde, gözlerini açmak için, havayı eliyle süpürerek sağ; yanına bakmak için büyük bir istek duydu.

Hiç bir şey yapmadı, ama gözlerini öylece kapalı tuttu ve acı bir kıvançla titrediğini duydu: «Ben de korkuyorum artık,» diye düşündü. Bütün yaşantısı sağ yanına sığınmıştı. Gözlerini açmadan Pierre'e doğru eğildi. Küçük, küçücük bir çaba yetecekti ve ilk kez girecekti bu acıklı dünyaya. «Heykellerden korkuyorum,» diye düşündü. Sert, körü körüne bir onaylamaydı, doğrulamaydı bu yaptığı,, büyüü bir sözdü. Bütün gücüyle kendini heykellerin varağına inandırmaya zorluyordu; sağ yanını felce uğratan

— 349 —

acıdan yeni bir duygu yaratmaya çalışıyordu. Kolunda, böğründe ve omzunda, heykellerin geçişini duyuyordu.

Heykeller, usul usul ve alçaktan uçuyorlardı. Vızıldı-yorlardı. Eve, biliyordu onların tavırlarının kötü niyetli olduğunu, gözlerinin çevresinde, kirpiklerinin taştan dışa-riya doğru uzandıklarını, ama iyice canlandıramıyordu onları. Henüz, tümüyle canlı olmadıklarını, ama, büyük gövdelerinde etten dilimler, ılık kabuklar bulunduğunu biliyordu. Parmak uçlarındaki taşlar kavlayıp dökülüyor ve el ayakları, döküntüleri ufalıyordu. Bütün bunları gö. remiyordu Eve. Yalnızca, kadınların, biçimsiz kadınların, insanca bir tavır ve taşça bir dik başlılıkla üstünden kaydıklarını düşünüyordu. «Pierre'in üstüne eğiliyorlar., benim üstüme eğiliyorlar..» Düşündüklerine inanmak için öyle insanüstü bir çaba gösteriyordu ki, elleri titriyordu. Birden, iğrenç bir çığlıkla buz kesildi. Söylendi içinden: «Heykeller dokundu ona.» Gözlerini açtı. Pierre, başı avuçlarında, soluk soluğaydı. Eve, kendini iyice bitip tükenmiş hissetti ve üzgün üzgün düşündü: «Bir oyundu, yalnızca bir oyundu, bir saniye bile özden bir yürekle inanmadım bütün bunlara, oysa o sırada o acı çekiyordu, gerçekten acı çekiyordu.»

Pierre, kendini salıp, derin bir soluk aldı. Gözleri garip biçimde açılmıştı, terliyordu.

— Onları gördün mü? diye sordu. Cevap verdi Eve :

— Görünmezler ki bana!

— İyi ki göremiyorsun, yoksa seni de korkuturlar di, ben alıştım artık.

Boyuna titriyordu Eve'in elleri, kan beynine yürü1 müştü. Pierre, cebinden bir sigara çıkarıp ağzına götürdü, ama yakmadı.

— 350 —

— Görsem de görmesem de bir, ben alıştım artık, ne yar ki dokunmalarını istemiyorum. Yüzümü kanatıp düğme gibi izler bırakmalarından korkuyorum.

Sonra, bir an düşünüp sordu:

— Seslerini duydun mu ?

— Evet, duydum, tıpkı bir uçak motoru gibi. (Pierre geçen pazar günü aynen böyle söylemişti.)

Durgun bir yüzle gülümsedi Pierre :

— Abartıyorsun.

Hâlâ sapsarıydı, Eve'in ellerine baktı :

— Ellerin titriyor, seni de etkilediler, zavallı Agathe'-ını. Ama telâşlanma boşuna, yarından önce gelemezler artık.

Konuşamıyordu Eve, dişleri birbirine vuruyor, Pierre'in bu durumunu anlamasından korkuyordu. Uzun uzun baktı Pierre. Başını sallayarak :

— Adamakıllı güzelsin sen, yazık, gerçekten çok yazık, dedi.

Ve elini hızla uzatıp kulağına dokundu :

— Benim güzel haylazım! Canımı sıkıyorsun biraz, gereğinden çok güzelsin. Dinlendiriyor bu beni. Ne var ki, eğer, özetle...

Durdu ve şaşkın şaşkın baktı Eve'e :

— Bu sözcük değildi..... bu geldi.

Anlamsız bir tavırla ekledi :

— Bu geldi...-. Dilimin ucunda başka bir sözcük var-ama bu sözcük geldi, ne söyleyeceğimi unuttum.

Bir an düşündü, başım salladı, sonra:

— Hadi artık, uyuyacağım, dedi. Ve çocuksu bir sesle ekledi :

— Biliyor musun Agathe, yorgunum, düşüncelerimi toparlayamıyorum artık.

— 351 —

di.

ODA

Sigarasını attı ve çekingen gözlerle haliya baktı. Eve, usulca, bir yastık koydu başının altına.

Gözlerini yumarken ekledi Pierre :

— Sen de uyuyabilirsin, nasıl olsa, gelmeyecekler.

«ÖZETLE..» Uyuyordu Pierre, yüzünde tertemiz, yarım bir gülücük vardı. Yanağını omzuna okşatmak ister gibi yana, eğmişti başım. Eve'in uykusu yoktu. Düşünüyordu: «Özetle., demişti. Birden kaz gibi alıklaşıp, uzun ve beyaz, akıvermişti ağzından bu sözcük. Ve bu sözcüğü görüyor da tanıımıyormuş gibi, şaşkın şaşkın önüne bakmıştı. Ağız açık ve yayvan kalmıştı. İçinde bir şey, çıt diye kırılıvermiş gibiydi. Abuk sabuk konuştu. İlk kez böyle bir şey yapıyor. Farkına kendi de vardı bunun zaten. Artık düşüncelerini toparlayamadığını söyledi.»

Uyurken, hafifçe göğüs geçirdi Pierre, arzulu bir iç çekişti bu ve usul bir hareket yaptı eliyle. Eve, acı acı baktı, söylendi: «Nasıl uyanacak acep?»

Bu düşünce kemiriyordu içini. Pierre uyur uyumaz onu düşünmeye başlıyordu, elinde değildi düşünmemek. Bir gün, bulanık, dumanlı gözlerle uyanmasından, abuk sabuk konuşmaya başlamasından korkuyordu. Ya sonra?» Budaların biriyim ben, en azından bir yıl sürer, Fran-chot da öyle söyledi, bir yıl geçmeden başlamazmış,» diye düşündü. Ne var ki, içindeki sıkıntı dinmek bilmiyordu bir türlü. Bir yıl; bir yıl denilen de ne ki: Bir kış, bir ilkbahar, bir yaz ve bir güz. Bir gün, bir yıl içinde bir gün, şu yüz çizgileri karacak, şu çene aşağı sarkacak, şu ıslak gözler yarı aralanacaktı.

— 352 —

Pierre'in eline eğilip, titreyen dudaklarını üstüne koydu ve mırıldandı: «Korkma, o gün gelmeden öldürecekim seni.»

SON

— 353 —

F: 23

KVHTV

HHXHVS

insanlar mı? Onları kuş bakışı seyretmeli. Işıkları söndürüp pencerenin önüne oturuyordum : Kendilerini tepelerinden gözetlediğimin farkında bile değillerdi. Onlar önlerine, bazan da arkalarına özenirler, ama bütün çabaları bir yetmiş boyundaki seyirciler içindir. Bir fötr şapkanın altıncı kattan görünüşünü kim düşünür ki? Omuzlarını, kellelerini göz alıcı renklerle, göz alıcı kumaşlarla örtmek akıllarından geçmez, insanlığın bu büyük düşma-nıyle, tepeden inme perspektifiyle savaşmasını bilmezler. Eğilip eğilip, pek böbürlendikleri o ünlü «ayakta-durak»a bakıyor, gülüyordum. Kaldırıma yapışmış gibi ezilip büzülüyorlar, birbirlerine geçiyorlardı ve omuzlarının altından yere yarı değen iki uzun bacak fırlıyordu.

Altıncı katın balkonunda: Bütün yaşantımı burada geçirmek zorundaydım. Ruhsal üstünlükleri, düşmesinler diye, maddesel simgelerle desteklemek gerekiyor. O halde, benim insanlara olan üstünlüğüm nedir açıkça? Yalnızca durum üstünlüğü, başka hiç bir şey değil. Ben de yaşayan insanın üstüne yerleştim, onu seyrediyorum. Notre-Dame'-in kulelerini, Eyfel kulesinin sahanlığını, Sacre-Coeur'ü ve Delambre sokağındaki altıncı katımı da işte bu yüzden severim. En güzel simgelerimdir bunlar.

Bazan sokaklara inmem gerekirdi. Örneğin iş yerime gitmek için. Bunalırdım, insanlarla birlikte yayan - ya-

— 357 —

i;

i' i'

pıldak yürüyünce onları karıncalar gibi düşünmek çok güçleşiyor, dokunuyorlar çünkü. Bir kezinde sokakta ölen bir adam gördüm. Burnunun üstüne düşmüştü. Çevirdiler, kan içindeydi. Açılmış gözlerini, pelte gibi halini ve o kanı görünce şöyle söylemişim kendi kendime: «Hiç bir şeye benzemiyor, boyası kuramamış bir resimden hiç de daha heyecan verici değil. Burnuna kırmızı badana yapmışlar o kadar.» Ama bacaklarımı, enseme kaplayan pis bir tatlılık duyup bayıldım. Bir eczaneye götürmüşler beni, omuzlarımı şamarlayıp alkol içirmişler. Öldürebilirdim onları.

Düşmanlarım olduklarım biliyordum, ama onlar farkında değillerdi bunun. Kendi aralarında sevişiyorlar, dirsek dirseğe oluyorlardı. Bana gelmce, beni de kendilerinden biri sanıp şuramı, buramı tokatlayabilirlerdi. Ama gerçeğin en küçük bir parçasını olsun sezinleyebilseler döverlerdi beni. Nitekim sonradan dövdüler de. Beni ellerine geçirip kim olduğumu öğrendiklerinde imanımı gevrettiler, karakolda iki saat dövdüler, yüzümü tırmaladılar, yumruk attılar, kollarımı büktüler, pantolonumu çıkarttılar, dahası gözlüğümü yere attılar, ben dört elle, gözlüğümü ararken, kahkahalar atarak kıcıma tekmeler savurdular. Sonunda dayak yiyeceğimi anlamıştım zaten. Güçlü değilim, kendimi savunamıyorum da ondan. Uzun zamandan beri beni gözüne kestirenler var: İri yarılar. Eğlenmek için, ne yapacağımı görmek için sokakta itip kakıyorlardı. Çıt çıkaramıyordum. Anlamaz görünüyordum. Ama yine de rahat bırakmıyorlardı. Korkuyordum onlardan: Bir önsezi vardı içimde. Ne var ki onlardan nefret etmem için çok daha önemli nedenler olduğunu düşünüyorsunuzdur elbette.

Ha, bakın, işte bu yönden, tabanca satın aldığım o güne kadar her şey yolunda gitmişti, insan üstünde pat-

— 358 —

layabilen, gürültü yapabilen şeylerden birini canla başla taşıymca kendini güçlü duyuyor. Pazar günleri tabancamı yanıma alıyor, onu şöyle pantolonumun cebine koyuyor ~ve genellikle bulvarda gezintiye

çıkiyordum. Pantolonumu, yengeç gibi aşığı doğru çektiğini, demirin bacağımdaki soğukluğunu duyuyordum. Ama yavaş yavaş, bedenime dokundukça ısıtmaya başlıyordu beni. Güvenle, dimdik, ka-gıla kasıla yürüyordum, yarasını sardırmaya giderken acısı her adım attıkça biraz daha dinen bir yaralı gibi. Elimi cebime götürüp nesneyi yokluyordum. Zaman zaman bir yüz numaraya dalıp —yüz numarada bile sık sık o tanıdıklarla karşılaştığımdan sağıma soluma iyice bakınır, tetik davranırdım— cebimden tabancamı çıkararak okkalıyor, kara baklava dilimine benzeyen kabzasını, yarı yumuk göz kapağım andıran kara tetiğini seyreliyordum. Ötekiler, arkadan ayrıık bacaklarımı ve pantolonumun düşük paçalarını görenler işediğini sanıyorlardı. Oysa ben, hiç bir zaman, bu genel yüznumaralarda işemem.

Bir akşam insanların üstüne ateş etmek geçti aklımdan. Bir cumartesi akşamıydı. Lea'yı, Montparnasse sokağındaki bir otelin önünde volta vuran kumralı bulmaya çıkmıştım. Bir kadınla asla özden bir alışverişim olmamıştı; oyuna gelmekten korkardım. Üstlerine çıkıyorsun, güzel, ama ya apış aralarıyla canınızı çıkarmalarına. koca kıllı ağızlarıyla iliğimizi somurmalarına ne demeli ve duyduklarına bakarsan, bu alışverişte —sonunda— kazanan hep onlar. Ben kendi hesabıma, ne kimseden bir şey almak, ne de kimseye bir şey vermek isterim. Ya da, tiksintiyle bana dayanabilen soğuk ve sofu bir kadın bulmalıyım. Her ayın ilk cumartesi günü Lea'yla Duquesne otelinin bir odasına çıkıyorduk, Lea soyunuyor, ben elimi sürmeden bakıyordum. Bazarı orda, odada elimi değıdir-

— 359 —

meden gelirdi, bazan da eve dönüp hallederdim işimi. O akşam işinin başında bulamadım kadını. Bir süre bekledim, gelmediğini görünce, gribе tutulmuştur dedim. Ocak başlarındaydı, hava hayli soğuktu. Üzülmüşüm: Düş gücü zengin bir insandım, o akşamdan çıkaracağım zevki iyice canlandırmıştım gözlerimde. Odessa sokağında sık sık gördüğüm bir esmer vardı, bir parça yaşlıydı, ama etleri sıkı ve tombuldu. Yaşlı kadınlara karşı değıilimdir; iyi soyunurlarsa ötekilerden çok daha dişi olmayı bilirler. Ne var ki o esmer kadın huyumu suyumu bilmiyordu, anlatmak da kolay iş değıildi. Yeni tanışmalardan da çekinirim ayrıca. Bütün kadınlar kapılarının ardına birer ipsis saklayabilecek türden kadınlardır, adam birden belirip ceplerinizi boşaltır, yumruk yemeden kurtulabilirsiniz ne mutlu. Bütün bunlara rağmen o akşam, bilmem hangi cesaretle eve uğrayıp tabancamı almak ve serüven yapmak arzusu esti kafama.

On beş dakika sonra, kadına yaklaştığımda, tabancanı cebimdeydi, hiç bir şeyden korkmuyordum. Yaklaştığımda, kadının acınacak bir halde olduğunu gördüm. Önden, bizim komşu kadına, komutan yardımcısının karısına benziyordu. İşte buna memnun olmuşum, çünkü uzun zamandan beri o kadını anadan doğma, kıllarıyla görmek istiyordu canım. Komutan evden çıkınca pencereyi kapatmadan soyunur, ben perdenin arkasında pusuya yatarım. Ama kadın odanın ortasında temizlenirdi.

Stella otelinde bir tek boş oda kalmıştı, dördüncü kattaki oda. Çıktık. Hayli hantaldı kadın, her basamakta soluk almak için duruyordu. Oysa ben pek rahattım. Karnım bir yana, kupkuruyumdur ben, soluğumun tıkanması için bir böyle dört kat daha gerekir. Kadın, dördüncü katın sahanlığında durup soluk soluğa, sağ elini yüreğinin

— 360 —

Üstüne koydu. Sol eliyle ise odanın anahtarını tutuyordu. Gülümsemeye çalışarak :

— Yüksek, dedi. Ses çıkarmadan elinden anahtarı alıp kapıyı açtım. Tabancamı cebimden önüme doğru tuttum ve elektrik düğmesini çevir inceye dek de bırakmadım. Lavabonun üstüne göz boyamak için dört köşe, küçük bir yeşil sabun koymuşlardı. Güldüm: Ne bide, ne sabunlaydı benim işim. Kadın arkamda boyuna soluyup duruyor, bu da kırbaçlıyordu beni. Döndüm, dudaklarını uzattı. İttim.

— Soyun, dedim.

Ve içerdeki koltuğa oturdum, rahatça bir yerleştım, işte böyle anlarda, sigara tiryakisi olmadığımı pek üzülürüm. Kadın entarisini çıkardı, sonra şeytan şeytan bana bakarak durdu.

Geriye doğru çekilerek :

— Adın ne senin? dedim.

— Renee.

— Hadi çabuk ol bakalım Renee, bekliyorum.

— Ser soyunmuyor musun?

— Hadi hadi, sen kendi işine bak, benimle ilgilenme. Pantolonunu çözdü, ayaklarının dibine düştü, sonra alıp güzelce entarisiyle sutyeninin üstüne koydu. Ve bana •

— Seni gidi yaramaz, ne kadar da tembelmişsin canım, her işi karıcığın mı görsün istiyorsun? deyip öne doğru bir adım attı ve ellerini oturduğum koltuğa dayayarak, bacaklarımın arasına hantal hantal diz çökmeye çalıştı. Ama serf bir hare kefe ayağa kaldırdım onu.

— Böyle olmaz, böyle! Şaşkın şaşkın baktı yüzüme :

3 — Ne yapmamı istiyorsun anlamadım?

— Hiç, yürü, odada gezin, başka bir şey istediğim yok senden.

— 361 —

Odada beceriksiz bir tavırla yürümeye başladı. Kadınların hiç hoşlanmadığı şeydir, çıplakken yürümek. Çıplak tabanlarını yere basmayı pek sevmezler. Orospu, sırtını kamburlaştırmış, kollarını yanma sarkıtmıştı.

Bana gelince, keyfime diyecek yoktu doğrusu. Tepeden tırnağa giyinik, ellerimden eldivenlerimi bile çıkarmayıp bir koltuğa rahatça oturmuştum ve bu orta yaşlı kadm, ben böyle istiyorum diye çırılçıplak soyunmuş çevremde dönüp duruyordu.

Başını bana çevirdi ve durumu kurtarmak için yosmaca gülümseyerek sordu :

— Nasıl güzel miyim? Hep böyle bakacak mısın?

— Sen kendi işine bak.

— Ne yani boyuna yürütmek mi niyetin?

— Otur.

Yatağa oturdu, sessiz sessiz bakiştık. Tavuk gibiydi. Bir masa saatinin tik-takları duyuluyordu. Birden :

— Bacaklarını ayır, dedim.

Bir an duraksayıp ayırdı sonra. Bacaklarının arasına bakıp burnumu çektim. Ve gülmeye başladım, hem öyle bir gülüş ki gözlerimden yaş geldi.

— Anlayabiliyor musun? deyip yeniden gülmeye başladım.

Şaşkın şaşkın baktı önce, sonra birdenbire kıpkırmızı kesildi, bacaklarını kapadı, dişlerinin arasından hırladı:

— Hayvan herif!

Ama daha beter gülmeye başladım ben, o zaman sıçrayıp kalktı ve iskemlenin üstündeki sutyenini aldı.

— N'oluyor, bitmedi daha, az sonra beş frank vereceğim sana, paranın karşılığını isterim.

Hırsla pantolonunu aldı.

— Bıktım anlıyor musun ? Üstelik ne istediğini de bil-

— 362 —

yiyorum. Niyetin dalga geçmekse o başka, beni buraya çıkarıp da...

O zaman cebimden tabancamı çıkarıp gösterdim. Yüzüme ürkek ürkek bakıp pantolonunu koyverdi.

— Hadi yürü, dolaş bakalım odada!

Beş dakika kadar daha dolaştı. Sonra erkeklik organıma cimnastik yaptırdım. Bir ıslaklık hissedince kalktım, beş frank verdim. Aldı.

— Hadi eyvallah, verdiğim paraya karşılık fazla yorulmuş sayılmazsın.

Kadını odanın içinde, bir elinde sutyeni, bir elinde beş frankla, çırılçıplak bırakıp çıktım. Verdiğim paraya acımıyordum: Kariyi şaşkına çevirmiştim, bir orospuyu şaşkına çevirmek de öyle pek kolay olmasa gerek. Merdivenlerden inerken düşünüyordum. «İşte istediğim bu, hepsini şaşırtmak.» Çocuk gibi seviniyordum. Yeşil sabunu da alıp odama döndüm. Sabun büsbütün bitip parmaklarım arasında zar kadar bile kalmaymcaya, uzun zaman dura dura pelteleşmiş bir nane şekerine dönünceye dek, sıcak suda köpürtüp yıkadım ellerimi.

Ne var ki, gece sıçrayarak uyandım, kadının yüzü, tabancayı gösterdiğim zaman gözlerinin o hali ve yürürken lop lop hoplayıp duran karnı geldi gözlerimin önüne.

Amma da ha-yyanmışım dedim kendi kendime. Ve buruk bir acı duydum içimde. Keşke hazır başlamışken tetiği çekip de karnını kalbur gibi delik deşik etseydim. O gece ve daha sonra üç gece arka arkaya düşümde hep aynı şeyi gördüm: Göbeğinin çevresinde halka olmuş altı kızıl kurşun deliği.

w O günden sonra tabancasız hiç sokağa çıkmadım. İnsanların hep sırtına bakıyor, yürüyüş biçimlerine göre, sırtlarına bir kurşun sıkıldığında nasıl yere kapaklanacak-

— 363 —

larını canlandırıyordum gözlerimin önünde. Pazar günler; Chadelet'nin önünde durup klâsik müzik konserlerinden çıkan dinleyicileri gözetlemek alışkanlığına tutuldum.. Saat altıya doğru önce bir gürültü duyardım, sonra işçj kızlar belirip anahtarlarla camlı kapıları şangur şungvu açarlardı. Bu başlangıcıydı: Halk yavaş yavaş çıkmaya koyulur; insanlar, gözleri mayaşmış, yürekleri tatlı duy. gularla dolu, salına salma yürürlerdi. Çoğu şaşkın şaşkın yöresine bakmıp dururdu. Sokağı masmavi görüyorlardı belki de. O zaman anlamlı anlamlı gülümsüyor, bir evrenden başka bir evrene geçiyorlardı. Ben öteki evrende bekliyordum onları. Bir süre sonra üstlerine ateş etmek üze-reymiş gibi görüyordum kendimi. Pipolar gibi üstüste yığıyordum onları, birbiri üstlerine yığılıp can çekişiyorlar, korkuya kapılıp, tiyatronun camlarını kırarak içeri kaçmaya uğraşıyorlardı. Pek sinir bozucu bir oyundu bu, sonunda heyecandan ellerim titremeye başlıyor, sinirlerimi dinlendirmek için gidip Dreher'de bir kanyak içiyordum.

Kadınlara gelince, öldürmezdim onları, barsaklarım delik deşik ederdim. Ya da dört dönsünler diye kalçalarına basardım kurşunu.

Ama daha hiç bir şeye karar vermemiştim. Karar vermemiştim ya, vermiş gibi her şeyi de göze almıştım Ayrıntılarını gözden geçirmeye başladım. Denfert - Roc hereau panayırına gidip bir atış pavyonunda nişan dene meleri yaptım. Nişan aldığım kartonlar pek kocaman hedeflerdi, ne var ki insanlar da öyledir, hele de yakından ateş edilince vurmak pek güç sayılmaz. Evet, böylece kararımı uygulamaya koyuldum. Bu iş için, bütün çalışma arkadaşlarımın çalışma odasında toplandıkları günü seçtim. Ellerini sıkmaktan tiksindirirdim ama, onlarla iy:

— 364 —

geçinmek ilkesini benimsemiştim. Sabahları merhabalaşmak için eldivenlerini çıkarırlar, hayasızca ellerini çırılçıplak edip eldivenlerini üstüste korlar, usul usul parmakları boyunca kaydırıp el ayalarının yağlı ve buruşuk çıp-lakUğünü gösterirler. Ben hiç çıkarmam eldivenlerimi.

Pazartesi sabahı pek iş olmaz. Ticaret bölümünde ça-jışan daktilo kız, faturaları getirdi. Lemercier kibar kibar takıldı ona, kız odadan çıkınca da, çalışma yaşamının o usandırıcı havasında, kızın güzelliğinin ayrıntılarını sayıp döktüler. Sonra Lindberg'den söz ettiler, Lindberg'den hoşlanıyorlardı. Onlara :

— Ben kara önderleri severim, dedim. Masse sordu :

— Zencileri mi?

— Hayır karaları, Kara Büyü gibi falan.. Lindberg beyaz bir kahraman, ilgilendirmiyor beni.

Bouxin tatsız tatsız söylendi :

— Atlantik'i aşmak kolay mı, hele bir dene bakalım. Kara kahraman sözünden ne anladığımı açıkladım. Lemercier ise,

— Bir anarşist yani, diye özetlemeye kalktı. Usul bir »esle cevapladım:

— Hayır anarşistlerin de insanları kendilerine göre bir sevmeye biçimi vardır.

— Öyleyse bozgunculardan hoşlanıyorsun sen.

Bu sırada mektuplarla uğrasan Masse kanştı söze:

— Senin haşlandığın kim, biliyorum ben, adı Erostra-de. Ünlü bir insan olmak istiyordu, bunun için de, dünyanın yedi büyük yapıtından biri olan Ephese tapınağını yakmaktan daha iyi yol yoktu.

^ — Peki bu tapınağın mimarının adı neydi?

— Hatırlamıyorum, hattâ öyle sanıyorum ki o tapma-

— 365 —

ğı yapan mimarın adı bilinmiyor.

— Sahi mi? Ama Erostrade'm adını unutmamışsın!?, demek? Erostrade hesabında yanılmamış öyleyse.

Konuşma bu sözcüklerle son bulmuştu ve ben istifimi bozmadan bekliyordum; tam zamanında hatırlatmışlardı bu olayı. Oysa ben, o zamana dek Erostrade diye bir ad duymamıştım hiç, onun yaptığı iş büsbütün cesaretlendirdi beni. Adam öleli iki bin yıl olduğu halde öyküsü hâlâ yaşıyordu, kara bir elmas gibi. Alın yazımın kısa ve acıklı olacağına inanmaya başlıyordum. Önceleri ürküttü bu bani, sonra sonra alıştım. Bu iş, belli bir biçimde düşünülürse zalimce bir şey, ama öte yandan, geçen zamana hatırı sayılır bir güç ve güzellik kazandırıyor. Sokağa çıktığımda bedenimde garip bir güç duydum. [T^bancamL_natlayan ye gürültü, yapan nesne üzerimdeydi. Ama gücümü .artık ondan değil kendimden alıyordum. Bir tür tabanca__gibi, _keş-tane fişeği gibi, bomba gibi bir varlıktım.

Ve bir gün, ben de, karanlık yaşantımın sonunda buluşlar yapacak, magnezyum ışığı gibi kısa ve şiddetli bir alevle aydınlatacaktım dünyayı. Bu dönemlerde kaç gece hep aynı düşü gördüm. Bir anarşisttim artık, Çan'ın geçe-_ceği yola yerleşmiş, patlayıcı bir maddeydim! Kararlaştırılan saatla, tam tören alayı geçerken bomba patlıyor, Çar da, ben de, yanındaki yaldızlı üç subay da halkın gözlerj önünde havaya uçuyorduk. Şimdi haftalarca daireye gitmediğim oluyordu. Bulvarlarda, kurbanlarım arasında dolaşıyor ya da odama kapanıp plânlar kuruyordum. Ekim ayı başında işimden sepetlendim. Ve bütün boş zamanlarımı, yüz iki örmek ç'-, karıp çoğalttığım aşağıdaki mektubu yazarak geçirdim:

«Bayım,

— 366 —

Ünlü bir insansınız, yazdığınız eserler otuz bin baskı yapıy01"- Nedenini söyleyeyim, çünkü insanları seviyorsunuz-Yrâız. Kanınızda var sevecenlik. Talihli adamsınız doğrusu. Yanınızda insan olunca kendinizden geçiyorsunuz; sizin gibi birini görünce, tammasanız bile, ona karşı sevgi duyuyorsunuz. Bedeninden, davranışından, istediğinde açılıp kapanan bacaklarından, hele de ellerinden hoşlanıyorsunuz. Her elinde beş parmağı olması, baş parmağının ötekilerden başka olması zevk veriyor size. Komşunuzun masanın üstündeki bir fincanı alması keyiflendiriyor sizi. Öyle ya, komşunuz fincanı insan gibi alıyor, hani eserlerinizde anlattığınız gibi, örneğin maymundan daha az uysal, ama daha yavaş biçimde, değil mi? Ve daha akıllıca. İnsanın etini de seviyorsunuz, canını dişine takıp eğitim için didinmesini, her adım atışta yürüyüş biçimini değiştirmesini ve vahşilerin dayanamadığı bakışını da seviyorsunuz. İnsana kendisinden söz etmek için gerekli anlatma biçimini bulmak güç gelmiyordu size: Edepli, delişmen bir anlatma biçimi r-j-ani. İnsanlar oburca kapışıyor kitaplarınızı, rahat koltuklarına çöreklenip okuyorlar, onlara sunduğunuz o mutsuz ve gizli aşkı düşünüyorlar ve bu aşk avutuyor onları. Çirkin olduklarına, alçak olduklarına, boynuzlu olduklarına, yıl başında ücretlerinin artmamasına üzülmüyorlar Şöylece. Ve son romanınız için seve seve, iyi bir konuyu işlemiş diyorlar.

Ama sanırım, insanları sevmeyen bir insanın nasıl bir şey olduğunu da öğrenmek istersiniz. Söyleyeyim o halde, i-*en insanları sevmeyen biriyim, yani onları o kadar az seviyorum ki az sonra yarım düzine kadarını öldüreceğim: ^elki neden yalnızca bir düzine kadar diye marak edebilirsiniz. Ne yapalım tabancam altı kurşun alıyor. Ne canavarca bir iş değil mi? Hem de hiç siyasal olmayan bir ne-

I

a kafamdaki her şeyi, bana hiç aldırmadan, on-
denden ha? Ama söylüyorum ya size; sevemiyorum onları [ar düzenliyorlar. Size bunu yazarken bile tiksine
tikisine Ne duyduğunuzu çok iyi anlıyorum. Ne varki sizi onlar; ve ye onlarm aygıtlarından yararlanıyorum.
Ama bu son bağlayan şey beni iğrendiriyor. Sizin gibi ben de göldütf51acak. Bir kez daha tekrarlıyorum size:
İnsanları sevecek-

insanları, sol elinde bir iktisat dergisi, gözlerini dört açıp derginin yapraklarını katıştırarak iktisat
geveleyenler; Fok balıklarının sofrasında oturmak bence insanlarla ye. mek yemekten çok daha insancaysa
suç benim mi? Görün, tü denen oyuna yatmasalar ne halt edeceklerdi yüzlerini Ağızları kapalı, lokmalarını
çiğnerken ağızlarının köşeler] bir iner, bir çıkar. Sanki hiç ara vermeden ciddîlikten ağla. maklı bir şaşkınlığa
bürünürler. Siz hoşlanıyorsunuz bur, dan biliyorum, buna bir de ad koymuşsunuz: Ruhun uya-nıklığı. Oysa
aynı şey midemi bulandırıyor benim. Bilmen;
ki neden; böyle doğmuşum.

Aramızda tek bir fark olsaydı canınızı

sin ya ^a irinleri olursa, dolambaçlı yollara sapacaksınız. Ne

-apa!ım, ben dolambaçlı yollara sapmak istemiyorum. Az sonra tabancamı alıp aşağıya, sokağa ineceğim,
bakalım onlara karşı bir şeyler yapabilecek miyim, bir deneyeceğim. Hadi eyvallah beyim. Belki de
rastladıklarımın biri

olursunuz, o zaman ne büyük bir zevkle beyninizi dağıttığımı anlamaya zaman bile bulamazsınız. Ya
da,

bu çok daha mümkün — olanı biteni gazetelerde okursunuz yarın. Paul Hubert adlı birinin bir öfke nöbetine
tutulup Edgar - Quinet bulvarından geçen beş ki-

şiyi alaşağı ettiğini göreceksiniz. Büyük gazetelerin yazı sıkmazdım, dilini herkesten iyi bilirsiniz. Öfkeli
olmadığımı bilmenizi

Gel gör ki, incelik yalnız sizde var, bende kırıntısı bile yok. isterim. Çok sessiz bir insanımdır tersine, bunu
böyle ka-Amerikan İstakozunu ister sever ister sevmem, ama insan bul etmenizi rica ederim, bayım. En
derin saygılarımla, lan sevemiyorum deyince iş değişiyor, acınacak biri olup çıkıyorum, yatacak yerim yok ha!
Yaşamının anlamını ken-1 di tekelleri altma aldılar. Umarım anlıyorsunuz demek istediğimi. İşte otuz bir
yıldır, üstünde «İnsansever olmaya-yan buraya giremez,» yazılı örtülü kapılara tcslayıp duru-
yorum. Ne yapmak istedimse engellediler. Seçmek gerekiyordu: Ya saçma ve suç sayılan bir şey
yapacaksınız ya da er geç onlara boyun eğip çıkarlarına hizmet edeceksin Düşüncelerim özellikle onların malı
olmadıkları halde, bı düşünceleri onlardan koparıp kendi başıma toparlayamı-yordum. Usul, organik
hareketler gibi hep bende kalıyordu. Kullandığım aygıtların bile onların malı olduğunu seziyordum; örneğin
sözcükler: Kendi malım sözcükler oîsû? isterdim. Oysa yararlandığım sözcükler bilmem kaç insan aklında
kullanılıp durdu. Başkalarından edindikleri alışı'

Paul Hilbert.»

Yüz iki mektubu yüz iki zarfa koyup, üstlerine yüz iki Fransız yazarının adreslerini yazdım. Sonra hepsini, altı
pul destesiyle birlikte, masanın gözüne yerleştirdim.

On beş gün boyunca pek az sokağa çıktım, vaktimi hep, yavaş yavaş, cinayet tasarısını olgunlaştırarak
geçirdim. Zaman zaman aynaya bakıyor, yüzümün değiştiğini zevkle görüyordum. Büyümüştü gözlerim,
bütün bir yüzümü yiyordu. Gözlüklerimin altında kara ve yumuşaktı, ge-7'genler gibi döndürüp duruyordum.
Güzel, sanatçı ve katil gözleriydi bunlar. Kırımı tamamladıktan sonra daha *k

değiştirebilirdim onları. Hanımlarını öldürüp evleri-
soyan o iki güzel kızın, iki hizmetçi kızın fotoğraflarını

— 369 —

24

görmüştüm. Cinayetten önceki ve cinayetten sonraki fj toğraflarını. Yüzleri cinayetten önce pike yakalarının
rinde uslu çiçekler gibiydi. Sağlık ve dürüstlük fişkırıyoj du. Saçlarını sert bir demirle lüle lüle kıvrımlıydı.
Da3 sı, kıvrık saçlarından, yakalarından, resimdeki hallerin den daha da önemlisi, aynı kandan, aynı aileden
gelen \ kardeşten fazla birbirlerine benzemeliydi. Ama cinayet ten sonra yüzleri yangın çıkmış gibi alev
alev yanıyordu Boyunlarında, giyotine gidecek kadınların çıplaklığı vat di. Tenleri kırış kırış olmuştu korku ve
kinden. Etleri, lerinde yırtıcı bir hayvan pençeleriyle dolaşmış gibi dipsi ve karaydı. Ve artık hiç benzemiyor!
ardı birbirlerine. Hei biri, ortak cinayetlerin kendine özgülüğünü taşıyordu yü zünde. Ve soruyordum
kendime: «Büyük oranda, bir rast lantı sonucu işlenmiş bir cinayet, bu çocuk yüzlerini bu ka dar
değiştirebilirse, ben tümüyle benim tasarladığım kurduğum bir cinayetten aynı sonucu alamayacak mıydı
sanki?» Böyle bir cinayet beni dört yanımdan kuşatır, faz la insansal çirkinliğimi allak bullak ederdi... bir
cinayet cinayeti işleyen insanın yaşamını ortadan kesip ikiye böiif yordu demek. İnsanın geriye dönmek
istediği anlar vardı mutlaka, ama işte orada, arkanızda bu pırıltılı maden, yolumuzu kesmiş duruyor. Ben
kendi madenimle oynayabilmek için, onun ezici ağırlığını duyabilmek için hepsi hepsi bir tek saat istiyordum.
Bu bir saatta, onun, benim olması| için gerekli her şeyi düzenleyeceğim: O işi, Odessa sokağı-nın

yukarısında gerçekleştirmeye karar verdim. Onları toplamaları için, ölüleriyle başbaşa bırakıp, ödlerinin kopmasından yararlanarak tüyecek, vargücümle koşup Ed gar - Quinet bulvarının öteki yakasına geçecek ve hemeij Delambre sokağına dalacaktım. Oturduğum yerin kapısı^ gelebilmem için otuz saniye yeterdi bana. Ardıma düşeni

— 370 —

ler o sırada Edgar - Quinet bulvarında olacaklarından izi-

jiji yitireceklerdi, beni bulmaları en azından bir saat süperdi. Odamda bekleyecektim onları, kapımı vurmaya kalkarlarsa, hemen tabancamı yeniden doldurup kurşunu ağızlarına boşaltacaktım.

Doğrusu bey gibi yaşıyordum; Vasin sokağındaki bir lokantacıyla anlaşmıştım, sabah, akşam yemeklerim, çeşit çeşit, ayağıma geliyordu. Garson kapıyı çaldığında hemen açmıyordum, birkaç dakika bekledikten sonra aralayıp bakıyordum ki, kapının önüne uzun bir sepet bırakılmış ve içinde dumanı tüten tabaklar var. 27 ekim günü akşamın saat altısında, cebimde topu topu ön altı frank elli santim kalmıştı. Tabancamı, mektupları alıp aşağı indim. Cinayetden sonra kaçıp çabucak içeri girebilmek için kapıyı kapamamaya özellikle dikkat ettim. Kendimi iyi bulmuyordum, ellerim buz gibiydi, beynime kan yürümüştü, gözlerim huylandırıyordu beni. Mağazaları, öğrenci yurdunu, kalemlerimi satın aldığım, kırtasiye dükkânını tanıyamadım. Kendi kendime, «Bu sokak f da hangi sokaktır?» diye sorup duruyordum. Montparnas-se bulvarı tıklım tıklım insan doluydu. İtip kakıyor, çarpıyor, omuz ve dirsek vuruyorlardı. Sallanıp duruyordum, aralarına katılacak gücü bulamıyordum kendimde. Bu kalabalığın içinde, birden, korkunç derecede yalnız ve küçücük gördüm kendimi. İsteseler nice kötülükler yapabilirlerdi bana! Cebimdeki tabanca yüzünden korkuyordum. Cebimde tabanca olduğunu anlayacaklarmış gibi geliyordu bana. Sert sert yüzüme bakıp, ağız kulaklarında, beni alabildiğine horlayarak, dört ayaklarıyla zıplayıp beni enseleyerek, «Ne, nasıl ...nasıl?..» diye bağıracaklardı. Linç edin! Havaya fırlatacaklar, kukla gibi kollarına düşecektim. Tasarımın gerçekleşmesini devri güne bırakmayı da-

— 371 —

ha akıllıca buldum. Cebimdeki on altı frank elli santimle yemek yemek için Coupole'a gittim. Cebimde kala kala yetmiş santim bir para kaldı, onu da tutup ırmağa attım.

Üç gün aç susuz, uykusuz odamda durdum. Pancur-lan kapamıştım, ne pencereyi açmaya ne ışığı yakmaya cesaret edebiliyordum. Pazartesi günü biri çaldı kapının zilini. Soluğumu tutup kıpırdamadan bekledim. Bir dakika sonra yeniden çaldı zil. Ayaklarımın ucuna basa gasa yaklaştım, anahtar deliğine gözümü dayayıp baktım, kara bir kumaş parçası ve bir düğmeden başka hiç bir şey göremiyordum. Adam bir kez daha çalıp sonra aşağıya indi. Kini olduğunu bilmiyorum. Gecem buhranlarla geçti, görüntüler dolaştı gözlerimin önünde: Hurma ağaçları, akan sular, bir kubbenin üstünde menekşe rengi bir gökyüzü. Her saat musluktan su içtiğimden susamamıştım. Ama acıkmıştım. Esmer orospuyu da gördüm. Köye yirmi kilometre uzaklıktaki Causses Noires'da, benim yaptırmış olduğum bir şatodaydı. Çıplaktı ve yalnızca ikimizdik. Tabancamla korkutarak diz çökmeye, dört elli koşmaya zorladım onu. Sonra direklerden birine bağladım, ne yapacağımı uzun uzun anlatıp kurşunlarla delik deşik ettim. Bu görüntüler yeniden allak bullak etmişti beni. Bir süre karanlıkta kalakaldım, beynim akmış gibiydi, kafamın içi boşalmıştı. Döşemeler gıcırdamaya başladı. Saat sabahın beşiydi. Şu odadan kurtulabilmek için her şeyi vermeye hazırdım, ama sokakta yürüyen insanlar yüzünden inemiyor-dum aşağı.

Gün başlamıştı. Artık açık duymuyordum, ama bu kez de terlemeye başlamıştım. Gömleğimi ıslattım. Hava güneşliydi. Düşündüm: «Kapalı bir odada, karanlıkta bü-zülü kalmış. Üç gündür ne yedi, ne uyudu. Kapısı çalındı, açmadı. Az sonra sokağa inip öldürecek.» Kendimden kor-

— 372 —

uyordum. Akşam saat altıda yine yakama yapıştı açlık. fifkeden çılgın gibiydim. Bir süre döşemelerde çırpımdım, nra bütün elektrikleri yaktım, odalardaki, mutfaktaki, kölmelerdeki. Avazım çıktığı kadar şarkı söylemeye başladım, ellerimi yıkadım ve sokağa çıktım. Bütün mektupları DOsta kutusuna atmam iki dakika sürdü. Onluk paketler dinde kutuya atabildim, birkaç zarf da buruştu. Sonra, j^ontparnasse bulvarından Odessa sokağına geçtim. Bir mlekçi vitrininin önünde durdum. Camda, yüzümü görünce söylendim: «İşte tam bu akşam için gerekli yüz.»

Odessa sokağının yukarısında, sokak lambasına yakm bir yerde durup bekledim. İki kadın geçti. Kolkoıaydı-iar. Kumralı dedi ki :

«Bütün pencereleri halıyla kaplamışlardı, bunu yapan ülkenin soyluları sözde. Öteki sordu:

— Bulamaç mı yiyorlar?

— «Günde yüz frank getiren bir işi kabul etmek için bulamaca gerek var mı?

— Yüz frank hal dedi esmeri. Ve yanımdan geçerken ekledi :

— Ben de atalarının elbiselerini eğlence olsun diye giyeceklerini sanıyordum.

Uzaklaştılar. Üşüyordum, ama bir yandan da sırsıklam terliyordum. Bir süre sonra üç adamın geldiğini gördüm. Onları da bıraktım: Altı kişi gerekiyordu bana. Soldaki bakıp1 dilini çıkardı, başımı çevirdim.

Saat yediyi beş geçe birbirine yakın iki aynı topluluk düştü. Birinde bir kadın, bir erkek ve iki çocuk, arkadan gelen diğerinde ise üç yaşlı kadm vardı. Bir adım attım one. Kadının öfkeli bir hali vardı, çocuğu kolundan tutup sarsıyordu. Adam boğuk bir sesle :

— 373 —

— Bu velet de sıkmaya başladı ha! diyordu.

yüreğim öyle hızlı vuruyordu ki kollarınım üstüne^ acı duymaya başladım. İlerleyip önlerine dikildim. Elim ee-bimdeydi, parmaklarım tetiğin yoresinde terden sıırıslıklam kesilmişti.

Adam beni itip :

— Yol ver! dedi.

Dairenin kapısını kapamışım gibi geldi bana, kafamı kurcalamaya başladı bu, benim için çok değerli bir anı onu açmakla yitirmiş olacaktım. Adamlar uzaklaştı. Döndüğüm gibi izlemeye başladım onları. Ama onlara ateş etmek istemiyordu canım artık. Bulvardaki kalabalığa karışıp ka boldular. Ben sırtımı bir duvara yaslayıp öylece durdum. Saat sekizi vurdu, dokuzu vurdu. Düşündüm: «Zaten çoktan ölmüş olan bu insanları öldürmeye gerek var mıydı sanki?» Gülmek geldi içimden. Bir köpek ayaklarıma sür-tündü. Tam şişman bir adam arkamdan gelip de yanımdan geçerken sıçrayıp ayak uydurdum ona. Melon şapkalanyile, pardüsüsünün yakası arasındaki kırmızı ensesinin katmerini görüyordum. Hafif badi badi yürüyor ve derinden soluyordu, iri kıyım bir görünüşü vardı. Tabancamı çıkardım : Parlak ve soğuktu, tiksindiriyordu artık beni, ne yapsaydım bu tabancayı, bilmiyordum. Bir tabancaya bakıyordum, bir adamın ensesine. Ensesindeki katmer, gülümseyen özgür bir ağız gibi sırtıyordu bana. Tabancayı bir kubura atsam mı, atmasam mı diye düşündüm.

Adam birdenbire geriye döndü, öfkeyle baktı yüzüme. Bir adım geriledim.

— Size bir şey soracaktım... şey..

Dinler görünmüyor, boyuna ellerime bakıyordu. İkına(sıkına tamamlayabildim cümlemi:

— 374 —

— Gaitte sokağı nerde acaba biliyor musunuz? Koskoca bir suratı vardı, dudakları titriyordu. Hiç bir şey söyleyemedi, elini uzattı. Yine geriledim ve adama,

— Size...

Bu anda, nerdeyse avaz avaz bağırmaya başlayacağımı anladım. İstemiyordum bunu: Göbeğine üç kurşun sıktım. Kaz gibi dizlerinin üstüne yıkıldı, başı sol omzuna düştü.

— Namussuz, düzü, pis herif! diye bağırp kaçtım. Öksürdüğünü işittim. Bazı bağırtılar, ardımda gürültüler de duydum. Biri: «Bu da nesi, kavga mı var?» diye soruyordu. Derken bir çığlık duyuldu: «Katil var, katil var!» Bu çığlıkların benimle ilgili olduğunu düşünemiyordum bile. Ama çocukluğumda duyduğum, itfaiyelerin o uğursuz siren sesine benziyordu. Uğursuz ve biraz da saçma seslere. Olanca gücümle koşuyordum. Ne var ki, bağışlanmaz bir hata işlemiştim. Edgar -Quinet bulvarından Odessa sokağına çıkacak yerde Mont-parnasse bulvarına doğru iniyordum. Durumun farkına vardığımda ise artık çok geç olmuş, iş işten geçmişti. Şimdiden hatırı sayılır bir kalabalığın ortasında bulmuştum kendimi, şaşkın yüzler bana doğru çevrilmişti. Hayli allık sürünmüş, yeşil şapkası hotozlu bir kadının yüzünü hatırlayabiliyorum şu an. Odessa sokağı budalalarının arkamda katil, katil diye haykırdıklarını duyuyordum. Bir el tuttu omzumdan. Kendimi hepten kaybettim o zaman, bu kalabalığın içinde sıkışıp havasızlıktan boğularak ölmek istemiyordum. Tabancamı çekip iki el daha ateş ettim, yaygarayı basıp yolumdan kaçıştılar. Koşa koşa bir kahveye girdim. Müşteriler ayağa fırladılar, ama beni yakalamaya da kalkmadılar. Kahveyi boydan boya geçip yüznumaraya kapandım. Tabancamda bir kurşun daha kalmıştı.

— 375 —

Bir an durdum. Soluk soluğaydım. insanlar özellikle susuyorlarmış gibi her şey büyük bir sessizliğe gömülmüştü. Tabancamı gözlerime dek kaldırdım, namlumun küçük, kara, yuvarlak deliğini gördüm: Kurşun ordan çıkıyordu; barut yüzümü yakacaktı. Kolumu sarkıtıp bekledim. Bir süre sonra usul usul yaklaştılar. Döşemedeki ayak seslerine bakılırsa kalabalık olmalıydılar. Bir süre fısıltıyla konuşup sonra sustular. Bense boyuna soluyup duruyordum, bölmenin öteki yanından soluk alışlarımı duyduklarını düşünüyordum. Biri usul usul ilerleyip kapının tokmağını kurcaladı. Kurşundan korunmak için mutlaka sırtını duvara verip kapının koluna yandan uzatmıştı elini. Ateş etmek istedi canım, ne var ki son kurşunumdu, onu da kendime ayırmıştım. Düşündüm:

— Ne diye beklerler acep?

Birden kapıya yüklenip içeri dalarlarsa kendimi öldürecek zamanım kalmayacak, canlı ele geçireceklerdi beni, ama acele ettikleri yoktu. Ölmem için zaman bırakıyorlardı bana, korkuyordu düzüler.

Bir süre sonra, bir ses duyuldu:

— Haydi açın kapıyı, bir kötülük yapmayacağız size.

Bir an sessizlik oldu, sonra aynı sea yeniden başladı:

— Kurtuluş olmadığını pek iyi biliyorsunuz, hadi.

Karşılık vermedim. Soluk soluğaydım hâlâ. Son kurşunu kendime sıkabilmek için cesaretimi artırmaya çalışıyor, söyleniyordum: «Yakalarlarsa dövecekler beni, dişlerimi dökecekler, belki de gözümü

patlatacaklar.» O şişko herifin ölüp ölmediğini bilmek isterdim doğrusu. Belki de yalnızca yaralamıştım adamı... ve öteki iki kurşun da kimseye değmemişti belki... Bir şeyler hazırlıyordu dışar-

— 376 —

yerdeki ağır bir şeyi mi çekiyorlardı acaba? He-men tabancanın namlusunu ağızma soktum, alabildiğine «irdim namluyu. Gel gör ki çekemiyordum tetiği. Bırak dememeyi, parmağımı bile tetiğe değdiremiyordum. Korkun? bir sessizlik vardı. Tabancayı atıp kapıyı açtım. SON

— 377 —

A. J. CRONIN'in şimdiye kadar yaznuş olduğu en güzel roman

ŞAHİKA

(The Citadel)

I

GENÇ BİR DOKTORUN HAYAT MÜCADELESİ

VE HAYAT ZİRVESİNDEKİ

HAYAL KIRIKLIKLARI...

Lüks ciltli: 20 TL.

1964 NOBEL EDEBİYAT ARMAĞANI

JEAN-PAUL SARTRE

UYANIŞ

Varoluşçuluk akımının önderi sayılan büyük düşünürün en güzel romanı. İlk baskısı 20 günde tükenerek Türkiye'de satış rekoru kıran edebiyat anıtı.

Lüks bez ciltli Fiyatı : 15 Lira

, BEKLEYİŞ

Jean - Paul SARTRE'in

2. romanı olan bu kitap

beş ayda hazırlandı.

Lüks ciltli - lake şömiz içinde. 15 TU

1964 NOBEL EDEBİYAT ARMAĞANI

TÜKENİŞ

Yüzyılımızın büyük bir kitleyi fikirleri ile etkilemeyi

başarmış Fransız düşünürü SARTRE'in k^

en güzel romanlarından biri.

Fiyata : 20 TL.

KADIN

HASAN ALÎ EDİZ'in

pml pırıl türkçesiyle

Fransız Edebiyatının ölmez eseri Prosper Merimee

CARMEN

VE COLOMBA

Carmen ve Colomba'da Paris'in soylu kadınlarından

daha ateşli çingene kızını ve ilkelliğin bütün

uyuşmazlığım taşıyan Colomba'yı bulacak ve

bir solukta okuyacaksınız

Lüks ciltli, Fiati: 15 TL.

Çehov'u okumadıysanız, kısa hikâye türünü tanıımıyorsunuz demektir. Çehov bir edebiyat türüne ve bir ülkenin edebiyatına damgasını vuran eşsiz bir yazardır.

En seçme 40 hikâye ve 478 sayfa, 20 TL.

Jean Paul Sartre _ Bulantı